

IO. ANTONII CAMPANI EPISCOPI APRVTINI V. C. DE VITA ET GESTIS ANDREAE Brachij Perusini, Italicæ olim militię Imperatoris strenuissimi, Ducis longè celebratissimi, Libri VI.

Nusquam aliàs in Germania à quoquã editi.

ADMIRABERE Lector, præter tersam sermonis elegantiã, strenui Imperatoris ac Militis gnaui officia, tot Apophthegmata, sales, γνώμας, similia, Rhetorũ colores, ac Philosophicarum ratiocinationum tot aceruos, tam paruo libello comprehendi posse. Facile iudicabis conscribendæ historiæ, omnibus numeris, hunc absolutum exemplar esse.

BASILEAE
APVD NICOLAVM BRYLING.
ANNO M. D. XLV.

PHILIBERTO AC CHRISTOPHORO PRINCIPP. BADEN. ILLVSTRISS. FRAT.

Gerr. Ioannes Herold Hœchstetten.

BENE AGERE.

LATO ille, Principes illustrißimi, qui sine controuersia de rerum summa & sanctè, & ubiq; accuratißimè disputauit, is libro περὶ νομοθεσίας undecimo, cum de pupillis ageret, præter Deorum tutelam, quàm maximam circa eos esse uult, quo tutores reddat diligentiores, inter cætera id quoque, τῶν κεκμηκότων ψυχὰς δύναμιν ἔχειν τινὰ τελευτησάσας τῶν αὐτῶν ἐκγόνων κήδεσθαι διαφερόντως, opportune quidem tradidisse uidetur. Qua de re cum complectar animo, Diuiti illi, quo de summa loquitur ueritas, ne paribus cruciatibus subijcerentur fratres ipsius, curæ fuisse, curā uero circa spem boni uersari omnem, non gaudere, non lætari, non gratulari iam parentis uestri BERNARDI Herois illius & fortißimi atq; optimi Manes, qui affirmet puto esse neminem: quandoquidem quod præstare uiuus ipse, quod optare moribundus potuisset, quicquid deniq; iam defunctus

 uobis

uobis auere potest, eo si non abunde potiri, filios ta men suos dulcißimos non omnino carere sentit. Verumenimuero cum imperium uir fortis propagare, res stabilire Princeps æquißimus magnanimitate, atq; clementia dum adhuc aura hac uesceretur, tam enixe contenderet, amplum firmumq; id uobis relinquere conabatur. nam uitæ rationem omnem ita pure & eleganter instituerat, ut omnes eius actus, præclara maiorum exempla imitari, posteris uero, ad quam collimarent, meta, integræ & tantæ originis dignæ uitæ, proposita, uiderentur. igitur cui fata hominem exuere potuerunt, eidem uirtus præmium peperit copiosum, atq; id effecit, ut quos præire paternis officijs nequiret amplius, comprecatione bonorum (quam à parentibus profectam liberis utilißimam esse, necesse est) aßiduo sequeretur. quippe quod minime assentiar ijs, qui parente uos destitutos uolunt, facit, quod uideam solo genitore uos orbatos, patres uero uobis superesse duos, non nisi summa honoris præfatione nominandi Principes illustrißimi IOANNES *ac* GVILHELMVS *Bauariæ duces Palatini. quo de priore multa præclarißima commemorantur, unum autem illud omnibus seculis longe admirabilißimum, quod Heros fortißimus rebus omnibus tam ample literas anteponit bonas: quod, quantum ad imperia iuste administranda ualeat, quantumq; ea ad propaganda; effi-*

cax ſit Plato quoq; tam clare indicat, quàm aperte diuinum numen, ineruditorum tyrannidem reipublicæ capitalem peſtem eſſe fatetur. Talem igitur, quandoquidem tanti momenti ſint in Repub. literæ bonæ in principe uiro tam illuſtres, num uobis ut præiret, uotis omnibus à genitore illo ueſtro, ſacratiſsimæ memoriæ Principe *exoptatum negemus? confiteamur potius diuinæ illius particulæ fœlicitatem adaugeri, quum uiua ab iſta imagine uirtutum omnium (continet enim amor ſapientiæ in ſe uirtutes omnes) ad literas ſtudiumq; boni, tenellos ueſtros animos traduci uidet. Iam uero, quum alterius ſingularis & admirandæ frugalitatis cognomen tantopere ſit laudatum (*GVILHELMVS *etenim* Princeps, FRVGI *à pleriſq; cognominatur) atq; frugalitas fortitudinem, iuſtitiam, prudentiam quoq; in ſe contineat, quarum quidem natura talis eſt, ut etiam ſine literis parta tueri, & amplificare, literarum uero ſtudio adhibitæ eæ ſint, quæ uel infimo loco prognatos excolere atq; ad ſumma quæq; euehere poſsint: nonne in illo præclaro animorum concilio, in heroum atq; beatorum cœtu, cum à ſe genitis, quas, indulgentia forſitan paterna (fuit enim proculdubio & ipſe φιλόστοργος) non uniuerſas exegiſſet, exemplar, quo ad uirtutes omnes alliciantur uiuum extare uidet, nonne, inquam exhilaratur? nonne gloriari poteſt? præſertim quando hæc omnia eo ſpectare intelligat, ut ij*

 qui ue/

qui uestrum in imperio olim futuri sint quorum utilitati & commodis ipse uiuus unice inseruiebat, sint quàm beatißimi. Hæc etiãsi satis esse paterno amori possent, affectui deberent, tamen & hoc Manes illius sanctißimos cõsolari potest quàm maxime, quod non solum tutores sanctißimos, uerum etiam imperij uestri senatus & ministri tales, ac cæteris adeo integritate & continentia præstantes uobis contigerint, ut Principem patriæ amantiß. Patribus duobus, filijs dulcißimis totidem, fratribus ac custodibus aliquot commutasse subiecti uideantur. inter quos ut natalium splendore, sic officij dignitate præcellit HEINRICVS à FLECKENSTEIN, eo ordine qui inter Germanos equestris dignitatis Liber censetur, prognatus: quem quidem non tam auitæ imagines, quàm innatæ uirtutes atq; res præclare gestæ eundem esse ostendunt, qui uicarius diligentißimus Principum optimorum uirtutes & uelit, & poßit exprimere, dignum autem in quem ocellos uestros conijciatis, quum illi fama tantum, absentes, uestros animos excolere poßint, hic omnino coràm, conuersatione, moribus, dictis ac factis illustribus efformare atq; instituere uestram uitam. ac ob id maxime olim uiri huius memoria uobis sancta ut sit, necesse erit, quum iam propter continentißimam innocentißimamq; rerum administrationem, boni illi faueant omnes, uniuersi à uobis eandem diligentiam & uirtutem

uirtutem non postulent, sed expectent certam, maiorem non optent: quum improbi bellum uobiscum metuant sempiternum. Partæ igitur huius gloriæ speratæq; non minimã sibi uendicant partem Quartum uiri illi honesto loco nati, literarũ bonarum titulis, uirtutumq; generibus omnibus ornatißimi, una autem æquitate celebratißimi. Quippe VARNBVHLERVM familiam id muneris, quo IOANNES IACOBVS ἀρχιγραμματεὺς in aula uestra funguntur, persancte perdiuq; in foro Romani Imperij administrasse, is ignorat, qui alienos honores carpere, quàm recte factis famam uenari conatur mage. ne quid interim dicam de HVLDRICHO LANGENMANTEL, cuius maiores & si foris bello clari, domi & authoritate & opibus florentes, in Patritiorum Augustanorum, apud Vindelicos, ordine fere primi, tamen quod hæc omnia exuperet est, genuisse quem meliorem nemo optaret, pietate præstantiorẽ non uidit, comiorem non expertus est. inuideret profecto Respu. Augustana, nisi ætas uestra omnium fauorem mereretur, inuideret (inquam) foelicitati uestræ, ac si in patriam uirtutum exemplar humeris reportare non daretur, doleret tanto procul dubio præsidio se destitutã perenniter. Iidẽ uirtutis cursus, ijdẽ innocentiæ gradus, non sors, nõ casus, at iuris dicundi scientia, æquitas, integritas & facilitas similes sociauit, pares adiunxit his duobus atq; ita

pares ut neq; priores uincāt, neq; dignitate superentur ab illis, hi duo PETRVS dico GREYS, ac IOANNES RINCKENBERGER. Laudatur Cyrus ille, ad iusti imperij simulachrū, quàm ad ueritatem historiæ à Xenophonte philosopho historiographo, historiographo philosopho primo scriptus magis, Africano manet laus perennis, quod hunc librū de manibus ponere solebat nunquā, ut inde hauriret diligentis & moderati imperij officia: quantum gloriæ accedat ijs æstimatis esse necessarium Principes nobilißimi, qui uita exprimunt quod literis commendari graue foret cuilibet hominum uel doctißimo? qui non manu scripta de sese (quæ ætas uestra ob magnitudinem uirtutum uix percipere, aut æmuli studio atq; affectu aliquo conficta dicere possent) sed uiua coram indies, innocentiæ omnis exempla uobis uitæ sanctitate præferant? Quapropter ijs quantum per uitam omnem debeatis, scio innata illa ac regia uestra indoles etiam num sentit, olim magnidecentia declarabit. etenim Principe prognati, Principum tutela moderati, educati clarißimorum uirorum cura, ut aliquando imperetis, tute uero imperetis facit modestia qua in summa fide & quiete subditos uestros foueat sanctitas, qua educati uos, magnam spem eamq; certißimam de bonitate uestra concipere prouinciales cogunt: quam quidem dum optimam concepere, nihil quod synceritati παιδονόμων uestri alienum sit

num sit sibi ipsis persuadent. ea enimuero tanta est, ut non optimam indolem fastidio habeat, elegantem autem clarissimam reddere omnibus neruis intendat, doctrina queat: nam hunc IACOBVM HOLDS/VVHAERT *naturam uobis finxisse, diuinam beni/gnitatem præceptorem dedisse, non est* Principes *a/mabilissimi, quod dubitemini. is enim tanta doctri/na, quanta in uiro optimo satis, quanta optari pos/sit maiori diligentia præditus est, qua ne Senatus ue stri* Maiestas, *ne uestra authoritas uobis excidat, ut literas bonas, cum animi habitu optimo, non soli, sed totius prouinciæ uestræ cum nobilioribus pueris imbibatis annititur. ut quos olim imperij uestri mini/stros, rerum gerendarum socios, gloriæ admirato/res habituri sitis, eos & optimos, sanctos, modera/tos, iustos, modernis quàm simillimos habeatis. ô lau laudanissimum principem, si is qui liberos bonæ spei relinquit, tum demum post mortem iure laudatur: ô fœlicissimũ parentem uestrum* BERNARDVM *si aliquis sensus manibus inest, quem tam sancta po sterorum educatio, uel in summum gradum fœlicita tum omnium (si modo fœlicitatis gradus sint) extolli potest. Videt* Princeps *optimus ab optimis principi bus, principes filios fide tutari, integritate ornari, exemplo boni duci, ab optimis imbui, suos iuste regi, atq; ad æquum imperium liberos instrui, tum demum, quod à sexu remotissimam, in orbitate duri*

usculum, Genitricem nobilißimam indulgentis matris nomen citius perdere, quàm sanctæ non retinere uelle, eamq; & talem uobis superesse, cuius laudatißima illa uox, qua præceptorem uestrum olim officio suo, cum opus esset, fungi adhortata est: SATIVS *esse pueros austeritate parentũ illachrymari, quàm parentes in adultioribus indulgẽtiæ corrupte iam uel deplorare, uel luere.* Nolo autem Principes *Illustrißimi, nolo inquam sit, qui tot tantaq; gloriæ tam enumerata incrementa assentationis ergò aut quasi in alijs sint clara, non propria in uobis descripsisse me putet.* Felicitas *enim parentis unde nisi ex uobis? stirps alta, in qua eius parte, si non in uobis ipsis?* Tutorum *amor in literas frugalitasque,* Vi*carij dignitas,* IIII *uirorum integritas, diligentia præceptoris, materna pietas, iamdudum gloriæ præmium uberrimum totius Germaniæ consensu recepit, nihil ullius assentatione illis adcrescit nominis, detrectatione decrescit nihil, æque dum id quod habent boni non imminuunt, etiam si ita uobis omnia impertiant, ut eæ, quæ in ipsis sedes fixisse uideantur uirtutes, à uobis in apertum proferantur: quæ quidem etiamnum illucescere in uobis ita incipiunt, ut quantum olim omnia illustratura sint, appareat non obscurè.* Quæ *cum communem omnium efflagitant amorem (quãdoquidem uirtute nihil amabilius) nuper cum in urbem uestram Ba-*

densem

densem forte fortuna uenissem, ac in aula exceptus essem perhumaniter, tanta indolis uestræ me uel cepit, uel incendit admiratio, ut quoquo primo modo possem, gratulandum uobis mihi uideretur, ac obseruantiæ meæ erga uos gustus aliquis exhibendus. Obstitit hactenus splendor uester uerecundiæ meæ, cum uelle optima, paucissima uero me posse sentirem, at uicit tandem moræ impatiens omnis uestrum reuerentia, quæ me, cum hanc CAMPANI *Historiam exscribendam curassem, multum diuq; cogitantem, cuius autoritate ornatam, Germanis legendam emitterem, uobis ut dedicarem omnino impulit. licet alienum hunc esse laborem, tamen quod meliora haud facile, quæ & uestræ ætati & ordini oportuna magis nunquã exhiberi posse uiderem. hærentẽ diu, excitat hemistichium illud Prouerbiale ξυνίω δ' ἐπι θυμὸς ἄριστος, iam manum admouentem tra-ctabilitas indolis uestræ præclarissimæ alacriorem reddebat. quos enim alienæ uirtutes tam gnauos uiderem æmulos, auitæ fortitudinis sectatores dubitarem? quandoquidem ut ille ait*

Qui uiret in folijs, uenit ab radicibus humor:
Sic patrum in natos abeunt cum semine mores.

quales olim igitur Reipublicæ Christianæ propugnatores futuri essetis, non potui non diuinare, imò ex maiorum uestrorum præclaris facinoribus non colligere. qui quidem cum ex ea urbe traherent origi-

nem,

nem, quæ orbis imperium, & studio boni, & fortitudine animi acquisierat, magnanimitate, æquitate ac bellicis in rebus prudentia singulari, Romanis se ortos esse indicarunt, in quorum laudes quod iam excurram, neq; instituti nostri est, neq; ratio patitur, quum in RODVLPHO AVSTRIO, *plura de ijs commentati simus. quorum igitur gloriam, quum omni studio, ac rei bellicæ uirtute exuperare, haud dubie estis conaturi, hoc exemplar Imperatoris præstantißimi ac militis gnaui, post domestica familiæ uestræ exempla absolutißimum, exhibendum uobis putaui. nam ut nemo neq; pictam, fictam ne/mo perfecti imperatoris effigiem, tam clare exprimere potuisset, sic hic noster* CAMPANVS *in* BRACHIO *describendo principe, facile omniũ iconas statuasq; omnes superauit, uel in hoc quidem Xenophonti superior, quod summus ille Philosophus, qualis esse debeat princeps bonus: episcopus hic disertißimus quantus fuerit Imperator Brachius, tanto quidem elegantiæ lenocinio conscripserit, ut non minus* πειθώ *huic, famulatam esse, quàm illi* χάριτας *astitisse uideri poßint. Rideat sane Phormionem Peripateticum Hannibal immanis de Imperatoris officio pulchrè, delirare eum contendat, de omni re militari copiosißime disserentem: certe si ipse, ut ferunt, à Sosillo Lacedæmone institutus, aut si bene ab eo institutus fuisset, quam nouennis puer à patre in*

Hispa/

Hispaniam deductus condidicit, arti militari prudentiam à præceptore haustam coniunxisset. Nam ut confidentißimi imperatoris fuerit, extremo ab orbe formidabile Carthaginensibus imperium Romanum inuadere: gnauißimi inaccessa hominibus loca ui atq; industria cum exercitu, equitibus, peditibus, elephantis, perrumpere: fortißimi tot exercitus, Consules, Imperatores, non modo uincere, uerumetiam delere penitus, in bonis disciplinis parum exercitati sit, necesse est, uictoriæ cursum ita negligere, ut orbis imperium, gloriam summam, amissa, sola negligentia, conspicuum sit. Cæterum quem ipse summum, quem à primo primum, quem deniq; assentatiuncula quadã callida tertium maximorũ Imperatorũ confessus est, constat à teneris in ocio ac umbra, quæ ad res gerendas usui essent, hausisse. Quid enim Macedo ab Aristotele non didicit puer? quàm à teneris annis Epirotam Pyrrhum regijs disciplinis imbutum fuisse oportet, quandoquidem ut factis exemplar, sic scriptis rei bellicæ doctorem se exhibuit. De Scipione nonne per totam uitam, in uniuersa belli ac pacis disciplina Xenophonta præceptorem habuisse traditum est? haud igitur uideo ego cur hæc tam consummata Imperatoris institutio puellis uobis diurna nocturnaq; non sit uersanda manu, cum iam ætas illa uestra ad discendas quàm agendas res aptior, & imbibitæ disciplinæ tenacißima sit. quum in

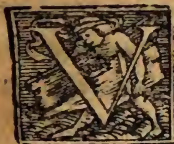
ocio iam, quibus consilijs, quàm forti animo, qua ma turitate bella suscipienda, suscepta gerenda, quæ ge/ runtur conficienda sint: quanto deniq; labore, quàm multijuga uirtutũ exercitatione trophæa erigẽda, ac triũphi splendidißimi demerendi, addiscere poßitis: quod si quis ex Liuio, Sallustio, ac huius claßis au/ toribus elici posse contendat, tam auersum me à ue/ ro, ut quæ sint uerißima, negem, haud habebit: mihi uero importunus uidebitur, qui non concesserit, quæ ex ijs sparsim, perenni serie hic hauriri posse: impu/ dens sit quoq; necesse est, qui flumen Liuij, breuita/ te Sallustiana deriuatum, ac ceu in lacum exonera/ tum, amœnißimis littoribus hic inclusum esse non fatetur. Esto, res militaris pulchre factis illustretur, li teris non condiscatur, non' ne literarum ornatus, me moria illa perennis, quæ ne præclarißimæ res gestæ obliuione obruantur, quæ ut modice benè facta, illu/ strißima efficiantur, quæ etiã ut summa uitia eluan tur præstare possunt, non' ne (inquam) in amorẽ tãti muneris (quo generi humano concessum est nullum maius à Deo Opt. Max.) non dico uos, quibus tam clara indoles, sed uel ineptißimos quoslibet rapere poßũt? Aut igitur uirtuti uestræ dignã aliquã Princi pes amabilißimi (labore hoc meo, qui quantus fuerit in mẽdis et erroribus restituendis, uindicãdisq;, ipse mihi conscius sum, quid uero præstiterim, qui Itali/ ca uetustißima exemplaria conferre uelint, testes esse possunt)

possunt)uobis nauasse operam lætabor, aut institutum meũ literatorum iudicio(quorũ etsi estis amantissimi,quod ipse fieri posse uix credo,ut amantiores essetis,effecisse me spero)ab accusatione male feriatorum hominum qui aliena obtrectatione laudem uenari soleant,defendendum commendo. mihi quidem fructus obseruantiæ meæ erga uos satis est magnus decus uestrum. quod omne cum in uirtute positum sit,ut meritis in bonos, cuius quidem facultatem habetis maximã,illustretis,operam date. CHRISTVS IESVS,uos,quos ortu & indole pares, unicum uirtutis specimen orbi dedit, in concordia tueatur & alat diu,ut post immortalitatẽ nominis uestri,quam innata uobis uirtus pariet, quæ uobis proposita beatitudo,eueniat benignè Ex inclyta RAVRACORVM BASILEA. Calendis Martij,

Anno a nato Christo,

M. D. XLV.

IN LIBROS DE VITA ET GESTIS ANDREAE BRACHII, IOANNIS Antonij Campani Præfatio.

Itam & Res gestas Brachij scripturus, si nihil aliud, hoc certo spero me assecuturum laudis, quod ætati consulere conabor meæ. nam quid alij sentiant nescio: mihi quidem illud imprimis uideri solet honestißimum, qua quisq; natus sit tempestate, eam omni cura efficere præclaram, & quo maxime potest studio, aut factis, aut dictis illustrare: nec pati eos occidere, qui summa ope ut immortales sese facerent studuerunt Nec est in quo magis accusari negligentia nostra poßit, quàm si quæ tempora nos in lucem ediderunt, ea nos incognita præterire, & abdita iacere in occulto, plus quàm ingrati, patiamur. Vt .n. anni uices poma; sic ætates ingenia suo decori atq; ornamento pepererunt. nec tempus ullum fuisse censeo, in quo & qui gerere præclaras res, & qui gestas scribere possent, natura abunde non tulerit, alteros ut tanquam meterent gloriæ segetem, alteros ut horreo penuq́; repositam instruendæ posteritati, tanquam familiæ alendæ, reseruarent. Nullum enim iucundius est animi alimētum, quàm memoria gestarum rerum: qua qui careat, is neq; imitari præclaria maiorum poßit facinora, & ueluti nouum quendam eiectus in orbem, rudis omnium rerum, imperitusq́; uersetur. nec maximam ac certißimam naturæ

b suæ

suæ partem dignitatemq́; respiciat. Siquidem præsentia breuia sunt, euanescuntq; uno ictu oculi: futura uero, nulli mortalium explorata, sola quæ præterierunt & certa sunt, & in immensum repetuntur: ut tandiu fuisse quis in uita, quàm longe repetere præterita uideatur. Sensu enim hominis uita, non spiritu est metienda. Sed cum tanta sit magnitudo rerum ætate nostra mari terraq́; in Italia gestarum, ut exercere uel summa poßint ingenia, feci quod solent qui in hortos aut rosaria admißi, quia cuncta pudet, pauca quidem illi, sed tamen pulchriora decerpũt, & grauiora suscipere etiam ipsis molestum est quæ feruntur. Tum hic mihi unus uisus est, non modo quem nostris hominibus anteponerem, sed quo iusta acie cum uetustate certare posset ætas nostra, si modo ut homines, sic etiam tempora considerentur. Quem enim ex omni antiquitate reperies nullius ope atq; auxilio fretum, eo imperij gloriæq; peruenisse? Veterum alios patria atq; auita extollebant regna, alijs ciuitates et Respub. stipendia, commeatus, delectus suppeditabant. Plerosq; domi literis atque ocio deditos fauor populi repente ad militiam emittebat (quasi idem esset gladio certare, quod lingua: idem foro moderari, quod acie) qui si magna peperere imperia, non tamen uno seculo, non uno priuatæ opis Duce, tantum acceßionis est factum. Nam & magnis copijs, & multos annos, uel circa unam hærebant urbem: huic omnia contrà, militiæ & labori

bori deditum uirtus militem, eadem imperatorem
effeci: & patria nudus eiectus, intra paucos annos,
parua manu, totam aut domuit, aut agitauit Italiam.
Nec est quod uetustatem accusem, sed nostros inter/
dum homines priscis comparo: quos, si iure id facere
possem, cur non libenter etiam anteferrem? quo ma/
gis eos demiror, qui uetera consectati, dum aliena
colerent, sua inculta desertaque reliquerunt. sic
probant, quæ non uiderunt: quæ uiderunt, tanquam
neglecta improbataq; prætereunt. nam pauci sic per
ieiune complexi sunt Italiæ gesta, ut desiderium no/
bis, non noticiam reliquisse uideantur: quorum sub/
limia & præclara ingenia, nisi quod alienis inuigi/
larunt, etiam in hoc ipso scribendi genere ueteres
æquare potuerunt. Nec tamen illorum me magni
tudo deterrebit: spero equidem, ut senes puerorum
solent ludos, ita illos mea hæc acerba atq; immatu/
ra rudimenta, summa cum delectatione, nulla cum
inuidia spectantes, errata ætati, cætera industriæ da
turos. & fortasse in hoc quoque pueros imitati su/
mus, qui pro laudis æmulatione, grauiora quàm
ferant humeri, suscipere onera consueuerunt. Vtcun
que tamen futura res est, magno accedemus animo
ad res gestas tanti uiri perscribendas: qui si annum
quintum, ante me natum, est mortuus, tanto nos ma/
gis adulandi uacabimus suspicione. Et qui eius ge/
rendis rebus interfuerunt, ita eas memoriter solent
enarrare, ut ipse quoque mihi, qui nondum eram,

uidear interfuisse. Nonnulla tamen, quanquam certi erant autores, quia superare fidem uidebantur, sponte nostra prætermisimus, satis hæc futura arbitrati, quæ tanquam illius clarissimi uiri primitias nostræ ætati redderemus, simulque ut cæteros pari spe aut immortalitatis, aut si hoc nimium est, nobis, certè diuturnitatis excitaremus ad gloriæ decus.

IOAN-

IOANNIS ANTONII EPISCOPI APRVTINI, DE VITA ET GESTIS ANDREAE BRACHII Perusini, Italicæ militiæ Imperatoris olim Strenuißimi, Liber primus.

Rachiorum familiam, sunt qui in Barchinos Carthaginenses referri uelint, autoremq; originis fuisse Hannibalem. quod neq; á uetustate generis, & magnitudine gestarum rerum, neq; á nominis similitudine dicunt abhorrere: nam & á Barchinis Brachios potuisse dici, & uulgus aliquid, ut solet in tanta diuturnitate temporis, intercidiße putant. Sed res est perobscura, & quæ non modo in ætates multas, sed supra ipsam penè uetustatem repetatur. Quocirca mihi neq; affirmare est animo, propter tam longam antiquitatem temporum, diuersitatemq; regionum, neq; negare. Illud satis constat, á forti ac robusto eius familiæ uiro, cui primo id inditum nomen, forte Brachios appellatos, eosq; Perusiæ multis iam seculis, nobilitate atq; opibus claruisse, principemq; ciuitatis tenuisse locum. Hoc, non opinione solum iam insita & inueterata, sed

certißimis eius urbis, uetustißimisq; annalibus comprobatur, extitisse ex ea familia multos, foris, domiq; claros uiros, qui partim militaribus dediti studijs, partim Reip. regendæ intenti, non paruam sibi, ac suis posteris gloriam pepererunt. Extant enim monumenta maiorum, quæ etsi non accurate magnificeq; scripta sunt, continent tamen aliquid, quod legi possit, & sint cognitione dignißima: ijs præsertim, qui non tam scriptorum elegantiam desiderant, quàm notitia delectantur antiquarum rerum. Sed Perusinum imperium haud sane stabile fuit: quippe nunc optimates gerebant remp. nunc plebeij suis usi uirib. inuadebant: & ciuitatis regimen non æquitate & moderatione, sed ui atq; armis quærebatur. qui uictores fuissent, uictos alios cæde, alios exilio mulctabāt. Plebeijs remp. obtinentibus, multi ex ea familia cæsi, plæriq; in exilium pulsi. Contra uero quum ad optimates peruenisset imperium, plebeijs magna ex parte ciuitate eiectis, paucis etiam trucidatis. Forte Brachiorum autoritas atq; opes summæ habebantur: illi magistratus gerere, legationes obire, et cum paucis ciuitatis statum defendere solebant: finitimis quoq; regionib. magni atq; inclyti. Etsi scio me † de uetustate generis et splendore maiorū, sed de unius Brachij gestis dicere instituisse. Nascitur Brachius Perusiæ, Calen. Iulijs, anno religionis nostræ Millesimo Trecentesimo Sexagesimo octauo. patre Oddone, uiro inprimis claro, matre autem Iacoba ex uetustißima

Puto hic deesse, haud, uel aliquid tale.

Monteme-

Montemelinorum familia: ut utrum genus nobilita/ te præstaret, plane esset incertum: potentius tamen paternum habebatur. Tradunt Andreæ huic pri/ *mum fuisse nomen*. Mox propter ingentem conce/ *ptam spem, gentili nomine* Brachium *appellatum: parentem uero qua die natus esset, ad* Mathemati/ *cos detulisse, consuluisse quid puero boni maliq; portendi arbitrarentur, responsumq;* In *summum, & ætatis suæ clarißimum bello uirum euasurum.* Hinc *maiore cura ac studio educari cœptum: hinc pædagogos, qui & incorrupte custodirent, & pri/ ma literarum præcepta traderent, adhibitos esse.*In/ *terea mortuo patre, pueritiam sub matris tutela egit. nec minore cura instructus, iam tum magnitudinem animi, ultra ætatem ostendebat: nec, quibus cæteri adolescentes, deditus uoluptatib. sed equitandi, saltan di, currendi studijs intentus, corpus per uarios labo/ res exercebat.* Traductus Montonũ *paterni iuris op pidum, mirifice sibi oppidanorũ animos conciliauit. Sed nata ex uirtute (ut fit) inuidia, qui alterius erant factionis (nã hic quoq; erant simultates) tendere in eum, ac duos natu grandiores fratres, insidias cœpe/ runt: quæ cum parũ procederent, aliã aggreßi uiam, paternas discordias serere.* Sed *quum nec ijs quidem processißent, omnia intestina seditione agitare, ma nifestas odij faces popularium animis inijcere cona/ bantur: maxime eius adolescẽtis uirtus, ut amicos ad amorem, sic inimicos ad inuidiam & maturandum*

facinus armabat. res ad tumultum uenerat. Fratres primum consilij inopes, sedare eam rem, omni qua possent æquitate & moderatione tentauerunt, sed inimicis noctes ac dies ad iuuenum perniciem tumultuantibus, primus Brachius arma cepit, uel iussu fratrum, qui ætati magis imputari facinus uolebant, si quid accidisset, uel quod illi magis populus fauebat. sic clientũ collecta atq; armata manu, alterius factionis principes, autores seditionis, diuersa uia adortus, duos medio in foro obtruncat: tertium, qui Perusiam forte perrexerat, eadem illa die, in itinere reuertentem excepit, atq; sua ipse interfecit manu. Quieta res posthæc ab tumultu fuit, omnium animis in eius adolescentis spẽ erectis. Sed cum iam matura militiæ uideretur ætas, decimum octauum natus annum, uel quod fata eum ad maiora uocarent, uel quod animus natura magnus, nihil existimaret ocio turpius, non amplius domesticis delicijs uires emolliendas, sed tentandam rei militaris fortunam constituit: quo maiores suos, quorum præclara facinora memorabantur, aut æquaret gloria, aut quod magis cupiebat, anteiret. Sic animum ad maxima quæq; paratum, incertum tamen quo potißimũ intẽdere, uarijs cõsilijs agitabat. Sed quũ per id tempus, inter Ariminẽses et Feltranos bellũ esset exortũ, Mõtono sub matris ac fratrũ imperio relicto, perexiguo comitatu in Feltranorũ castra cõceßit. illi perbenignè acceptum, 15. equitibus præfecere. Hoc primum

mum

mum eius stipendium fuit, quod non tam uirtute, cuius nullum adhuc foris extabat exemplum, quàm generis nobilitate adeptus est. Adeo nobilitas ipsa, nescio quid magnum, etiam tacita, pollicetur. Nec multis post diebus, cum acrius instaret bellum, gloriæ cupiditate incensus, maius ætate ac uiribus opus aggressus est. Non procul à castris oppidum Forum Sempronij Ariminensium præsidio tenebatur, quod non solum armis, sed etiam situ naturáq; munitum, Feltrani capere non poterant. hic Brachius suis appellatis militibus, paucis etiam adiunctis alienis, hostilem agrum excurrit, magnáq; pecorum coacta præda, compluribus etiam captis agrestibus, lætus in castra reuertebatur: tum uerò qui oppido præsidebant, à fronte statim, atq; à tergo ex occulto, adoriuntur. oppidani quoque suos adiuuabant, & clamore pugnantem hostem saxisq; territabant. ingens hic oritur prælium, illos pudor atque ira, hos periculi magnitudo stimulabat, uicit tamen multitudo paucitatem: & qui prædam egerant, fusi fugatiq; terga uerterunt. Brachius multis acceptis uulneribus, ab oppidanis morienti similis, capitur: nam inter cætera uulnera, & medio pectore traiectus erat, & alterum telum, ad alteram partem humeri penetrauerat. Oppidani quem pugnantem non poterant, captum interficere cupiebant, non tam mortem (quam non multo post putabant futuram) quàm mortis accelerationem quærentes.

b 5 cessit

cessit tamen immanitas auariciæ, quippe dicente illo, si se uiuum seruassent, duo milia nummûm accepturos: tandem uitæ pepercerunt. Intere*a qui terga uerterant, ut est fortuna belli, præter spem resumptis animis, tanto conatu referuntur in hostes, ut impetum illi sustinere non possent: atque ita perterriti,* Brachium *multis confossum uulneribus reliquerunt. exceptus statim à suis, & reductus in castra, magna cum diligentia curatus, tanto periculo præter spem omnium liberatur.* Nec *multis post diebus, quuum eundem agrum popularetur, ceruice uulnus accepit, quo læuum contractum latus, diu mansit immobile: sed ætate fretus & medicorum diligentia, post aliquot menses mouere brachium cœpit. illi fomenta, illi balneas illi omnia genera medicamentorũ adhibebant, quo reliquo lateri sensum motumq; restituerent, brachio autem liberè laxato cruri quidem penitus mederi nequiuerunt, sed tamẽ non solum ut ambulare posset, sed etiam, ut ne deformiter quidem incederet, effecerunt.* Ea *tempestate* Perusinorum *status, penes optimates & nobilitatem erat: sed quo plenius reliqua intelligi possint, pauca quædam aliquanto altius repetemus.* Perusi*norum imperium (fama est) satis magnum potensq; fuisse: ex altera parte* Tyrrhenum *mare,* Adriati*cum ex altera contingebat.* Aretinos, Clusinos, Cor*tonenses,* Thudertinos, *& qui finitimi sunt populi, in eorum uolunt fuisse potestate.* SED NIHIL

HVMA-

HVMANIS IN REBVS POTEST ESSE PERPETVVM. nam quum ciues ocio dediti, im/ perio atq; opibus ualerent, superbia simul cum diui tijs aucta est: & quibus finitimi resistere non pote/ rant, in sua ruentes uiscera, ipsi sese domuere. acres deinde seditiones ortæ, cœpta intestina bella, plebs actionibus primum elata, mox à nobilitate oppres/ a, in uices acta est. optimatibus deinde inter se dissi entibus, plebs ipsa capeßit imperium: optimates ci itate pelluntur: tandiu in exilium acti, donec ar/ is plus poßent. In tantis rerum fluctuationibus, nes imperij angustiores facti: & qui ad utrunque are pertingebant, uix in paucos monticulos, modi m'que agri receßere, cætera finitimi sola concor a potentiores, inuaserunt: satis magnum exem/ um futurum posteris, nisi mortalium oculos stul/ cupiditas occæcasset: NVLLVM CORPVS ONSTARE POSSE, CVIVS MEMBRA ITER SEIPSA DISSENTIANT. Nemo qui Rempublicam priuatæ anteponat atque suæ. d esto, concedatur hoc hominum auiditati: NE/ O EST QVI DIGNITATE SVA SIT SI/ E CIVIVM SVORVM CALAMITATE ONTENTVS. Ergo nostram hanc Italiam incipem omnium terrarum, non exterarum gen/ m nationumque uictoriæ illustrant, sed diuer/ factiones, ciuilia'que & domestica bella nficiunt. Quæ imperia maiores nostri sua

uirtute

uirtute peperere, ea temeritate nostra defecerunt, confligimus, oppugnamus nosipsos. & quorum maiores uniuersum terrarum orbem obtinebant, nostri nos parietes & tecta non capiunt. ciues nostros pellimus ciuitatibus, uicinos & familiares non urbe solum, sed tota interdum regione præcipitamus, & quorum tueri deberemus uitam, eorum spiritum ac sanguinem affectamus. Nam quæ in Italia non dicam ciuitas, sed exigua & montana uilla, non domesticis factionibus distinetur? qua ex urbe? quo ex oppido non exules plures, non etiam rebelles inuenias? quocirca illa arma, illæ uires & conatus ueterum, clarißimos triumphos, innumerabilesq; uictorias ex hostibus reportabant: nos, quia nostra tela in uiscera nostra perstrinximus, nostro frangimur impetu, & ueluti maris undæ, unum in locum, ex diuerso concursantes, nostra sola impulsione collidimur. Nam quis est per Deum immortalem, qui non magis cogitet, quo pacto ciues suos poßit inuadere, quàm quemadmodum fines imperij propagare? ut plane in omnium seculorum ætatumq; sordes, & in postremam morum fœditatem incidisse uideamur. Quorum eadem sunt tecta, ijdem lares, sepulchra, templa, parietes aspicere non possumus: quibus iura, leges, instituta diuina atque humana communia sunt, eos domo exturbamus, alienos & peregrinos inuitamus. Sed ne feramur longius. Ea tempestate Perusinum imperium nobilitate obtinente,

plebeij

plebeij partim erant trucidati, partim quo sua quen/
que sors egerat, uagi atque exules ferebantur. qui ci
uitati præerant, cum Bonifacio summo Pontifice fœ
dus percusserant: non multo post, quo tutiores fo/
rent, ad eundem ciuitatis cura imperioq; delato, ad/
eò libertatem suam amittere, quàm alienam redde/
re maluerunt. Inter hæc, qui alterius erant factio/
nis, oppidum in agro Perusino Derutam intra/
uerunt, quorum Dux Biordus Michilottus, bel/
licæ rei laude insignis, atque illa ætate clarißimus:
quum magnum in Gallia exercitum comparasset,
ubi exules inualuisse, & captum oppidum à suis ac
cepit, in Perusinum cum septem milibus delectorum
militum proficiscitur: castris deinde secundum Tybe
rim locatis, urbem obsidere instituit. Qui ciuitatem
regebant, uel quòd inter se dißiderent, uel quòd ho/
stium extimescerent potentiam, resistere hosti atque
in prælium uenire, minimè ausi. procedente obsidio
ne, quum res frumentaria, & quæ ad tolerandam
eam rem necessaria sunt, indies fierent arctiora om/
nia, legatos qui de pace agerent, ad Biordum mise/
runt. auditi sunt ab illo perbenignè, ut cui nihil pa/
tria esset optatius. Pacis conditiones fuere, ut lega/
ti ad summum Pontificem mitterentur, ille Perusiã
profectus rem stabiliret. Aduentu Pontificis cæteri
exules, quorum erant circiter duo milia, reuocan/
tur, Biordus cum omni exercitu in agrum Picenum
contendere iussus est, transireq; Apenninum mon/
tem, pro/

tem, proculque à Perusinorum finibus, cum omnibus copijs, quadraginta passuum milia, decedere. Sublata iam discordia, uel potius sedata uidebatur, quum plebeij maioribus freti uiribus, repentè arma capiunt, forum inuadunt, nobilißimum quenque trucidant: inprimisq; optimatium principem Pandulfum Balionium domi potentem, atque antiquißima natum familia, confoderunt. optimatibus interfectis, armati urbem excurrunt, cæsæ nobilitatis opes, fortunasq; diripiunt: domos aut funditus diruunt, aut igni atque incendio uastant. Vrbe per hunc modum amissa, Pontifex, & cum eo octingenti ciues, secuti nobilitatem, Asisium confugerunt: multi optimatium, quos hostes in tumultu capere non poterant, per urbis mœnia sese deijcientes, Montonum, ubi Brachius morabatur, profecti, oppidum in Pontificis fide continuerunt. quædam etiam Perusinorum munita castella, in Pontificis mansere potestate. Fracta quoque, flumine munitum oppidum, illius fidem sequebatur: arcem, Tutius quidam præfectus, obtinebat. SED ANIMOS HOMINVM MVTANTE FORTVNA, ubi plebeios imperium inuasisse accepit, tradendi oppidi consilium cœperat. qua re per oppidanos cognita, Brachius quod & finitimum erat oppidum, & inter montium situm angustias, ut hostium uel impedire, uel aperire transitum posset, parua coacta manu, de tertia illuc uigilia

uc uigilia proficiscitur, quo aut confirmaret op/ pidanorum animos: aut, si hoc facere non pos/ set, ui subita in arcem irrumperet. Tutus *uerò, qui eius aduentum (nescio quo pacto) præsense/ rat, duo expedita agmina, non procul ab op/ pido iußit insidere: quæ transeuntem, per an/ gustias ex occulto adorta, primo statim impe/ tu ceperunt: deductumque ad arcem, in uin/ cula coniecerunt. Dum hæc in Perusino gere/ rentur,* Biordus *(de quo supra diximus) audita primum populi seditione, mox de uictoria suo/ rum certior factus,* Perusiam *cum omni exercitu contendit. qui quum &* Fractam *ab hostibus de/ fecisse, & captum* Brachium *accepisset, inter* Fra/ ctam *ipsam &* Montonum *posuit castra: misitq; qui* Brachij *fratres, qui* Montonum *tenebant, ad deditionem sollicitarent. illi sæpe ante* Brachium *redimere conati, tradito oppido fratrem recepe/ runt.* Fertur Biordus, *antequam ille rediret ad su/ os, perbenignè hominem allocutus, obtulisse, si se/ cum militare uellet, stipendium quantum ne a/ pud* Feltranos *habuisset: magna & in hoste & in uictore clemētia. Illum uero egisse gratias tradunt, & in hunc ferme modum respondisse:* Non *uolun/ tatem sibi deesse sub illo militādi, cæterum fortunam aduersari:* SI TVA *(inquit) stipendia sequi uelim, aut ipse ignauum me senties, aut patriæ prodito/ rem: si enim tua secutus signa in acie non fuero, si*

Brachij ad Biordum responsio.

tuum

tuum hostem non feriam, si castra deseram, quid nisi ignaui militis, & perfidi transfugae opus egero? Sin uerò, inter primos in acie constitero, contra quos erit eundum? Si egregie pugnauero, quos petam? si fugientes persecutus fuero, si gladium perstrinxero, non fratres inuadendi erunt? non feriendi amici? non patria denique ipsa uiolanda? Proinde *quod fortuna nostra non patitur, nec tu petere debes, nec ipse praestare.* Ille *animi magnitudinem admiratus, abeundi potestate facta, hominem apud suos saepe postea commendauit: ut saepe uirtus etiam apud hostem laudari solet.* Brachius *amisso paterno oppido, armis equisq́; spoliatus,* Burgum *in exilium proficiscitur.* Per *id tempus* Florentini, *uel ut sui fines imperij tuerentur, uel quòd bellum finitimis inferre statuissent, ingentem peditum atque equitum exercitum comparauerant.* Omnibus *autem copijs praeerant duo clari bello uiri,* Crassus Venusinus, & Binnus Montopolitanus. *ad quos scribam cum misisset* Brachius, *triginta equitum stipendium accepit, atque ita rebus omnibus quae bello usui forent, equis, armis, militibus comparatis, in* Florentinorum *castra peruenit, animo, nunquam amplius rei militaris intermittendae.* In*ter haec* Biordo, *quem supra ab exilio reuocatum ostendi, à suis interfecto, uariae res secutae sunt:* Exules *in spem recuperandae ciuitatis erecti, crebra inter se consilia agitabant, & qui*

urbem

urbem obtinebant, morte eius uiri perculsi, nouis factionibus laborare, crebrosque tumultus facere nunciabantur. Qua spe elatus Brachius, pauco coacto milite, ad Mitiam quendam Perusinum proficiscitur. Erat autem Mitias uir inprimis bellicosus, domi nobilis, ex Oddonum familia, qui & ipsi nō postremum inter optimates nobilitates locum obtinebant. hominem hortatur, ut impetum faceret in Perusinum agrum, facile oppida quædam in eorum potestatem esse uentura, plebeijs capitali inter se odio dißidentibus. ergo primo impetu, Montemmelinum & Castellum uetus, duo montana oppida receperunt. Bonifacius quoque Pontifex, haud oblitus iniurias, Broliam quendam magnum illa tempestate uirum, legionibus exercituiq; perfectum, bellum mouere in Perusinos iußit. ille apud Asisium castris locatis, hostium agrum excurrere, populari, uastare omnia: &, si aperto bello non posset, insidijs opprimere conabatur: sæpe ad urbis portas, una cum Brachio sese ostentare, ut et plebeios conterreret, et optimatium, qui clam fauebant animos excitaret. Plebeij tantis difficultatibus circumuenti, tradendæ Galeacio Mediolanensium Duci urbis consilium iniere. mißi legati, qui & deferrent ultro imperium, & Ducis auxilium implorarent. Non ingrata res Mediolanensi fuit: missa ad defendendam urbem delecta militum manu: quàm diu Perusini in fide mansère, auxilium præstitit. Auno

ſequenti, mortuo duce, maiora quàm unquam antea ſecuta bella. Brachius, cæteriq; exules, qui nihil niſi de recuperanda patria cogitabant, quod ipſi perexiguas haberent copias, cum Pontifice agere cœperunt, ut quantũ maximum poſſet exercitum cõpararet, exules, optimatesq; reduceret. futura profectò deinde Peruſiam ſub Pontificum poteſtate, quieturũq; eccleſiæ imperium: optimates quamdiu ciuitatis gubernacula geßiſſent, ſummis Pontificibus paruiſſe ſemper. Plebeios quum ad delendum eccleſiæ imperium finitimorum auxilia defuiſſent, externa et peregrina inuexiſſe arma, atq; ex alio cœlo tela, milites, duces, accitos eſſe. Mouere Pontificem iuſtæ exulũ preces. itaq; nouis factis auctionibus, maioreq; decreto ſtipendio, copias, quãtas nunquam ante, comparauit. Duces exercitus fuere quatuor: Paulus Vrſinus, uir armis & conſilio clarus: Muſtarda, cuius nomen bellicis in rebus haud obſcurum fuit: Comes Carrariæ tertius, cuius ætate noſtra multæ res geſtæ, uariaq; bella memorantur. hi omnes Pontificis fratri parere iußi. ille ducebat exercitum, illi datum imperium mouendi belli: ſed tamen, ut eorum, quos paulo ante dixi, conſilio uteretur, quod locorum ſitum tenerent, & rei militaris peritiores haberentur. Florentini quoq;, qui ſuperiore anno, cum Pontifice ſocietatem fecerant, auxilia miſere. duces Florentini exercitus fuere, Craßus & Binus: ſub quibus, ut ſupra dictum eſt, Brachius paulo ante militauerat.

Tantis

Tantis unum in locum coactis copijs, Nonis Octobribus, in fines hostium peruenere. Perusini quod ad se tuendos expedire arbitrati sunt, ne improuisos hostis adoriretur, equitatum non paruum, sed pro tempore non satis magnum, coëgere. Brachius omni ui atq; studio, Duces ut urbi appropinquarent, hortabatur: quod eo consilio faciebat, ut plebeij, aut in desperationem adducti, dederent sese, exulesq; reciperent: aut quod magis futurum existimabat, totis uiribus in certamen egrederentur. quod si fecissent, nõ dubitabat paucos à multis, imperitos ab exercitatis posse superari. Ipse interea totius exercitus gratiã inire, amicos sibi ex optimis fortißimisq; uiris plurimos facere studebat. Sed amator uirtuti non deest. Iam cuncto exercitui charus, & Ducibus non minus quàm militibus acceptus erat. Itaq; multi eum benignè alloqui, nonnulli suam polliceri operam, atque omnes eius uirtutem admirari: ille quos sibi amicos fecisset, secum unã ducere, ex omni parte hostium fines excurrere, uexare omnia atq; incendere. noctu haud aliter quam interdiu prædæ undiq; agebantur, hostibus ingens terror incutiebatur. milites propterea nonnullos subornat, qui ad hostium castra trãseuntes, transfugas sese esse simularent, explorarentq; quid præsidij, quid spei, quid etiam consilij apud hostes agitaretur: qui statim imperata facientes, omnia ad Brachium ipsum, certa explorataq; referebant. Quinã etiam oppida partim metu sollici

tata, partim corrupta promissis, sese Pontifici quum dederent, plæraq; unius Brachij nomen interponebant: illum pacis, illum fœderis autorem inuocantia. intra paucos dies, quatuor & quinquaginta castella, ab hostibus, ad Pontificem defecere. Interea Perusini omnem peditatum, equitatumq;, dies atque noctes in armis esse iubent, quo libere uagantem hostem, aut procul à finibus arcerent: aut, si hoc facere non possent, à continuis excursionibus, populationibusq; prohiberent: aut, si ne id quidem liceret, hostes non longo interuallo sequerentur, oppidaq; oppugnare aggressos, ipsi à tergo incompositos, perturbatosq; inuaderent. paulatim deinde audaciores facti, maioribusq; accitis copijs, cum ereptam hostibus oppugnandi facultatem putarent, non iam illatum propulsare bellum, sed ultrò ipsi inferre uidebantur. itaque per eos dies, quasi deleto, & non à tergo relicto hoste, Oppidulũplebis, sex milia passuum procul ab urbe Perusia situm, quo pleriq; optimates initio belli conuenerant, omnium generum machinis oppugnare statuerunt. Hac re per transfugas cognita, Brachius, cui pro magnitudine animi cuncta tardius geri uidebantur, & uictoriam mente conceperat, Ducum tarditatem plerunque criminatus, nunc per imprudentiam elapsam, nunc per ignauiam neglectam uictoriam exprobrabat. Cognoscere illos per aliena, alienoque certare imperio: se uero ac cæteros exules, pro [illegible], pro salute

pro

*pro dulcißima patriæ charitate dimicare. Hæc to-
tis iam castris efferebantur unum esse, qui maledi-
cta in duces intorquere non dubitaret. Eam rem
plerique in bonam, nonnulli deteriorem, ut fit, in
partem accipiebant. Duces, ad se uocatum pau-
cis increpant: mox quid ipse faciendum putaret,
quasi ludibrio quærunt. Ille non eos, sed cupidi-
tatem suam accusandam esse respondit: cui pro de-
siderio patriæ, quicquid factum non esset, fieri po-
tuisse uideretur: cæterum, si suum consilium non
aspernarentur, breui Perusinum exercitum pos-
se deleri, modo dignum putarent, cuius monitis
uterentur. Ducibus, consilio inter se inito, placuit,
primum quid ille cogitasset, audire. Mox omnes
eius probata sententia, rem illi uno consensu de-
tulerunt. Postridie eius diei, Brachius duces mo-
net, ut exercitum omnem arma capere, totaque die
in equis esse iubeant: se, quid hostes facerent, expe-
dita manu exploraturum, atque eorum inuasurum
castra: ipsi paulatim appropinquantes, eius fugam
expectarent: daturum operam, ut irritati hostes,
ultra ducum castra sese à læua insequerentur: ipsi
deinde, à tergo palantes, dißipatosque adoriren-
tur. Affuit benigne fortuna. Nam quum Perusini
milites suos, qui pabulatum ierant, fugientes, atque
inimicorum insequentia signa conspexissent, magno
clamore atq; impetu in Brachium feruntur. ille fugie
endi resistendiq; dubitabundus; paulatim cedendo,*

iam à læua suorum castra reliquerat: tum uero in/gentî sublato clamore, simul ipse à fronte restitit: si/mul à tergo uniuersus exercitus, perturbatos inse/quendi studio ordines, effusamq; hostiũ aciem, inuase re. Pugnatũ est magnis utrinq; animis. alteri quod proprijs sedibus decertarent (quæ res excitare potest etiam ignauos) acerrime præliabantur: alteros partim gloria bellicæ rei, partim patriæ cupiditas incen/debat. Hic unius Brachij uirtus claruit maxime, cum quod eius consilio gesta res esset: tũ quod ubi gladio decertandum fuit, unus multorũ sustinuit impetum: & quem ceperat locum, quoad reliquæ appropin quarent copiæ, fortißime defendit. demum ubi per/mixtæ fuere acies, alios hasta percutere, alios stricto mucrone ferire, hostium ictus scuto excipere, gra/dum sibi uictoria facere cernebatur. Postremo, cum illi uim hostium diutius sustinere non possent, alius alium in locum diffugere. hoc prælium haud sane cruentum fuit, paucis admodum militibus cæsis. cæ/terum capti equites circiter mille: signa militaria & machinæ complures. hac tam subita uictoria potiti duces, non amplius, quàm mille passus procul ab ur/be, castra posuere. Brachius tametsi omnia recte pro cedebant, in summa celeritate, suorum tarditatẽ atq; ignauiam accusabat. ipse cum cæteris exulibus, no/ctes atq; dies in armis, in equis esse, uexare hostes, plerunq; ad ciuitatis portas manus cum hoste conse rere, inimicos contumeliose appellare. His rebus per

territi

territi plebeij, cum obsidionem indies acriorem, atque omnem spem auxilij uiderent esse sublatam, ueriti ne quis in ciuitate tumultus per alterius factionis uiros concitaretur, legatos ad Pontificē misere, qui pacē peterent: et, si alio pacto impetrari nō posset, urbem imperiūq; deferrent, obsidesq; promitterent. Pontifex cæteris conditionib. repudiatis daturū se pacem respondit, si modo et exules reciperentur, et imperiū sibi traderent ciuitatis. Ad hæc legati respondere, De imperio quidē tradendo, conditionem accepturos esse: de exulib. aūt recipiendis nihil iniussu populi promissuros: habere certos legationis suæ terminos, ultra quos nihil sine populi consensu, atq; autoritate suorū ciuiū possent statuere. Pontifex, ut EST natura mortaliū plerunq; ad utilia q̄ honesta propensior, urbem eo pacto recepit in potestatē: ut ciues stipendia soluerēt, cæteraq; imperata facerent: exules aūt à finib. uiginti milliū pass. interuallo decederent. Hac re exulib. nuntiata, quibus uictoria iam manib. prensa teneri uidebatur, et patrij lares, quo plus affuerat spei, eo magis obuersabātur animis, incredibili dolore affecti sunt: in desperationē adductos etiā iniuria stimulabat. quippe qui magna spe plenos extrema subijsse pericula, solosq; uictoriā Pontifici se dicerent peperisse, nūc ab illo deceptos, à dijs atq; hominib. destitutos esse, nunquā amplius patrios lares, nunquam maiorū sepulchra reuisuros. Sed VBI VIS dominatur, uana est, etiamsi sit iusta querela.

Post Perusiæ deditionem, cæteri exules quam procul iussi erãt, profugi abiere: Brachius Binnium et Crassum secutus duces, Florentiã ad militiam proficiscitur. Inter hæc mortuo Bonifacio, nouoq; suffecto Põtifice Cosma Sulmonensi, qui cognomento, Innocentius septimus est appellatus, Roma tumultus afferebãtur: Ludouicũ Pontificis nepotẽ, duodecim ciues Romanos, quod seditionẽ excitassent, securi percußisse: uniuersam deinde ciuitatẽ concitatã ad arma, in molem Hadriani fecisse impetum: Pontificẽ occulte per Ianiculũ Viterbium effugisse. Hac re audita, Brachius, qui nihil nisi bella quæreret, Romam se contulit, ibi quum forte Mustardã, quem Bonifacij copijs præesse dicebamus, primo statim aduẽtu offendisset, militare sub eo statuerat, quod & illi cognitus esset, et Mustarda summo cõtenderat studio, ne uir strenuus ac manu promptus, sub alio quoquam militaret: sed fortuna totiens spes eius iam conceptas abrumpente, postridie quàm ipse Romam uenisset, Mustarda per inuidiam interficitur. Nouum consilium capiendum erat, tandẽ multis ultro citroq; agitatis, Viterbium petere constituit. septem eum comites sequebantur. huc quũ satis uesperi uenisset, fertur cœnandi gratia in meritoriam diuertisse tabernam: cœnatum uero, quum pecunias, quas hospiti solueret, non haberet, alteram uestis partem dissuisse, argenteis lymbis Hetrusco & Gallico more distinctã, atq; eã hospiti pro pecunia dare uoluisse: illũ aũt hominis liberalita-

liberalitatem admiratum, simul & misertum necessitatem, non solum non accepisse tunicam, sed ultrò quatuor aureos nummos, inuito tradidisse: scripsisseq; ad filium, qui Volsuuij forte idem exercebat, ut Brachium transeuntem susciperet hospitio, & quatuor præterea aureos dono daret: filium uero parentis iussis magnificè paruisse. summa profectò liberalitas, si & dantis conditionē, & accipientis fortunam consideres. Brachius omni spe destitutus, quum Florentiam redire decreuisset, iter Fulgineo fecit: sed fortè domo qua dormiebat incensa, equos, arma, uestes uno incendio amisit. Erant hæc, ut arbitror, fortunæ præludia, quo gratiora, quæ secuta sút, uiderentur, nudum ducem, nudi comites intuebantur, & quid iam miseri agerent, aut quid consilij caperent nesciebant. qui Fulginei regnabant, diu antea eius nobilitate & familia cognita, tam acerbum casum miserati, uestes, equos, arma, pecunias contulerunt. Vbi Florentiam uentum est, quum omnia quietiora uiderentur, in Galliam proficiscitur. Per id tempus bellum inter Albericum Barbianeum & Bononienses asperrimum gerebatur. Brachius, quo liberiorem prædandi occasionem nancisceretur, in Alberici castra concessit, acceptoque duodecim equitum stipendio, singulis diebus clàm aperte ue, quæ melior dabatur occasio, in hostium fines impetum faciebat, sæpeque magnum hostibus incutiebat terrorem. magna eius facinora utrisque

castris prædicabantur, & quò plus peperisset glo-
riæ, eò militibus charior, Duciq; acceptior euade-
bat. HABET hoc uirtus bellica, ut admiratione
quàm inuidia præstet. Bononienses post magnos de
lectus habitos, Berardonem quendam ex rcitus im
peratorem fecere. hic non minus copiarum magni-
tudine, quàm uirtute militum fidens, non multum
procul ab Alberici exercitu posuit castra: hostium
deinde spreta paucitate, sæpe aciem expediebat, sæ-
pe ad hostium castra faciebat impetum, quo non so
lum pugnandi præberet facultatem, sed etiam ho-
stium animos ad pugnam irritaret. Alberici castra
inter Castellum Bononiense atq; Imolam, non pro-
cul à flumine recedebant: hostium uerò stationes, se-
cundum flumen ipsum, Sanguinarium accolæ uo-
cant, positæ conspiciebantur: utraq; acies ad decer-
tandum parata, spe tamen plenior Berardonis exer-
citus. Hic Brachius, ut erat natura impiger atq; ar-
dens studio gerendarum rerum, Albericum horta-
tur, ut cohortes in armis esse iubeat, totumq; exerci
tum contineat in ordine: uidere hostes quidem ma-
gno animo capessere bellum, contrà uerò suos non
parum multitudine esse perterritos, ideoq; opus esse
consilio. primum locum occupari oportere, quo sui
commodius in hostes præliarētur, secum centum de
lectissimis equitibus secessurum in læuam, proculq;
inde flumen mille passuum interuallo traiecturum,
mox cum in certamen utrinq; itum esset, hostes pu
gnantes

gnantes & perturbatos à tergo aggressurum. Placuit Duci consilium, statimq; pauca pró tempore locuius, Brachio cũ equitibus, quos mallet abire iusso, aciem & ipse explicauit. Principio hostes, quanquam maioribus freti copijs, militum tamen uirtute repellebantur: mox paulatim labente paucitate, maiore facto impetu, ordines perturbant. Albericus desperata uictoria terga uerterat, fugientem hostes per sequebantur. inter hæc Brachius à tergo se ostendẽs, mittit qui Alberico nunciarent sisti à fuga militem, & in hostem conuerti. ipse interea clamando persequentes adoritur: illi subito tumultu perterriti, in fugam sese uertere conabantur, sed iam à fronte atq; à tergo instãte hoste, omnes ad unum, aut capti, aut cæsi sunt. Paucis post diebus, nondum hoc finito bello, Albericus à duce Mediolanensium accepto stipendio, nouam expeditionem parabat. proficiscentes interfluentem amnem, traijcere oportebat. hac re cognita hostes, non multum procul inde locatis castris, transitum prohibebant: Rhenum flumen uocant accolæ, qui iugis Apennini defluens, Bononiensem irrigat agrum. Erat à tergo explicata hostium acies, parata, si traijcere cœpissent, extremos adoriri: tum fluminis ingens altitudo, uadumq; perangustum, ut non statim totus simul exercitus, sed uix singuli, aut ad summum bini equites transmittere possent. Hostes non procul à flumine fossa altißima munierant castra, animo non prius

abeundi,

abeundi, quàm aut inuaderent transeuntes, aut fame conficerent. Hac re permotus Albericus, incertus quid consilij caperet, milites in concionem uocauit, tum etiam à minimis postulata sententia. alij rates ædificandas, alij equitatum noctu natationi subijciendum, pleriq; expectandum hostium discessum censebant. Brachius sententiam rogatus, Haud dubium (inquit) non antea discessurum hostem, quàm nos exercitum traiecerimus, quod sine periculo nostro non putant futurum. habeo tamen consilium, si uobis etiam probetur, nullo cum periculo trnaseundi. Iussus aperire, Materiam (inquit) censeo ex proximis syluis cædendam, tresq; simul ædificandos pontes: fossam post hæc, qua subitus aduentus hostium, quoad traijciantur cohortes, impediatur, procul inde deducendam. Placuit res duci, multaq; deiecta materia tres uno die pontes, non multo interiecto spacio ædificantur. Fossa deinde non longe à pontibus duum milium passuum complexa longitudinem, sudibus, trabibusque ex altera parte munitur. Quod ubi Bononienses intellexerunt, impedituri munitionem, liberum in campum exiere: nec tam ut facultatem præberent pugnandi, quàm ut intra munitionem, si transire hostes cœpissent, magno impetu irrumperent, fossamq; transilientes cæderent ultimos, atque diriperent. Interea Brachius, cuius diligentia placebat Duci, impedimenta, & leuiter armatos milites per omnes simul pontes ante-

es anteire iubet, statim deinde Albericum cum cæ/
eris cohortibus subsequi. ipse cum delectißimis
quitibus ad fossam, quo iam hostes peruenerant,
onuersus, ad illorum conatus atque impetum resi/
lebat: & , ne uallum transire possent, impediebat.
ic ubi omnes copiæ ad alteram fluminis ripam eua
erunt, ipse paucis acceptis uulneribus, priusquam
ostes fossam superarent, proximo ponte celeriter
recepit ad suos. Hæ res adeo gratæ duci fuere, ut
nius Brachij consilio atque opera, & uictum Ber/
rdonem, & flumen traiectum esse fateretur: sta/
mque ubi ad Fornaces est uentum, stipendium au/
it, equos largitus est: & qui ante id tempus duo/
ecim præerat equitibus, septuaginta præfecit. hoc
rimum uirtuti præmium datum. Paucis post die/
us, Albericus castris inter Mutinam & Castellum
ancum locatis, Brachium ad se uenire iussum, ma
nifice pro concione laudauit, & centum quin/
uaginta equitum aucto stipendio, hortatus est cæ/
ros, ut non inuiderent hominis fortunæ, sed eius po
us similes esse conarentur: satis multa præmia ha/
ituros, si illius cum fidem, tum uirtutem imitaren
r: solum esse cuius opera & profligasset hostium
opias, & pontem incolumi exercitu traiecisset: qui
isi fuisset, aut ferro, aut fame omnib. fuisse pereun
um. tum non solum struxisse tot pontes, & fossam
allumq; duxisse, sed cum paucis hostium gladijs se
obiecisse, totum exercitũ eius constare beneficio:
à quo

a quo dum alienæ saluti consuleret, suam esse neglectam: proinde uelle ostendere, apud se et ignauiam & uirtutem internosci, alteram ornaturum se præmijs, contempturum alteram, & ne nomine quidem appellaturum. Hæc quum dixisset Arcerium, Galdarinum, Arnaldum, atque alios qui cum Brachio ad uallum subsidio remanserant, sub eodē militare iussos, equestri ordine, & militari dignitate donauit: qui postea suum secuti Imperatorē, in clarißimos uiros euasere. Brachio autē exercitus imperiū, militarium signorum custodiam, & præterea, sua domestica insignia, maiorum'que ornamenta conceßit: quibus eius posteri, in hunc usque diem usi sunt.
Dum hæc geruntur, Veneti, quorum opes latè mari terra'que patèbant, uel quòd de finibus contenderent, uel quod latius propagarent inperij terminos, Patauinis bellum inferre cœperunt. Albericus propter affinitatem', quæ erat sibi cum Patauinorum Tyranno, nouo audito bello, legiones in expeditionem eductas, auxilio misit: tres uiri iußi legionibus exercitui'que præesse, Brachius primus, alter Laurentius Cotignolanus, tertius Ruffus Aquilanus: omnes manu & consilio prompti. Patauium profectis, quod usu uenire solet, EX GLORIA & uirtute, liuor atque inuidia conflata est. Nam Brachium multa facinora rei bellicæ fortiter cauteq; gerentem, fauor militum ingens est subsequutus. illum omnes comitari, eundem in acie ducem habere

cupiebant,

cupiebant: quos ille duxisset in prælium, non posse uinci, arbitrabantur. Nam & locum ad prælian/dum æquum iniquumque dignoscere, aciem quàm apertißimè ordinare, & boni quum militis, tum im/peratoris munus obire, omniaq; & fortiter audere, & consultè facere, cognoscebant. Reliqui duces, tametsi grauiter ferebant, primùm tamen iracun/diam tenuere: mox ubi paulatim intumescens inui/dia, se amplius cohibere non potuit, discordias se/rere, & seditionis caussas captare cœperunt. Po/stremo imperium, quod erat commune tribus, men/struo iure, suo quisque sibi mense arripuerunt. Ter/tio iam aduentente mense, quo Brachio debebatur exercitus, consilio inter se inito, tradere uexilla re/cusabant: rati, duobus, unum uiribus & authori/tate imparem, resistere nullo modo posse. Mili/tes ubi rem cognouerunt, concitati ad arma, im/petum in signa faciunt. signiferis erepta, ingenti cum clamore ad Brachium deferunt: illum Ducem, illum imperatorem suum, magno plausu fauoreq; appellantes, uirtutem in cœlum tollunt, eius auspi/cijs atque ductu se inuictos esse, reliquos non bone/sta gloria, sed turpi ambitione contendere: hac de re, quæ tectior erat inuidia, in apertum odium si/multatemque conuersa. Literæ ad Albericum datæ quæ graue ambitionis crimen, inuasum à Bra/chio imperium, deferebant. Denique ubi con/fecto bello ad Albericum rediere, ut quisque aut

oratione

oratione subdola, aut apertis conuicijs ualebat, infensum illi suspectumq; facere conabantur: qui, ut sunt aures hominum nimis in re sua credulæ, facilè persuasus est, aduersante nemine. quocirca illis ipsis, quorum impulsu hæc faciebat ad se uocatis, consilium de interficiendo Brachio iniuit. Vxor erat Alberico honesta inprimis, & mansueti ingenij mulier: hæc Ruffi & Laurentij orationibus sæpe apud uirum interfuerat, criminaq; totiens ad maritum delata perceperat: quæ cum non inscia consilij, uirum magna incensum ira non potuisset mitigare, Brachio per fidelem nuncium significat, ut quàmprimum Alberici finibus decedere festinaret, cœpisse illum consilium eius interficiendi. docet deinde, quo modo, & à quibus persuasus, id agere statuisset. Scire se, eius uirtutem marito sæpe opitulatam, fidem uerò plurimis argumentis perspectam esse, ideo suam etiam gratiam interposuisse, ut eum uiro reconciliaret: illum falsa oratione adductum, ira præcipitem agi. proinde fugeret statim, ac tempori cederet: se quidem pati non potuisse, ut & uir ingratus, & parricidæ uoti compotes efficerentur, innocentissimi & fortissimi uiri morte. Hoc nuncio accepto Brachius, qui procul inde duum milium interuallo stationes habebat, de tertia uigilia, ad hostium castra perfugit: magna pars suorum militum, nudis equis, sine sella, sine freno uecti. tanta erat fugiendi festinatio. Albericus non prius de fuga certior

*tior factus, quàm exercitus omnis sublatum pau/
corum inuidia, clamaret: iam homines ignauos,
quibus nihil nisi uerba magnifica forent, assecutos
esse, quod sæpe antea tentassent: quem ipsi offende/
re nequiuissent, duci perdendum curasse: habere
tamen gratias deo immortali, quod sceleratorum
manibus, incolumem eripuissent, iam statim audi/
turos, qua gratia hostes essent recepturi: quæ da/
turi uirtutis præmia: mox sensurum Albericum,
quantam accessionem hostibus fecisset. Dum hæc
totis legionibus efferuntur, Albericus sera pœni/
tentia ductus, scripsisse ad eum fertur: habere gra/
tias Deo, qui ne furori locus esse posset, de fuga
eum admonere uoluisset: scire se, nihil Brachium,
nisi nobilitate sua dignum molitum esse. Memo/
rare deinde cœpisse fortia gesta, & fidem lauda/
re, quam cum sæpe alias, tum proximo bello per/
spexisset: nec negare de eius morte cogitasse, affir/
mare tamen, non sponte motum sua, sed alieno im/
pulsu concitatum: satis illi magnas pœnas, & pœ/
nitentiam suam, & calumniatorum contemp/
tum esse daturum: orare per pristinam amiciti/
am ad se rediret, id non solum tute facere posset,
sed maius etiam stipendium accepturum, modo
iniurias ipse obliuisceretur: sæpe ex huiusmodi
suspicionibus arctiores conflatas amicitias. Hæc
ab illo scripta referuntur. Ad quæ Brachius, in
hæc uerba respondit: extant enim exemplaria*

Epistola Brachij.

literarum eius subsignata manu : quanquam uulgari & quotidiano sermone perscripta : EGO quidem Alberice, quàm diu tuum secutus sum imperium, nulla in re offendi dignitatem tuam. Quod ipse interficiendi mei consiliun cœperis, facile putarem ignoscendum, nisi scire debuisses, imperatorem nemini utranque aurem pandere oportere, sed alteram conuitiatori accommodare, defensori seruare alteram: ipsum deinde medium, tanquã arbitrum inter duas aures sententiam ferre. Qui autem tibi de mea, ut ego censeo uirtute, ut ipsi uolunt ambitione, detulerunt, fecerunt callide: quod enim ipsi præstare non poterant, id in altero accusauerunt. Nam si in acie fortiter dimicare, pericula pro laude adire, exercitũ aut uictorem, aut incolumẽ in castra reducere, gloriam quærere imperatori suo, ambitio dicẽda est, fatebor equidem, ambitiosum me fuisse. fatebor, si hoc est eripere imperium, me tibi imperium eripere uoluisse: sin, quæ in rem tuam conducerent, omnia diligenter executus, mortem tamen timere à te potui, non est mihi consilium, iterum uel fidem tuam, uel meam fortunam tentare. Magna illa & ampla tua in me beneficia, etiam si noua perfidia uiolata non essent, ingratum certe me non habuerunt. Sæpe periculo capitis mei, gratum me cognouisti, tametsi prouide gessimus omnia: quæ si æquum iudicem nacta forent, non tu curator meæ mortis, sed ultor esse debuisses. Nunc uero quando ita res tulit,

habe tibi, atq; amplectere, qui magis amicos tuos lingua pellere, quàm hostes manu fugare didicerunt. His literis acceptis Albericus, quo sibi eum, aut omnino reconciliandum, aut saltem leniendum tentaret, Pontificis legato, qui Bononiam præsidio tenebat, Brachium per literas quàm amplissime commendauit. Legatus cui multa eius uiri iampridē erant audita facinora, trecētis equitibus præesse iussit. quæ res partim eius uirtuti, partim Alberici commendationi tributa est. Paucis post mensibus finito stipendio, ad Mediolanensium Ducem profectus, illo quieto, nec bellum cum quoquam gerente, ad Bononienses reuersus, eadem qua prius †cognitione receptus est. quum autem in itinere, agrestes, quòd ad pabulatiões frumentationesq; extra callem milites exirent, impetum in eum fecissent, in fugam conuersos, intra oppidum Ossam compulit: statimq; ex omni parte aggressus, sine machinis, sine sagittarijs expugnauit: cætera in prædam militibus data, ipse quattuor milibus numûm acceptis, captiuos liberos dimisit. Aliquot post deinde mēsibus Bononiensiū finito stipendio, animo ad patriam intento, in Hetruriā cū suo equitatu uenire contēdit: multi eū sine stipendio secuti, partim diuturna consuetudine, partim futuri belli spe moti: existimabāt enim, uirū strenuū, cupidū gerendarū rerum, ullo pacto quieturū. itaq; magna ad eū militū frequentia confluente, quàmprimū Burgū peruenit, octingenti equites, lustrato exercitu in

conditione

castris reperti sunt. iam in ipso itinere, Imolæ tyrannum, quattuor millia nummûm dare sibi coëgerat, bellum minatus nisi dedisset. Inter hæc Innocentius Pontifex moritur, sufficiturq; Gregorius. qua tēpestate tres simul Pontifices creati memorātur, Gregorius Benedictus, Alexander. Quæ seditio aliquot mensibus agitata, diuina atq; humana cuncta permiscuit. Perusini, quorum res penes plebeios alterius factionis erat, quū Brachij subitū aduentum intellexissent (iam enim tātus euaserat, ut inimicis terrori esse posset) solliciti de imperio, statim, ne quid ille de improuiso moliretur, exercitū undiq; coegere, Paulo Vrsino omnibus copijs præfecto, solitū in mensem stipendium datum: missus deinde magnus peditatus atque equitatus ad oppidum Fractam, in extremis eorum finibus situm: admoniti, ut quid illi consilij caperet explorarent, & si copias traijcere in Perusinum agrum uellet, transitum per angustias facere prohiberēt. Dum hæc geruntur, Ludouicus Firmanus, quem superioris Pontificis nepotem ostendi, reliquo Piceno agro armis subacto, Rocham contractam, quæ ab eius defecerat imperio, magno apparatu omnium rerum oppugnabat. Equitum erant circiter duo milia: par peditum: numerus posita castra non procul ab oppido, quod in monte editißimo situm, nisi diuturna obsidione capi non poterat, montis radices occupauerant. Oppidani alterum obseßi mensem, cum re frumentaria deficiente, fame grauißima

premeren-

premerentur, durissima quæque experiri, quàm deditionem facere malebant. consilio igitur inter se inito, legatos ad Brachium mittendos decreuere: qui ostendentes, quanto in periculo uersarentur, auxilium per omnem conditionem implorarent, orarentq;, ut obsessos beneficio suo liberaret, in potestatemq; reciperet: dicerentq;, non se ad libertatem respicere, sed dominum mutare statuisse. Brachius data dextra, legatos bono animo esse iussit, seq; ut biduo, aut ad summum triduo expectarent, admonuit: aut omnino liberaturum ipsos obsidione, aut præsidium atque annonam impositurum. postridie eius diei, incertis omnibus quo proficisceretur, Picenos uersus castra mouit: uix decem milia passuum progresso, literæ oppidanorum nomine redduntur: quibus significabatur, obsidione liberatos, pacem fecisse, non amplius auxilio opus esse: discessisse Ludouicum cum omnibus copijs, atque in ultimos Piceni agri fines exercitum esse dimissum. Brachius cognita fraude, celerius succurrendum iudicauit, continuóq;, diurno, ac nocturno itinere properanti, aliæ redduntur literæ, quibus idem quod prioribus continebatur. nec ijs quidem demoratus, quominus, quàm citissime posset, in Picenos perueniret. quum iam sex milia passuum oppido appropinquasset, misit qui obliquo tramite, procul hostium castris ingrediens, auxilium uenisse nuntiaret. uenienti portæ aperiuntur, atq; una uoce, uno consensu omnium, domi

 nus est

nus est appellatus. hæc prima iacta fundamenta futuræ magnitudinis, primũ tam magni imperij domicilũ. Hoste statim abeunte, Brachius porta egressus, Calzarolũ, quod ab hostibus tenebatur, oppugnare adortus, primo impetu irrupit: hic triginta equites, qui præsidio erant relicti, capiuntur: oppidanorum opes direptæ sunt, corpora illæsa liberaq; permansere. Altero deinde die, Castitionum, quod erat finitimum castellum, eodem impetu capit. Ranerius Perusinus, cum quinquaginta equitibus præsidio collocatus, à Brachio dimissus, à Ludouico, pro re male gesta, in uincula conijcitur. Cõtinuo proximum castellum, Montemaltum uocant incolæ, situ egregie munitum, expugnauit. huic Rodulfus Perusinus, cum triginta milibus præsidebat: capti ad unum, quibus redimendi facultas esset, in uincula coniecti sunt: cæteri sine armis, sine equis dimißi. quattuor continuis diebus, quadruplici uictoria potitus, hoc modo paulatim fundatum imperium proferebat. Interea Ludouicus subita suorum defectione atque expugnatione permotus, proxima castella munire, præsidium disponere, turres murosq; reficere, fossa ualloque mœnia præcingere, iter uarijs locis interrumpere, ramis trunci que impedire, denique cuncta quæ ad reprimendum hostilem impetum conducerent parare, festinat: sed ubi omnia ui superari uidet, ueritus ne subito hostis aduentu, inire prælũ cogeretur, in extremos Picenos refugiendũ constituit.

stituit, sibi diffisus ipsi, si forte manus conserere, aut in apertum certamen uniuersis copijs uenire contenderet. igitur præfectis militum ad se uocatis, quid sibi faciendum uideretur, aperuit, adiecitque munita esse uicina oppida, occlusos hosti aditus, angustias proximorum montium occupatas: quo diutius illic cum reliquo exercitu moraretur, hoc plus rei frumentariæ consumpturos: satius esse, frumenti quod superesset relinqui oppidanis, quàm milites nequicquam absumere: Brachij impetum perbreuem fore, frumentum illi & commeatus breui defecturos: suis uero, si in fide manerent, se aliunde sub ministraturum, omniaq; belli adiumenta suppeditaturum. Plena desperationis uidebatur oratio. Angelus Pergulensis, Perius Nauarinus, reliquiq; præfecti militares, uno consensu dehortari, consilio abeundi damnato, cœperunt: si hostibus cederet, non oppida solum, sed etiam illa ipsa præsidia quæ imposuisset, in eorum uentura potestatem. quæ proxima castella non defectura, si fugientem aspexissent illũ? in quo retentura spem auxilij, si ab eodem deserantur. Plurimum interesse, fugere quisquam, an timere uideatur: illud temerè desperantis esse, hoc consulte prouidentis. quanquã ne timorẽ quidẽ præseferendũ esse, bella gerenti. probum imperatorem aut spe, aut spei simulatione plenũ esse oportere. eius frontẽ atq; oculos intueri cæteros, eo aĩo exercitũ esse, quẽ præstari ab imperatore suo uideãt, si timidũ, si hæsitantẽ,

 si deniq;

si deniq; rebus diffidentem suis aspexerint, ne boum paria detinere fugientes: sin ducem alacrem & magna spe plenum, circumeuntem & hortatem suos uiderint, ne in magno quidem periculo pertimescere: sæpe dubijs in rebus spem profuisse, metum ne in secundis quidem iuuare. Brachium hominem esse nouum, non suis opibus, non alieno stipendio, sed sola uirtute nitentem. pecunias perpaucas, quas ui & rapinis coëgisset, iam omnes consumptas, conductos milites, ubi stipendio fraudentur, turmatim transfugituros: proinde resisteret statim intermoriturae procellæ. nam si hunc fugeret, quid iudicaturos finitimos populos? quos porro in amicitia? quos in societate mansuros? Quod si nec se fortunæ committere, belliq; discrimen adire statuisset, commodius tamen uideri, hostes à rapinis, excursionibusq; prohibere, obsistere, à fronte semper infesto agmine, nec tamen pugnandi præbere facultatem: non illos palantes populaturos agrum, non segetem subcisuros, non in oppidanorum oculis ædificia & uillas incensuros. sin prælio certare mallet, se copijs superiorem fore, præstare numero exercitum suum: tum suis in agris, suis in domibus, ante suorum oculos pugnaturum. magnum id esse uirtutis incitamentum, nec minus terroris incutere hostibus, quàm animi suis addere. multa in eam sententiam profecti adiecere: sed timiditatem animi, uix unquam uerborum attollit oratio. Ludouicus multis ultrò citroq; dictis,

Angelo

Angelo Pergulensi oppidis præsidijsq; præposito, in ultima Picentum loca fugienti similis proficisci/tur: remansere in exercitu equites mille et quingenti, pedites ferè totidem: sed Angelo ut minus autho/ritatis, ita plus industriæ atque animi erat. itaque aut ui propellere hostem decreuerat, aut belli dila/tione fatigare. Per hos dies Brachius, cui iam non exercitus solum, sed etiam oppidi cura habenda e/rat, fortè ad subterfluentem riuum descenderat: cau/sæ descendendi fuêre oppidanorum preces, quibus diuturna obsidione uexatis, frumentarias etiam mo/las hostes eripuerant, casamq; diruerant. illi refice/re cupientes, quòd hostium exercitus propè esset, descendere sine magno præsidio non audebant. se/cuti erant Brachiū centum equites, ex omnibus quos haberet delectissimi, non tam studio pugnādi, quàm ne hostes furtim excurrentes in se inciderent: quip/pè incognitam hostibus eam profectionem arbitra/bātur. Angelo, ut sunt praua hominum ingenia, per transfugas nunciatum est, Brachium prima statim aurora, cum paucis ad riuum profecturum. sic ubi primum illuxit dies, cum septingentis equitibus, ad eum locum cōtendit. prior tamē Brachius ad riuum peruenerat. qui conspecta appropinquantium ho/stium acie, magno in se clamore atq; impetu uenien/tium, equum conscendit, conuersusq; ad suos: In ma/gno (inquit) periculo aut fugiendum est nobis, aut fortiter resistendum: indecorum illud & ignaui mi/

litis opus, hoc uero, magni est animi & praeclara cupientis. Possumus nos quidem tutè fugere, sed quid aliud optare hostem putatis, quàm fugientium terga despicere? non inscius ad hoc discrimen ueni, sciebam hostes impetum in nos esse facturos, eamq; ob rem ex omni uos exercitu delegi, ut hic dies & uirtutem nostram, & hostiũ ignauiã testaretur. Scio enim non opus esse hortationibus, nec strenui militis est, plus de aliena multitudine, quàm de sua uirtute cogitare. Totius uos exercitus nostri robur obtinetis, si reliquis copijs decertarem, milites, iam dudum de fuga statuissem. gladios uestros non magis ipse hoc bello uidi, quàm hostes sensere: soli uos in acie dimicastis, soli in castella impetum, irruptionemq; fecistis. Reliqui milites nisi quod ornamento sunt, impedimento nobis, non auxilio fuere. Plura dicerem, nisi hostis appropinquaret: state animo praesenti, & uenientium impetum sustinete, magnam hodie reportaturi gloriam. Haec quum dixisset, milite in ordinem atque agmen disposito, collem proximum paululum editum occupauit. Putabat enim, uniuersum hostium adesse exercitum: nam & ingens uenientium strepitus exaudiebatur, & pulueis latè surgens, quo minus omnes eorum cerneret copias impediebat. suos deinde iussos expectare hostem, in collis radicibus collocauit. Collis autem nõ praeruptus atque asper, sed molli accliuiq; iugo surgebat, ut si multis pauci resistere non possent, in su-

premum recipere iugum sese equites,potu ssent. hæc agentem magno cum impetu hostes adoriuntur. Armati milites, superiore pugnantes loco, uenientium agmen exceperunt, fortißimeq; restiterunt. Hostes nunc paulùlum regreßi, nunc recentem submittentes turmam, quasi murum ariete percuterent, aßiduos in Brachium impetus faciebant. ille suos ut ordinem seruarent, nec locum nisi dato signo desererent admonebat. ipse nunc eminus hasta, nunc cominus gladio, uenientium aduersa ora feriebat: mox lassatos hostium ordines conspicatus, signum manu dat, ut apertos inordinatosq; adoriantur. illi imperata facientes, in aduersam efferuntur aciem. mox multa edita cæde, ne circunuenti à multitudine receptu prohiberentur, colligunt sese, multisq; acceptis illatisq; uulneribus, ad tumulum reuertuntur: hostes instaurant prælium, & recentes feßis, uulneratis integri succedunt. Brachius ne laßitudine milites afficerentur, omnes quidem in acie esse, sed à fatigatis tutiore loco dimicari iubet, obseruataq; occasione erumpendi, hostes primos in fugam conuertit, reliqui ad subueniendum excitantur. hoc modo quattuor continuis horis pugnatum est, demum hostes multis cohortibus unũ in agmen acceptis, delectam peditum manũ, in duo cornua partiuntur, his præcipiunt ut dum equestre agmen ad radices totis decertarent uiribus, ipsi dextra læuaq; in interiora colliculi iuga penetrarẽt. Hac re cognita Brachius,

quindecim equitibus descendendum ab equis, & ne pedestris acies pugnantes à tergo superne adoriretur, ordinemq; perturbaret, iugum mature occupandum demonstrat. pedites quorum pauci ad medium iam euaserant collem, ab equitibus multis cum uulneribus repelluntur. interea conferti hostium cunei ad radices uno totius agminis impetu dimicabant. Brachius *primum in multam descenderat planiciẽ, mox paulatim cedendo pro tumuli radicibus decertabat.* Hostes *uictoriam conceperant animis, et sprèta paucitate acerrime prœliabantur.* Brachiani *qui quantò numero uincebantur, tantò animis & uirtute uincebant, ordinum lassationem expectabant, intentiq; ad ducis nutum, uno momento & recipiebant sese, & ubi aperta hostium latera uiderent, ad uersam in aciem erumpebant. hoc modo resistendo, inuadendo, ad noctem usque traxêre prælium: nox pugnam diremit.* Nec *desunt, qui affirment, hoc prælium, si numerus utrinque spectetur, omnia quæcunque in* Italia *gesta sunt periculo & magnitudine superasse. cæsi ex hostibus duodecim equi, confoßi fere omnes* Brachiani, *omnes uulnerati, inter quos* Spinta *quidam, qui sub* Brachio *iam inde à puero militauerat, una cum equo, centum & quinq; confossus uulneribus,* Gulielmus Mecha, *duobus & septuaginta. res omni potestate memorabilis.* Hac *pugna perterriti hostes, nihil minus quàm æquo loco, iustaq; dimicare acie cupiebant. quo prælio, omniũ*

finitimo/

finitimorum animi ut alienati ab hostibus, sic Brachio *conciliati sunt, fortunam belli, magis quàm fidem secuti.* Proxima *castella non modo non expectabant obsidionem, sed ultrò missis legatis, præsidijsq; hostium direptis portas aperiebant.* Intra *paucos dies capti ex præsidijs equites trecenti, qui armis equisq; spoliati, atque una ueste dimissi, cæteris incussere terrorem.* Angelum *quoque tanti modo exercitus* Ducem *milites deseruêre, atque ad* Brachium *assidua bella molientem se contulerunt.* Ille *cum paucis* Firmum *concessit.* Per *id tempus* Tudertini *orta seditione, qui ciuitate eiecti sunt, cum* Brachio *societatem inière.* Rebus *prospere gestis,* Brachius *cui nihil ocio & quiete molestius erat, cum omnibus copijs in maritimam agri* Piceni *oram impetum facit.* Anconitanis *pecora erepta, frumenta deportata, agri uillæq; uastatæ sunt, agrestes multi capti, denique ingens rerum omnium coacta præda. ergo suo magno incommodo prudentes facti,* Legatos *qui & captiuos redimerent, & quanto commodius fieri posset de pace tractarent, ad* Brachium *miserunt.* Legatis *perbenigne acceptis, data pace; captiuos, quod legati ipsi statuissent, precio restituit. qui magnas agentes gratias, septem milia nummûm pro captiuis & reliqua præda promiserunt. Stetit inde cum* Anconitanis *amicitia.* Paucis *post diebus educto in expeditionem exercitu,* MontemConscium *munitum situ oppidum ui cepit.* Inter *hæc*

Ludouicus

Ludouicus omnes Italiæ duces sollicitare, spe, pro/ missis, pecunia allicere, copias undiq; comparare, et omni conatu hostem, quem uenientem arcere non poterat, iam prementem submouere conabatur. Ascitis deinde sibi Martino Fauentino, & Carrariæ comite, equitibusq; ad tria milia comparatis, aduersus Bra/ chium qui ad Montemconscium, paucis ante diebus captum statiua habebat, cum omni exercitu proficiscitur. Eorum aduentu cognito Brachius, ne detre/ ctare pugnam crederetur, passuum duo milia pro/ cesserat. ibi parua in planicie structis utrinq; ordini/ bus quod erat reliquū diei pugna consumptū est. pugnatum est aliquot continuis horis: hostium equi attriti multi, capti etiam nonnulli: belli finis repulsi duces fuere: qui magna ui reiecti, in proxima se castel/ la receperunt: Brachius haud dubie uictorem exercitum in castra reduxit. Fama inuicti ducis iam undiq; per finitimos uagabatur. Sed cum cæteri pacem po/ stularent, soli Fanenses non misere legatos: uel quod maritimam incolentes oram, multo interuallo ab inimicis distare se crederēt: uel quod Ludouici præsidio tenerentur. At Brachius, qui omnem eam regionem aut ui subegerat, aut societate coniunxerat, cum parte copiarum, expeditisq; militibus, Fanum conten/ dit: finesq; depopulatus, aliquot non satis munitis castellis expugnatis, petentibus pacem dedit. Hac fa/ ma belli ingens ad eum militum multitudo prædæ cupida confluebat. Ludouicus cum uideret nunquam

sine

sine suo detrimento, & suorum pernicie contendis-se: oppida præterea alia ui expugnata, alia sua sponte secuta uictorem: & quæ in fide mansissent (quæ pauca erant) uectigalia tardius pendere: pleraq; etiam omnino recusare, milites (quod liberior prædandi esset occasio) quotidie ad hostes transire, animos popularium, aut repentinis rebus perterritos, aut more suo cupidos nouarum rerum odio & satietate esse mutatos, consulendum rebus suis, nec omnium defectionem expectandam decreuit. Mittuntur igitur legati, qui cum Brachio pacem atq; amicitiam facerent: initaq; societate, fœdus æquo iure percuterent, dicerentque placere Ludouico, ad colloquium uenire, uelle se cum Brachio multis de rebus agere, ipse diem locumq; constitueret: se eius fidei salutem suam crediturum. Legati, pace impetrata, de colloquio retulerũt. Placuit ea res Brachio: sequens dictus est dies, quo die in agrum Cingulanum Dux uterq; conueniret. Ludouicus cum quindecim equitibus, sine telis, sine armis, ultra eum locum processerat, Brachius etiam cum paucis inermibus obuiam profectus est: complexi mutuo sese, multa in eam sententiam dixere: Non de sanguine & uita inter se, uerum de gloria atque imperio esse certatum: consuluisse tandem utrique fortunam, quæ omni sublata contentione, inceptum bellum uicti ac uictoris amicitia composuisset. sperare sempiternam eam fore beneuolentiam, modo alter acceptas bello in-
iurias

iurias obliuisceretur, alter illatas obliuioni traditas non dubitaret. Profectò, NIHIL mortalium animis, cum furore stulticiaq; armantur, pertinacius: inde cædes, inde, quæ sedari sæpe nullo modo possunt odia & simultates, oriuntur. contrà quum humanitatem & rationem induerunt, nihil mollius flexibiliusq; reperies. Paucis uerbis, uno nutu, uno officio, ardentißima quæque odia restinguuntur. Duo duces paulò ante infensißimi, non prius ex eo loco discessere, quàm ex inimicis atq; hostibus socij atq; amici facti, omnia inter se pollicerentur: sæpe inde alter alterius usi opera. Quibus diebus hæc facta sunt, ex castris Ludouici quingenti equites transfugerunt, atque Asculum concesserunt. opinio est sollicitatos ab Asculanis, qui paulo post rebellionem fecerunt, & pecunia esse corruptos. Ludouicus Asculi defectione audita, ingenti dolore affectus, quòd urbs erat situ munitißima, et à suis etiam militibus, qui transfugerant defendebatur: odio atq; ira incensus, ut alteros fugæ, alteros rebellionis crimine punire posset, consilium capiebat. placuit tandem mittere, qui à Brachio peterent auxilium, periculum facturo, an uerbis facta responderent. Brachius statim ut & amici & socij ulcisceretur iniurias, simulq; ut suis militibus prædandi occasionem non denegaret, exercitum in expeditionem eduxit, iunctis copijs, Rogerium ac Fabricium suæ factionis uiros, qui & ipsi Perusia exulabant, exercitumq; mille & quingentorum

gentorum equitum comparauerant, uocandos per li/
teras adiungendosq; constituit. illi acceptis literis,
cũ omnibus copijs ad Brachiũ conuenerũt. Paratis
quæ ad expugnationem erant paranda, Asculũ qua
parte adiri, expugnariq; posset, tanto impetu sui mi/
lites irruperunt, ut qui in mœnibus erant collocati,
omnibus deiecti propugnaculis, Brachianorum im/
petum sustinere non possent: trãsfugis omnibus equi
armaq; erepta sunt, fugæ autores trucidati, urbem
diuturna pace opulentam milites diripuere, auto/
res rebellionis capitali supplicio damnati, alij in cru
cem sublati sunt, alij securi percußi. Ludouicus Ascu
lo recepto, Brachianis quidem militibus dona distri
buit, Brachio autem ingentes egit gratias, exper/
tus & hostem perniciosum, & socium fidelem sibi
utilemq; fuisse. Dum hæc ad Asculum geruntur,
Carolus Malatesta, qui Ariminensibus imperabat,
bellum contra Camertes suscepit: causa suscipiendi
nõ satis certa, nisi quod auiditas imperij, quo plura
habet, hoc maiora concupiscit, nec ulla re tam facile
potest, quàm aliena calamitate satiari. Camerini
Imperium duo fratres obtinebant, ij suis diffidentes
uiribus, auxilium à Brachio atque opem per lega/
tos implorauerunt. Iam hostes castellum Ramunni,
quod erat in Camerti agro, expugnauerant, proxi/
mumq; agrum strage atq; præda late populati, quæ
asportare non poterant, incendendo uillas, ædificia
diruendo, cuncta uastabant. Brachius omni cuncta

tione abiecta, cum omnibus copijs in Camertium fines peruenit. eius aduentu perterriti hostes, primum præda rapinisq; abstinuerunt. mox illuc adducto exercitu, nec pugnam facere, nec obsidionem expectare sunt ausi. Itaq; fuga præcipites acti, castellum, quod ui ceperant, metu reliquerunt. tuti celeritate hostes fuere: uix enim quinq; passuum milia Brachius appropinquauerat, cum illi non prius consuluere de conflictu, quàm de fuga statuerunt, ac Fabrianum finitimum Camertibus oppidum, quàm celerrime confugerunt. Brachius ne milites longo itinere lassos nimio studio insequendi fatigaret, ingressus castellum, unius diei quietem conceßit. Omnibus deinde corpora curare iußis, ad insequendum hostem profligandumque contendit. ipse de tertia uigilia delecto equitatu antecedens, subsequi reliquos iußit. Id eo consilio factum, ut paucitatem despicientes hostes, in certamen uenire, & multi cum paucis, manus conserere non dubitarent: quod si facerent, facile interuentu reliquarũ copiarum opprimi posse existimabat: sin uero intra mœnia se illi continerent, totum se agrum ante eorum oculos uastaturus. oppidanorum oculis triste spectaculum. Hostes primum non ausi sunt ad prælium descendere: mox per exploratores de eorum aduentu ac numero certiores facti, quadrato agmine ut redeuntes cum præda, graues impeditosque inuaderent, duo milia passuum processerunt. quippe aut fugituros Brachianos

anos putabant: aut si prælium inire uellent, prædam esse dimissuros: prælium aliquandiu de industria tractum, donec reliquæ cohortes, quas subsequi iussas ostenderam, aduenire potuissent. Illæ prædæ cupiditate adductæ, diuerso itinere, per hostium agrum fusæ palantesque uagabantur. Quæ res ubi per suos Brachio est nunciata, ueritus ne si ipse pugna discederet, cohortes ab hostium equitatu diriperentur: simul ipse bellum fortissime sustinet, simul mittendos curat, qui reliquas copias à præda reuocarent: aut si egissent prædam, reducerent. Milites statim dicto audientes fuere. Hostes, ubi ingentem conspexere prædam, greges atque armenta abduci, agrestes uinctis trahi manibus, tabulas, ligones, sarras asportari, magno pudore atque ira perciti, impetum in dissipatos facere uoluerunt. Conuersos Brachius à tergo adoritur, ordines perturbat, & qui recuperare prædam uolebant, præda & ipsi efficiuntur. Capti sunt equites ducenti, reliqui Fabrianum præcipiti fuga delati. Ibi collectæ reliquiæ confirmatiq; ad resistendum animi, maxime omnium ad iniquitatem loci cogi hostem atq; opprimi posse arbitrabantur: & Brachiani æque recenti prælio, & longo discursu fatigati, deficiebant. Iam ad Apennini radices peruenerat, quum non procul à tergo Fabrianensium ingentem sub armis manum conspicatur, modico interuallo à dextra properantiū. Horum consilium erat instare ad montis usq; suprema

iugā, eaque si possent, priores occupare, hostemque ascensu prohibere. Brachium multa impediebant, nox iam imminens, loca salebrosa atque ardua, & hostibus quàm sibi notiora, maxime omnium lassitudine equorum promouebatur: non illi urgeri calcaribus, non uirgis excitari poterant: singulo quoque gradu subsistere, ac spiritu, ac spuma et sudore laborare: milites periculi magnitudine attoniti esse, pleriq; munienda uallo & fossa castra censere: quæ res ut prope necessaria uidebatur, ita plus periculi, nihil cibariorum, nihil pabuli habentibus afferebat. Brachius primum anceps animi, mox omnibus ultrò citroque agitatis, ex omni præda, equas ante mittit, atque ijs equos alios intermisceri, alios hærere uestigijs permittit: illæ recentes stimulis actæ, magno cursu ad montis iugum euadunt. Equi, natura (ut fit) libidine incitati, fortius subsequuntur, cursum quamuis fatigati adæquant. hac celeritate effectum, ut prior ipse occuparet cacumē, atq; equi lassitudinem quasi natura ita iubente deponerent. His rebus gestis Brachius, aduentu brumæ, militem ad hyemandum dimittit: nec multis post diebus, quum apud Rocham hybernaret, nunciatum est, trecentos Martini equites, oppidum Lepirum, quod situm est non longe à Cingulanorum finibus, occupasse. Qua re nuntiata, Brachius omnibus copijs ex hybernis deductis, illuc noctu agmine infesto proficiscitur, oppidumq; egregie munitum aggressus, oppidanos se dedere uolentes

lentes non audiuit, captum oppidum, atque direptũ est: trecenti Martini equites, rebus omnibus spolia/ti, dimittuntur. His rebus permoti Cingulani, quod nimis uicinum haberent bellicosum hostem, agri uastationem causati, quinq; milia nummûm, si agro discederet, oppidumq́; traderet, obtulerunt. accepta conditione, stipendium ex ea pecunia militibus da/tum est, exercitus iterũ ad hyberna reductus. Quie turus iam Brachius uidebatur, cum Cingulani Lepi ro oppido in potestatem recepto, timere de fortunis suis cœperunt, ueriti, ne uere adueniente, hostes me/liorem nacti tempestatem, aliquam belli causam oc/casionemq́; perquirerent: nunc demum, priusquam periculum incumberent, prouidendum esse rati. con silio inter se inito, legatos ad Martinum Fauenti/num mittunt, petentes quantum præsidij opus esset, ad hostium excursiones rapinasq́; coercendas: mal/le se affirmãtes eius copias suis rebus alere, quàm ho stibus diripiendas uexandasq́; præbere. Fauentinus probato consilio, gratias egit, quod in se fidem ha/buissent: mittitq́; sexcentos equites, ex ijs quos ha/beret delectißimos: his, iubet, ut Cingulanorum fi/nes, ab hostium populationibus tueantur, simulq́ue ne temere prælium cum hoste committant: satis habere dicens, si à rapinis atque incendijs prohi/berent. Brachius datam sibi occasionem suscipiendi belli non putauit negligendam, confirmatis suorũ a/nimis: Nos (inquit) bella, ô milites, sæpe quæsiuimus,

at illa nunc sua sponte, quum sese offerant nobis: eamus, quo pauor hostium longa quiete sopitos excitauit. SATIUS est inferre bellū quàm propulsare. augeamus sane terrorem, ne ocio nostro confidentes, erigantur animi: Facilius enim opprimuntur qui de fuga & calamitate, quàm qui de uictoria, & præda cogitauerint. ijs dictis per omnes stationes militum edici iubet, postridie in armis essent: & quæ ad profectionem multorum dierum necessaria forēt, compararēt: paucos deinde præmisit, qui à proximis oppidis peterent commeatus, negantibus bellum indicerent, ipsi cogendo frumento, in primis hostium finibus eius aduentum expectarent. quod eo consilio fa iebat, ut si diutius in Cingulanorum agro morandum esset, magna frumenti suppeteret copia: nam asperitate hyemis rara pabula reperiebantur, & hostes omnia quæ exercitum alere possent, aut in oppidum ex agris contulisse, aut quæ supportari nequiuerant, incendisse ferebantur. Circiter Calendas Martias, cum omnibus copijs in Cingulanorum fines profectus, haud procul ab oppido duûm milium interuallo consedit, uix castra erant munita, quum per exploratores, quibus illi militari more, etiam minimis in rebus utebatur, nuntiatum est, Cingulanum populum armatum occurrere: esse equidem septingentos, peditum duo milia Brachius quod equitatu præualebat, in patentem processit campum, atq; instructa acie, hostium aduentum expectabat.

oppidani

oppidani magna spe destituti, quod sperauerant de improuiso castra munientem adoriri, pugnam eo in loco committendam non putauerunt, ne siquid aduersi accidisset, recipiendi sui in oppidum, quod procul certaretur, facultas esset erepta. hac de causa, paulatim cedendo, ne ordines perturbarentur, ad oppidi muros peruenerunt, parati expectare hostem, si manu decernere statuisset, eum locum peropportunum fore, nec oppidanos ab equitatu hostium circumuenire posse arbitrabantur: & si acrius premerentur, facilem in oppidum esse receptum. contrà Brachianos, aut nullam uictoriam, aut insignem calamitatem reportaturos. si uincerent, paratum esse uictis perfugium in oppidum: si uincerentur, quo se reciperent non habituros. Brachius & si cognoscebat hostium consilium, confisus tamen militum uirtute, belliq; peritia, quadrato & ipse agmine incedebat: ratus oppidanos, ubi mœnibus appropinquassent, conuersos in se prelium inituros, fieri posse, ut freti uicinitate oppidi, ab ordine discederent, dißipatos facile opprimi posse: nec sua eum consilia fefellissent, nisi qui præsidio erant relicti, assueti bello uiri, in ordine continuissent populum, & quid si non parerent futurum esset periculi ostendissent, iubentes ut extra mœnia belli exitum expectantes, sinerent militem cum milite, equitatum cũ equitatu cõtendere: tũc se oppidanorũ opera usuros, quũ prælij ratio postularet. quod si omnino aliquid

& ipsi facere uoluissent, contenti essent procul confertum in hostem conijcere tela, & pugnantem saxo, sagittaq; propellere. Inito bello acriter utrinque pugnatum est: hostes sæpe repulsi intra portas se recipiebant: mox maioribus resumptis uiribus, in Brachianos magno cum impetu eruptionem faciebant, quos cum rursus intra portas agerent, ab oppidanorum telis confodiebantur: perdurante ad noctem prælio, tribus cõtinuis nocturnis horis, facibus, lychnisq; accensis, & per oppidi mœnia dispositis, tanto utriusq; studio pugnatum est: nam & oppidani uictoriam ex fatigato hoste superabant, & Brachiani bellandi studio tenebantur. Hæc duo prælia, Cingulanum, & quod apud Rocham gestum est, maxime omnium quæ gesserat, illustria & periculosissima fuisse memorantur. milites ex utraq; acie uulnerati fere omnes, equi pleriq; euiscerati, cæsiq; traduntur. Pugnatum est quamdiu pugnandi facultatem hostes fecerunt. Brachius insigni & illata & accepta calamitate, uictorem exercitum, quod hostem intra mœnia compulisset, pro concione laudauit. medici ex proximis urbibus acciti, qui uulneratos diligentissime curarent. in ipso reditu, Fabrianensi depopulato agro, Saxiferrati Tyrannum in societatem recepit.

IOAN-

IOANNIS ANTONII EPISCOPI APRVTINI, DE VITA ET GESTIS ANDREAE BRACHII Perusini, Italicæ militiæ Imperatoris olim Strenuißimi, Liber secundus.

VM hæc in Picentis gerun tur, Ladislaus rex Neapo/ litanorum, magnis ex Italia coactis copijs, quum Hetru scis inferre bellum, Romãq; occupare statuisset, legatos ad Brachium misit, Ottiniũ Neapolitanum summæ authoritatis uirum, & Mat thiam Perusinum, qui nobilitatem sequutus, in exi/ lium cum cæteris optimatibus eiectus, aliquot an/ nos sub rege ipso militauerat. Legati magnificè ac/ cepti, regis mandata exposuerunt: Nunc tempus esse recuperandæ patriæ, non negligendam eam occasio nem, regem modò sequeretur, haud defuturum exu libus auxilium: regem ad paucos dies in Hetruriam magnas traiecturum copias, atq; ipsum in expeditio nem esse uenturum: comparasse equitum uiginti mi/ lia, quibus non modò Perusiam oppugnare posse, sed omnem Italiam breui esse subacturũ. proinde se queretur inuicti regis auspicia, nec offerenti sese for tunæ deesset, exules si nunc in tanta rerum opportu

nitate negligerent, non semper eam occasionē habi
turos. Polliceri regem stipendij quantum ipse copia
rum coegisset, non equitibus, non peditibus pecuniā
defuturam. Haud difficile fuit persuadere cupientē,
tamen ne quid inconsultè facere uideretur, legatis
respondit: Se quidem tanto regi immortales habere
gratias, uelle tamen cum militibus consultare, poste
ro die quàm plenißimè responsurum. Omnibus igi-
tur equitatus peditatusq; ductoribus ad se uenire iuſ
sis, primū regis mandata aperuit, mox etiam à mini
mis postulata sententia, quum adiecisset, nihil se sine
militū consilio statuere uoluisse, ingens omnium cla
mor est subsequutus: Eius esse consilium capere, u-
trum statueret in eius arbitrio et potestate esse. quod
ad se pertineret, nunquam deserturos imperatorem
suū, maxima quæq; adituros pericula: duceret, mitte
ret, quo uideretur, se quoties opus esset, omnes pro
eius dignitate morituros, illum ducem, illum paren-
tem esse. Multis animi studio excussæ lachrymæ, uo
cem ferre prohibebant. Constat enim omniū ætatū
imperatorū, neminē suis militibus fuisse chariorem:
nam animi magnitudinem in admirationem conuer
sam, insita à natura linguæ suauitas adornauerat: ne
mo blandius appellare milites, nemo nec lenius erra
ta castigare, nec ardentius ad bellum excitare con
sueuit. tum milites in summa discrimina non mitte-
re, sed ducere, labori, uigilijs, inediæ, nō magis q̄ cæ
teri succumbere, prædam reliquam militis facere, si-
bi

bi solū imperiū quærere: hinc amor exercitus, hinc illa ingens militum beneuolentia conflata est. Igitur Calendis Aprilis, quatuordecim milibus nummûm acceptis à rege, stipendioq; militibus distributo, cū omnibus copijs Romā uersus contendit. Erant in exercitu equites ad mille & ducentos, pedites circiter mille, pauci Picentū præsidio relicti, iter erat per Fulgineatem agrū, ciues eius transitum ægrè ferentes, frumentum & cōmeatus exercitui præbere noluerunt: quare permotus Brachius, agri parte infesta populatione uastata, oppidum Verchianum, decem m libus passuum procul ab urbe, præcipiti atque edito in colle situm expugnauit, diripiendumq; militibus dedit. plenum erat oppidum frumenti, quo agrestes ex omni agro, ueluti ad munitum & commune horreum comportauerant. Post hæc in Tudertinorum fines castris permotis, secundum Tyberim aliquot dierum statiua habuit, quoad reliquæ copiæ quas undiq; acciuerat, conuenirent: quum nec legati quidem ipsi, quòd regis literas expectabant, profectionem accelerarent. Dum in Tudertino morā traheret, ne milites continenti bello assueti ocio torpescerent, Collemmedium Tudertinorum oppidum, quod non longè à Perusinorū finibus aberat, durissima oppugnatiōe aggressus, in regis ditionē subegit: hac re permoti Perusini, quib. iā pridē eius potētia suspecta erat, Ruffum Aquilanū et Ciccholinū Michilotū plebeæ factionis principē, ad proxima tuēda ca

stella

stella miserunt, qui quũ apud Derutam munitißimũ situ oppidũ, cum suis copijs morarentur, Collisme/dij oppugnatione audita, inconditum Brachij exer/citum, & capiendo oppido intentum de improuiso adoriri, hostesq; aut cædere, aut oppugnatione prohibere statuerunt. itaque uix cœpta oppugnatione, Ruffus Aquilanus, & Guido Perusinus, cum quadringentis equitibus à tergo sese ostenderunt: hos subsidiarij equites quingenti, quibus Ciccholi/nus præerat, cum magna agrestium multitudine, quanto interuallo cerni ab hostibus non possent, subsequebantur. Brachius hostium aduentu per spe culatores cognito, Guilielmum Mecham, cum dua/bus cohortibus procedere, & prælium committere quamæquißimo loco iubet: eius impetum hostes sub stinere non potuerunt, in fugam terga uertentibus, Ciccholinus quem subsidio suis uenire monstraue/ram, infesto accurrit agmine, factoq; in persequen/tes impetu, Brachiani, multitudinis uim non substi/nuerunt. Tum Brachius centum delectos atque ha/statos immittit equites, iussos hostem suis imminen tem, quanto maximo possent conatu adorirentur: ij tanto impetu in aduersam se intulere hostium aciẽ, ut plerisq; equo excußis, reliqui in fugam uerteren/tur, non prius fine fugiendi facto, quàm Derutam, fusi conterritiq; peruenissent. Brachius uictum ac dißipatum hostem persequendum militibus demon strat, qui imperata facientes, uulneribus tardatos

corri/

corripuere: pedites ægrè fugam molientes ad unum capti,uinctiq; in castra retrahuntur. Gulielmus cum duabus illis cohortibus,reliquisq; hastatis equitibus persequutus hostem,ad Derutæ portas peruenit. Deruta in colliculo paulo editiore sita, planiciē habet ad portas latè iacentem,in qua cū alia quædā ædificia,tū meritoriæ tabernæ plurimæ,uiā qua Romam itur,hinc atq; hinc cingunt: hic quū omnes hostium copiæ,quæ ex conflictu euaserāt,colligere sese,ac instaurare bellū cœpissent,auxiliantibus oppidanis,et in Brachianū militē de superiore loco tela ac saxa iacientibus,pugnatū est aliquādiu acerrimè: sed hostes priore calamitate perterriti,pleriq; intra oppidū refugere: capti equites ducēti quadraginta, inter quos & Ruffus Aquilanus paulo ante exercitus ductor,uictoriā insigniorē fecit: ædificia illa quæ diximus direpta atq; incēsa omnia. Interea Brachius oppugnationē oppidi non prius dimiserat,quàm intra mœnia milites,plurimis circū erectis scalis irrupissent: igitur duplicata uictoria utrunq; militē,& qui profligauerat hostes,et qui oppidū expugnauerat, pro concione laudauit. Hæc in Tudertino gerenti, regis literæ perferūtur, quibus significabatur captā esse Romā ad ædē Hadriani,et præterea phanū diui Petri obsessum habere,aditus undiq; esse præclusos, uenturū se cū omnibus copijs in Hetruriā,nec opus esse obsidionē suo præsidio firmare: Romanos ipsos urbano exercitu & arcem & templū obsessuros, se

nullo

nullo pacto exercitum distrahere statuisse, habere in armis equitum uiginti milia, peditatum dimidio minorem: maturaturum ut quamprimum totum bellũ in Hetruriam transferretur: orare Brachiũ quas coegisset copias, ut cuiq; opus esset, equis atq; armis cõmuniret, expectaretq; eius aduentũ: interea augeret quoad posset exercitũ, et quot posset pedites undiq; & sagittarios cõpararet, ijs maximè opus esse, oppida atq; urbes oppugnaturo. His literis acceptis, Brachius, quod existimabat regẽ non ita statim uenturũ, munitis ad Mediumcollẽ castris, sæpe nũc Tudertinum, nunc Perusinum excurrens agrum, finitimis magno erat terrori. Fama erat regem nulla humana ui contentum, regna atq; imperia subuersum uenire, eiecturum eos qui regnarent, atq; exules quorum postea fide uteretur, in suas urbes, atq; in suam quenq; patriam reducturum. Perusini iam pridem hac fama perterriti, ubi capta Roma, tantas regis copias aduentare ad inuadendum Hetruriæ imperium acceperunt, consulendum rebus suis, nec tantam belli molem expectandam statuerũt: ita quæ publico inito consilio legatos, qui nisi de reducendis exulibus nullam pacis conditionem recusarent, commeatus auxiliaq; promitterent: postremo, si aliter omnino non possent, ciuitatem atq; imperium dederent, ad regem mittere decreuerunt. Legati Romam profecti, de pace primum agere cœperunt: sed rege in exules propensiore, multum diuq; nequicquam

quicquam peractum est. illi pace non impetrata, societatem facere contendebant: quem ille imperasset, eundem Perusinos uel amicum uel hostem habituros esse affirmantes: transitum, arma, tela, frumentum, militem præbituros: nec hanc quidem conditionem accepit rex, ratus constantius in fide mansuros exules, qui sua opera ciuitatem recuperassent. Hac re animaduersa, legati frangendum regis animum imperij cupiditate tentauerunt: aditu itaq; trerum ad regem postulato, noua interposita conditione, ciuitatem atq; imperium obtulere, si modo exules omnes pro hostibus haberi, & regio exercitu, ac regno decedere iuberentur. Rex tantam inuadendæ Hetruriæ occasionem non putauit repudiandam, eã unam esse urbem, bello quàm paci commodiorem: nec frumentum solum (cuius est feracißima) suppeditare: sed uiros bello assuetos, sed arma etiam subministrare posse. Vtraq; enim re Perusini abundare ferebantur: quippe factiones iã inueteratæ, crebræq; seditiones, & popularium animos ad bellum assuefecerant, & omnis generis inuexerant arma: tum sæpe ex multis audierat gentem esse, sua quadam natura bellicosam. Hæc regem mouere. Sunt qui fuerint opinati, inter cæteras conditiones, rem scelestam ac nephariam adiectam esse: Promisisse regem, quum primum Brachius ad se uenisset, statim in uincula coniecturum. Receptaq; deinde ciuitate, aut suorum manu necaturum, aut Perusinis ne

iterum

candum

candum traditurum: quam perfidiã, etsi á regia di-
gnitate alienißima censenda est, tamen quæ sequuta
sunt, uerisimilẽ effecisse iudicantur. & rex ille san-
guinis quám gloriæ auidior, multis cladem intulisse
ferebatur, atq; alijs inedia, alijs ferro uitã ademisse.
Post legatorũ discessum, rex priusquã traijceret co-
pias, ad Brachium scribit, ut quám maturißime fieri
posset, cũ omni exercitu contẽderet Romã: statuisse
non ante mouere castra, quám cum eo de ratione
mouẽdi belli cõmunicaret, exercitumq́; coniũgeret.
Cum literæ essent redditæ, cõsuetudine sua, Brachius
omnibus ductoribus ad se uocari iußis, regis impe-
rata ostendit, simulq́; edicit, ut equos atq; arma in
parato habeant, prima luce iter ingrediendum esse.
Hæc dicenti, literæ Ottinij regij legati (quem diximus) afferuntur: is erat longè acceptißimus regi, &
eam ipsam ob rem, omniũ particeps consiliorũ, quẽ
Brachius quũ legatus ad se uenerat, magnificè acce-
ptum honoratumq́; remiserat, pollicitationes quoq;
multæ quum intercessissent, utriusq; animũ summa
(ut fit) beneuolentia, & singulari amore deuinxe-
rant. Igitur Ottinius amici magis quàm legati offi-
cio functus, Brachiũ de regis cõsilio certiorẽ facien
Epistola Ottinij. dum putauit. Litteræ fuere eiusmodi: QVVM rex le
gatum me misisset ad te sollicitandum, nihil feci reli
quũ, quo minus eius tibi societatẽ persuaderẽ. spera
rabã uestrã amicitiam regi quidẽ usui, tibi uero &
usui & ornamẽto fore, nec existimaui, ut cuius fœ-
dus

dus atq; amicitiã postulabãt, ei cladem atq; exitium
importarem. Maiores mei, quum opibus & potentia
claruissent, magis tamen fide & uitæ integritate cla
ruerunt: habeo proposita mihi exẽpla maiorum, mal
le cum fide oppetere mortem, quàm perfidam uitam
agere. sic mei me parentes edocuerunt, non aliter ser
uiendũ esse regibus quàm honeste, & cũ nullius ca-
lamitate seruiendũ: eam ob rem, cuius ego curaui di
gnitatẽ, eius indignißimam mortẽ substinere non po
tui. Proinde caue ne in regis deuenias manus, uideo
illum magis alieni commodi, quàm sui decoris habe
re rationem. caue cuiquã te credas, ne ad eum profe
ctus, nimis bona fide capiare. quid ille parauerit, ne
quæras. NIHIL tam honeste sileri, quàm scelus po
test. Vale, & tui curã habe. His literis acceptis Bra
chius, suspensis aliquãdiu et attonito similis, non mo
do sermone abstinuit, sed uultum, coloremq; uariatũ
admirati milites sunt: tabernaculum deinde ingres-
sus, hostio obserari iusso, lectaq; iterum epistola ani
mum in diuersa consilia agitabat, non posse credere
tantũ Regem dolo eũ petere, à quo nulla in re esset
offensus, id ne tyranni quidẽ esset: tũ Ottiniũ Legã
tũ, haud temere in suspitionẽ se coniecisse. Repetere
deinde altius cœpit: Iußisse primũ Regẽ, ut ipse cũ
suo exercitu in Hetruria remaneret expectaretq; eius
aduentũ: mox ubi Perusinorũ Legati ad eũ uenißẽt,
statim mutaße sententiã, et pacẽ cum Perusinis factã
audiebat, etsi nihil certi de deditione referebatur: qd

f eius

eius equitatu Regi opus esse Roma capta? Non hostes prope adesse, non illic geri bellum. ubi commodius quàm in hostium finibus copias iungi posset? nam si consulere de bello uelit, quid euntem militem fatigare, paulo post rediturum? si Hetruscos bello petere decreuisset, quid Romam in Hetruria bella gerentem exercitum reuocaret? cum multa ad suspicionem concurrerent, inprimis tamen Ottinij literis mouebatur, hominis fama & nobilitate clari. Sed ne fraudem odio incenderet, ad Regem misit, qui dicerent: aduersa teneri ualitudine, eamq; ob rem statim literis parere non potuisse, cæterum quamprimum cessaret morbus, cum equitatu profecturum Romam, & quæ essent imperata, facturum omnia. eam rē moleste tulit Rex, cū quod uerebatur detecta fraude ingentē Regio splendori maculam profusam, tum quod Perusia quàm maturissime potiri cupiebat, cui rei maxime obstare putabat Brachij salutē: sed quo celeriter incepta perficeret, sex milia delectorū equitum in Hetruriam quàm ocyssimè traiecit, ducemq; his Troiæ comitem præfecit, eiq; imperauit, ut celeriter ad Brachij castra contendens, direpto exercitu, ipsum in uincula conijceret, nec cuiquam profectionis suæ causam, nisi re perfecta, patefaceret. Brachius, quum esset nunciatum, tantum copiarum Regem præmittere, crebros speculatores in uenientium castra mittēdos curauit, qui omni uia atq; studio tam subita aduentus causam certam ad eū
explora-

exploratamq; referrent. Et qũ Tudertinũ ingreßi agrum, & decem milia paßuum appropinquaßet, Gulielmum Mecham ad eorum ducem cum muneribus mittit, eiq́ue imperat ut Ottinium, quem una uenire intellexerat, quàm occultißime poßet, conueniret. ille ut erat imperatum, ad castra profectus, hominem conuentum per fidem atque amicitiam orat, ut si quid Brachio impendat periculi, certiorem facere eum uelit sua opera in regis amicitíam uenisse, sua opera insidijs non esse circumuentum, nunc accumulandum beneficium esse: ille rem omnem ut sese haberet, edocuit, promisisse Regem Perusinorum legatis, cæteros quidem exules perinde atque hostes habiturum, Brachium uero aut necare, aut tradere necandum: ea conditione Perusinos ciuitatem, atque imperium esse pollicitos His rebus cognitis Brachius haud amplius expectandum ratus trecentis equitibus Tudertinorũ præsidio relictis, ipse cum cætero exercitu in agrum Picenum conceßit, primaq; habuit statiua inter Senogalliam & montem Alboddi. mox Esi urbe recepta in potestatem, Regis copiæ, quas aduentare monstraueram, ad urbem oppugnandam uenerunt, munitamq; situ & armis obsidione cinxerunt: hic Brachio eruptionem faciente, sæpe acriter pugnatum est. hostes post aliquot prælia, multis acceptis uulneribus, discesserunt. Interea Rex cũ reliquis copijs, modico Romæ præsidio relicto, Senas placidißimam

Hetruriæ urbẽ contendit, quod superabat inita prius Senensibus societate, oportere bellum Florentinis mouere posse, quod agrum Senenses haberent finitimum, & commeatus abunde suppeditare possent, tum ex altera parte, ad inferum mare pertinerent. qua spe adductus, complures onerarias naues ædificandas curauerat, ut quæ res bello usui forent, sagittæ, tormenta, & alia machinarum armorumque uaria genera, mari celerius quàm terra uectarentur. Florentinorum opes ea tempestate haud satis magna erant, sed angustos imperij terminos, insita genti calliditas tuebatur: ijs nullæ gentes neque animo ad res magnas gerendas, neque consilio præstant. sæpe cum finitimis populis rem gessere, quum aut ipsi ultro inferrent bella, aut ab alijs illata propulsarent, nunquam tamen succubuisse, sed latius semper propagasse imperij fines traduntur: non satis bellicosi illi quidem (ut plane poßit intelligi bella ipsa, non magis ui corporis, quàm animi consilio procedere) sed industria rerum gerendarum mirificè præditi: tum lautitijs & domesticarum rerum magnificentia clari. Templa, fora, parietes, priuata atq; publica ædificia cuncta sublimia: multo spacio circum urbem altißimè surgunt uillæ, nec preßius agrestes casæ, quàm urbanæ domus erectæ conspiciuntur: Florentinum ingressus agrum alium quendam censeas patere orbem: ubi urbem intraueris, alterius orbis domicilium uideas. Hanc ciuitatem multi Reges

ti Reges, multi populi bello petiere. Sed tanta in libertate defendenda uis fuit, ut sæpe necessitate inue/niente consilium, Regum ac populorum incepta co natusq́; perfregerint, & ubi bellum à potentioribus esset illatum, uno statim momento concitarent fini/tima bella, & cum semper Italiam, tum plerunque magnam orbis partem ad arma impellerent, Reges atque auxilia, ex alio quodam accirent orbe: iam nunc reliquæ Italiæ non tam uiribus, quanquam & illæ supra modum auctæ sunt, quàm consilio at/que astu metuendi. Ergo ubi tanti exercitus aduen/tum acceperunt, peritos rei militaris ad conducen/dum ex omni Italia exercitum dimisere: ad Brachi/um quoque, quem iampridem suspectum regi atque infensum audiuerant, eorum uenere Legati, peten/tes, ne peregrinum & incognitum Hetruscæ genti Regem, patrium atque auitum Regnum occupare permitteret, nunc ulciscendas esse acceptas iniuri/as, non solum deceptum esse à Rege, sed etiam pro/ditum esse, hoc ipse sibi persuaderet. Florentinos non ante libertatem, quàm uitam amissuros, nec ulla re alia, quàm Regis aut discessu, aut fuga, destituros à bello: iam pecuniarum tantum exactum esse, ut totum biennium exercitum quantum opus foret, que ant conducere, illos in patria, Regem in alieno so/lo, inter ignotas, atque ideo infirmas gentes dimi/caturum, sperare ultorem affuturum Deum: nul/lis illum lacessitum iniurijs, nulla in re offensum

á populo Florentino, quietis, et nihil ad sua iura per tinētibus inferre bellū. Quid facturū putaret Hetruria subacta? quibus insidijs eius caput petiturū, cuius nunc uiolata fide sanguinē uendere ausus esset? Proinde resisteret inimici nefario, sceleratoq; furori, & ut cæteri Hetrusci auxilio ueniret: Regem etiam si esset amicus unum esse, & multis periculis expositum hominem, breui, aut suorum insidijs, aut hostili ui, aut (quod necesse esset) ætatis maturitate occisurum. Populum Florentinum immortalem fore: nec libidine legere amicos, sed fide atque officio tueri solitum. Nunc illi & persequendi inimici, quod etiam ignaui cupiunt, & inclyti populi beneficio deuinciendi occasionem datam. Brachius hæc cuncta quàm ueriſsima reputans, simulq; suorum omnium hortatu in castra Florentinorum, quæ non procul ab Aretio erant posita, cum omni exercitu proficiscitur. Eius aduentu ingens totis castris lætitia est exorta. uix equo descenderat, quum ijdem illi Florentinorum Legati, mille & quingentorum equitum stipendium dinumerauere. Interea Rex motis ad Arretium castris, urbem muro, fossaq; munitam, nec oppugnari facilem, obsidere constituit. Qua re præuisa, Florentini, Sfortiam non parui exercitus ducem, urbi præsidio collocauerant. Qui quum se obsideri uideret, & prius quàm arctius ab hostium copijs clauderetur, emittit clam, qui Brachium consulerent, quid in tanto discrimine faciendum putaret

dum putaret: Brachius postridie eius diei, ex superiore parte urbis erumpendum censet, atq; in hostes subitum & improuisum impetum faciendum, daturum se signum erumpendi, atq; statim hostibus à tergo incubiturum: proinde uenientem se, & tuba canere iubentem obseruaret, statimq; extra murum composito educto agmine, prior explicaret aciem, quo ipse facilius à tergo pugnantis, & altero prælio intenti hostis, ordines perturbaret: facile hoc modo præclarum aliquod facinus prælio esse facturos. Ille, ut erat imperatum, postero die intra murum componit agmen, acceptoque signo extra portas instructam paratāq; aciem educit. Apud hostes undiq; ad arma est concursum, paucisq; oppositis turmis, quæ erumpentiū impetum morarentur, utrinq; egregie pugnabatur. Quum hostes armandi sui spacium nacti, undique ui magna confluerent, Brachius qui non procul inde ad fluminis ripam sese contulerat, inconditum & temere concurrentem hostem à tergo inuadit, tantus terror Regi est iniectus, ut repulsis longo interuallo suis, ipse de fuga cogitauerit. Cæterum multitudine fretus, inter resistendi, fugiendique consilium, trium milium passuum interuallo reiectus est. equi, arma, tela & reliqua belli instrumenta passim iacentia uidebantur, cecideręq; ex hostib. multi, capti etiā fuere nonnulli. Hac insperata calamitate perterritus magis quàm attritus rex, Cortonā uiginti pass. milia recepit, confessus: Nunc

primum ſcire aliud eſſe magni, alıud ſtrenui exer/citus ducem eſſe: quippe fuſa fugataq; uiginti milia equitum, decem peditum, á paucis, non prius con/ſiſtere auſa eſſe, quám perſequendi finem hoſtis fe/ciſſet. Cortonæ regnabãt tres fratres, qui, quod Ar/retinis, multisq; alijs Florentinorum municipijs fini timi erant, eorum ſocietatem atq; amicitiam ſeque/bantur. Rex montanam urbem & muro egregié mu nitam obſidere cœpit: ſperans quos ui non poſſet, aquarum penuria domiturũ. nec multis poſt diebus ciues facta conſpiratione, & urbem & dominos Re gi prodiderunt. hoc primum peregrini, atq; externi militis receptaculum in Hetruria fuit: nam Peruſi/nos, quod remotiores á finibus hoſtium erant, non/dum adierat Rex. Brachius tantæ urbis defectione au dita, ne hoſtes nouo imperio exultantes, uaſtando et populando latius uagarẽtur, proxmáq; oppida rebel lionem Cortonenſium exemplo faceret, defendente nemine, ad Caſtellum Aretinum, regijs copijs ma ture occurrendum decreuit. oppidum erat procul ab hoſtiũ caſtris milia paſſuum quinq;, hic licentius ua gantem & excurrentem hoſtem, diu in caſtris conti nuit: ſed nec faciebat cum uniuerſis copijs pugnan/di facultatem, & diſsipatos mira cũ celeritate paula tim carpendo profligabat, ut quoniam aperto nõ au/deret bello, arte atq; inſidijs cũ hoſte contenderet. tũ Florentini nihil aliud quám dilationem quærentes, iam ab initio ipſius belli, ne collatis ſignis in pugnã deſcen/

deſcenderet, inhibuerant: ut quibus ſatis foret, ſi ab expugnationibus & uaſtatione agrorum arceret hoſtem, paulo poſt fame confectum abiturum. Multa ſecunda prælia à Brachio facta: nam interdiu, ſi qui hoſtium frumentatum pabulatumq; exirent, intercipiebat, & noctu ad caſtra uſq;, magno cum impetu delatus, non arma exuere, non dormire ſinebat regem, qui ſæpe quos in primis ſtationibus & uigilijs diſpoſuiſſent, capi atq; abduci, nonnunquam extremis caſtris ignem iniectum audiebat: itaque pudore atq; ira percitus, ſæpe Brachium ad apertam pugnam prouocare tentauit. quod quum parum procederet, & hic quoq; confeſſus eſt: Non ſe ui atq; armis, ſed celeritate atq; induſtria eſſe ſuperatũ. Tandem re frumentaria deficiente, Cortonæ præſidio relicto, Peruſiam proficiſcitur: Brachius iuſſus à tergo inſectari hoſtem, regis audito diſceſſu, quod exiſtimabat aliunde bellum eſſe moturum, Tyfernum urbem, nunc Caſtellũ uocant, cum omnibus copijs pergit. Cuius profectione cognita rex, hortatu Peruſinorum, duo milia equitum, quibus Iulium Cæſarẽ quendam, nomine quàm factis illuſtriorem, præfecerat, ad oppidum Fractam dimiſit. Hic ſtatim ingreſſus oppidũ, caduceatorem ad Brachium mittit, qui (ut eſt hominum uana iactantia) ad cœnam cum omnibus ſuis copijs inuitaret. quod ſi fortè recuſaſaret, diceret, ſe cum ſuo ad eum exercitu, cœnatum uenturum, atque ante Caſtelli mœnia pulcherrimè

coenaturum: Brachius tam lepidè inuitatus ad bellum, Abito (inquit) quàmprimum, & isti tuo imperatori sic dicito: Me quidem ita consuesse, uocatum in conuiuia recusare nunquam, cæterum raro mea sponte quenquam inuitare, si qui ultrò me appellent, accipio equidem oppiparè: quanquam non adeo demens sum, ut uelim meæ domi Cæsarem expectare; dignus est, quem suæ conueniam: illic, si me inuitabit, sentiet spero, non parum edacem conuiuam inuitatum, & qui apparitoribus ne ipsa quidem ossa relinquet. hæc ultrò citroq; delata, utrunq; ducem ad pugnam irritauêre. Ergo postridie eius diei Brachius ducentis equitibus Castelli præsidio relictis, orto iam sole, exercitum tuba in expeditionem eductum ita componit, ut quacunq; occurrat hostis, parata atq; instructa sit acies, toto itinere, quadrato agmine incessum est: hostis uerbis quàm factis magnificentior, nihil interea, nec de cœna, nec de belli apparatu cogitauerat. Vbi Brachium non longè à portis infesto agmine instare uigiles retulerũt, partem copiarum præmisit, quæ uenientis retardaret impetum, ipse interea partem reliquam ut quisq; celerrimè se armauerat, ita primum portis emissum, in prælium accendit: postremò, omnibus eductis copijs, ipse pauco stipatus equitatu, fugientibus suis subsidio uenit, trepidos ac fuga salutem sibi petere contendentes excipere, tardos excitare, omnes pri-

stina

stinæ uirtutis suæ, egregiæ dignitatis admonere. sed Brachiani militis tanta uis fuit, ut perturbati hostes, & plerique ipsis excußi equis, impetum sustinere non possent, Brachius insecutus hostem, quum fugientem in oppidi mœnia compulisset, dixisse fertur: Se quidem uenisse ad conuiuium, sed Cæsarē cōuiuas suos bona fronte aspicere noluisse: capti ex hostibus equites quinquaginta, quos dum hostes abscedente Brachio liberare contenderent, facto à tergo magno impetu, Simiducium Brachij Nepotem, uagantem extra ordines, & longo interuallo subsequentem cœperunt, statimq; non expectato Brachianorum impetu in propinquum sese oppidum receperunt. ea res minus lætam uictoriam fecit. Brachius agro uastato Tyfernum cum uictoria reuertitur, Regem interea multis diebus Perusiæ commoratum, Tudertini Perusinis finitimi, uocauerunt: illò profectus, post aliquot dies, compositis Tudertinorum rebus, Romam pergit. hunc exitum habuit Hetruscum bellum, longè maiore apparatu quàm robore gestum. Inter hæc Florentini, qui consuetudine sua, iam inde ab initio belli aliunde opem excogitauerant, Ludouicum ex nobilißima Gallorum familia, in Italiam acciuerant, spe quadam iniecta Neapolitani Regni recuperandi (quod à maiorib. suis, lōga uetustate obtētū, patriū atq; auitū, ad se quoq; hæreditario iure pertineret)

facile perpulerunt auidum imperij animum, ut cum copias, ea spe paulo post ad ipsos in Italiam traiecisset, cum Florentino exercitu coniungeret: communem esse hostem asserentes, alterius occupasse regnum, alterius occupare uoluisse. populum Florentinum ubi suis finibus expulisset regem, in regnum iniecturum manus, & pro Ludouico bellum suscepturum. Ergo Florentini magna Gallorum accessione facta, paribus copijs regem insequi decreuerunt. tũ Romæ magni motus afferebantur, Paulum Vrsinum à Rege defecisse, & eam urbis obtinere partem, quæ trans Tyberim pertinebat: Regem uero Capitolium, & reliquam urbem habere in potestate. Magnos fieri apparatus bellicos; Regem à suo regno integras accire copias, Paulum ab Hetruscis auxilia petere, munitiones & propugnacula in utraq; Tyberis ripa construi. Brachius Florentini exercitus imperator, Romam profectus, copias cum Paulo coniunxit. sæpe grauißime pugnatum est, flumine tamẽ altißimo duos exercitus interfluẽte, magis eminus tormẽtis, sagittis, cæterisq; mißilibus, q̃ cominus hasta gladioq; certabatur. Bruma iam adueniente, Brachius caritate annonæ Roma abiens, in Tudertinum hyemandi gratia conceßit, captoq; oppido Fractula, tota hyeme in hybernis habuit exercitum. Fractula expugnata Perusinis nouus metus iniectus est. Neque enim Regem præsidio habebant, & Florentinos, quorum animos superiore Hetrusco bello uehementer

hementer offenderant, ne quid ipsi quoque alia
parte concitarent belli, metuebant: sed trepidati-
one in sollicitudinem uersa, cogere nouum exerci-
tum, stipendia maiora decernere, uectigalia iusta
atque iniusta exigere cœperunt. Mox satis ma-
gnis pro tempore conductis copijs, Tartaliam egre
gium bello uirum, exercitui præfecerunt. Hic ad
opposita inimicis oppida traducere exercitum ius-
sus, Brachio quocunque proficiscenti sese à fronte,
montosis & situ munitis locis ostendebat, nec ta-
men descendere audebat in pugnam. Quare ani-
maduersa, Brachius ne tempus ocio tereret, Clusi
na arua, pecorum atque agrestium plena excurre-
re decreuit. Ea Thrasimenum lacum claudunt ad
occidentem solem, Perusini tunc agri, nunc etiam
imperij terminus, late sane, & uaste patentia
loca, tota herbida, partim nemorosa, cuncta pe-
cori pascendo accommodata. Ex altera parte
Thrasimeno, ex altera Clusinis paludibus conclu-
duntur. Poxima etiam castella, lignatum illò pabu
latumq; accedunt. Perusini semper aliàs opportu
nitate loci, nunc etiam belli metu, pecora cuncta ex
oppidis castellisque deducta, eadem in arua uniuer-
sa compulerant. Igitur Brachius magnam partem
equitatus, cum paucis peditibus, hosti montana sal-
tuosaq; petenti loca opponit. Ipse cum quadrin-
gentis equitibus, totidemque peditibus, per medios
hostium fines, nihil hostiliter agens transitum fecit.
quum

quum iam uiginti milia passuum processisset, tantū enim spacij intercedebat, in patentes diffunditur campos. tum uerò pastores nihil tale metuentes, omnes uertuntur in fugam: greges atq; armenta passim errantia in prædam abiguntur: agrestes, lignatores, pabulatores capti sunt omnes: omnium maximum fuit, octoginta captiuos, decem milia minutorum pecorum, boum quinq; milia, mille equas, per media hostium oppida, à tam paucis agi potuisse. ERANT in illo Duce multæ præclaræq; uirtutes, consilium rerum gerendarum, magnitudo animi, gratia militum, omnia tamen perficiendi celeritas superabat. Perusini audita hostium profectione, Ciccholinum, quem parti copiarum præposuerant, ad occupanda munita loca, reditusq; intercluden dos misêre, qui magna cum celeritate profectus, non procul à Thrasimeno editißimum collem, cuius radicibus Brachius transitum facturus erat, occupauit: angusta sanè & salebrosa uia, nec solum ingentibus impedita saxis, sed nunc præceps ad infimam ducebat uallem: nunc ardua atq; aspera, etiam recentem atq; inermem militem fatigatura surgebat: tum hinc atq; hinc prærupti atq; altißimi impendebant limites, ut facilè multi à paucis, uel gleba si lapides deessent, nedū armis opprimi potuissent. Brachius per exploratores, quos omni sua profectione præmittere consueuerat, insidijs cognitis, militibus omnibus, præter paucos qui pecora agerent, equis

descendere

descendere iussis, utrunq; uiæ superiorem limitem, atq; angustias, maximè qua collis radices attolle-bantur, occupare contendit: interea qui equis uehe-bantur pauci, pars strictis mucronibus, pars inten-tis hastis pecora præcedebant: reliqui agentes præ-dam, greges atq; armenta subsequebantur. hostes qui peditatu superiores se fore putauerant, tantam peditum multitudinem cōspicati, non ausi sunt in pugnam descendere, sed Brachio in superiorem eua-dente uiam, illi in suprema collis iuga se college-runt: iam milites conscenderant equos, quum ho-stes equitatu pro peditatu usum Brachium cogno-uerūt, tum se, tū fortunā accusare, quod graues atq; impeditos armis, leuiter armati fatigare, opprime-req; subiecta atq; angusta in ualle potuissent: in re-liquo autem itinere secuti à tergo sæpe prædā eripe-re, & quum loci opportunitas affuisset, manus con-serere tentauerunt. at Brachius, qui omnia quæ eue-nire possent euentura cogitauerat, aptaq; insidijs notauerat loca, equitatum omnem in geminam par-tium aciem, medium recipere prædam iubet: pedita-tum non longo interuallo, ad occupanda gradatim loca præmittebat: hostibus plerunque à tergo a-dorientibus, leuia fiebant certamina, quum nec il-li Brachij impetum expectare, nec Brachius præ-dam relinquere statuisset. militibus in castra re-ductis, prædam uiritim distribuit, singulis militibus dena circiter coniungerant pecora: postero die, illis

unoquoq;

unoquoq; sua pecora pascentibus, dixisse per iocũ fertur: Secum quidem actum esse præclarè, qui ex militibus pastores effecisset. His rebus à Brachio gestis, Perusinis qui paulo antè quieturi sub regis tutela uidebantur, noua sollicitudo est iniecta: quippe infensis cæteris finitimis, quod incognitum & externum sequuti regem, bellum ipsi suæ genti uel intulissent, uel illatum commeatu, frumento, armis adiuuissent, solliciti ne reliqua Hetruria, ob recentem offensionem, facta cum Brachio societate, magnum aliquod & periculosum bellum excitaret, exercitum quantum maximum possent conducendum, & præsidia per omnia castella disponenda curauerunt, maximè qua arcendi, & excursionibus hostes prohibendi erant. Inter hæc Brachius à Pontifice accersitus, omnibus relictis copijs, ijs'que Iacobo Archipresbytero, magnæ inter optimates authoritatis, atque ex illustri familia uiro præfecto, Bononiam proficiscitur. Iacobus post multa præclara facinora, à Tartalia, quem Perusini Marsiano oppido præsidij caussa imposuerant, captus atq; in uincula coniectus est. Igitur exercitus & imperatore absente, & rectore capto spoliatus, quum intra mœnia se contineret, Gulielmus Mecha accusata timiditate, animisq; militum accensis, Collazonum asperũ situ, & montosum oppidũ oppugnare adortus est: prodita per quẽdã arce, captũ statim reliquũ oppidũ, diripiendum militibus est datũ. Brachius nõ

multis

multis post diebus Bononia reuersus, ascito sibi Sfortia bellicosissimo & fortissimo uiro, Torsianū Perusinorum oppidū, non procul ab urbe passuum milia quinq; situm, capere cupiebat: igitur milites ad se uocatos, primùm magnam uim scalarū cogere, deinde corpora ante noctem curare, nocte incipiente itineri paratos esse iubet. deinde postquam eundi tempus uisum, milites leui armatura scalis oneratos, incertos quò profecturi, aut quid molituri essent, nocturnum iter ingressus, sequi se iubet: paucisq; horis ad oppidū multa nocte in itinere consumpta, peruenit. Torsianum quidē magna ex parte duobus fluminibus, Tybri & propinquiore Chiasio clauditur: quà uero Chiasius præterfluit, ripæ aliquanto præruptiores, salictis atq; alnis obrumbrantur. igitur idoneū nacti locū, ibi inter fructeta sese occuluere, nec multo ante primam lucem muro scalis admotis, oppidum irruperunt. Torsiano capto, Brachius Sfortia præsidio relicto, in castellū Leonis editissimo in monte situm, impetum fecit: oppidoq; celeriter expugnato, milites omnia in prædam habuere. Ingratissima hæc fuere Perusinis, iā enim duo propinqua specula quotidie oculis intentatum iri, & urbi atq; agro perniciem illatura uidebantur: Brachius quo infestiora essent omnia, reliquis eductis copijs, solos exules Torsiani præsidio collocauit, quod sciebat certissimum robur, & belli & fidei contra hostes futurum. Ipse à legatis Tudertinorum, quos ingens exu

lum manus, aliquot occupatis oppidis, toto agro infestabant, et urbi factiose et intestino malo laboranti, haud mediocrem iniecerunt metum, solicitatus, motis in Tudertinum castris, primo statim aduentu, exules Calonicam fugere coactos, adortus expugnauit dirripuitq; : paucorumq; dierum interposita mora, Rucellescum in supremo cacumine editi montis positum, haud dißimili euentu captum ui est, & militi in prædam datũ. reliquum erat exulum receptaculum oppidum Quadra, quod modico & inualido obtentum præsidio, nullo prope negocio redactum est in ciuium potestatem, nec tamen benigniorem, quàm cætera expertum fortunam: quippe expectato militis impetu, cuncta in prædam rapinamq; concesserunt. Compertum erat Ticiniani comitem secutum aduersam factionem, exules commeatu ac milite iuuisse, itur ergo in hostilem socium, signis animisq; infestis, sed oppugnatione loci nequicquam facta: oppidani cum muros egregie defendissent, quod pleriq; erant eo prælio á sagittarijs uulnerati, sponte deditionem, ea tamen conditione fecerunt: ut eiecto Comite, arcẽ ipsi ædificarẽt, perpetuum ac stabile fidei futurã pignus, qua postea ualido firmata præsidio, diu Brachius oppidanos habuit in fide. Non multis post diebus, Interamnensium fines, magna atq; improuisa excursione uexasse comperio, & prædam quantam uix unquam antea esse coactam. nam Interamnenses Regẽ secuti, á

Pontificis

Pontificis imperio defecerant. His diebus, duo milites, qui Perusiam transfugarum specie confugerant, quæstione tormentisq; adhibitis, de prodenda urbe consilium cœpisse confeßi sunt: qua nocte futurum hoc dixerant, Brachium non procul ab urbe consedisse constat, & signo diu nequicquã expectato, ratum proditionem detectam, ingressu atque aspectu urbis abstinere nequiuisse, suburbanaq; ingressum ædificia, magnam asperrimamq; geßisse pugnam. Sed quoniam res admonuit ut de suburbanis dicerẽ, pauca de situ eius urbis dicẽda cõstitui. PERVSIA, nisi quod Tyberim flumen ad orientem relinquit, media inter Hetruriæ atq; Vmbriæ fines, editißimis in collibus protecta uastè, magis quàm sita est. urbis ambitus paulo eminentior, & ueluti celsam in arcẽ exurgens, uetustißimo & quadratis lapidibus erecto cingitur muro. ad eius muri radices, quinque in lõgitudinem porrecta suburbia exoriuntur: tria paulo lõgiora, recto planoq; iacẽt tractu: duo sub ipsum urbis caput, ad Occidentem & Septentrionẽ paulũ recuruè excurrentia, tertiũ in meridiẽ uergens, pari longitudine, in urbis ueluti caudã extẽditur: reliqua duo, angustiora contractioraq; cæteris, per collium pendentia iuga descendunt. uniuersa deinde, perpetuus ac latior concludit murus. Igitur urbs in medio, atq; in edito sita, prospectus habet omnẽ in partẽ late pulcherrimos, et, nisi quod altitudine præstat, suburbia ueluti stella, minores maioresue radios, cir

cumfundit: tria quæ diximus, ut planiora porrectio/ raq́; reliquis, ita maiora celebratioraq́; sunt, angu/ stioraq́; reliqua contractioraq́; magis, ueluti mino/ res radij ab urbis gremio recesserunt. quinque sub urbijs, quinq; magnifice erectæ portæ, totidemq́; ex tra portas opera structißimi fontes aspiciuntur. V*r/ bem leni cliuo pendentes excipiunt colles, hinc uine ta, oliuetaq́; dorsis late consita, cum ipsis collibus delabuntur: mira omniũ rerum fertilitas, nec minor facies atq; amœnitas. hæc omnia paulatim ad* Ori*/ entem &* Meridiem *in amœnißimam desinunt pla/ niciem.* Eam *quoq;* Tyberis *fluuius mediam præter/ labitur, qui alueo lato magis quàm alto, perpetuis ad* Chiasium *usq; transitur uadis, inde maiores inci piẽs moliri undas, altioreq́; fluens gurgite, rara præ stat & profunda uada: nihil hac ipsa* Tyberis *ora felicius, nihil proximis à planicie surgentibus cliuis lætius. qua enim parte* Perusia *ad* Meridiem *spectat, perpetui quidem illi, sed non multum editi stant col les. eorum collium magna fertilitatis cum amœnita te certatio: quippe duodecim milia passuum (tantum enim se porrigunt) duodecim castella, pari interual/ lo distantia, recto per iuga uisuntur tractu, quæ in læuã lenißimo descensu, nec dißimili cultu, ad* Thra*simenum* Occidentẽ *uersus proferuntur, tanta soli æquabilitate, ut colles sint an campi, non facile di/ gnoscas.* Thrasimeni *ora nulla beatior, ueluti ubi multum terræ peragraueris, in maritimam plagã te/*

pentiorem

*pentiorem amœnioremq́; desinatur: igitur qui beni/
gnius sentiunt, agrum Perusinum totius* Italiæ *cen/
sent cultu & amœnitate pulcherrimum: qui uero pa
triæ suæ studio quicquam detrahunt, hoc affirmant,
nullam montanam* Italiæ *regionem huic esse, neque
aspectu, neque ubertate comparandam. sed qua in/
ter Septentrionem & Occidentem uergit, loca sunt
paulo uastiora, quibus rara, & ea ipsa aspera atque
montosa prominent castella, ut nec lignandi qui/
dem papulandiq́; copia desit. Sed iam ad* Brachium
*redeamus, qui quum ad constitutum uenisset locum,
magnamq́; partem noctis in occulto consedisset, ubi
uigilias ciuium in armis agi, & urbem diligentius
munitam, strepitu nocturno resonare surrectæ au/
res captauere, desperata proditione, uel desiderio
patrij soli aspiciendi, uel (quod uerisimilius est) bel/
li cupititate incensus, impetum in* Meridionale *sub/
urbium facit, ciuitatis portas effringit, immissoque
celeriter equitatu, ad interiorem urbis murum, pu/
gnando uastandoq́; peruenit. Ciues partim qui pro
stationibus uigilabant, partim ingenti clamore ex/
citati, undiq; ad arma concurrunt: qui superiore lo/
co pugnantes, hostium equitatum summa ui repelle
re conabantur, tela saxaq́; deijcientes, mulieres quo
que aliæ cinerem, feruidamq́; aquam suggerebant,
aliæ fenestris nutu, manu, uoce, uiros ad pugnam
cohortabantur. Inter hæc* Tartalia, *quem ad urbis
atq; agri defensionē, superiore mense conductū osten*

deram, cum omni equitatu delatus in hostes, tantum conatum in subiectos milites fecit, ut perturbati statim, atque extra portam repulsi, eius impetum sustinere non possent: ubi ad portas est uentum, Brachio incendente militum animos, & iam manifestam sistente fugam, tum uero acerrimè pugnari cœptum. Tartaliam primo impetu quàm reliqua pugna ferociorem, intra portas Brachianæ acies compulerunt: quem insecutus est statim omnis equitatus. Erat res admiratione dignißima, inter tot ciuium milia, nunc fugere, nunc acrius instaurare prælium, nec quenquam nisi armatum gladio hastaq; ferire, & si, ingentem telorum ac lapidum uim, circunfusa inermium turba, in Brachianum militem conijciebat. Dum hæc ab equitatu gererentur pedites prædæ magis quàm prælio intenti, per suburbium latè excurrere cœperunt: tum uero ianuas excidere, diripere atque incendere cuncta uidebantur. iam Tartalia suis equitibus fatigatis, intra urbis mœnia se recipiebant, quum subito ingens armatorum ciuium multitudo, quibus arma capiendi temporis satis fuerat, confluere undiq;, & in subiectas turmas, facere impetum cœpit. Brachius ubi nimis augeri hostium copias uidet, ueritus ne à multitudine circunuentus caperetur, signum receptui dedit: tandiu hostibus incumbens, donec dißipati & præda onusti pedites, colligendi sui tempus habere potuissent: mox quadrato agmine paulatim prælio excedendo

dendo, portas egreditur, præmisso equitatu, ne ho/stes præcipiti lapsu descendentem adorirentur, pedi/tatum omnem obsistere prementibus iubet, qui & concitatius accurrere, & firmius prærupto iugo con/sistere possent, & quum opus esset, donec in æquio/rem locum equites deueniſsent, pro equitatu dimica/rent. atq; ita, ne urgente quidem hoste, incolumem exercitum reduxit. Dum hæc ad Perusiam gerun/tur, Ludouicus quem Pisas uenisse ostendi, & Pon/tifex qui per id tempus Bononiæ morabatur, Floren/tinum in agrum cum omnibus copijs conuenerunt: Florentini quoq; suum commisere exercitum. Brachi/us à Pontifice accersitus, Hetruriam, cum suis & ip/se copijs in Florentinorum fines peruenit, eiq; sta/tim omnium copiarum summa delata est, Gallorum Italiorumq; consensu: tanto coacto exercitu, primū Viterbium, mox relictis impedimentis, Romam ad opprimendum Regem proficiscuntur. Quum Viter/bium esset peruentum, Brachius statim de suo hospi/te percontatus, cum magnitudine æris alieni conie/ctum in catenas audiuisset, primum creditoribus satisfecit: mox uinculis exemptum, secum in exerci/tu postea habuisse traditur, et liberaliter magnificeq; tractasse. Rex interea omnibus quæcūq; bello usui e/rāt cōparatis, certior de Pontificis aduētu factus, per Transtyberim ad Ianiculū penetrauerat, Ianiculoq; occupato, præsidiū firmiſsimū imposuerat: ipse ad ar/cē Hadriani, quæ Pontificis fidē sequebatur uenietes Gratitudo Brachij

hostes infesto expectabat agmine. Omnem Pontificis exercitum Brachius in frequentia partiuerat agmina, unicuiq; cohorti sua signa, suus Dux praeerat: nec tamen uniuerso exercitu, sed uno gradatim agmine certabatur. Primo congressu duorum exercituum, Galli, qui primum cum suo Rege locum obtinebant, ante omnes prælium susceperunt. pugnatum est aliquandiu atrociter, Gallis pro gloria bellicæ laudis in hostium ruentibus tela: Neapolitanis, qui sub Rege militabant, nobilitate atq; æmulatione præliantibus: utrique autem, quod de regno certari dicebatur, pro dignitate sui regis fortiter mori, quàm turpiter fugere malebant. Aderant prælio fortissimi Reges, illi militis, illi imperatoris officium gerere: illi infesto se aspectare lumine, & alter in alterum pertinacius magis quàm fortius tela dirigere, manu quidem dimicare, ac ferro locum sibi in acie facere, uoce autem incendere militum animos, atque in suum uterque hostem irritare aspiciebantur. nusquam certatum est ardentius, nusquã ætate nostra tot milites prælio desiderati. Galli pugnæ diuturnitate fatigati, enses dimittere, leuissimos incutere ictus, paulatimq; sudore simul ac labore deficere cernebantur. Ludouicus quoq; nimij laboris impatiens, quum deficere suos uideret, terga uertit. At Brachius, qui subsidiariã cohortẽ in parato habebat, ubi uictũ Gallũ prælio excedere cognouit, partẽ copiarum urgenti obijcit Regi. ipse cum delectissima

manu,

manu, modico interuallo regressus, in angustum at que inflexum penetrat uicum. Interea Neapolitanus ne à fessis cum integris pugnaretur, recenti produ/ cto equitatu, pugnam fortissime instaurauerat: & iam subsidiariæ quoq; cohortes inclinare, perturba riq; ordines cœperant, quum repente Brachius à tergo adortus hostem, tanta in prœliantem Regem concitatione fertur, ut subito statim dissipati ordi/ nes, & milites incerti à fronte an à tergo se defen/ derent, nihil nisi de fuga cogitantes, perturbaren/ tur. tum uerò reliquæ Pontificis acies, ubi aperta hostium latera prospexere, omnibus simul cohorti/ bus aggrediuntur. earum aduentu hostes, quum iam dudum impetum sustinere non potuissent, fusi fuga/ tiq; per Ianiculum, in alteram fluminis ripam eua/ serunt. præsidia quæ Ianiculo erant relicta diripiun tur. Hæc pugna adeo Regis attriuit animum, ut sta/ tim post conflictum, munitionem pro pontibus fåce ret, fossam latissimè productam, uallo atque aggere præcingeret. quæ omnia una nocte, mira cum celeri tate confecta, ingēti præsidio firmauit. Postridie eius diei, quum uaria belli consilia agitarētur, Brachius antequam Rex nouas acciret copias, tentandam e/ ius munitionis expugnationem censuit: eam si per/ rumperent, facile Tyberi amne traiecto, Regem re/ liqua urbe posse depelli. Galli cum superiore die pa rum fœliciter pugnatum meminissent, quo pristinā belli gloriam uendicarent, primū sibi certamen im/

 petrauêre:

petrauêre: sed patentis belli quàm oppugnationum peritiores, à Regijs militibus, multus cum uulneribus repelluntur. hos postridie secutus Paulus Vrsinus, diu atq; acriter, ne quicquam ad hostium munimenta pugnauit. eius milites magno impetu reiecti, et à Regijs sagittarijs uulnerati recesserunt. Tertij diei oppugnatione, Laurentius Cutignolanus, & Rosarij milites, collecta nullo Duce manus, aggressi sunt impetu quàm unquam antea maiore. sed hi quoq; post multa accepta uulnera aut uicti, aut fatigati prælio excesserunt. Sic Maletesta Ariminensis, qui Pontificē erat secutus, sic Sforcia suo quisq; die munitionem frustra oppugnauerunt: nam & Rex ipse primo pontis aditu obsistebat, & præter incredibilem multitudinem sagittariorum, machinæ uarij generis intendebantur. Sexta iam aderat dies, quum reliqui duces nihil profecissent, Brachius ad quem ultima uel gloriæ, uel periculi restabāt discrimina, præter cæteros bellicarum rerum apparatus, magnam uim aggerum totam noctem comportari iubet. Prima deinde luce, uocatos ad se milites, nunc magnam illis datam ostendit occasionē, qua totius Italiæ milites gloria superarent, meminissent pristinæ uirtutis, non dubitare, quin primo, aut ad summum altero impetu, intra hostium munitionem irrumperent, atq; intra uallum prosilirent: Gallos inscitia, & insuetudine belli esse reiectos, cæteros duces nimis temerè atq; incautè suum militem
hostium

hostium telis obiecisse, atq; ideo & ipsos esse superatos. se uero leui expedita manu, fossam aggere cō pleturum, lectissimosq; milites, & armis munitissimos, contra hostes immissurum. non diffidere se militum uirtuti, si modo ipsi ducis prudentiæ confidāt: proinde eant in prælium bono fœliciq; auspicio: hunc illum illuxisse diem, in quo si acri fuerint animo, flos atq; robur totius Italiæ reputentur. Ex breui periculo perpetuā gloriam parari oportere. Nec segnius hostes, quæ superiorib. diebus excussa erant propugnacula, mira cum celeritate refecerant: putabant enim, quoniam continuis superioribus prælijs nihil hostes profecissent, maximum atq; ultimum conatum esse facturos. uallum altissimè munierant, turres & tabulata erexerant, atque hæc omnia solida compleuerant terra: saxa, tela, calcem, cinerem in turres et tabulata conuexerant. tormenta præterea, & omnium generum machinæ à fronte oppositæ minabantur. Hac re animaduersa, Brachius ueritus ne temeritas in periculum uerteretur, militem tandiu continuit, donec duæ ligneæ turres impositæ atque enixæ rotis conficerentur opportunissimum factu ratus, si pari loco, nec alter altero superior dimicarent. turribus confectis, & omnibus rebus atq; armamentis importatis, grauiter armatis militibus, prælium capere, & in munitionem facere impetum iubet. Hostes superiore loco pugnantes, ingentia saxa præcipitabant, tormentis quoque à fronte

directis plerique traijciebantur. uirtus militum, quod iniquo loco prælium committeret, in irritum recide/bat. ducis tamen hortatu non prius ab oppugnatio ne destitere, quàm propugnacula quædam ex parte labefactata deijcerent. tum uero dato signo, qui rotas agebant in munitionem, quanto maximo fieri potuit clamore atque impetu, confertas militibus turres ad/mouerunt. Hostes nihil tale cogitantes, quod lapi/dibus se certaturos existimauerant, eamque ob rem, paucas conuexerant hastas & tormenta, ad inferio/ra feriebant, telis atque hastis cõfodiebantur. Iam ip sis excußi propugnaculis, uix intra uallum se con/tinebant. tum Brachius leuiter armatis militibus im/perat, ut fossam mediam inter duas acies compleant aggerib. atq; intra munitionem irrumpant. breui fos sa æquata solo, Brachiani milites in pontem summa ui prosiliunt. Rex ipse inter primos pugnabat, sed pontis angustiæ, quo minus toto exercitu decerne/ret, fuere impedimento: uix enim centum, aut ad sum mum ducentos milites capiebant. pulsus tandem Rex omnibus deiectis munimentis, & ponte ab hostibus occupato, in interiorem se recepit urbem, ueritusq; ne libero aditu hostes se adorirentur, proxima nocte, cum omnibus copijs effugit in Regnum. Ea res mi/rifice Brachium conciliauit Pontifici, cui uocari ad se iusso, per lætitiam dixisse fertur: Eius milites Bra/chio, cæteros Pede duce dimicare. Eam ob rem il los pede fugam moliri, suos brachio pugnam facere

consues/

consuesse. Placuit deinde Roma capta, fugientem persequi Regem. Igitur biduo ad quietem militibus dato, magnis itineribus, in Sorianorum fines, quo fugisse Regem audiebant, cum omnibus copijs peruenerunt. Rex ubi aduentare hostem intellexit, sperans uictoria exultantem ad loci iniquitatem adduci posse, aciem ad montis radicem explicauit. Brachius mira gerendi belli sollertia præditus, quum manus cum hoste conserere, & paulatim de industria in planiciem cedere cœpisset, signum reliquo exercitui dedit, ut inter montem & planiciem, ad hostium terga penetrarent. Regij milites duplici malo circunuenti, ueriti ne si terga uerterent, à Brachio cæderentur: sin acrius prælio instarent, reliquæ hostium copiæ à tergo inuaderent. Hoc periculo perterriti, quod propinquum habebant receptum, manifesta fuga se in oppidum receperunt: paucisq; post horis, Rex per auersam egressus portam, in intimum Regnum conceßit. Soram statim expugnatam milites diripuerunt. Romam deinde rediens, Brachius cum Pontifice egit, ut facta sibi potestate abeundi, Torsianum, quod eius tenebatur præsidio, petere liceret: Pontifex ample magnificeq́ue locutus, memorare cœpit quicquid ille pro sua dignitate, atque imperio geßisset: eius manu atque opera deuictum & profligatum Regem, recuperatam Romam, attritum paulo ante & pene extinctum Romanum imperium restitutum: quod ad se perti/

pertineret, non immemorem futurum tantarum rerum. bono animo esset. VIRTUTEM ac fidem, duo mortalibus maxima bona, aditum illi ad amplissima quæq; patefacere: acciperet suarum copiarum quantum uellet, non se pecunijs, non exercitu defuturum. Inter hæc literæ Brachio redduntur, ut quã maturißimè fieri posset Torsianum contenderet, oppidanos, & qui præsidio erant relicti, ad summam rei frumentariæ egestatem atq; inopiam esse redactos: segetem omnẽ ab hostibus esse succisam, agros undiq; incensos, nec portas egredi audere, continuas incursiones pati. his literis acceptis Brachius, maturandum sibi quàm ocyßimè constituit, ne hostes munito & finitimo oppido, quod ui capere nõ possent, fame atque inopia potirentur: igitur altero die continuis, diuturnis nocturnisq; itineribus Torsianum peruenit. quod ubi Perusia est nunciatum, perindè quasi inermem hostem essent inuasuri, ad arma concurritur. Ciccholinus & Tartalia qui Perusinorum copijs erant, omnem peditatum equitatũq; in expeditionem eduxerunt: hos quinq; milia armatorum ciuium nullo habito delectu, sed utcunq; libido incesserat, secuta traduntur, qui tanta multitudine, aut statim profligare Brachium, aut intra oppidum obsidere statuebant. Brachius ubi eorum aduentum cognouit, simul de numero hostium certior factus, simulato de industria metu, exercitum intra mœnia reduxit. ubi parata atque instructa acie

frequen

frequens agmen componit, et quem primum, quem ultimum egredi uelit ostendit: cohortibus per hunc modum ordinatis, primum uiginti equites, qui prælium caperent extra portas emittit. quos quum adorti hostes circunuenire conarentur, centum statim deinde hastatis subsidio suis ut eant imperat: qui uno ueluti globo collecti, strictiq; in confertissimos hostes incurrerunt: at Perusinorum tanquam de laude & gloria, non de salute & uictoria certaretur, uniuersa agmina in paucos undiq; temere corruūt. Brachiani dum acerrime se defenderent, hostium ordines dissiparunt, qui paululum secedendo, partim sese capere permittebant, partim ueluti desperato auxilio simulata trepidatione in diuersa fugiebant. iam hostes insequendo & capiendo sparsim, fuseq; sine modo, sine ordine ferebantur. tum uero Brachius signo erumpendi dato, uniuersa acie per duas oppidi partes educta, infestis in hostem telis impetum facit, tanto quidem conatu, ut non oculos illi, aut uultum intueri, nedum impetum sustinere potuerint, fusi fugatique alij ex altissima Tyberis ripa se deijcientes, ad alteram fluminis oram euadebant: alij in propinqua se recipiebant oppida: nonnulli dum fugere, armis impediti, non possent, passim ab hostium exercitu capiebantur. capti sunt equites sexcenti, desyderati + nulli referuntur. mille Ciuium qui arma ferre potuerunt, ingens capta multitudo, qui in uincula coniecti, multis milibus num

bus nummum, quibus ſtipendium militibus datum, ſe redemerunt. hac calamitate mirum in modum at/triti ſunt Peruſinorum *animi.* Per *hos dies,* Paulus Vrſinus, *&* Sfortia, *de quibus ſupra feci mentionē, ſuperiore* Romano *bello ſocietate facta, ad* Bachiū *uenerunt, coniunctis caſtris, exercituq́; luſtrato, in/uenta ſunt equitum circiter quatuor milia, peditum numerum perexiguum fuiſſe comperio.* Tātis *unum in locum coactis copijs,* Brachius *ne tempus ocio tereret,* Nonis Auguſti, Torſiano *ingenti relicto præſidio, exercitum mouit. ea die amplius quàm duo milia paſſuum progreſſus, inter* Tyberim *&* Bucarel/lum *nunc dirutum oppidum, poſuit caſtra: poſtero deinde die, prima ſtatim luce ſigno expeditionis da/to, per ripam* Tyberis, *itinere celeriter facto, ad* Pontem Patulum *contendit, oppidum ad occidentem flumine abluitur* Tyberi, *qua uerò in campos liberos ad* Orientē *exit, latiſſimo cinctum muro, foſſa etiam ualloq́; munitur.* Multis *alijs de cauſis eo potiri op/pido* Brachius *cupiebat, maxime tamē omniū, quòd pontis aditū ad traijciendū flumē neceſſariū cognoſcebat. ubi ad locū ꝑuenit, oppidanis improuiſis, concitatiſſimo impetu plurib. ſimul admotis ſcalis (quæ cōſuetudine ſua à leuiter armatis militib. ferebātur) oppidū cepit, eadēq́; celeritate, traiecto ſtatim pōte, in ſuperiora & mōticulis poſita caſtella, percurrit. plurimis direptis atq; incenſis uillis, & præda quanta nunquam antea abacta, illo ipſo impetu & cele/*

ritate, ad ciuitatis portas se ostendit. Hac de re tantus ciuium animos inuasit pauor, ut cum superiore calamitate, tum hac subita incursione perterriti, nemo arma capere, aut urbē exire ausus sit. Quarta die post captum Pontem, inferiorem agrum, qua Tyberis interfluebat, cum leuiter armatis militibus depopulatus, Pratulam, quæ in fluminis ripa sita est, direptam milites incenderunt. plures eo die molæ frumentariæ effractæ, atque disiectæ. cæterum quod ciues pecora atque armenta subduxerant, parum prædæ est actum. Villæ atque ædificia paßim igni ferroq; uastata. Paucis post diebus ad superiorem fluminis oram castris permotis, multa castella sua sponte uenere in potestatem. Petramelina magnum & munitum oppidum, ui expugnata atque dirrepta est. Paulus Vrsinus, quum proximum quoddam castellum oppugnaretur, telo per alterum oculum traiecto, confoditur. ea de re statim est ab oppugnatione cessatum. His rebus in Perusino gestis, Brachius ad Pontem & reliqua castella, duabus cohortibus præsidio relictis, quo liberius copia frumenti & cōmeatus suppeditare posset, in Tudertinum concessit: commodiorem eum arbitratus excurrendi ac prædandi futurum locum. nam Perusini qua parte Tyberis præterlabitur, pecora, intra mœnia & munitißima quæque, proximaque urbi castella compulerant. Postridie quam in Tudertinum est accessum, Perusinum agrum ex aduerso latere cœpit

excurrere, sed qua parte Perusia ad Derutam pertinet, Tyberis confluente Chiasio atque undas intermiscente, minus frequentia habet uada. transeuntibus iter est per pontem, quem nouum appellant, nunc quidem totum penè collapsum pontem, tunc uero etiam hominibus habitatum, & arce munitum oppidum. Brachius traiecto per superiora uada flumine, Pontem ex utroque latere oppugnare aggressus, duabus continuis hortis prælio consumptis, expugnauit: hac re mirum in modum elati sunt militum animi, quod uidebant etiam si pluuijs creuisset flumen, liberè iam in hostium fines excursuros. nec multis post diebus agro undique uastato, Brachius ad lacum Thrasimenum cum duobus milibus equitum proficiscitur, causa fuit spes potiundi Montis situ & natura muniti loci. Oppidum est in Thrasimeni littore positum, à quo tribus fere lateribus abluitur, reliquo latere lato & eminenti cingitur muro, tum crebræ per eius mœnia erectæ turres, mediam aspiciunt & tuentur arcem, undique foris eminentia altè assurgunt propugnacula. quidam ex oppidanis factiosi homines, & ipsi dum res optimatium stetit domi potentes, prodendi oppidi consilio habito, Brachium in suos fines uocauerunt. Thrasimenus, duabus pulcherrimis & cultißimis interiectis insulis, tertia deserta adornatur: earum incolæ, ut cæteri qui extrema incolunt littora, multis uarijsq; nauigijs utuntur. aliquo exorto bello, nauigia

omnia

omnia in insulas subducunt. quod eo faciunt consi-
lio, ut & ipsi succurrere finitimis queant, et si quod
forte oppidum hostes capiant; nauigandi ad insulas
facultas eripiatur. Igitur cognito Brachij aduentu,
ingens accolarum multitudo, ad oppidum Mon-
tem lacu terraq; confluxit, quocirca qui oppidum
statuerant prodere, perterriti multitudine, signum
non dedere. Brachius quum multis horis non lon-
ge ab oppido consedisset, ubi rem minime procede-
re intellexit, omni uastato agro, re infecta reduxit ex
ercitum. nec multum procul inde Castilionum &
Monticellum duo exigua oppida, modico impetu
expugnata, diripiuntur. Præsidio relicti ducenti pe-
dites, qui finitimum agrum uexarent: aliquot post
diebus ex omni parte infestaturus hostem, oppidum
Casilinum oppugnare aggressus, iam uallum atque
pontem transilierat, iam undique scalis muro admo-
tis, milites hostium compleuerant mœnia, cum ex
aduerso excussa bombarda, Gulielmum Mecham
altero crure corripuit. casu tanti uiri non tam ab op
pugnatione destitere milites, quàm manifestam dimi
sere uictoriã. Ille exceptus à suis, et Tudertũ delatus
ad medicos, paucos post dies Pridie Calendas Septẽ
bres moritur, Vir manu strenuus, & suo Duci fide at
que cõsilio inprimis charus. Huius mortem Brachiũ
molestißime tulisse ferunt: nãcitra dignitatẽ et magni
tudinẽ animi, temperare lachrymis nequiuisset, &
magnificẽtius quàm opus esset iußisse sepeli i, mor-
 tuum

tuum etiam in castris pro concione laudatum, non minus sibi, quàm omnibus militibus excußisse lachrymarum: multisq; diebus inceßisse squalidum, & illum in cœna, illum in sermone appellare auditum. Sed ubi uidet dolorem atque incommodum nihil aliud quàm incommodum adijcere, accusata hominum fragilitate, & instabilitate fortunæ, animum ad bellum conuertit. Interea Perusini tanta belli mole oppreßi, proximis castellis partim expugnatis ac direptis, partim uastato incensoq; agro bellum sustinere nequeuntibus, ultimum conatum ad excutiendum hostem facere decreuerunt. Pluris ad conducendum per omnem Italiam exercitum cum pecunia dimißis, domi ingentes apparatus, machinas, arma, tela faciebant. Castella quæ nondum in hostium uenissent potestatem omnia, præsidio, & frumento muniebant: quæ defendi mœnium imbecillitate non poßent, ipsi incendebant. agri finitimi, hostibus ne pabula suppeditare possent, ferro atque igni uastabantur. denique quacunque hostes aditum sibi armis facturi, quacunq; agrum depopulaturi uiderentur, quæ in urbem subduci non poterãt, omnia corrumpebãt: sæuire in se ipsos crederes, quũ uniuersum populum pari consensu, sua queq; prata exurere, incendere, ædificia demoliri, uillas casasq; uideres. Brachius per uastatum & exinanitum agrum, iter sibi ad interiora proximaq; urbi armis facere, pecoris quod fuerat reliquum in prædam agere.

re. Iam Perusiæ magnæ copiæ conuenerant, ut ob/ sistere hosti, & bellum non modò propulsare, sed etiam inferre posse uiderentur. Albericus Babia/ neus, sub quo Brachius aliquot ante annos milita/ uerat, equitum duxerat duo milia & quingentos: Comes Carrariæ quingentos: Ciccholinus sexcētos. Tantis coactis copijs, coniūctoque trium ducum ex ercitu, milites qui in hybernis paßim per arua mo/ rabantur, plerique Fractulæ ad Brachium conuene/ re. Hostes, ne frustra tantum exercitum coegisse ui/ derentur, simul ne paulatim copiæ deficerent, Fra/ ctulam obsidere statuerunt. itaque eo traducto exer/ citu, non procul ab oppido stationes & castra mu/ niebant. At Brachius ueritus ne, si hostes munimen/ ta perficerent, prohiberi commeatibus, & quum uel let exitu incercludi posset, repente capere arma mi/ lites iubet, ordinibusq; intra mœnia dispositis, qua/ drato agmine, & ueluti uno globo consertis, sibiq; instantibus cohortibus, aliquot leuiter armatos, qui fugam simularent, ex inferiore porta dimittit, ordi/ ne quàm longißimo, ueluti copiæ omnes ex oppido demigrarent. hostes, qui superiorem occupauerant locum, dimißis munimentis, in fugientem militē dißi pantur. ille ad inferiora de industria tendens, spem capiendi sui faciebat. hæc cum essent Brachio cogni. ta, per superiorem portā educto agmine, uacua præ/ sidio, ac propè derelicta hostium castra, nullo cepit negocio: duces deinde persecutus, quod in editū eua/.

ſerant locum, profligare non potuit. Illi ſoluta obſidione, omnibusq; amißis impedimentis, in proxima ſe caſtella receperunt. Poſtridie reliquis copijs quæ ſuperiori prælio non interfuerant ex hybernis deductis, Brachius in hoſtium fines contendit: ſperans Duces ipſos, multitudine fretos, præbita facultate pugnandi ad prælium eſſe uenturos: tum quo magis hoſtium irritaret animos, per ipſas oppidorum portas, tranſitum faciebat, occurrente nemine. Marſianum eodem die profectus, quod de prodendo oppido agebatur, non procul à mœnibus in ripã fluminis conſedit. Sed ſigno diu nequicq̃ expectato, ratus rem detectam per Collinam frequentibus caſtellis cultißimã regionem, Querquetum peruenit. magna hic hoſtiũm conuenerat manus ad oppidum defendendum, & præter innumeros pedites, & eos qui confluxerant, Comes Carrariæ, cum aliquot cohortibus delectorum equitum eius loci præſidio erat impoſitus. Brachius quadrato agmine ante oppidi portas tranſitum fecit. Ille parata atq; inſtructa acie eduxit quidem extra portam exercitum, ſed pugnam magnifice detrectans, ſuos munito & ſublimi loco, nec multum procul à mœnibus continebat. Brachius ubi uidet metu laborare hoſtem, leuis armaturæ milites geminas dimittit in partes: alteros ut in oppidanorum oculis ſubiectum depopularentur agrum: alteros ut intra hoſtium frequentem aciem tela conijcerent. Ipſe cum delectis equitibus, denſo & glome-

rato

rate agmine paratus subsidio, intentis hastis expe/ ctabat. Tum Comes metu dißimulato, signum dat extra munimenta prosiliendi, ratus id quod erat fu turum, Brachianum militem dimissa populatione, ad prælium recursurum. Interea oppidanos, qui in agros pabulatum lignatumq; exierant colligendi sui facultatem habituros. Hic prælio à paucis leuiter commisso, Brachius paulatim loco cedens, paten/ tes in campos eliciebat hostem: qui quanquam suo/ rum confidebat uirtuti, non tamen iniquo loco pu/ gnam committendã putabat. Vbi in campos est uen tum, aciem paulo ante, ne hosti terrori esset, confer tam, quantum opus uisum est, explicauit, atq; ma/ gno facto in hostes impetu, ordinibusq; late pertur/ batis, mira celeritate conuertit in fugam. Capti præ ter agrestes, quos leuis armaturæ milites intercepe rant, equites octoginta, cæteri quod proximum erat in oppidum refugerunt. Hac celeritate non inter/ missa, Brachius per proxima quæq; castella excur/ rens ad urbis usq; portas progressus, præda quanta nunquam antea coacta, Fractulam exercitum redu/ xit. Hæc uno die, uno cursu gesta sunt omnia, ut si iter, si prælia, si interualla consideres, ultra huma/ nam uim putes, milia passuum circiter quadraginta decursa: Marsiani consessum in insidijs, Querqueti cũ uictoria pugnatũ, uentum ad portã urbis prædã maiorem quàm superioribus bellis peractam, exer/ citum cum præda reductum. hæc omnia uno die ge/

 ri potu/

ri potuisse , uix ipse credo qui scribo , etsi omnia certa à nobis, explorataque scribuntur . His rebus in Perusino gestis, cogitare cœpit, si quo pacto Montonum recuperare posset, paternum atque auitum oppidum : sed quod erat natura atque opera egregie munitum, ut ui expugnari non posset, agere cum oppidanis cœpit, qui ei plurimum afficiebantur. De tradenda arce dictum tempus, dicta dies est. qua die proditio conuenerat in agrum Montonensem, cum omnibus copijs sub occasum solis profectus, tota nocte militem in armis habuit. Fertur paterna in sylua consedisse exercitum, sed militibus ignes nimium late facientibus , reliqui oppidani cognito hostis aduentu , uigilias duplicauere : custodes arcis plerique mutati : excubiæ circum mœnia tota nocte in armis habitæ. Re per hunc modū patefacta, milites, syluam omnem , & pastoria quædam tuguria , latißimo incendio uastauere : quos quum Brachius per iocum increparet , Quod in se bellum conuertissent, paterno uastato prædio : respondisse nonnullos ferunt: Immo uero tu tibi inferebas bellum , cum tuis hostibus , belli alimenta præberes . omnibus deinde populatis finitimis locis , ad ripam fluminis Tyberis castra promouere , nec procul ab oppido Fracta , quod Perusinorum præsidio tenebatur, agere predā cœperunt: oppidani nihil hostile metuentes, in agros pecora deduxerant, paßimq; toto agro suis intenti studijs aratores aspiciebātur. ingens

pecorum

pecorum atq; agrestium captus numerus. Ciccholi-
linum qui Fractæ præsidij causa morabatur, milites
ad pugnam cõcitauêre: sed primo impetu repulsus,
aliquot amißis equis, in editum & oppido finitimũ
collẽ, effusißima fuga se recepit. Brachius omni flu-
minis ora uexata, ad Pontem Patulum exercitum
perduxit. Inter hæc Cicchoлinus ex proximis castel-
lis accito milite, Perusiam primũ, deinde ut hostem
anteuerteret, Brusam contendit, iniquo loco hostem
inuasurus: hostem sperans inter fluminis montiũq;
angustias, aut oppressurum transeuntem exercitũ,
aut, si id non posset, prædam erepturum: aut si ne id
quidem daretur, incursionibus atq; reliqui agri ua-
statione probibiturum. nec Brachio quidem consi-
lium defuit: composito enim procedens agmine, præ-
dam omnem in medio collocauerat: tum ubi ad an-
gustias est uentum, leuiter armatos milites, ad occu-
pandum supremum montis iugum præmittit. qua re
cognita hostes, ueriti ne de superiore loco inuade-
rentur, non solum abstinuêre prælio, sed etiam loco
excedentes, liberum iter militibus reliquerunt. sed
angustias celeriter prætergreßi, proximisq; Brusæ
collibus occupatis, superiores à latere prædam atq;
hostem insequebãtur tam modico interuallo, ut duo
rum agminum sese ad prælium irritantium uerba ex
audirentur, teláq; utrinq; conijcerẽtur. quæ res Bra
chianum militem, ne latius prædari posset, in ordine
continuit, hoste nec facultatem pugnandi, nec ex-

currendi potestatem faciente. Brachius continuo iti/nere per medium hostilem agrum facto, ad oppi/dum Fractulam cum exercitu incolumi reuertitur. Illic laudatis pro concione militibus prædam distri/buit: continuos deinde complures dies excursioni/bus factis, locupletatum aßidua præda militem, ad sua quenq; hyberna dimisit. Perusini ex omnibus partibus infestante hoste, iam non solum ad bellum acrius sentire, sed manifesta premi obsidione uide/bantur: quippe superiorem agrum uergentem ad Septentrionem asperum & montosum, qui ad pon/tem Patulum præsidio erant relicti, latè † pabula/bantur, inferiorē qui Torsiano præerant, quiq; Fra/ctulæ, diripiebant. quà uero pertinet ad Occidentem solem, Castilionum & Monticellum superioribus diebus expugnata, finitimos durißimè lacessebant. parua quidem illa oppida, sed libero patentia tra/ctu, & peditum præsidio egregiè munita. Cum igitur tantis undiq; excursionum quasi stimulis ue/xarentur, non portas egredi, non suburbanos agros uisere audebant: omnia pauore atque metu hæsi/tantia. Vrbs magna, munita, populosa, semper noctu, nonnunquam interdiu portas claudere, to/tas noctes uigiliæ in armis fieri, plerunque incer/ti tumultus excitari, concurri undique in forum cum armis. urgebat præterea inimica plebi fames, quam exusti agri, succisa frumenta, maiorem indies acerbioremq; promittebant, & quo minus aderat

populabantur

spei,

spei, hoc plus formidinis inuadebat: murmura erant uaria Reip. miseriam deplorantium, ciues inter se diuersa sentire, Principes qui erāt ciuitatis, reliquo populo non satisfacere, ipsis frumentum abunde esse, cæteros quorum maior esset numerus egere, aut carius sanguine constare: à paucis de industria trahi bellum, qui pacem possent uel pecunia, uel aliqua pacis conditione redimere. conductum exercitum magis augere famem quàm agrum defendere, quas non uillas incensas, quæ castella, quos agros non ab hostibus esse direptos dicere. Duces omnes esse superatos, seq; in oppidis timidius quàm ipsos oppidanos continere, eosq; ipsos rapinis intolerabiliores quàm hostes esse. illos aperte gerere bellum ut caueri posset, hos quo nihil esset remedij, clàm furtis latrocinijsq; uexare, & se magis quàm hostes lacessere, tum non modo pecunias publici ærarij, sed sanguinem populi stipendijs exhaustum esse. hæc palam publiceq; iactabantur, & prope erat, ut nisi alia res auertisset hostem, seditio in ciuitate fieret. Per id tempus Camertes, quibus Berardus imperabat, quum uaria inter se agitarent consilia, magnam domino seditionis rebellioni suæ suspicionem iniecerant: nam illi quoque factionibus acerrimè laborabant, quorū pleriq;, uel quòd seruire domino nō poterant, uel q̄ alijs imperare cupiebāt, eijciēdi Berardi cōsiliū cœpisse dicebātur. quā suspitionē augebāt ꝑmulta: Iussi uenire ad curiā non parebant:

bant: noctu per forum armati atq; inermes, ut cuiq; erat libido, grassabantur. nocturnos cœtus, turbulentas conciones facere, deniq; omnia insolenter superbeq; agitare, domini authoritas contemptui habebatur. Veritus igitur Berardus, ne qua tumultuosior orta seditio, imperium ac ciuitatem, & fortasse uitam eriperet, Brachium acciuit ueteri familiaritate officioq; deuinctum, ut est deuinctus, qui non referre magis, quàm accumulare debet beneficium, quem Brachius á Ludouico Firmano, quem á Martino Fauentino, quem à Fabrianensibus pauló ante defenderat. cum omnibus igitur copijs profectus in Camertes, ut si gratia sedare non posset seditionem, autores ui ciuitate depelleret: urbē placidè amiceq; ingressus est, ac postridie primum singulos allocutus, deinde uniuersos uocatos in concionem, paucis benignè modiceq; castigauit: cuius mihi digna uisa est oratio, quam eius gestis insererē. EQVIDEM (inquit) uiri Camertes, nō tam Berardi gratia, quàm periculo permotus uestro, huc ueni: nam illi sæpe alias prodesse poteram, uobis si nunc defuissem, amplius non poteram. IMPERIVM ubi est amissum, recuperari potest aliquando. VBI ciuium animos intestinæ cædes inuasere, perpetuū est malum. NEC facilè sedatur odium, quod per uim atq; iniuriā hominum animos inflammauit: illud in filiorū, illud in nepotū penetrat mentes, nec ulla potest extingui uetustate, ubi semel gladij uis incubuit: nequicquā ob-

Oratio Brachij ad Camerinos.

sistas

sistas uerbis, aut moriendum est tibi, aut quod æquè miserũ est, ciuium tuorum clade uincendũ. utrunq; sane calamitosum & miserabile. nam pelli ciuitate, spoliari uita, fortunis, liberis, quid hoc tandem potest esse miserius? ciues autem tuos ferro interimere, quid hoc magis calamitosum atq; nefarium? Prætereo amicos, affines, propinquos, quos ubi offenderis, metuas necesse est: nec tui erit arbitrij, quos potißimum offendas, diuersam factionem secuturo. ET PARENTES à liberis ciuili bello sæpe dissentiunt. atq; ideo ciuile dißidium cætera bella immanitate uincit, quòd non barbari, non incogniti aut alieni uirtute atq; robore, sed tui propinqui, sed quod nescio an arctius est uinculum, ciues tui erunt offendendi scelere atq; iniuria. Prætereo illorum ipsorum umbras, quos occideritis, quæ continue uersari uobis ante oculos, & magnas in uos concitare furias uidebuntur: quid dicam ultorem Deum, QVI COGITATO, nedũ perfecto scelere pœnas petit. Ille uobis unas ædes, una tẽpla, una sepulchra esse uoluit, uos uestros ciues suis in domibus quiescere non sinetis? ruitis in FACTIONES perpetuum & perniciosum, etiam ualidis urbibus, malum, quid agitatus Camertes? uestram ne uultis exinanire ciuitatem? an quoniam uestrum non capitis, alieno populo mœnia complere statuistis? an & hoc quoq; non cernitis, grauiora esse arborib. alieno poma, quã sua? si qui eodem cœlo nati, iisdem orti progenitoribus, iisdem moribus

moribus instructi sunt, ferre non potestis, quo pacto ferretis incognitos? Quid existimatis, si factiones & ciuilia excitaueritis bella, nũ putatis liberos uestros, num etiam nepotes esse quieturos? SAEPE in matris utero latuit, qui paternas iniurias persecutus est. nunc etiam quum hæc agitatis, in matrum uisceribus, ad inimicitias simultatesq; uestras armantur. SVGITVR enim atq; ebibitur cum ipso lacte ciuile odium: & ubi semel est degustatum, sanguine atque cædibus satiari nunquam potest. Turpe est prædia quidem liberis uestris thesaurosq; relinquere, quos amittere illi uaria fortuna poßint: odijs autem & inimicitijs, quæ deponi non poßint, uacuos non relinquere. ponite uobis ante oculos ciuilis belli incommoda, cædes ciuium, eiectiones liberorum, domorum incendia, spoliationes agrorum, opum fortunarumq; direptiones, nocturnos diurnosq; tumultus: tot metus, tot pericula, tantas & tam continuas clades, cuncta libidine, nulla legibus moderanda. Hæc etiam ei possunt displicere qui fecerit, & tamen in incerto est, cui belli fortuna arriserit, quæ etiamsi secundā se ostendat, non poterit esse diuturna: ueluti concussa domus, cuius altera pars prior labefactata concidit, altera diutius constare non potest: nisi quod ALTIVS cadunt urbes quàm domus. Maiores mei ciuitate fuere eiecti, & me quoq; eadem fortuna uexauit, quid facere putatis illos ipsos, quorum nos maiores eiecerunt? non somnum, non quietem capere poss-

re possunt, accusant parentes atq; auos suos, qui ad hæc se discrimina periculaq; genuerunt: & quæ ipsi non conceperunt, odia atq; inimicitias, ea nunc alere inuiti exercereq; coguntur: qui si etiam dormirent, si quiescerent, si nihil timerent periculi, humanius ta men putarēt nos domi esse quàm foris. Sed quid hæc cōmemoro? . Ego multos annos continuum bellum gero, ut ciues mei domi esse poßint: uos uestros sua, & uos ipsos uestra tentatis eijcere. Non hæc agimus dicetis. ego quoq; scio uos ista nō agere: HABENT enim summa mala, leuia atq; infirma, nonnunquam etiam honesta principia: et paruæ radices, in magnas arbores paulatim excreuerunt. nondum eo uentum est, at serpit occulte hoc malum: & ubi semel men/tem inuasit, recidi nullo modo potest: profert sese la tius, & cuncta ciuitatis uiscera peruagatur. Nunc enitendum est uobis extirpare nondum corroboratā pestē, ne quicq̄ paulo post, ubi omnium animos occu pauerit, extirpaturi. Nam quid per Deum immorta/lem uobis habetis: quid quæritis, nisi uestra uos ni/mia bona corrumpant? Ciuitatem habetis inprimis opulentam, dominum iustum, clementem, magnifi cum, liberalem. quid ab illo concupistis unquam, quod non statim impetraueritis? Sed hæc omnia per inde sunt, ut quisq; utitur. NAM ubi neq; tuis rebus contentus sis, neque ei pareas, cui leges parere te iu beant, quid tandem remedij erit Camertes? Copia in fastidium uobis, liberalitas in contemptum uer/

sa est,

sa est, nec iusticiam in uobis pati uultis, nec eadem in alijs carere potestis. omnium malorum origo uestra simultas est, quam nisi hodie deposueritis, uereor ne mihi quoq; dolendum sit, qui iampridem afficior uobis. Superiore bello quod cum Ariminensium *Duce gessistis, quod opem ferre potui, nihil equidem cessaui: implorantibus uobis auxilium, domestico intermisso bello, cum omni exercitu præsto fui: hostem uestrum aut uici, aut fugaui. satis mihi tunc quieti esse uidemini, ocio corruptis, & in factionem euntibus, uereor ne opem ferre non possim: ueluti* INTEMPERANTI *ægro nulla possunt medicamenta conferre.* QVA *enim in urbe ciuiũ studia uoluntatesq; dissentiunt, eam nulla arma, nulla mœnia tuebũtur.* Dicerem *hoc mihi satis futurũ solatij, quòd quotiens de calamitate uestra cogitarem, totiens huc me uenisse: præmonuisse, futura hæc uobis dixisse recordarer. magnũ etiam in parente, nedum in amico solatium. Sed propensior est animus meus in ciuitatem uestram, quam ab hostium propè manibus eripui, eam à domesticis factionibus defendere, utinam sic possim, ut cupio. Quum uestra mœnia, quum uosipsos intuerer, uidebam nõnulla beneficij mei extare uestigia: quum uero muliercularum more, de domestica uenustate contendere uos audirem, interponendam putaui, & gratiam, & authoritatem meam, ne priora beneficia, uestra internecionẽ delerentur. Si quid unquam egi pro uobis fortiter,*

uiri

uiri Camertes, si hostem uestrum iam uobis ad portas imminentem á ceruicibus uestris reppuli, si quæ illi oppida expugnauerant, ea ego in fidem uestram potestatemque reuocaui, oro uos, obtestorq́;, ut ista odia, simultates, dißidia, si non saluti uestræ, meæ saltem gratiæ condonetis: ut quos ego ab hostili seruitute liberaui, gloriari poßim à domestica cæde, intestinoq́; dißidio defendisse. Hæc cũ dixisset, ingẽs populi secutus est clamor, illum amicum illũ domini nũ, illũ ciuitatis parentẽ esse: se uero indignos esse, quos ipse cum olim bello, tum nunc etiam in pace seruasset. Iam eo superbiæ uentum á paucis, ut nullum sui modum, rationemq́; haberent, & domino æquari uelle, quos multi ciuium dignitate anteirent: cæterum daret ueniam omnibus, sperare nunquam posthac in eam dementiam redituros: componeret rem, dominum ciuibus, ciues domino reconciliaret: sperare hunc diem, ciuitati populoq́; Camerti felicem faustumq́; futurum. multis admixtæ uerbis lachrymæ profluebant. Brachius utendum occasione ratus, dum ciuium animi recenti persuasione tenerentur, totum triduum commoratus, omnes priuatas publicasq́; contentiones sustulit. Erat in Brachio non ficta & simulata calliditas orationis, sed grauis nudaq́; in dicendo suauitas: non arte, sed natura, nonnihil etiam industria comparata. Nemo iratos hominum animos rem.ßius demulcere, nemo hortari uehementius, ardentiusque excita-

re: in milites blandus, nec tamen rigidus aut tristis in cæteros. Admixta præterea ingens quædam cum bellica seueritate, ciuilis atque urbana modestia, ut non magis belli militiæq; uersatus esse, quàm domi egisse ætatem uideretur. His rebus Camerini confectis ad oppidum Fractulam reuertitur: productoq; ut erat in aciem exercitu, nouas excursiones quotidie facere, hostes, qui eius discessu respirasse aliquantulum putabantur, multo acrius atque infestius quàm antea uexare, ne unus quidem, aut ad summum alter præterire dies, quo non ille ad urbis sese portas cum præda, cum exercitu ostentaret. cum ad Fractulā statiuæ haberentur, Brachio nunciatū est, Gualdum, quod uocant Cataniæ, opulentum ac munitum Ciccholini oppidum, seditionem fecisse. Repente igitur expeditis cohortibus, Gualdum summa cum celeritate est profectus: captoque subita atq; improuisa oppugnatione oppido, equites quinquaginta qui præsidio erant relicti, prædæ militibus dati, oppidum à direptione seruatum. Nec multo post, Fulginensiū tyranno, quatuor milibus numum acceptis traditum. Interea hostes audita Brachij profectione, speculatores ad Fractulam misere: quod ubi nullo teneri præsidio est nunciatum, parua & expedita manu expugnatum ire statuerunt. Ducenti equites erant, quos Perusini ad Papianū oppidum tuendum reliquerant, quorū ductor Antonius Neapolitanus, animo quā ingenio uastior. ergo, pulcherrimū

gestu/

gesturi facinus, ad Fractulæ mœnia peruenerunt. Forte Brachius paulo ante Gualdo reuersus, uix e/ quo descenderat, cum cognito hostiũ aduentu, clau/ di portas iußit, metũ ab oppidanis simulari. ipse inte rea expeditißimo milite in cohortes distributo, agmi/ na leuißimæ armaturæ, non procul à porta disponit. hostes rati oppidanos metu liberare, iam scalas ad/ mouerant muris, turbariq; à stationibus oppidanos conabantur: tum uero apertis portis, subitaq; militũ facta magno cum impetu eruptione, hostes ingenti terrore perculsi, per oppidi fossas sese præcipites da/ re, fugere, scalas, equosq; deserere, sed à leuiter ar/ matis militibus pleriq; inuasi, capiuntur. Antonius cum quinquaginta equitibus in proximam Tuderti/ norum confugit arcem, sed à custode in interiorem turrim non receptus, inter extrema & leui fossa te/ nuiq; muro præcincta munimẽta se coniecit, robusti oribus duntaxat equis in arcem subductis. hunc cũ paucis insecutus Brachius, cætero exercitu paulatim confluente, totam noctem munimenta oppugnauit, pauloq; ante primam lucem, Antonius desperata salute, hosti se permisit. Custos arcis cum dedere quos subduxerat equos recusaret, Brachij iussu e/ missa clam sagitta, traijcitur. quo paulo post mor/ tuo, et turris, et equi, uenere in potestatem. Capti ea profectione equites quinq; & sexaginta. postero die Brachius nulla quiete militib. data, Tyberis pontem, qua iter est ad Asisium, impositamq; ponti turrim

occupauit, propius iam infestaturus hæsitantem hostem: nec enim amplius duobus milibus passuum, distabat ab urbe. Quatuor deinde intermissis diebus, duo parua castella proxima Torsiano, in fidem recepit. Marsianum armatu manu proficiscenti, oppidani portas statim aperuere. hæc tanta celeritate conficiebantur, ut hostes neque consilium capere, neque qua parte magis tueri se oporteret, scire possent, adeo cuncta Brachij celeritate præueniebantur. Ciuitatem interea uarij metus, uariæq; formidines agitabant, siue propior, siue paulo remotior esset hostis, plus semper periculi incumbere, plus detrimenti capere querebantur. itaque publico inito consilio, legatos qui significarent, quo in statu essent eorum res, quamque in periculo uersarentur, simulq; ut subsidiũ implorarent, mittendos ad Regẽ decreuerũt. Acres fuere legatorũ querelæ: post Hetruscum bellum, solos fuisse, quos undiq; bella, rapinæ, incendiaq; uexassent: finitimos quod cũ Rege sensissent infestos esse, magnis hostiũ conatibus eripi imperium, nec tã periculosum ipsis, quàm Regi turpe esse, suam secutos fidem, suo deditos imperio, nõ defendere. Brachium non iam agro, quem totum aut subegerat, aut uastauerat, sed ipsis urbis mœnibus imminere. quod si cum finitimis de regno, aut finibus certarent, omnia fuisse passuros, potuisse se urbano tueri præsidio; nunc cum his bellum esse, aduersus quos nihil magis quàm ciues extimescerent.

Nec

Nec de agro & laude bellica, sed de uita sanguine/que dimicari: nec quæri, ut nouo pareant imperio, sed ut omnibus affecti malis, domo & ciuitate pel/lantur, ut præbeant iugulum, denique ut perpetuo patria & uita careant. Rex Legatione accepta, quod de inferendo iterum Hetruscis bello consilium teneret, simul ne deseruisse uectigales, sociosq; uide/retur, Sforliam, qui paulo ante sub se stipendium fa/cere cœperat, cum aliquot cohortibus, Perusinis au/xilio mittit. sed ante Sfortiæ aduentum, aliquantum temporis atq; belli intercurrit. Brachius in ditionem accepto Marsiano, commodiorem belli locum na/ctus, cuncta hosti difficiliora faciebat: nam fertile ac munitum oppidum, intra primos Perusinorum fines situm, pabulationis frumentationisq; magnam co/piam suggerebat, & quod præterlabente abluitur Nestore flumine, late hostibus minabatur. Inter hæc Carrariæ comes, quem Querqueti præsidio diximus impositum, ut ipse quoque egregium aliquod moliri facinus uideretur, Marsianensium agrum excursu/rus, quo tutior procederet res, magnam & bene ar/matã equitum manum, ante oppidi mœnia, de tertia uigilia, sub ripa fluminis collocauit: sperans Brachi um, parua manu occursum prædatoribus uenturum, casurumq; in insidias. sic reliquis copijs late agrum depopulari iußis, ipse cum paucis rei euentum ex/pectabat, aut subsidio uenturus suis, aut palantem effusumq; militem à præda reuocaturus. Igitur

prima luce agrestes, qui partim pecora agebant, partim colebant agros, cum Brachij statiuis, tutos se esse arbitrarentur, late diffusi per agrum, ab hostibus inuaduntur. tolluntur undique ad cœlum clamores, nam hostes ut terrori essent, oppidani ut auxilium accirent, altißimis uocibus conclamabant. Brachius non temerè profectum hostem arbitratus, repentè omnibus militibus arma capere iußis, duas cohortes ad occupandum reditum permittit, ipse cum cæteris copijs in palantes effusißimè facit impetum: qui ad ripam fluminis consederant, Brachianis cohortibus à fronte sese ostenderunt, factoq; in eas incursu manus conserere cœperunt. Comes ubi consertam aciem est conspicatus: ratus eo prælio Brachium implicitum, de superiore statim occurrens loco, suorum confirmabat animos: sed interea cohortibus acri animo se defendentibus, milites qui prædatum ierant, uim Brachianorum ferre nequiuerunt, dimissa præda conuersique in fugam, pars capti sunt, pars sese ad Comitem receperunt. ille cum incolumi exercitu se recipere potuisset, quod Brachium prælio adesse existimabat, sperans capere eum posse, ultimum belli discrimen adeundum constituit. Brachius cognita suorum pugna, partem militum mittit ad occupandum transitum, quo peruenire duæ priores cohortes non poterāt, ipse cum reliqua parte copiarum suis iam feßis subsidio uenit, tanto cursu & clamore, ut hostes non expectato impetu, statim

statim in fugam conuerterentur: fugientibus præmis/ sæ cohortes occurrerunt, magnumq; ex his numerũ confoderunt. Comes equi pernicitate per medium ho stem præteruectus, incognitus euasit. centum quin/ quaginta equites capti eo prælio referuntur, inter quos Obetium, Comitis filium, Brachius magnificè donatum, postero die remisit ad patrem. Perusini, qui iam spe Regij auxilij animos erexerant, confirmato exercitu, ad defendendam Derutã, simulq; ad arcen dum hoste exercitum miserunt, oppidum magis situ, sed tamen etiam opera munitum: huic proximum erat castellum, Collempepum uocant incolæ, quod in monte situm Brachius initio belli Perusini ce/ perat, præsidiumq; imposuerat. Comes in spẽ potiun di oppidi adductus, sperans incognitam profectionẽ suam hosti futuram, cum omni exercitu ad Collem oppugnandum contendit: quod ubi Brachio per ex/ ploratores est nuntiatum, Tybri magna cum celeri/ tate traiecto, Comitẽ oppugnationi intentũ, à fronte à tergo, à latere simul adortus, graui commissa pu gna profligauit. capti equites galeati centũ, duo præ terea Comitis filij, Obetius, quẽ superioribus diebus captũ dicebamus, & Ardicio natu grandior, quos statim cũ muneribus remisit. post hanc pugnã adeo fuere attritæ Comitis copiæ, ut nunquã amplius eo bello, nisi alijs ascitis ducibus in aciẽ prodierint. Dũ hæc gerũtur Sfortia Perusinis auxilio missus, tertio Cal. Maias in eorũ fines peruenit, iunctisq; cum cæ/

teris ducibus copijs, ac hostium spreta paucitate, Marsianum obsidione cinxerunt. Brachius ne ritus ne hostium potentia conterriti, oppidani à se deficerent, omnibus copijs quæ in agro Tudertino hyemauerant ex hybernis deductis, non procul ab oppido posuit castra, aut ab obsidione prohibiturus hostem, aut totis uiribus belli discrimen aditurus. ducibus inter se dissentientibus, alij prælium ineundum, alij soluendam obsidionem censebant. inter hæc Brachius parata atq; instructa acie, ne hosti pugnandi facultas deesset, quàm æquißimo loco se ostendit. Duces & ipsi composito agmine ad ripam Tyberis recesserunt, quos ubi fugam magis quàm pugnam ornare cognouit, quadrato agmine à tergo insecutus, paucos ex ultimis cecidit. eodemq; seruato ordine, quum hostes ad alteram fluminis ripã euasissent, ipse Marsianum cum uictore exercitu reuertitur. Hæc dum ad Perusiam geruntur, post tantas rerum fluctuationes, inter summum Pontificem & Ladislaum Regem, confecta tandem pax est, haud sane multũ duratura. hæc res Perusinos aliquandiu quietiores habuit, sublata bella sunt, sublatæ offensiones, quum Perusini sub Regis essent imperio, & Brachius Pontificem pacis belliq; autorem sequeretur. Nihil exulibus quidem incommodius accidere potuisset, ciuibus autẽ nihil magis in tempore atq; utilius euenire: Duces uicti, exercitus profligati, uastatus ager, incensæ uillæ, oppida partim sua sponte dedita,

partim ui expugnata: ciues publice priuatimq́; pecunijs exinaniti, annonæ ingens caritas, ingentior fames, atq; ex hoc ipso bello nata dißidia. hæc omnia inuaserant ciuitatem, nisi subita pax interuenisset, paulo post perituram. Per id tempus Pontifex Romæ *compositis rebus,* Bononiam *recipiendæ urbis gratia proficiscitur.* Brachius *sequi* Pontificem *iussus,* Fractulæ, *cæterisq́; castellis, quantum satis esset præsidij disposuit. ad* Pontem Patulum Iacobum Archipresbyterum *clarum domi ac militiæ uirum, præsidio reliquit, cætera oppida sub* Berardi Camertium Tyrãni *tutela atq; imperio esse iußit: ipse cum octingentis equitibus, paucisq; peditibus, qui præsidijs disponẽdis superfuerant,* Bononiam *uersus contendit.* Ariminenses *&* Fauentini Camertium *bello laceßiti, transitum per suos fines facere prohibituri, quingentos equites & tria peditum milia, collectam agris & insuetam bello manum ad iter atque aditus omnes intercludendos, transeunti opposuêre: iussos si arcere aliter non possent, manu belloq́; decernerent.* Ventum *erat ad* Fauentinorum *amnẽ,* Canalem *accolæ uocant, quum ex aduersa fluminis parte, crebræ militum stationes secundum ripam dispositæ uidebantur. post ubi paulum progressum est, pontem quoque inueniunt occupatum: iam hostes non solum infesta direxerant tela, sed ad impediendum pontem, ingentem uim trabium tabularumq́; conuexerant.* Hic Brachiani *equites nouo exorto*

bello, indignabundi, quum impetum facere in pon/
tem uellent, plerique confodiuntur, peditesq́; temerè
inuadentes hostem, pars multis acceptis uulneribus
repelluntur, pars in ipso ponte iniectis quàm latißi
me catenis interclusi, capiuntur: Andreas Campa
nus peditum centurio, cum quinque & uiginti mi/
litibus ab hoste correptus. Brachius ubi uidet iniqui
tatem loci, nihil aliud suis quàm cladem afferre pos
se, milites à pugna reuocauit, eosq́; leuiter increpa/
tos, docet NIHIL præliantibus incommodius esse,
quàm iniquo loco præliari. Nocte interueniente ad
proximas uillas reduxit exercitum, militibus deinde
imperat, ut noctis usi beneficio, alij quàm longißi/
mas possent trabes, roboraq́; succiderent, alij succi/
sa ad superiorem fluminis ripam comportarēt: duo
milia passuum procul à ponte ipse cum paucis, ne
quid hostes perciperent, longo atque obliquo inter/
uallo segressus, quasi aliud acturus, quo materiam
comportauerunt milites proficiscitur, latißimoq́;
structo ponte, supra Canalem ex aduerso extendi
iubet. mox reuersus ad suos, fortißimum quenq; præ
mittit equitem, qui ponte occupato, totius militis ad
uentum expectaret. Quos ubi eo peruenisse cogno/
uit, uix prima expectata luce, signum militibus dat,
per fluminis ripam incedendi. Hostes ubi moueri
copias, ac sursum tendere uiderunt, ipsi quoq; per
aduersam ripam quadrato agmine insequebantur:
at Brachius quòd prior in expeditionem mouerat
exercitum,

exercitum, quum hostes uix medium confecissent iter, flumen cum omni equitatu peditatuq; traiecerat, grauißimo commisso prælio, Fauentini dedere terga. Hæc pugna aliquanto cruentior est habita, quàm quibus ætate nostra uti solent: Causam quidem fuisse ferunt militum iram, indignantium transitu se ad alienas terras, ne belli quidem tempore esse prohibitos: ego uero non parum causæ fuisse arbitror, inermium hostium stolidum conatum. Agrestes erant imperiti militaris rei, quos non uirtus bellica, aut animi magnitudo, sed temeraria multitudinis æmulatio, domo ad bellum exciuisset: itaq; passim aut inermes, aut ad summum loricati cædebantur, nec tamen militis iram auxisse cædem negauerim, quem tradunt agrestium sanguine perfusum, uix inhibente Imperatore, contineri à strage potuisse. Cecidere pedites centum quinquaginta, trecenti capti, equites cæsi perpauci, capti ducenti referuntur. His rebus ad Fauentiam gestis, Brachius magnis itineribus Bononiam contendebat, eunti Michilectus Cotignolanus pari equitatu, peditatu multo maiore processit obuiam, animo militis, ducisq; diripiendi. Brachius ueritus, ne miles re improuisa moueretur, paucis hortatus est, ut pristinæ uirtutis meminissent, neq; hostiũ magnitudo terreret animos, quorum plerosq; imperitos esse rei militaris, magnamq; partem ex proximis castellis ad se diripiendos concitatam, plus illam prædæ quàm belli

importa/

importaturam. pugnarent acri animo, & primum quenq; inuaderent, perrumperent magna ui in hostium equitatum, nõ dubitare, pedites primo statim impetu fugituros. Hostis quoq; hortabatur suos, ingentem gloriam atq; prædam esse paratam, Brachianum militem recenti & diuturno bello locupletatum, præda honustum esse, facile paucos itinere defessos, à pluribus integris circunueniri ac uinci posse. Hæc & similia quæ utriq; Duci ad hortandos suos occurrere, dicebantur. Igitur inter Imolam & castellum Bononiense congreßi, prælium collatis signis inierunt. Pugnatum est aliquot cõtinuis horis, neq; enim de controuersia Ducum, sed de militum præda, communiq; gloria certabatur: tandem instante Brachio & ardentißime excitante militem, hostes se in fugam perturbatis ordinibus cõuerterunt. Captus Dux, capti equites quadringenti, multum gloriæ, nec minus prædæ uictoribus attulerunt. Brachius duplici uictoria prædaq; potitus, Bononiam peruenit. Eius aduentu Pontifex quòd satis iam uideretur habere uirium, multa de constituenda ciuitate ac confirmãdis ciuiũ animis agere cœpit, nam ante id tempus factiosos & diuturna licentia corruptos, attingere ausus non erat, ueritus ne quid seditionis aut tumultus excitaretur, quod futurũ necesse erat ubi DIVTVRNA licentia, summam impatientiam peperisset. Brachio urbem ingresso, ciues magis ùereri Pontificem, modestiam & æquitatem tueri,

tueri, denique boni libertatē cognoscere, improbi de-
trectatū diu subire iugū cœperunt. Hæc dum ad Bo
noniam geruntur, Paulus Vrsinus Romanæ defectio
nis autor, quum & ipse á Rege defecisset, Sfortia &
Malatesta ad eū persequendū missis, á Rege ad Roc
chamContractam perfugit, receptū in arcem, regis
exercitus obsidebat. Oppidum editissimo in monte si
tum, ascēsu perdifficili atque arduo, ab omni erat op
pugnatione tutissimū, quod ut primū omniū in Bra
chij uenerat potestatem, ita in eius fide q̄ longissimè
mansit. Tris menses obsidio processerat, oppidani
obsessi, longè minus quàm qui obsidebant defatiga
ti, assiduā immanium saxorum molem deijciebant,
quibus præcipiti saltu decurrētibus plerique hostium
conterebantur: nec iam ipsis montis radicib. statio-
nes tutè habere poterant, sed aliquo interiecto spa-
cio tendere, ad multam planiciē tentoria erant coa-
cti. Quippe tum supernè deuoluta saxa, cum suo de
cursu, tum prærupti montis asperis præcipitijs con-
citata, non statim sistebant impetū, sed ubi ad plani
ciem erant delapsa, ingenti per campos saltu rapie-
bantur. Brachius obsidione audita, succurrendū su-
is omni abiecta cunctatione decreuit, nec inuito qui
dem Pontifice. Igitur quanto maximo poterat coa-
cto exercitu, primum ad Cesenæ portum procurrit,
hic omni excurso populatoque agro, surgentem me-
dio in portu arcem expugnauit, capta Caroli Mala
testæ concubina, quam ille tyrannicæ libidinis di-
uersorium,

uersorium, clam uxore in arcem abduxerat, diruta statim atq; incensa arce, omnem maritimam oram excurrit: tantum pecorum atque hominum in prædam actum, ut nisi, qui ea die atque his rebus interfuere, alij crederem nemini. Pro omni præda octoginta milia nummûm accepta, pecunia pleraque uiritim militibus distributa, reliqua imperatoris fuit. Brachius magnitudine prædæ ditatus †demoratus, Bononiensem in agrũ reduxit exercitum.

IOANNIS ANTONII EPISCOPI APRVTINI, DE VITA ET GESTIS ANDREAE BRACHII Perusini, Italicæ militiæ Imperatoris olim Strenuißimi, Liber tertius.

ECVTVM est deinde Hetruscum bellum, primum cum Rege, mox aduersus Perusinos gestum. Sed mihi eam tempestatem, qualem à patribus accepi cogitanti, omnia diuina atq; humana promiscue tunc exercita, uexataq; uidentur. Rex potentißimus, animo uasto magis quàm magno, Italiæ cunctæ imminebat, nec tam quid ad sua spectaret iura, quàm quid rapere posset uersabat animo. Pontificem sacratißima domo expulerat, ipse nefaria manu

ria manu Romanum inuaſerat imperium, Senen/ ſes laceßiuerat, Florentinis totis uiribus mouerat bellum, Cortonenſes fraude ſubegerat, Peruſinos re ceperat in poteſtatem, Roma pulſus, uicto profliga/ toq; exercitu, ad intima Regni ſui refugerat: facta deinde pace, nouos apparatus bellicos moliri, rur/ ſus immortalium numinum ſedibus inhiare, deniq; iure atq; iniuria cuncta infeſtatum, direptumq; ueni re nunciabatur. ergo nouo & maiore comparato exercitu, rupto fœdere. contra dei Opt. Max. phana ſimulachraq; geſturus bellum, Romam iterũ inua/ dit, urbe ſibi atq; imperio exorto, nõ deſunt, qui pa uiſſe ad altaria ſacrarũ ædium equos tradant. Mox Viterbiũ eodem illo exercitu nefario contendens, ci uitate eſt potitus. Sed ne cum ſolis numinibus gerere bellũ uideretur, Fabriciũ Campanum, cum parte co piarũ in fines Peruſinorũ præmittit, eiq; imperat, ut quæ oppida ad Brachiũ defeciſſent, ea in Peruſino rum redigeret poteſtatẽ: ille, ut erat imperatũ, primũ Torſianũ expugnare aggreſſus, oppidanos præliũ non expectantes recepit in fidẽ. Proxima deinde ca ſtella, pars ui expugnata direptaq; ſunt, pars ſitu mu nitiora ſua ſponte deditionẽ fecere. Vltimũ reſtabat omniũ lõge difficillimũ, ut Pontẽ Patulũ, quod uali/ dißimo fidißimoq; tenebatur præſidio, & præterea Marſianũ reciperet. his captis, nihil fuiſſet reliquũ, quominus omnem agrum ciuiũ imperio ſubegiſſet. igitur omni ad Pontem traducto exercitu, magnoq;

uidetur hic deeſſe ali/ quid, ut ſub iecta, aut lo co ſibi, ſub/ iecta reſti/ tuendum puto.

ciuium habito delectu, oppidum obsidere ex utraq; ripa fluminis statuerunt. Hæc ubi Brachio sunt nunciata, ueritus, ne qui præsidio erant relicti, diuturna obsidione, frumentiq; egestate fatigati, ab hostibus caperentur: tum quòd obsideri adhuc Paulum Vrsinum intelligebat, Bononia discedens, magnis factis itineribus, peruenit ad Burgũ. Nocte sequenti, cum parte copiarũ profectus ad Montonum, arce per oppidanos prodita, oppidum cepit. Inde suum aduentum Paulo significat, & quid uterq; facturus sit ostendit. dicta dies, dicta hora, qua eruptionem Paulus faceret. addit, se Eugubium non procul ab illo decem milia passuum profecturũ, existimare tamen hostes, cognito eius aduentu, obuiam ituros, quod si facerent, nihil ipse amplius post auersum hostem solutamq; obsidionem expectaret, sed data euadendi occasione, in sua castra concederet: sin hostes in obsidione persisterent, se eorum castra inuasurum, præliumq; commissurũ: ipse supernè cum suis impetũ in subiectos faceret. Sed quũ hostes audito Brachij aduentu obuiã, pfecti ab obsidione discessissent, Paulus ut erat monstratũ, aspero saltuosoq; itinere ad Brachij castra penetrauit. post iũctas duorũ ducũ copias, hostibus uisum est nouum consiliũ capiendũ, qui etsi militũ numero superiores erãt, plus tamẽ ex uirtute aliena terroris, q̃ ex suorũ multitudine animi capiebãt. Eorũ exercitus erãt duo, alter ad obsidendũ Pontẽ aliquot iã neqcquã triuerat mẽses, alter quẽ
primum

primum Paulum obsedisse, deinde in Brachium conuersum dicebamus. Sed ueriti ne partitæ copiæ opprimi, ac deleri possent, ad Pontem altero ducto exercitu, copias & ipsi coniunxere. Fuere in hostium exercitu equitum quatuor milia, pedites octingenti. Brachius duo milia equitum, paucosq́; pedites in castris habebat, qui quanto numero erat inferior, tanto militum uirtute præstabat: hostium pleriq; tyrones. Brachiani ueterani omnes: illi ornatu equorum, hi armorum nitore fulgebant: illos regia purpura, auro atq; argento distincta uenerandos, hos ingentes hastæ, præacuta expeditaq́; tela formidandos faciebant. deniq; illis emolliti domesticis delicijs animi ferri aciem expauescebāt: Brachianis durata sole, uentoq́ue & assueta uulneribus corpora, ne ictus quidem gladiorum formidabant. hoc milite, non dubitabat uel iniquo loco pugnam maiore cum hoste committere: ille ad nutum Ducis, uno momento currere, recipere se se, nunc à fronte inuadere hostem, nunc à tergo cedere perdidicerat. & quo Ducis oculi non peruenissent, ipse sibi moderari, seruare ordinem, locum æquum iniquumq́; dignoscere, imperatoris gloriæ quàm suæ prædæ auidior. nam illud quoq; constat in militibus deligendis singulari usum diligentia, nec magnos aut proceros, ne quod dicere solebat, equos nimio fatigarent pondere, sed breues & infra mediocres, robustos tamen ac bonæ habitudinis conducere libentius consuesse, maxime omnium quos ad

aduersa fronte cicatrices, & deformata plagis, ac uulneribus membra insignia bellicæ uirtutis nota/ rent. Igitur hostibus in Ponte obsidione præstanti/ bus, Brachius sæpe cũ Paulo egisse dicitur, ut incau/ tos improuisosq; aggrederentur, quem quum suam in sententiam flectere non potuisset, Tudertum unà profecti, agrum Perusinum sæpe aliàs uastatum, no/ uo bello diripere uexareq; cœperunt. Nec multis post diebus, Paulus ad Vrbem ueterem cum suis co/ pijs est profectus. Brachius in agro Tudertino sta/ tiua quum haberet, Castellum Leonis, quod ad ho/ stes pauloantè defecerat, subita ui expugnatum, mi/ liti dirripiendum concessit. mox deinde quo pro/ pinquiore metu sollicitaret hostem, Marsianum, quod in fide permansisse dicebamus, contendit. Hìc noui belli telis, ueteres Perusinorum cicatrices ex/ ulcerari cœptæ, ager longè populari, oppida plera/ que diurna ui, quædam etiam nocturna fraude de/ bellari: denique ex omnibus locis prædæ ageban/ tur. His rebus perterriti Perusini, soluta Pontis ob/ sidione, ad finitimum hostis agrum exercitum pro/ mouerunt, ut uel multi cum paucis aperto decerne/ rent bello, uel ut clàm depopulatores (ut fit) inter/ ceptos, rapinis excursionibusq; prohiberent. Ad/ uentu hostium, Brachius quod eius copias Pauli dis/ cessu, plus quàm dimidio impares uidebat, intra op/ pidum militem continebat, nihil magis quàm apertũ fugiens bellum: hostes quoq; nisi quàm æquissimo

loco, magnificè detrectabant pugnam, quorum ni-mis cauto metu cognito, paulatim lassare militem cœpit, & nunc à læua, nunc à dextra per occultos tramites subitas excursiones facere, tanta celeritate nonnunquã, ut intra primas hostiũ stationes irrum perent, & prius quàm arma capere illi possent, sese incolumes cũ præda reciperent. Aduentu deinde hyemis, utrinq; ad hyberna subductus exercitus, sed nec hyeme semper quies militibus fuit. Plerũq; leuia cõ-missa prælia, nonnunquã peditum factæ excursiones ciuitatẽ sollicitã habuere. Interea Perusini ueriti ne aduentu æstatis, hostiũ copiæ augerentur, militẽ undiq; conducere, nouasq; auctiones facere decreue-rũt. Paulus Vrsinus magnis promissis sollicitatus à Rege, partẽ exercitus auxilio his misit, ipse Regis ad-uentu expectato, sæpe Brachium clã aperteue magis quàm hostẽ lacessebat, adeo statim tã præclarum ex-ciderat beneficium. Dum tot belli apparatus ageren-tur, profectus in Tudertinos Brachius, militibus no-ui anni stipendium dedit, non expectato Regis ad-uentu, quẽ mira fama præcesserat, uiginti equitum, octo peditum milia in exercitu habere, tanta mole belli Pontificem inuasurum, quanta nuper Hetrusco bello reiectum. Tudertini qui Pontificis fidem se-quebantur, quanquam situ et loci natura muniti, tamẽ quod ciuitas est factiosa, Brachio cũ omni exer-citu in urbẽ recepto, Regis ingentẽ procellã expecta bant, rati quod erat futurũ, magnos illũ facturũ cona tus, ut media inter Romã Perusiãq; urbe potiretur.

Igitur Rex aduentu suo proximis urbi collibus ac uallibus occupatis, urbem cinxit obsidione, si ferro expugnare non posset, fame domiturus. Brachius quanquam superiore loco facere potuisset in subiectos impetum, cognita tamen suorum paucitate, primum intra mœnia se continebat: mox crebra facta eruptione, sic infestabat hostem, ut non tam obsidio illa, quàm pugna uideretur. Iam & militibus creuerant animi, ut nonnunquam facto impetu ad Regis usque tentorium penetrarent, & hostes procul ab oppido stationes ponere, ac sese uallo munire cogerentur: sed multitudine freti, alij excurrebant agrum, alij uillas incendebant, alij ædificia suburbana diruebant. erant qui uineta oliuetaq; succiderent. Quæ quum ante ciuium fierent oculos, unumquenque sua tangebant incommoda: sed quum proximas urbi planiulas, paßim arbustis euelli conspicarentur, tunc demum maximo affecti desyderio, consilium dedendæ urbis inierunt: mittuntur ad Regem ciuitatis principes, qui pacis conditionem, deditionisq; deferrent. Inprimis legati postulauere, ut Brachio cum omni exercitu, quò uideretur abeundi potestas esset. eam conditionem libenter repudiasset Rex, sed instantibus legatis, et regiam fidē ac dextrā implorantibus, uix quidem, sed tandem est recepta. statim ad urbem recipiendam quingenti pedites missi sunt. Brachius facta potestate abeundi cum exercitu, ad oppidū Fractulam se contulit. Sed quum pedites à

tes à Rege missi ciuitatem furtis, rapinisq; uexarent, additaq; temeritati licentia, domos alienas clam no/ctu diriperent, cunctaq; more militari libidine ac ui uulgo miscerentur, ciues pœnitentia adducti, rursus ad Pontificem defecere, uocatoq; ad defendendam urbem Brachio, Regijs deiectis signis, Pontificis uexilla sustulere. Cinguntur ergo noua obsidione Tu/dertini. Qua die hæc acta sunt, Rex missa suorum manu, aliquot equites Brachianos qui pabulatum in subiecta prata exierant, ducentos præterea qui e/rant in pabulis equos corripuit. proxima nocte Brachius militibus arma capere iussis, de prima uigilia egressus urbem, tanto impetu hostem inuasit, ut mu/nitionum effractis repagulis, deturbatisq; statione uigilibus, uallum transiliret, milites somno excitati, quum ad arma concurrerent, extra munimēta capti, uinctiq; trahebātur. quatuor equestris ordinis uiri, qui Regijs præerant signis, dum ad Regis tabernaculum armati festinarent, capti, atq; in urbem subducti sunt. Brachius ubi hostes armādi sui spacium nactos, prodire in aciem uidet. ueritus ne multitudine circum uētus caperetur, signum receptui dedit. nihil hac eruptione inter tot gesta magnificentius. Rex ipse ad urbis portas insecutus, signariorum suam opem implorantium audiebat uocem, qui tamen tanto impetu per collium iuga trahebantur, ut quum Rex ad eos se crederet peruenisse, multo interuallo reclamantes exaudiret: in urbem subductos, spoliare iam cœpe

 rat in

rat in obſcuro miles, mox admoto lumine reuerentia retardauit. ueſtes erant multo intertextæ auro, calcaria quoq; aurea pedibus internitebant, loricæ galeæq; aureis limbis criſtatæ aſpiciebantur, nec equi quidem humilius erant adornati: phaleræ, ſellæ, lora denſiſsimo & ipſa interlucebant auro. Brachius Signarios ad ſe uenire iuſſos, perbenigne humaneq; accepit. poſtero die, quos redimere belli iure potuiſſet, prima ſtatim luce remiſit ad Regem. detracti ſunt ea nocte ex hoſtium ſtationibus equi ſeptuaginta. Fertur Regem à Signarijs ſæpe de Brachio diligentiſſime percontatum, cuius quum illi mirum in modum commendaſſent & humanitatem et magnitudinem animi, miſiſſe ſtatim caduceatorem, qui gratias ageret Regis nomine. Poſtero die leui commiſſo prælio cum captus eſſet à Regio comitatu, Brachianus miles ſuo Duci inprimis charus, purpurea ueſte donatum, remiſiſſe, dixiſſeq;, Cupere ſe uehementer cum Brachio colloqui. Erant inter duas acies, præter uallum & foſſam, intexta frequenti trabe munimenta. hinc atq; hinc armati milites occurrentibus inter ſe gladijs ac telis conſiſtebant, alteri perrumpere trabium obſtacula, defendere alteri, atq; hoſtem arcere conantes. Hic miles Ducem proxime accedens, Regis pertulit mandata, ipſumq; ex altera ualli parte dimicantem oſtendit. tum Brachius, I tu (inquit) & Regi ſi quid me uult, hic eſſe dicito: illo ad munitionem appropinquante, Brachius galea ſtatim ſublata

dete-

detecto capite, gladioq; procul abiecto, equo descendit, deflexoq; ad terram poplite, regio more salutauit. Tum ambo ad læuam secedentes, militibus non procul inde pugnantibus collocuti sunt: loquentes interiecta & trabibus munita fossa dirimebat. Rex si secum stipendia facere uellet, trecenta milia nummum, & totius exercitus imperium obtulit. adiecit præter unam Neapolim, quam mallet urbem suo in Regno deligeret, nihil se denegaturum. Hoc per suam dextram, per Regiam fidem maiestatemq; polliceri. Brachius primum gratias egit Regi, qui se priuatum atque infimæ fortunæ hominem alloqui esset dignatus. Adiecit deinde, sic se institutum esse, quibus parendum fuisset, quorum sequeretur stipendia ei se fidem pure integreq; seruare didicisse: nunc sub Pontifice stipendium facere, quo perdurante, etiamsi moriendum esset in fide mansurum: non precio, non amore, non metu aut periculo defecturum. NIHIL sibi fide esse præstantius. cæterum si priuato officio conferre quicquam Regio posset fastigio, eo demum pacto restiturum esse, si nulla in re offenderet Pontificis dignitatem. Eius completo stipendio, si Regi ac sibi commodum uideretur, illius maiestati eadem fide, qua nunc Pontifici pariturum. His utrinque dictis, Rex eius laudato proposito, amiceq; multa pollicitus, colloquio discessit. prælium fortius est instauratum, utroque ardentius suum militem excitante. sed nec perrumpere munimenta

præstiturum se

potuit Rex, popularibus etiam crebra sagitta repellentibus. sic quatuor & uiginti diebus, nequicquam in obsidione consumptis, exercitum mouit. nec multis post diebus pace cum Florentinis facta, capto Paulo Vrsino, atq; in uincula coniecto, Romam primũ, mox in Regnum reuersus moritur. Rege mortuo, magnæ per omnem Italiam sublatæ formidines, quietiora tempora secuta sunt. †habere se iam Hetruria cœpit, tam recidiua & diuturna belli peste uexata. Inter hæc Pontifex ad consilium uocatus, ne uacuam præsidio prouinciam relinqueret, Brachio per literas edicit, ut maturè cum omnibus copijs Bononiam pergat. ille ut erat imperatum, biduo ad sese parandos militibus dato, profectionem quàm ocyßime accelerandam curat. lustrato militari more exercitu, per agrum Clusinum iter facit. Omni agro Cocchus Senensis, Vir domi nobilis imperabat. hunc ferunt anno ante eam perfectionem, quum ne suspitio quidem belli interceßisset, quadraginta equos, qui per suos fines iter faciebant, Brachio nihil tale metuenti eripuisse: eam ob rem Brachiũ uastato agro, aliquot etiam direptis castellis, non prius finibus disceßisse, quàm triginta milia nummûm extorsisset à Coccho. ubi Bononiam est uentum, relicto procul ab urbe exercitu, ad Pontificem salutandi gratia conceßit. Duplex est hic, et quidem diuersa fama, alij Pontificem de capiendo Brachio cogitasse dicunt: causas uero capiendi fuisse duas: alteram Pontificis auaritiam,

Melius

qui

qui quum octoginta milia nummum Brachio è merito stipendio deberet, ne pecuniam soluere cogeretur, interficiendum curasse: alteram imperij auiditatem: quippè Perusini mortuo Rege, quum de statu atq; imperio dubitarent, Pontificem in rem dictu nefariam sollicitasse ferebantur, polliciti, si Brachium interimeret, ciuitatem daturos. quam rem quum ex Pontificis quæstore resciuisset, ueritum ne si palam cum omni comitatu portas urbis egredi properasset, à præfectis uigilũ prohibitus caperetur, aliquot præmisisse milites, qui exeuntem exciperent, præstoq; cum equis uelocißimis essent, ipsum urbis lustratione, & quibusdã in locis refectione mœniũ simulata, cũ aliquot ciuib. pererrata Vrbe, pedetẽtim uenisse ad portas: inde paulatim progressum, exceptũ à suis, cõscẽdisse equũ, subitoq; ad exercitũ summa cũ celeritate confugisse, quædã deinde proxima cepisse castella, nec prius quã acceptis octoginta milibus nummûm, restituere uoluisse: postea uerò Pontifici reconciliatum, ad custodiendam urbem, exigendaq; uectigalia esse reuersum. Alij negant Pontificem quicquam de capiendo cogitasse, affirmant tamen, ab Hetruria in Galliam accitum: acciundi causam non aliam fuisse, nisi quòd Pontifex ad consilium accersitus, non putabat urbem factionibus & ciuili dißidio laborantem, sine fido præsidio relinquendum, nec quenquam illi fideliorem quàm Brachium uisum, cui statim in Galliam profecto,

urbem atq; arcem tuendam dedisse, proximaq; urbi oppida in fide retinenda, exigenda omnis Galliæ uectigalia: deniq; ciuium curam, ante Pontificis discessum omnem in eum esse reiectam. Illum cum Põtifice dies noctesq; uersatum, illum quotidie sine comite, sine armis ad cubiculum intromissum, Pontifice discedente, urbis præsidio esse relictum. Non uideri uerisimile, summum Pontificem innocentißimi, & de se optime meriti uiri sanguinem uendere communi hosti uoluisse. Hæc magis animum inducunt ut assentiar, tametsi, IMPERANDI cupiditas animos mortalium plerunq; præcipites agit, ut non tam quid liceat, quàm quid libeat soleant cogitare. Vtra fama sit uerior ne illi quidem satis cõueniunt, qui interfuêre: hoc utriq; affirmant, post Pontificis profectionem, Bononienses, Brachij imperio totius ciuitatis consensu paruisse, atq; illi finitimorum tributa, illi urbana uectigalia persoluta esse. Igitur ciuitatis gubernatione suscepta, cum ad alios multos, tum imprimis ad Foroliuiẽses legatos, qui uectigalia peterent misit. illis recusantibus, exercitum agro admouit, crebrisq; factis excursionibus, incredibile dictu est, quantum pecorum, quantum hominum in præda sit auersum. Ferunt sexcenta carra frumento onerata, & ex his pleraq; cum aurigis, cum bobus una excursione esse correpta. Hac re irritatis Foroliuiensium animis, mittendos ad conducendum Crassum Venusinum Legatos, tuendosque fines suos à bello

bello statuerunt. Crassus magnis coactis copijs, qua die Brachius exercitũ ad populandũ iterum agrum dimiserat, infesto agmine palantem militem est ador tus: uix Brachianus miles à fuga retentus est, nec si/ ne summa ducis prudentia, qui quæcunque euenire possent, omnia tanquam uentura cogitauerat. Equi tatu enim in duas diuiso partes, alteram leuium ar/ matorum prædatum uagè fuseq; dimiserat, alteram delectißimorum equitum subsidio relictam, unde la tus esset prospectus collocauerat: hæc Crassum in expeditos temerè inconsulteq; crassantem circunue nit. qui graui commisso prælio, uix cum paucis, ui/ ctus profligatusq; euasit. Brachius ducentis captis equitibus, omnem equitatum peditatumq; ad maio/ rem cogendam prædam, quàm latißimè atq; effusis/ simè iubet excurrere. Quadringenti agrestes ea die capti referuntur. Militibus & qui equis, & qui pe/ dibus militabant, liberè usquequaq; populantibus diripientibusq; omnia, ut quos nec hostis, nec me/ tus uicto hoste deterreret. Postero die cum omnibus copijs in agrum Rauennatem, qui Forliuiensium di tionis erant, paulo ante ortum solem profectus est: hic prædæ actum est, quantum superiore die in For/ liuiensium agro. His rebus attriti Forliuienses, lega/ tos qui & uectigalia persoluerent, & redẽpta duo decim milibus nummũ præda, pacem postularẽt, ad Brachium misere. Data postulantibus pax est. His rebus

rebus gestis Brachius, qui nihil magis quàm militum quietem atq; ocium fugiebat, longa expeditione exercere suos constituit. conuocato ex omnibus partibus milite, paucisq; diebus ad quietem datis, primum Fanum, deinde Ariminensium, Pisauriensiumq; fines incredibili celeritate peruolauit, triplicíq; structa acie, prima Fanensem, altera Arriminensem, tertia Pisauriensem agrum eadem die, eodem impetu excurrit, omnibusq; imperat, ut Pisaurum uersus, quo ipse cum tertia parte copiarum penetrauerat, prædam agant. ut erat imperatum, ita milites fecere, cuncta undiq; depopulata maritima ora ingentiq; coacta præda in Pisauriensium fines conuenerunt. Tum Brachius, quod per media hostium oppida redeundum cum præda erat, aciem omnem in tria confertißima partitur agmina. Ex his duo prædam anteire, reliquum subsequi iubet, paucis præmißis expeditis militibus, qui iter explorarent. Quum in fines Arriminensium uentum esset, Pandulfus Malatesta, cum octingentis equitibus à fronte se ostendit, qui per superiores à latere incedens colles, prælio quidem abstinuit, sed prædæ imminens, nunquam inde flectebat oculos, suorum fortunam & calamitatem miseratus, quibus præsens atque uidens, tam expectatam opem ferre non posset. Tum demum acerrimo dolore confectus, quum longißimum trahi captiuorum ordinem, se[?]; suamq; opem implorantium intueretur, quorum pleriq; iuncti, pulsiq; frustra

tendere

tendere manus conabantur. Agmine sic tripartito, iam extra fines Arriminensium exitum erat, quum ille uel pudore sui, uel miseratione suorum lacessere hostem à tergo cepit, leuiq; commissa pugna, hostes Brachiani militis non sustinuerunt impetum, sed aliquot acceptis uulneribus, in edita sese collium iuga receperunt: quo minus in fugam uersi statim profligarentur, impedimento fuit præda, ad quam undiq; intentus miles, non putabat rem certam pro incerta deserendam, & copias diuidere, partemque ad insequendum hostem mittere periculosum uidebatur. Eius prædæ magnitudinem uix illi numerare potuerunt, qui fuere participes. Quinq; continuis diebus eundo redeundoque consumptis, plus quàm centum uiginti passuū milia decursa sunt. Prædam quoque tam longo dignam itinere, nihil magis quàm ex industria in longißimum spacium, captiuorum protractus ordo, decorabat. Nam greges atq; armenta uix latißimi capiebant campi. omnia ubi ad stationes est reditum, uiritim militibus distributa. Bononienses cognito Brachij discessu, orta seditione inter ciues defectionem fecerant, rati Brachium in Perusinos mouisse exercitum, diuturno atque externo bello uacaturum, se iam excusso rectore liberius omnia, tumultuosiusq; concitaturos. Hac re cognita Brachius, quàm maturißime sibi accelerandum putauit, ut prius urbem obsidione cingeret, quàm ciues arcem, quæ eius præsidio tenebatur, expugnare possent.

possent. Accito ex proximis oppidis magno peditatu, ad urbis consedit mœnia, Bononienses ueriti ne simul ab exercitu muri oppugnarentur, simul qui arci præerant eruptionem facerent, statim urbis portas aperuêre, miseréq; qui dicerent, nihil se contra Pontificis imperium esse molitos, cæterum ciuiles illos fuisse motus, se quidem imperata esse facturos. Brachius cum exercitu ingressus urbem, duplicato præsidio arcem, frumentoq; muniuit, mox ad stationes reducto exercitu, aliquot mensibus in hybernis habuit militē. Sextus iam prætererat mensis, quum in statiuis moranti, nunciatum est Bononienses in arcem fecisse impetum, sed eam egregiè defensam, capere non potuisse: ciuitatem totam esse in armis, omniaq; tumultuosius agitata misceri, nisi celeriter occurrat, ultimum diem urbi adesse: tantam enim concitatam multitudinem, ut si cædem essent exorsi, nisi totius ciuitatis internecione sedari tumultus non posset. Brachius subito ad eum, quem arci præsidio reliquerat literas dat, ut proxima nocte, contiguum arci murum, quantum decem simul equites ingredi potuissent, demoliendum curaret. quo diruto, pontem extra arcem supra fossam eodem spacio ædificaret, ostendit quanta celeritate opus foret. Ille ut erat imperatum, murum diruit, structo que celeriter ponte; prima luce uenientem exercitum recepit in arcem. Brachius confestim multas bombardas, quæ mediam in urbem ingentia conijcerent sa-

xa,

xa, incendi iubet. ipse quadrato agmine strictis militum telis occupat forum, & quo plus ciuibus incuteret terroris, angustos & foro proximos uicos, structa ac parata inuadit acie: tum quo suorum falleret paucitatem, bis terq; ueluti in gyrum eundem quasi nouum aliumq; militem circũduxit, signumq; dat, ut ex arce, plurimis simul bombardis ignem admouerent. quibus latè excussa, saxa domos ac tecta sternerent, nec sonitu minus quàm ictu perterrerent ciuium animos. Bononienses his rebus attoniti, quãquàm omnes aditus urbis trabe catenaq; impediuerant, depositis extemplo armis, legatos celeriter pro tempore creauerunt principes ciuitatis, quorum autoritatem & gratiam plurimum ualere apud Brachium cognouerant, qui orarent, ut urbem pulcherrimam, à ciuibus suis perditam, à militum incendio seruaret: Non se negare totam ciuitatem temerè ac tumultuose arma cœpisse, uerum eos qui expugnare arcem tentauerant, paucos extremæ sortis ex infima plebe fuisse homines, non tam sanguinis quàm prædæ cupidos, quos si uellet ulcisci, polliceri se in manus tradituros. cæteros ciues qui aliquid haberent authoritatis, priuato atq; intestino odio cõcitatos, nemini nisi sibijpsis iniuriam facere uoluisse, ignosceret satis suo malo laborantib. ueterẽ eam esse nimis corroboratam urbis pestem, sæpe alias in suam ipsos ruisse perniciem, quos si sanare pergeret, omnia ciuium uiscera esse dissecanda, alio-
quin

quin frustra eum mederi inueterato iampridem uul/neri, & omnium medullas peruaganti. hoc eum existimari oportere: si boni regere prauos, & moderari potuissent, non itum fuisse ad arma, non tumultũ in ciuitate factum. satius esse si in altero peccandum sit, IGNOSCERE malis bonorum gratia, quàm bonos malorum odio persequi, atq; innocentes alieno scelere punire. testari Deum immortalẽ, posthac aut ciuitatem in fide detenturos esse, aut si quid ac/cidisset, pro Pontificis imperio morituros: ignosce/ret priuatæ amicitiæ, si publicæ esset iratus. Brachi/us grauiter increpatis legatis, Non se ignorare (in/quit) tum demum ueniam postulatum uenisse, cum armis nec se, nec urbem defendere potuissent, non uoluntatem precibus, sed periculi metum affuisse. bis se procul inde mouisse exercitum, bis à ciuibus seditionem excitatam, nunc etiam rebellione facta, signis allatis arcem oppugnasse. mirum id quidem, nisi quum ipse abesset, omnes inter sese dissentirent, atque ideo seditione excitata defectionem facerent, quum propius admouisset exercitum, inter se re/conciliari: quia quem absentem uniuersi pati non possent, præsẽtem singuli metuissent: appellent quã uelint seditionem, & leni nomine rem grauißimam extenuent, se non minus cognoscere, bis rebellio/nem esse factam. nam quem ciuem non arma cepis/se, quem Pontificis partes suscepisse defendendas, quem seditione ciuitate esse deiectum. Non igitur

blandis intestinæ simultatis nominibus se demulce-rent, quasi in arcem fugissent, qui alteram factio-nem tuerentur, atque ideo ad eam uno consensu omnium ciuium cum armis fuisse concursum: scilicet illic eorum inimicos illic seditiosos, & turbulentos autores factionum potuisse opprimi, quàm tanto co-natu, tantoque impetu oppugnare uoluissent: cæ-terum animo sibi esse, aut dirripere ciuitatem, atque incendere, aut arctissimo aliquo uinculo in Ponti-ficis fide retinere. illi ad pedes procumbentes orant, ne se frustra populus legatos miserit; omnem con-ditionem accepturos; modo ciuitati parceret toti-ens suo beneficio conseruatæ. Brachius quinqua-ginta obsides, quos arbitratu suo è tota ciuitate de-ligeret, imperauit. conditione accepta, quinquagin-ta principum atque optimatium liberi, Brachium in castra secuta sunt. mansere post hæc in fide Bo-nonienses. Per id tempus Brachio renunciatum est, Pontificem quem ad consilium uocatum diximus, profectum Constantiam, Pontificatu abdicatum at-que in eius locum Oddonem Columnam; cui po-stea cognomentum Martino fuit; suffectum esse. Qua re cognita, prius quàm ad ciues nuntius per-uenisset, arcē quanto fidissimo potuit muniuit præsi-dio: tum obsides diligentius obseruari iussos, procul inde mittendos curauit. hoc modo tam diu stetit in fi-de ciuitas, donec prioris Pontificis dignitate desperata, cum ciuibus de tradenda arce, remittendisq; obsi-

dibus ageretur. igitur acceptis centum octôginta milibus nummûm, quæ illi ex superiore stipendio debebantur, arcem, obsides, & proxima urbi castella, agrumq́ue restituit: Sunt qui affirmant Brachium audita noui Pontificis suffectione, admouisse urbi exercitum, refectoq́; ad arcem quàm latißimo ponte, militem in acie composito tenuisse agmine: ciues nouitate rei perturbatos, receptis obsidibus atque arce, pecuniam eam exactam per ciuium capita, tradidisse. Brachius stipendio militibus dato, intentis toto animo ad patriam, nouam expeditionem parare, & in fines Insubrium à Mediolanensium Duce sollicitatus, traijciendum exercitum simulabat. Interea copijs peditatu equitatuq́; auctis, in Hetruriam converterat animum, ultimam uim conatumq́; facturus: ratus id quod res admonebat, mortuo Rege, Perusinis omni præsidio destitutis, Pontifice nondùm à Germanis reuerso, & propter nouitatem rei de suo imperio sollicito, simul quod ipse tunc pecunia atque armis ualeret, quàm opportunißimã inferendi belli, patriæq́; recuperãdæ adesse occasiõem: quàm si negligeret, nunquã amplius tantam rerum omniũ commoditatem habiturũ, sed quo altius descenderet, uulnus improuisis, nec quicquã hostile metuentibus mouendum instituit bellum. Iam uulgo ferebatur in Insubres propediem cum omni exercitu profecturum. confirmauerant eam opinionem pauca de industria præmissa impedimenta, &

Ducis

Ducis legati qui ad eum sollicitandum uenerant. Interea quàm occulußime potest, mittit cum pecunia, qui Tartaliam, tunc fortè Tusculi cum sexcentis equitibus morantem, conducerent, hominem plus quidem manu, tamē etiam consilio promptum. Perusini post mortuum Regem omni agro redacto in potestatem, nihil nisi de pace atque ocio cogitauerant, captis Pōte Marsinianoq́;, exauctorato Ciccholino, exercitum dimiserant. repudiati milites etiam finibus pellebantur. quæ quum Brachio essent explorata omnia sexto Idus Quintiles Bononia mouit tanta celeritate, facto per Arriminēsium fines transitu, superatoq́; Apennino monte, ut prius Burgum peruenerit, quàm hostes ne de motu quidem, nedum aduētu quicquam scire potuissent. hac re permoti Perusini, ad conducendū undiq; militem, uarios nuntios dimisere. Ciccholinū è Campania reuocarūt, Paulo Vrsino dedere stipendiū, nihil reliqui faciētes, quod uel ad improuisum repellendū hostem, uel ad resistēdum pertineret. munita statim finitima oppida, præsidia undiq; per castella disposita, sed subita consilia ciuiū, præcogitata Ducis celeritas anteuenit. Iam ad Tybrim peruenerāt copiæ, iā tribus occupatis pontibus amnem traiecerant. Continuos deinde cōplures dies paßim actæ prædæ, castella expugnata, nec multū procul ab urbe consessum. Oppidū erat tria milia passuū distās ab urbe, quod Diui Fortunati uocāt. Hic ingēs peditum atq; equitū præsidium erat collo

locatum, qua re cognita, tentandam eius loci oppugnationem constituit Brachius. Itaque præmissis qui præsidiarios milites ad deditionem hortarentur, scalas, uarijque generis machinas comportari, & circum mœnia, non longe à propugnaculis hostium, longo ordine, quo magis insueta rerum facie terrerentur oppidanorum animi, disponi iubet. Milites mœnia, stationesq́; compleuerant; tanta erat præsidij magnitudo, quum Brachius aggeres afferendos, & in fossam conijciendos demonstrat, imperatque ut quàm siccißimam queant materiam portis admotam succendant, oppositis à fronte sagittarijs, ne extinguere hostes portarum incendium possent. hac re animaduersa oppidani, & qui præsidio erant collocati, saxa ingentia & magnam uim terræ congerentes, quàm latißimo spacio interiorem pro portis ædificant murum. Interea exustis portis, Brachius signum dat, ut omnibus simul locis admotæ mœnibus scalæ erigerentur, sagittarij militem à propugnaculis arcerent, ipse facto ad portas impetu, recentem & uix bene confectum perrumpit murum: cohortes iam & scalis in mœnia euaserant, quæ intra oppidum prosilientes, cuncta diripuere. milites partim capti sunt, partim ex aduersa parte oppidi sese mœnibus eiecerunt. centum equites traduntur capti, qui equis armisq́; spoliati dimißi sunt. Francischinus Mirandula, quem præsidio hostes præfecerant, captus atq; in uincula coniectus

ictus est. Qua die hæc gesta sunt, Brachius præmissa parte equitatus, ad urbis portas impetum fieri iußit: ipse cum reliquis copijs ad Planum Constantij, quod extra urbem ad teli iactum situm est, subsecutus, ingenti coacta præda Thrasimenum uersus iter fecit, ut ex omni latere uexato hoste, acriora magis quàm finitima bella concitaret. Iam intra paucos dies omnia, quæ secundum Tyberis oram sita sunt oppida, aut ui, aut sponte uenerant in potestatem: pleraque etiam proximis eminentia collibus, ab hoste defecerant, partim metu ne ui capta militi in prædam darentur, partim quod exulum partibus ueteri maiorum amicitia fauebant. Perusini qua die hostes impetum ad portas fecerant, suburbium quod ad meridiem pertinet, metu deseruisse, & in superiorem urbis ambitum domesticam supellectilem conuexisse dicuntur: quippe quos superioris belli eodem in loco accepta calamitas admonebat, nec minus terroris in urbe erat quàm in agro periculi. Pauca iam oppida obsidionem, multo paucißima oppugnationem expectabant, ciuitatis metus, desperatio reliquis oppidanis erat. Interea multis factis excursionibus, Tartalia cum suo delecto milite aduentās, copias duplicauit: quæ res quantum animi Brachianis addidit, tantum ciuibus incußit terroris. huc accedebat ingens exulum multitudo, qui patrio audito bello, undique ad exercitum confluebant Brachius, Querqueto & Marsiano receptis in potestatem,

Papianum, Morcellā, & proxima quæque castella, ne uno quidem prælio cepit. Postridie uero quàm coniunctæ sunt copiæ, urbi cum exercitu ad ducentos passus, qua parte uergit ad septentrionem appropinquauit, tribusq; sacrarum uirginum templis, quæ quanquam arcibus munita, bello tamen deserta erāt occupatis, iam propius imminebat urbi. postero die facto impetu, in portam suburbium magna ui ingrediuntur, sed populo superne resistente, paucis cæsis militibus, compluribus uulneratis, urbe reiecti sunt. hoc prælio irritatis magis quàm territis militum animis, maiorem in sequentem diem conatum moliuntur. factoq; iterum ad eandem portam impetu, de militum gloria certari crederes, tanto quisq; animo etiam iniquissimo loco in prælium ferebatur: sed loci iniquitate præualente, maior est edita cædes, tantoq; plus acceptum uulnerum, quanto acrius bellandi studium fuit, & milites nimis intra urbem processerant. nec minus cruenta res ciuibus stetit, quos simul sagittarij & hastati milites fodiebant, simul equites stricto gladio resistentes aduerso feriebant ore. Brachius ubi cædem magis quàm pugnam augeri uidit, & ciues quod iam ad decliuia urbis erat uentum, non solum defendere se armis, sed præcipiti lapsu ingentia saxa deuoluere, cani receptui iussit, exercituq; extra portas pugnando simul cædendoque reducto, militem magnifice commendauit, ostenditq; eam loci difficultatem non fuisse subeundam.

cæterum ubi itum in certamē fuit, neque fortius, neq; ardentius pugnari potuisse. Perusini duplici & accepta & illata calamitate, occludendam eam portam trabibus muroque, & mœnia miliū deiecta impetu, celeriter reficienda curauerunt. Qua die intra portā est pugnatum, uicinorum oppidorū curatores (Syndicos uocant) Brusani, Collini, & qui his finitima incolunt loca, ad Brachium uenerunt, oppidorum claues oleastro inuolutas deferentes, petitæ pacis, ac ultro delati imperij signum. postero die, nulla interiecta mora, uexilla bellica multis militaribus signis adornata, non procul ab urbe iußit collocari: quo significabatur obsidionem iam adesse, non bellum. Ciuitatem multa mala, pauor, metus, fames agitabant. nec deerant qui etiam in postremo periculo discordias graues sererēt, auxilia pars nondū conuenerant, pars hostili ferocitate defecerant, denique cuncta magna et acerba mala uersabantur animis. quicquid ab inimicis de uita et sanguine certantibus nō fieri solum, sed etiā excogitari posset, rapinas, clades, stupra, incendia metuebant. Castris circa urbem positis, Brachius ne uno quidem intermisso die, militem continuam irruptionem tentare, & ex pluribus simul partibus ciuitatem oppugnare iubet. Quæ quum parum procederent, exercitum in duas diuisit partes: alteram ad Phanum Iulianæ, Vestalium uirginum templum, quod ad radices meridionalis suburbij situm est, oppugnandū dimisit: ra

tus, ciues aut uniuersos illò, aut delectiore manu accursuros: ipse cum altera parte copiarum, ad totiens efractam portam, quam appellant Solis, maiore quàm unquam antea defertur impetu, murum quē superiore die ciues confecerant perrumpit, penetrat magna ui ad intimum suburbium, occupaturus superiorem urbem, si forte ciues aliò auersi, uacuam præsidio reliquissent: & dies erat nebulosa atque pluuia, facile tectura dolum aspirante fortuna. sed ciues primo exaudito, diuisiõeq; exercitus per conjecturā cognita, & ipsi iuuentutem duas in partes diuisere: alteram ad resistendū à Phano oppugnantibus missam, alteram egregium ætatis florem, delectaq; iuuenum robora, interiori urbi præsidio relictam, ut si quid reliqui hostes à Solis porta molirentur, paribus occurri uiribus possit: magno utrinque consilio, multo maiore conatu pugnatum est, aliquot continuis horis. alteros bellica uirtus, alteros metus mortis, et morte crudelius exilium, nonnullos ardentissima odia, & conceptæ iampridem animis crudelissimæ cædes armabant. non hostes cum hostibus de imperio congredi, sed inimicos cum inimicis de sanguine sæuire, uel ipsi uultus atque oculi demonstrabant. Brachius concitato milite, nunc ultimum restare laborem exclamat, nunc præmia tanti belli subesse: urbana nam iuuentutem, non senes modo, sed fenestris saxo et ipsæ pugnantes fœminæ adhortabantur, nunc pugnandum fortiter, nunc inimicos manu, ferro, dente

feriendos

feriendos. nunc deniq; pro dijs patrijs, pro liberis, pro capite & uita dimicandum esse, omnino nisi uincant, crudelißime omnibus esse pereundum. Senes qui per ætatem arma ferre nō poterant, liberos, nepotesq́; obtestabantur, ut solum, quo paulopost quieturi forent, acerrimè fortißimeq́; defenderent, ne procul à patria modicum quod esset uitæ reliquum agere, & alienis in sepulchris, aliena terra miseri atq; inopes iactari cogerentur. Nebulæ stragis magnitudinem celabant, quippè aut progredientibus aut regredientibus militibus, magna utrinque cædes edebatur, & paßim fusa humi cadauera pedibus calcabantur. iam ad urbis inferiora mœnia uentum erat, quà difficilis atq; arduus surgebat in forum aditus, hinc ciues ingentia saxa deuoluere, hinc dolia in subiectos lapidibus plena præcipitare, tum mulieres euulsam manu tegulam tectumq́; deijcientes, indigno uulnere feriebant militem. Demū facto à ciuib. superiore de loco impetu, milites quòd iniquißimo certabant loco, magno telorum saxorumq́; impulsu repellebantur. iam saxis, iam cinere superne cadentibus reculcati, in æquiorem locum paulatim cedendo recessere. interim qui ad Phanum se ostenderant, leui commisso prælio reiecti sunt. Brachius fatigatum labore ac uulneribus militem, plurimis utrinque desyderatis in castra reduxit. hic dies utrisq; longe difficillimus fuit. nam & si milites grauiores armis peritioresq́; erant, iniquißimo

tamen loco certauerunt. Ciues leuiter armati, & pleriq; insueti rerum bellicarum, uix militis impetum sustinuerunt. cæsi fuere eo prælio ex urbana iuuentute plures, ex Brachianis plures uulnerati. Brachius desperata urbis oppugnatione, non amplius loci subire iniquitatem, sed premere ciuitatem obsidione constituit. Postero illucente die, partem copiarum aduersum in agrum emittit, qui inter Septētrionem & Occidentem pertinet, asperum & montosum: eam ob rem nunquam antea neq; bello, neq; incursione uexatum, auxit prædam oppidanorum nihil tale metuentium securitas. Mantinianum, Misianum, & quæ sunt finitima his oppida, pars montib. pars in montium angustijs sita, ingentem ea die calamitatem accepere. Porro ubi alter illuxit dies, moto ad Phanū, quod dicunt Trinitatis, exercitu, haud amplius centum paßibus procul ab urbe consedit. Erant aliquot præmißi milites, qui occulte murum in desertiore parte urbis diruerent: sunt qui affirment, ut in ueterem cuniculum crebro occlusum, muro penetrarent. Submissaq; statim alia militum manus, ad superiorem Solis portam oppugnandam, ut quod superiore die ciues fecerāt, ad eum reliqua relicta urbe concurrerent locum. Quod si fecissent, cæterum exercitum per cuniculum recipere præmißi milites potuissent. sed re canum latratu detecta, ciues reiecto magna ui milite, locum firmo præsidio muniuerunt. Brachius ubi nequicquam omnia

tentata uidet, ne tempus aut ocio, aut periculoso ma gis quàm utili negocio tereret, castris fossa ualloq; munitis, ac ualido imposito præsidio, ipse quæ circũ urbem essent occupare castella properauit: ratus id quod res admonebat, nullam acriorem futuram ob sidionem, quàm si ciues omni occlusi aditu, portas urbis exire, alimentaq; ex agro supportare non pos sent, militibus autem frumentum & commeatus a bundè suppeterent: si proxima quæq; oppida liberè ad exercitum comportarent, uel ipsos oppidanos sa tis belli facturos, si nec annonam suppeditarent ci uitati, & ciuem urbis egressu prohiberent. Ergo ad inferiorem planiciem, quam Tyberis fluuius mediã præterlabitur deducto exercitu, Ripam & Colu mellam ac proxima castella recepit in potestatem: omnes fluminis pontes, præter Patulum, uno cursu occupauit. His peractis rebus, reductoq; exercitu, corpora curare militem iubet. Tertia deinde uigi lia in eum agrum, quem ad Thrasimenum spectare diximus, profectus, Corcianum oppugnare est ag gressus. quod oppidum in inarido & olearum fera ci monticulo situm, totius agri Perusini natura ma gis quàm opera est munitißimum, collectum prope modum ac rotundum supremum montis uerticem, complectitur. muri exterius præalti, intus uero den sißima completi terra æquabili accingunt, atq; ex currunt solo. aditus etiam ad muros non undiq; libe ri, quippè magna ex parte, præruptis atq; altißimis

clauditur rupibus. Nec segniores oppidanorum animi, nam præter multitudinem quam belli tempore etiam ex subiectis concipiunt uillis, fide, atq; ingenio ualent, nec tam priuatas amicitias, quàm commune sequuntur imperiũ, urbi parent magis quàm ciuitati, nobilitate urbem obtinentibus parent optimatibus, contrà plebeijs quandiu illi urbem teneant obsequuntur. Hoc oppidum oppugnare adortus, durißimo commisso prælio, nihil præter militum uulnera, cædesq́; reportauit. Motis inde castris, uillis omnibus incensis, proximoq́; direpto agro, ad montem Vbianum contendit. postero die Spinam munitißimum, & ipsum oppidum, magna ui adortus oppugnauit, ubi duobus commißis prælijs, aliquotq́; desyderatis militibus, re infecta ab oppugnatione discessit. Scalis deinde & muralibus machinis, quæ oppugnationi usui forent comparatis, quòd fatigati milites erant, in alterum diem rem distulit. quo die, oppidum magno militum inuasum impetu, captum direptumq́; est, sed strenuißimo quoq; aut cæso, aut uulnerato, cruenta uictoria fuit. Spina capta, finitima statim castella uictorem secuta, sua se sponte dediderunt. Postridie quàm hæc gesta sunt, Brachius incredibili celeritate ad portas urbis profectus, proxima & contigua urbi ædificia incendit, effregit molas frumentarias, frumentum & qui subsidio uenerant corripuit: quinque & uiginti fuere equites: mox eadem celeritate in alteram urbis partem, ubi castra

castra munierat, secundum moenia structo exercitu penetrauit. Perusini tantis intra paucos dies affecti incommodis, mittunt qui Pauli Vrsini aduentum sollicitent, item qui Ciccholino quàm ocyßime maturandum significent, ostendantq; ciuitatem ad ultimum uenisse discrimen. nihil ex agro reliquum esse. uix se intra moenia continere perterritos ciues, atq; plures inde paulo minus esse deiectos: huc accedere intolerabilẽ plebi famem. Legatos praeterea Florentiam misere, orantes ut pro amicitia, quae esset Florentinis cum Brachio, eorum interposita authoritate, bellum componerent: sperare nullos commodiores pacis authores futuros. Interea Brachio nunciatum est per speculatores, Paulum Vrsinũ, quem fama erat Perusinis auxilio uenturum, magno cum exercitu aduentare. iam Tyberim esse traiectũ, iam Vtriculum, iam deinceps Narniam proceßisse. maturatione opus erat, ut cum altero ducum ante confligeret, quàm tot simul copiae iungerentur. Igitur ex omni parte collecto milite, & corpora curare iusso, nocte intempesta mouit exercitum, continuoq; itinere non die, non noctu intermisso, ad urbem Interamniam, plus quadraginta milium spacio decurso, peruenit. Interamniã Nar fluuius duobus alueis circumfluit, inde Interamniae, inde Narniae datum nomen: qui tanta uelocitate delabitur, ut nusquã uado, raro nauiculis transiri poßit. Interamnenses rei nouitate permoti, negant se armatis per mediã urbẽ transeundi

transſeundi poteſtatem eſſe facturos, delectamq́; pro portis & egregie armatam iuuentutem opponunt: leui cum his cōmiſſo prælio fuſi, fugatiq́; intra mœnia compelluntur. Paulus audito hoſtium aduentu in editos Narniæ montes ſe ſubduxit, ut ſi committere prælium cogeretur, muniſſimo eſſet loco. Brachius qui hoſtem repente de improuiſo adoriendum ſperauerat, ubi de fuga eius cognouit, Interamnenſem depopulatus agrum, eadem qua profectus eſt celeritate reuertitur. Interim legati Florentinorum in caſtra ad Brachium uenerunt, iuſſi exponere mandata: orant ut cætera quieta Italia, ipſe quoq; bello abſtineret, Timere Florentinos ne ſi diutius traheretur bellum, æmulatione partium finitima concitarentur arma. Iam audire Carolum Malateſtam & Paulum Vrſinum utrunq; magno cum exercitu ad urbem defendendam uenire, totam Hetruriam armis completum iri. Iam nunc itinera ſuſpecta eſſe, latrones obſidere uias, nec qui ſint, aut quo recipiantur ſcire licere. Quid futurum ubi tot fortiſſimorum Ducum acceſſerint copiæ? non uias, non aditus, quàm urbē ipſam tutiores fore. Nam ut duces militē à præda contineant, ut ſupplicium mortemq́; proponant, quem utra ex acie latrones prodierint cogniturum? Tum ſatius eſſe uictorem bello diſcedere, & accepta reſtituere oppida, quàm uaria fortuna amittere. quæ ſi etiam tueri poſſet, fore tamen illi de commeatibus & ſtipendio cogitandum. Si facere pacem uelit, Flo/

lit, Florentinos commode intercessuros, polliceri quantum pecuniæ conueniret, sponsoresq; futuros, si modo ipse deponeret arma, & agrum ciuibus liberum pacatumq; reliquisset. Brachius in hunc modũ legatis respondit: SCIEBAM (inquit) ubi primũ de legatione uestra audiui, quantum hostibus animi speiq; attulisset aduentus uester, nec decipiebantur illi quidem quum de gratia atq; autoritate in me uestra cogitarent, & ego fateor parendum uobis fuisse pro amicis, pro socijs, pro finitimis orantibus uestris. uerum aliter hæc res sese habet, de quorum uos salute tantopere solliciti estis. Communes Hetruriæ fuere hostes, nisi propterea hoc me abstinere bello iubeatis, quod prementem atq; hærentem ceruicibus uestris inimicum Regem, illi aduersus uos non solum irritauerunt uerbis, sed commeatu delectuq; iuuerunt. Ego periculo capitis mei reppuli. illi transitum aduersus ciuitatem uestram aperuere, contra uos armati in acie fuere, uestra capita, uestrum iugulum petiere. Ego pro uobis cum immanißimo, & capitis mei inimicißimo Rege dimicaui. INGRATI animi est non recordari quæ acceperis: hostem contra socium, inimicum contra amicum defendere impium atq; nefarium. Nec iccirco ista cõmemoro, ut aut me pœniteat collati beneficij, aut uos acceptum non satis ample prosecuti sitis. SATIS PRAEMII est, ubi studio atque amore deuinciuntur animi. sed quænam hæc est miseratio? Hostes uestros

Responsio Brachij ad Legatos.

domi

domi in quiete, in ocio esse, ut contra uos illorum uires augeantur, nos amicos & belli ac periculi socios in exilio consenescere, aliena in patria mori, atq; insepultos iacere cupietis, ut uobis (si res exigat) opem ferre nequeamus. Non hic de imperio agitur uter sit regnaturus, exilium illi uolunt nostrũ, non regnum timent. quanquam nec exilio quidem contenti sunt, qui totiens aut ui, aut fraude uitam nobis eripere tentauerunt. Nec tamen nobis bellum placet, si domi esse poßimus. non arma, non finitima concitamus bella, qui ad patrios lares, ad parentum nostrorum (quos isti media in pace necauerũt) tecta, domosq; reuertimur. Quid si armis abstinendum est nobis, num isti legibus obtemperabũt, quæ uim atq; iniuriam fieri cuiquam prohibentes, sua cuiusq; esse, non rapi aliena iubent? VBI LEGIBVS non paretur, armis est decernendũ. Equidem quum hoc gero bellum, nõ mea solum, sed multorum iura causamq; defendo, quorum calamitates atq; exilia, ut ipsi taceamus, uobis incognita esse non possunt: latior enim ac diuturnior fuit miseria nostra, quàm occulta dißimulari potuerit. Nũ igitur nos sumus, qui finitima concitamus bella? Præclarè uos quidem de latronibus admonuistis, obsideri uias, itinera esse suspecta: credo equidem ita rem sese habere. Noui quàm late excursitent militum manus, sed quæso, quid si muliones, si iumenta uestra, nam his plurimum utimini, à latronibus correpta fuerint? Si hæc

tam pro/

tã procul à uobis impedita itinera, quo id ferretis animo? at nos latrones eiecerunt domo, iter ad patriam intercluserunt, opes fortunasq; nostras corripuerunt, parentes nostros indicta causa interfecerunt. nisi minus peccauerint, qui media in pace, intra urbis mœnia, quàm qui in syluis & bello latrocinantur. qui quum ipsi latius latrocinia exercere nõ possent, aliunde infestissimum uobis, non dicerem latronem, nisi ille quoq; ad iniustas uenisset rapinas, prouocauerunt, receptaculũ prædandi, rapiendi, grassanti Regi præbuerunt. Cum his nobis est bellum, quod non concitauimus ipsi, sed quia defendere quõdam fortunas nostras pace non potuimus, nunc ereptas (si dijs placet) bello recuperare contendimus: nostra enim repetimus, non extorquemus aliena. Nec est nobis pecuniarum controuersia, habeant sibi quas nostra calamitate, nostro exilio, nostrorum parentum sanguine accumulauerunt. Patria est, quæ nunc in causam uertitur. reuocent domum, satis diuturna exilia perpessos. Ego uero sic habeo constitutum, aut honesta morte, aut gloriosa uictoria exilij iugum excutiendum esse: dicerem etiam concordia, nisi scirem, nocentes sontium animos nimia teneri pertinacia, nec sperare ignosci sibi ab inimico posse, cui ipsi amico non putauerunt ignoscendum. At recipiant nos nostro tecto, aut bellum si propulsare nõ poßint, eo ferant animo, quo nos acerbißima exilia, quo parentes nostri cædes crudelißimas nefariasq;

m pertule/

pertulerunt Nec existimo Florentinorũ gratiam, hostibus magis quàm socijs, inimicis quàm auxiliaribus prodesse oportere. faciunt illi quidẽ perhumane, qui acceptas obliti iniurias, nõ quid ipsi detrimẽti acceperint, sed quid beneficij conferre poßint, cogitandũ putant. sed latior patet ea gratia, quàm mortaliũ capiant mentes. nã prodesse interdũ inimico, pulcerrimũ est: AMICVM ad omnia iuuare necessarium. Sed nimis stulte sentio, qui existimem Florentinos alienis sollicitatos precibus, id à me uelle exorare, quod orant. SAEPE enim postulamus quæ non cupimus, quàm sæpe etiam quæ cupimus non postulamus. credite mihi gratum est uobis hoc bellum, quod si per humanitatem liceret, non solum non dissuaderetis nobis, sed ultro ad idipsum faciendum hortaremini: ut qui non ignoratis, tutius uobiscum agi si prope amicum quàm inimicum, socium quàm hostem habeatis. Legati pauca ad ea respondere: Populum Florentinum in memoria habere quæ commemorasset omnia, nec quicquam præter æquum ac bonũ quærere, studere tamen plurimum Hetruriæ paci, si sine suo incõmodo fieri potuisset, ut plurima accepta pecunia bello discederet. id erat quod postulandum iussisset. sin aliud commodius uideretur, facile fuisse Florentino populo uerba præstare, belli opem implorantibus, atq; hæc in mandatis se habere. Eo die Brachius præsentibus legatis Pilam oppidũ ui cepit. postridie motis castris, Derutam cinxit obsidione. oppidani

pidani biduo obsessi deditionem sub conditione fece/
runt. Legati re infecta Perusiam reuersi sunt. ma/
gna spe excidere Perusini, quod existimauerant le/
gatorum autoritate, quàm plurimum ualere apud
Brachium rebantur, bellum compositum iri. ergo
alia uia excussuri hostem, Legatos ad Carolum Ma
latestam mittunt, polliciti si opem tulisset, octoginta
milia numüm daturos. Carolus respondit, se quidem
pecunijs non egere, satis sibi magna esse uectigalia,
nec unquācupiditate pecuniæ Regnum suum in belli
discrimen deuocaturum. Cæterum si tradere ciuita/
tem uellent, omnia pro sua gloria, & eorum Rep.
facturum esse. NEC se mercenariū esse Ducem, sed
pro magno imperio summa pericula putare adeun/
da. Legati nec recusare eam conditionem, nec pro/
mittere posse responderunt: sperare tamen si libere
ciuibus in tanto discrimine rerum subueniret, facile
imperium consequi posse à se defensæ ciuitatis. qua
spe adductus Carolus, centum delectos equites auxi/
lio præmittit, ipse ad reliquum expediendum exerci
tum demoratus, militem ex hybernis deductum in pa
rato esse iubet: ratus ubi tanto beneficio deuinxisset
ciuium animos paulatim, largitionibus paucorum,
communem urbis superbiam emolliturum. Per hos
dies Brachius, ne quid reliquum ex ea parte agri ho
stibus foret, Castellū Planum et Balneariā, non parua
oppida per conditionem recepit, uno intermisso die,
castra non procul ab urbe quingentos posuit paßus.

Sed quoniam dies fuit nebulosa atque pluuia, mili-
tem in castris continuit. Postero die quum prima sta
tim luce ad ciuitatis portas infesto se agmine osten-
disset, ciues omnes qui per ætatem arma ferre pos-
sent, eodem concurrere, & quod loco erant superio
re, et natura egregiè munito, Vegium uocant Peru-
sini, cum subiectis hostium cohortibus præliaban-
tur. sed loco freti ciues, acerrimè fortißimeq; se defen
derunt, prælio commisso, multis acceptis illatisq; uul
neribus, militem in castra reduxit. idem sequenti die
fecit, sed alia parte non tã aspera et præcipiti agressus
urbẽ, & fracta deiectaq; porta, miles intra suburbiũ
irrupit, peditibus aliquot qui resistebãt cæsis. Ciues
quod superioribus fecerãt prælijs, parte iu uẽtutis fori
præsidio relicta, cæteri ad defendendã reliquam urbẽ
cõcurrere, eorũ concursu acrius instauratur præliũ.
sed ubi aliquandiu dubio Marte pugnatũ est, milites
quãto magis procedebant, tanto iniquiorẽ subeundũ
locum intelligebant, sic languidiores desperatione ui
ctoriæ facti, magno cum impetu repelluntur: nusquã
Perusino bello, quàm tum hoc prælio sanguinis fu-
sum. nam & pedites qui pro portis dimicauerant,
ab exercitu pleriq; fuere occisi, & milites eò erant
progreßi, ut nisi scutis se protegerent, superne con-
iectis tegulis opprimerentur. tum tantus utriusque
impetus, ut ciues quandiu æquo loco pugnauerant,
magna cum strage reiecti sint, donec ad præcipitem
fori cliuum compulsi, de loco superiore conuerso, in
militem

militem impetu magnam & ipsi cædem ediderunt; perturbatosq; extra portas magnificè repulerunt: quæ res tantum animorum addidit ciuibus, ut postri die uniuersus populus armatus prodierit, præliumq; postulauerit. Brachius quod uidebat hostem quid loci posset iniquitas magno exercitus incommodo edoctum, in colle sese egregiè continere: ueritus ne rursus ad iniquitatem loci compelleretur, militem et ipse continuit: proximaq; nocte uel metu ne quid de improuiso repente hostes molirentur, uel timore simulato, ut commodius inuadere securos posset, uel quod magis putauerim, ne tempus periculosa magis, quàm utili pugna contereret, motis inde castris ad montem Melinum quinq; milia paussuum procul ab urbe recesserat, quum legati Florentinorum iterum ad Brachium uenere, qui multis ultro citroq; habitis frustra consumpsere diem. nondum abierant Legati quum Agellani, Paccianenses, Panicarini, Cibottulani, Plagarini, & qui in his finitima incolunt loca, misere, qui oppidorum clauis, atque oliuam, deditionis pacisq; signa deferrent. Ponspatulus totiens ante utriq; belli causa, & Castellum uetus, diuersa situ oppida, sua sponte deditionem fecere. iam confecto quasi terrestri bello, ne quid intentatū esset, in Thrasimenum totius Italiæ amœnißimum ac fertilißimum lacum, tanquam ad maritimam expeditionem proficiscitur. Thrasimeni ambitus, triginta passuum continet milia, littusq; habet placidum atque arenosum,

& in speciem maritimi sinus, longè uasteq; extēsum, rotundus fere, ac mari similis: nec recipit alienas a/ quas, nec refundit suas oppida ex omni parte lacum cingentia felici ac perpetuo iacent littore. nihil ea plaga uel fertilitate agrorum, uel piscium ubertate foe licius, medio autem lacu, tres interiectæ insulæ, qua/ rum duæ hominibus frequentes aspiciuntur. Igitur Brachius tanquam ad bellum nauale profectus, pri/ mum monte Columnolo recepto in potestatem, Pas/ simanum, quod Thrasimeni fluctibus abluitur, exer/ citum perduxit: oppido in fidem accepto, qui insulas colunt, & si nauigia omnia ueteri more subduxerant, cognita tamen finitimorū defectione, ueriti ne aut gra ui fame domarentur, aut nauigia hostes ædificarent, in continentem cum omni classe exeuntes insulas de diderunt. nihil Brachio hac insularum uictoria gra/ tius, partim fama rerum gestarum quod terrestri bel/ lo uinci non poterant, partim ne inaccessibilem à ter go hostem relinquere, aut tempus conficiendis na/ uibus terere cogeretur. his rebus ad Thrasimenum gestis, Antriam populosum oppidum oppugnatum cum exercitu profectus, dum quæ oppugnationi usui forent comparat, legati Perusinorum ad eum uene/ runt. In his erat Cinellus ex Brachij natus ma/ tertera. qui iam prope centesimum natus annum ætatis fructum & prudentiam, & memoriam re tinet. legatio erat nomine, cæterum re ipsa belli dilationem, donec Carolus, quem omnia parare ad bellum

bellum audiebant, cum suis aduentaret copijs agitabant, Legati multum de pace agere, sermones longos de industria quærere, spem magis quàm concordiam præseferre: deniq; omnia, quæ tardare hostiũ possent impetum, simulabant. Brachius quod dare sibi uerba intelligebat, ipse quoq; de pace agentes studiosius audire, bellum tamen interea non intermittere, nec dum discedentibus legatis, facto propter urbem transitu cũ omnibus copijs, Tyberim amnem traiecit: uix ad alterám ripã uexilla peruaserant quum Torsianensium legati occurrerunt, orantes ut oppidum olim suum reciperet in potestatem: non se sponte sua, sed obsidione diuturna coactos, ad hostem defecisse. Postridie quàm Torsianum est receptum, legati Tudertinorũ in castra uenere, atq; urbis quam Rex olim oppugnare nõ poterat, deditionẽ fecere. tanta urbe recepta in potestatem, Brachius exules omnes, quos superiore seditione eiectos dicebam, in patriam reduxit, arbitratus id, quod erat futurũ, reuocatos beneficio suo diutius in fide mansuros. Hac re uehemẽter permoti Perusini, nimiam Regni accessionem, & hostis quotidie auctas opes metuebant: iam eò potentiæ uentũ intelligentes, ut etiam si omni agro pelleretur, nimis proximum habiturus foret receptaculũ, unde ut ui pelli non posset, sic exhaustum bello Perusinum populum inuasurum, & agrum quotidiana uexatione depopulaturum. Tum suas uires adeoattritas esse, ut si iam cõducti milites resisterent hostiũ ferocitati, non tamẽ

 tantũ

tantum exactionum diutius pati posse, rediuiuum fu/ turum id malum, quum hostis etiam pulsus agro, nō amplius quàm uiginti milia passuum procul mansu/ rus esset, atq; inde perpetua clade urbem, agrum, iti/ nera infestaturus. Hæc quùm inter ciues agitarentur, non minor quàm si eorum mœnia intrasset hostis pa uor, & trepidatio cunctorum inuaserat mentes: una spes erat aduentantis exercitus, si uno prælio bellum omne conficeretur, nec dubitabant hostem numero longe imparem, aut non uenturum in certamen, aut si ueniret, facile à multitudine profligatum iri: repe/ tebant qui rerum euentus essent, quæ fortuna belli, si aut uictus hostis effugeret, aut pugnam non caperet, magnam tamen restare molestiam. Sin profligatus for tè caperetur, omnia in tuto atque in portu fore: hanc unam extare tranquillitatis ac pacis spem. Interea le/ gatos iterum qui eadem, qua superiore legatione uia hostem eluderent, mittendos placuit. Brachius legatis respondit, illos maxime stultos esse, qui alienæ confisi stultitiæ, solos sese sapere arbitrarentur: iampridem cognouisse quid eiusmodi legationes pacis, belliq; af ferret, fuisseq; sententiam, non aliter bello discessurū, quàm si exules in urbem reuocarentur. scire quantū auxilij ciues expectarēt, eamq; ob rem belli dilationē quærere, sed expectarent sane quam uellent, aut sibi pro suis moriendum esse, aut in patrijs sedibus reposi turū miserrimos ciues. hæc quum dixisset præsentibus legatis, claßicum cani iubet, armatoq; statim milite,

ad oppugnandum oppidum Bastiam, quod est in agro Asisiatium, proficiscitur. Eunti, in itinere Vectoniensium legati cum muneribus congratulatum occurrere. accepti sunt perbenigne Vectonienses, qui quòd oppidum haberent magnum ac mõtosum, & natura situq; egregiè munitum, & Perusino imminentes agro Chiasio amne, qui eorum fines secat transitum, & aperire, & claudere pro arbitrio possent. adeò optimatium fauerant partibus, ut maximis primum sollicitati præmijs, deinde anniuersario incendio, & populatione agrorum uexati, nunquam à nobilitatis societate deficerent, & Torsianum à ciuibus obsessum commeatu, & aliarum rerum supplemento iuuarent, idq; opera Crispolitorũ factum, qui inde oriundi, eodem in exilium acti oppidum, in fide per extrema & difficillima quæq; tenuerunt. Inter hæc Perusini legationibus elusuri hostem, tertium misere legatos, qui nihil aliud agere potuerunt, nisi quòd pacis, quam aut quærebãt, aut simulabant, spem sublatam reportauerunt. ultima Ducis fuere uerba: Si alia conditione quàm de recipiendis exulibus post id eius castra ingrederentur, legationis iura uiolaturum, & pro hostibus, nõ pro legatis habiturum. Motis deinde castris propius quàm unquã antea ad urbem concedit, pauloq; post leui ad ciuitatis portas nequicquam commisso prælio, partem copiarum Corcianum, quod oppidum situ munitißimum esse monstrauimus obsessum dimi

 sit.

sit. Oppidani qui grauidißimã oppugnationem magnis sustinuerant animis, obsidionem pati non potuere, facta deditione, Antria, Misianum, Mantiniaum, quæ reliqua ex omni agro præter pauca admodum hostibus superfuerant, ad Brachium defecere: deniq; centum uiginti oppida, & octuaginta uicos redegerat in potestatem, iam solam urbem bella respiciebant, nec erant amplius diuidendæ copiæ, exercitusq; diminuendus ad unum locum uniuersis intẽtis uiribus At ciues undiq; obsesi, non modocontinebant se menib. sed exteriores portas, latißimo clauserant muro: & iam totiens oppugnatam urbem sic perterritam fecerat hostis, ut ne custodibus quidem portarum, qui pro stationibus & propugnaculis uigilare consueuerant, credere se auderent: nam ciuitatis uaria erant studia, diuersæq; ciuium uoluntates. alij domi potentes & factiosi, quibus de uita & sanguine erat dimicatio, quotidie dies atq; noctes in armis esse, nec quicquam magis quàm insidias proditionemq; timere. hos pleriq; postremæ fortunæ homines, prædis, rapinisq; publicis assueti sequebantur, sed nec hi tam acri erãt ad bellum animo, quos uictos uictoresue ut multum rapinarum, ita nihil periculi dignitatisq; maneret. alij erant boni & æqui amatores, domi opulenti pecuniosiq;, contenti suis artibus, hi nec arma nisi coacti capiebant, nec belli huius exitum magis, quàm bellum ipsum extimescebant, quorũ maiores sua quisq; studia secuti, ciuilib.

dißidijs,

dißidijs, domesticisq; cladibus abstinuerant, ab his pecuniæ exigebantur, his stipendia conducendo militi extorta, nec ulla re magis, quàm domestica uexati tyrannide, pacem quam uerbis petere non licebat, animo auidißimè cupiebant. ultimum erat genus, quorum maiores nobilitatem secuti, quòd aut frigidiusculè factionibus studuissent, aut affiniũ & propinquorum ope freti, in exilium eiecti non essent, in ciuitate remanserant, sed nec magistratus gerere, nec dignitates ciuiliaq; munia obire poterant: ij erant qui maximè omnium suspecti habebãtur, etiam ab illis ipsis, qui ne in exilium præcipitarentur, affinitatis iure effecerant. Quippè illa tempestate unis in tectis, una in familia, uel à parentib. liberi dissentiebant de uita & sanguine. Inter tot diuersa ciuiũ studia, etsi potẽtiores erant q armis cliẽtelisq;, q̃ qui suis artib. uiuerent, aut q alieno essent animo, tamẽ metus & suspiciones undiq; in ciuitate uersabãtur. alios imperij sollicitudo suspensos tenebat, alios fortunis exinanitos aßidua exactionum magnitudo terrebat: alij ne quid suspiciõis, aut esset aut cõflaretur, summũ periculũ atq; ultimos cruciatus metuebant. multorũ erat timor, ne autores rapinarũ, quorũ ipsi ductu raperent spoliarentq; aliorũ fortunas, imperio deijcerentur. hæ res effecerant ne cuiquam portæ ciuitatis, nisi muro crederẽtur. Brachius ubi uidet tantum pauoris, ac trepidationis inuasisse urbẽ, etsi intelligebat unicã spem ciuium in

Caroli aduentu esse repositam, nihilo secius, quo magis aut perterreret attonitos, aut sperantes in certamen prouocaret, cum quadringentis equitibus, trecentisq; peditibus ad muros ciuitatis sese ostendit, pugnamq; milites postulauerunt. Ciues, ut est ea gẽs totius Italiæ longe bellicosißima, quum portis egredi nequirent, muris qua parte preßiores erant, cum armis sese iacientes ad pugnam animis pleni desiliebat. magna corruente multitudine, acerrimum initũ est prælium. Ciues etiam illi ipsi, quibus bella displicebant studio pugnandi, & gloriæ ac laudis æmulatione trahebantur, qui muris hærebant dispositi propugnaculis lapides ac tela conijciebant. multi utrinq; uulnerati, desyderati etiam nonnulli. Brachius reducto nec uicto, nec uictore exercitu, quum aliquot militum uulnera subito liuore intumesceret, comperit tela quædam mortifero tincta, atq; oblita medicamine: eamq; ob rem, mittit qui ad rectores ciuitatis tela ipsa deferrent, simulq; nunciarent, ne belli iura uiolarentur, alioquin sibi quoq; consilium non defuturum: insuetam hanc pugnæ speciem Italicæ genti, & ne cum barbaris quidem hoc modo solere dimicari. Decẽuiri, tot enim præerant ciuitati, statim decernunt, si qui eo genere telorum usus fuerit, capitali supplicio esse damnandum. Ad Brachium respondere, eius rei se ignaros esse, non placere sibi nec gentium, nec belli iura uiolari, & quoniam controuersia esset de ciuitate, contentos esse
rem

rem ſuam non magis aliena pernicie, quàm ſalute ſua defendere. Præconio deinde edici iubent, qui ueneno tela tinxiſſent, contra Rempublicam eſſe facturos, quo crimine nullo apud eos maiore animaduerſione & ſupplicio dignius. Dum hæc geruntur, Brachio per ſpeculatores ſignificatum eſt, multum copiarum ab Arriminēſibus coactum eſſe, Carolum Malateſtam ciuibus auxilio uenire, ducere in armis equitum duo milia, peditum mille & ſeptingentos. iam in fines Aſiſiatium perueniſſe, eſſe cum illo in exercitu Angelum Pergulenſem, & præterea ductores alios non mediocris in re militari authoritatis. Hac re nunciata, per alios exploratores, quos conſuetudine ſua late dimittebat, certior fit, Ciccholinū præterita nocte cum mille equitibus, totidemq́; peditibus ad Spellum, quod & ipſum eſt Vmbriæ oppidum conſediſſe: & fama increbruerat, non prius inde moturū, quàm copias iunxiſſet cum Caroli exercitu. huc addebant, Paulum Vrſinum in itinere eſſe, iam Narem flumen eſſe traiectum. Brachius tot ſimul rebus nunciatis, adoriri ſingulos hoſtium Duces inſtituit, ne ſi cum uniuerſis confligendum eſſet, nimium diſcriminis ac periculi ſubire, militesq́; à multitudine circunueniendos, ad cædem non ad pugnam obijcere cogeretur. citato ſtatim milite, quod maturandum ſibi quàm maxime intelligebat, ſub occaſum ſolis mouit exercitum, multoq́; ante primā lucem, tota nocte in itinere conſumpta, Spellum peruenit.

uenit. hostium pedites, statiuis circa portas ac muros crebri stipatiq; consederant, fit nocturnus impetus, in somno grauē hostem. tum uerò quantum subitæ res momēti habeāt, quanq; mortaliū animi terreantur maxime patuit: primo sublato clamore, trepidus hostiū peditatus nō arma capiendo, sed huc illuc fugiendo latitabat: non ordinē, non Ducem, nō signa sequebātur, sed quà ꝓpiores eßēt portæ in oppidū se ꝑterriti recipiebāt, arma, uestes, tela paßim relicta, pleraq; in ipsa fuga trepidis elapsa, atq; humi iacentia calcabātur. interea Ciccholinus audita suorū fuga, ubi de hostiū aduentu cognouit, equitatum, quē omnē ne agri pabula uastare, aut frumentū noctu asportare milites possent, intra oppidi mœnia cōpulerat, extra portas cōposito educit agmine. sed quo magis res erat improuisa, eo minus explicare aciē, proculq; à mœnib. procedere audebat. qua re cognita, Brachius tripartito agmine, tertiā partē copiarū obliquo tractu clam ad occupādas portas, hostēq; intercludendū dimittit, cæteris copijs à fronte atq; à latere inuasurus hostē: nec consiliū fefellisset, nisi oppidani qui uidendi studio ad mœnia confluxerant, & quantū nox permitteret prospiciebāt, Ciccholino iter obliquū hostiū nunciassent. ille reducto ad portas eqtatu, ne circūueniri posset, intra prima oppidi munimēta se cōtinebat, mox prouocatus, ut fit, ad pugnā, lêui cōmisso prælio, paucisq; ex suis amißis intra mœnia cōpellitur. hæc uictoria,

quanquā

quanquã minor spe fuit, peditatus tamẽ direptione insignis est habita. Brachius q, ex captiuis cognouerat, omnes hostiũ copias in Asisiatũ finib. cõuenturas, quod ubiq; erat uiriũ, unum in locũ coëgit, sperans Pauli Vrsini aduentũ tardiorẽ fore, cæterũ Carolũ animo esse uasto, & ad gloriæ cupiditatẽ quã periculi metũ cogitandũ procliuiore, minime expectaturũ Pauli aduentũ, existimabat. Hoc cõsilio, ne hostib. quominus cõiungere exercitus possent, impedimẽto esset, in sua castra reuertitur, sperans coniunctis copijs, in prælĩu quòd peditatu & equitatu præualerent, esse uenturos. postridie eius diei, hostes uterq; ex diuerso Asisium cõueniens, castra exercitus cõiunxére. Perusini ubi primũ de auxilio est nunciatũ, subita lætitia, priuatim publiceq; affecti, portas iampridẽ muro septas aperiunt, mox turrib. mœnib palatio, priuatis etiã ædificijs luminari flãma distinctis, quo signo, magnis prosperis in reb. uti consueuimus, se quoq; ad pugnã parant, iuuentutẽ conscribũt, arma, telaq; expoliũt: uideres seipsos hortari atq; excitare, muta iampridẽ cõsilia, magno celebrare plausu, alterũ alteros gestiẽti similẽ intueri, et q minus lætus ex ea re esset, cũ plus lætitiæ simulare. Brachius in castra reuersus, Tartalia, cæterisq; præfectis militarib. ad se uocari iußis, edicit ut oĩa quæcũq; cõmittẽdo prælio usui forẽt, q̃ optime possent cõpararẽt, ꝓximã instare pugnã, aut huius belli, aut utrũq; futurũ sit, laborũ atq; exilij finẽ. ipse cũ ad multam noctem uigilasset, tabernaculũ solus ingressus,

greſſus, multa ſecum cogitaſſe dicitur. Occurrebat animo duplicatus hoſtium exercitus, duplo ſuis copijs maior, Pauli etiã aduentus, qui ſi ante quàm cõfligeretur aduentaſſet, futura in hoſtium exercitu equitum quinq;, peditũ ferè totidem milia. Tum Populum Peruſinũ magno numero, maioribusq; animis pugnæ interfuturũ, iam nunc nondũ uictis inſultantem & pene citra externã opem ſuis uirib. parem ſe facere, bellandũ eſſe alieno loco, equos ſuos in acie & diuturnitate belli confectos, hoſtiũ robuſtos atq; integros, & nunc tandẽ hybernis exeũtes, tum aut pugnandũ ſibi eſſe, aut agrum totum amittendũ; nihil alienius eſſe quàm præſidiarias manus per oppida diſponere, campum hoſtib. liberum patentemq; relinquere: nam ut hoſtes non oppugnarent, fame tamẽ eſſe pereundũ. Huc accedebat bellicæ rei gloria, inuictumq; ante id tempus nomen, ſi hoſti cederet, magnã famæ ſuæ ac nominis eſſe iacturã, nihil paulo ante fundato imperio periculoſius. quod ſi belli diſcrimen uellet adire, facile unum à tribus circũueniri ac uinci poſſe, quæ res multo cunctatiorem ad bellum faciebat. repetebat quàm eſſet uaria atq; anceps fortuna belli, nec qcquã magis, q̃ ne ſuperiorẽ felicitatẽ noua fœdaret calamitas metuebat. hac tã ancipiti cura diſtrictus, totã noctẽ inſomnẽ egiſſe, etiam ipſe confeſſus eſt. Cæterum ut SAEPE ex longa cogitatione, ſana & matura conſilia, porrò EX CONSILIIS pulcherrimi rerum exitus oriuntur,

multis

multis ultro citroq; unam in rem collatis, placuit omni qua posset uia, prius bello decernere, quàm tot simul hostium copiæ iungerentur. Hoc ut facere posset, quod ubiq; erat militum, equitum, peditumq; unum in locum coacto, omnibus dimißis impedimentis, in late patentes campos, quo hostis erat transiturus, composito atq; instructo pergit agmine. planicies longe magis quàm latè iacens à flumine Tyberi, qui a Septentrione defluit in Meridiem recto tractu ad Orientem, in Asisiatium pertinet fines. non procul à flumine hinc collis, inde Sanctum Gilium parua oppida à latere prominēt, quò fit in cætero tractu plane patentes campi, hoc in loco paululum deuexi demittantur: qua uero à meridie in collem attolluntur, paruis, sed tamen frequentibus arbusculis increuit sylua. idibus Iulijs Brachius huc omni traducto exercitu, non longe à Tyberi flumine, quà hostem non multo post transiturum existimabat consedit. aciem non in cornua ueterum consuetudine, sed nouo atque inusitato genere pugnandi, quò post illud tempus usi sunt omnes, in plura consertaq; diuisit agmina: unicuiq; agmini suus est ductor, quadrati agminis caput appellant. Primus enim præliari turmatim instituit, ante quem non singulis primum, & modicis cohortibus, sed toto simul exercitu res cornu atque ala gerebatur. igitur omnibus equitum turmis in ordine quàm aptißimè collocatis, pedites raros interiecit, hisq; imperauit ut equitibus adessent, illos obseruarent, nusquam oculos ab illis
n flecterent.

flecterent, excitarent cadētes, uulneratos susciperēt, hastas pugnantibus administrarent, pocula circum ferrent, et quū commodè potuissent hostiliū equorū ilia suffoderent. Rebus sic peractis, mittit qui è proxi mo oppido dolia, cados, et uarij generis ingētia uasa perferrent, quæ accitis statim mulieribus ad aquam è flumine deportandā, media post militū ordines collo cauit: quæ res uel sola uictoriā præbuit. quod eo fe/cit consilio, ne ardore solis belliq; labore defessi, mi/lites ab ordine discedere, respicereq; ad Tyberim cogerentur. ratus id quod postea euenit, hostes pro/pter anni tempestatem, solis æstum nequaquam diu/tius esse passuros, sed belli simul labore fatigatos, ad Tyberim octingentorum passuum interuallo, deces/suros. Hæc ubi sunt peracta, paululum temporis per/moratus, procul inde quatuor milium spacio, uenien tium hostium agmina conspexit, quorum paulatim appropinquantium arma solis splendore percussa fulgebant, & puluis ueluti fumus latè exurgens ne/bulæ speciem ostendebat: aspiciebantur iam com/positæ paratæq; prælio cohortes, quæ uel spe prælij, uel ut ciuibus quàm instructissimæ bellicosissimæq; uiderentur, magnificè se ornatissimèq; distinxerant. Brachius ubi uidet hostem pugnæ intentum proce/dere, ueritus ne magna ui populus auxilio ueniret, peditibus aliquot ad occupandum fluminis pontem dimissis, cæterum exercitum in acies plurimas distri butum circuniens hortabatur: aliquæ erant exulum

cohortes, quibus Malatestam Balionium, Pandulfi, quem à plebeijs trucidatum diximus, filium præfecerat, ad eas ubi hortando peruenit propior factus, in hunc modum locutus fertur: POTERAM, inquit, uiri, utinam dicere liceret Perusini, & calamitate uestra, et hostium iniuria contentus esse, nec eos uerbis hortari meis, quos dura sua excitare debeant facta. Tertius hic & uigesimus agitur annus, quo nos eiecti ciuitate, uagè misereq; acti, nec cœlo nec terra stabilè sedem habere potuimus, nullá re quàm longa fuga tutiores: tandiu etiam parentes nostri multi iacuere, quorũ iniurias ut ipsi non sentiant, nos recordari sine maximo grauißimoq; animi dolore non possumus, nisi nostra mala paternas iniurias superauere. NEC facile quisquam aliena incõmoda recordatur quem premunt sua. Equidem memoria teneo, plurimos ex uobis cum exilij mala comploraremus, dicere solitos, sæpe sibi de morte esse cogitatũ: nec quisquã est nostrum, cui tam misera & laboriosa uita non morte fuerit aceribor. nã ut omittam patriũ cœlum, ut affines cognatosq; nostros, qui non parum nobis possunt afferre desiderij, quid per uestrã fidem miserius dici potest, quã tot uix spiritu sustẽtatos annos, non potũ, non cibum sumere, non dormire, non uigilare sine perniciosißimæ mortis suspicione potuisse? quoties nos insidijs, quotiens ueneno tentati sumus? ubi gentium paulo diutius commorati, ut non statim mißi sint, qui capiti uitæq; nostræ insidiarentur,

Oratio Brachij ad exules.

rentur preciũ nostri sanguinis accepturi? ex oppidis in oppida, é regionibus in regiones fugere, magis quàm imgrare compellimur, adeo nullo malo nostro cõtenti perniciẽ quàm exiliũ malũt: qui parentũ quoq; nostrorũ sanguine ac cædibus sunt cruentati, pudet dicerere quæ pati miseros oportuit, quũ patrijs eiecti laribus, ciuitate ferro præcipitabamur, quũ parẽtes nostros medio in fore crudelißimè immanißimeq; trucidatos, alios deformatos naribus, alios manibus pedibusq; articulatim cæsos, ac mutilatos relinquebamus: quanto maiore effugimus numero quàm nunc sumus? ubi sunt illi ipsi, quos fugæ atque exilij duces habebamus? id à me si quæritis? alij inopia & fame, ueneno alij, nonnulli mœrore atque erumna perierunt. quorum exilium hoc fuit miserius, quod in patria uel ab inimicis qui occidissent sepeliri potuerunt. NAM ut uiuentibus multi, sic morientibus inuidit nemo. Sed quid ego aliorum mala commemoro, quasi si uero desint nostra, nec pari nos iactemur tempestate, paulò post ijsdem exilij fluctibus interituri. Beatum illum ac lætum iuuentæ florem insueti generi, fortunæq; nostræ labores excusserunt militares annos, & pugnacem ad hũc diem ætatem, quam adhuc celeri labentem passu retinemus, paulò post etiam si socium & quietem nacti erimus, senectus absumet. ubi iam exhausta uiribus & sanguine effœta reponemus corpora? ubi moriemur tãdem miserrimi exules? aut quibus ossa nostra sepelienda demandabimus? hæc tam acerba & diuturna mala si

la si, ut sunt, ita uobis grauia atq; aspera uidentur, non dubito uirtute uestra euitari hoc dic posse uno momento, & parentum nostrorum umbris satisfecerimus, & saluti nostræ, quàm tot uariæ procellæ & tempestates agitauerunt, consulemus. Sit satis hactenus fuisse miseros, iugum illud tamen graue nostri exilij ut patienter ad hoc usq; tempus pertulimus, ita nunc fortiter excutiamus, ne nimis didicisse miseros esse, & nati ad exilium, non eiecti, uideamur. Quousq; inimicos nostros tot scelerum impunes, ac lætos esse, & parentes nostros inultos iacere patiemur? satius est iniurias ulciscendo mori, quàm uitam eas negligendo retinere. NAM qui sic moritur, tunc etiã ulciscitur, quum moritur. quò quid potest esse in miseria pulchrius? contra uerò, qui negligit tandiu acceptas, auget iniurias, donec earum testem uitam retinet. Nihil animo magno & fortia atq; præclara cupienti potest esse pulchrius, quàm INIVRIAS ubi patientiæ modum excesserunt propulsare. QVEM non natura solum ad uindictam armàuit, sed etiam excitauit ad gloriam? Aliud est quærere gloriam, aliud ignominiam propulsare: illud honestè sæpe non curamus, hoc sine summo dedecore & turpitudine non curare nõ possumus. Quod si gloriæ cupiditate, & maiorum ultione non tangimur, quoniam grauia quæ sunt, usu fiunt atq; aßiduitate leuiora, nostra tamen neceßitas impellat ad bellum: sin tot mala perpetu æquo poßumus animo, liberis nostris, quos me-

dia in fuga peperimus, aut si dij uolent, in patria pa riemus, consulendum nobis est. quod si hoc fortasse uereminι, ne nimis seueri ultores futuri simus, missas parentũ faciamus iniurias, saltem nostra tecta, nostros lares, prædia & sepulchra nostra repetamus. quanquã quæ satis seuera ultio ijs, qui auos, qui parentes, qui germanos nulla causa interfecerunt? qui nos è nostris laribus cubilibusq; nostris eiecerũt? qui iampridẽ inopia et fame pereuntibus domos atq; agros eripuerũt? ueremur ne nimis magnã ijs iniuriã faciamus, q nostris iniurijs nõ cõtẽti, ui, fraude, ferro ueneno usq;quaq; uitæ capitiq; nostro insidiati sunt. quotusquisq; est mortaliũ, si pugno ictus, si paulo cõuiciosius aures appellatæ, qui non ira statim incẽsus, gladiũ perstringat? sed multo maior iniuria nostra est. utinã patientiæ locus foret, et quos habuimus offensores, ijsdẽ petẽtibus ueniã dare possemus: sed nec illi sui sceleris atrocitate petere audẽt, nec nos si peterẽt ignoscere paternæ pietatis iura paterẽtur. maius est illorũ scelus, quàm quod ignosci à nobis queat. Sed quid hæc loquor? quasi illa de uenia impetrãda, non de calamitate accumulanda cogitarent? Agrum omnem uastauimus, Thrasimeni oram etiam illam nauigabilem recepimus in potestatem, oppida cuncta quæ munierãt, aut ui nos subegimus, aut illa sua sponte in deditionem deuenerunt: montosa & asperrima situ castella ad nos defecere omnia. urbem ut nos quietem aut aliud ageremus agricolæ obsiderent,

rent, non pedem efferre, non portas aperire audent: uidete quæso, indebilem pertinaciam, num de recipiendis nobis uel unum fecere uerbum? misere illi quidem legatos, sed quid aliud legati quàm uerba dare, belli dilationem quæsierunt? quid facturos putatis, si hinc uicti uagè sparsimq; diffugerimus? quos intra mœnia nostra coercitos mitigare nequiuimus, eos nobis fugientibus pacē daturos existimamus? credite mihi, aut hodie uincēdū est nobis, aut uictis misere in exilio moriendū. Nihil dico de gloria, nomen ipsum admonere nos potest, quandiu exules fuimus, nihil tam ignominioso titulo splendoris esse potuisse: affinitates & coniugia, quæ antea finitimis dare negabamus, nunc ignobilißimus quisq; fastidit: adeo nostræ fortunæ, nostri aspectus omni gēti sordu ere. Semper ne igitur extorres exulabimus? semper fame atq; inopia excruciati in miseria & calamitate uersabimur? & quis erit laborum finis, si etiam fugientibus pro capite arma ferre opus sit? hoc illud est tempus in quo modico breuis horæ discrimine, perpetuum nobis paratum est ocium. Si hodie nostris utemur dextris, reliquæ uitæ non nostræ solum, sed liberum nepotumque nostrorum consulemus. Nec est ea ratio exules, ut meliorem belli occasionem futuram sperare poßimus: hodierna pugna totius belli finis erit, te oppida quæ cepimus, & urbs ipsa uictorem sequetur, nulla iam nec nobis, nec hostibus auxilia opperienda, quod habent uirium, id ho-

die in ultimum belli discrimen adduxerunt, quod me arum fuit partium, dedi operam ut quàm æquißimo loco ante quàm hostes cum urbano delectu coniungant, cum dimidijs eorum copijs præliaremur. Amnem uidetis interclusum, si sitim extinguere pergant hostes, ferro iter erit aperiendum: nam ut acri pugnent animo id curaui, ut non cum solis uobis esset illis, sed cum ardentißimo etiam æstu dimicandum, omnia nobis, dijs gratias, opportunè prouisa sunt: delectus locus, constitutæ in ordine acies, parata quæ fatigatis succurrāt. pedites uestro præsidio intermixti, nihil nisi uestros nutus, uestros oculos intueri iussi sunt: iam & mulieres ne solem timere poßitis, auxilio præsto fuere. Si pares tantis apparatibus adhibeatis animos, nos certè uicimus, exules. Quid etiā, si hæc grauißima forent, neceßitas nos cogeret pugnare, si non ipsa uoluntas impelleret? patiemur nos ignobilißimum quenq; regnare domi? patiemur abiectißimam plebeculam nobilißimæ imperitare ciuitati? domos nostras sanguine parentum nostrorum cruentatas, ab ijsipsis teneri qui occiderunt? Equidē sæpe audiui, qui uiolenta & manu illata morte perierunt, eorum umbras circa domos ac tecta uolitare, conari sæpe uocem & piacula exposcere. quid si parentum nostrorum umbræ suas domos circumerrent, quos aspicient non interfectores suos? quid audient, non quotidianas execrationes? à quibus piacula & parentationes expostulant, num ab ijs qui se nefarijs manibus

manibus interfecerunt? opem expectant uestrã, non qui ceciderunt solum, sed quos ludibrio inimici in urbe retinuerunt affines & propinqui nostri. Quibus quid potest esse miserius, alienum atq; inimicũ uultum sumere: ubi doleant gaudere, ubi gaudeant dolere coguntur, adeò libertatem animi, quæ communis est omnibus dißimulare miseros oportet. Nihil dico de Magistratibus, nihil de diuitijs & libertate ciuili, nihil de contentionibus urbanis, iampridem memoria exciderunt honores & dignitates, quas continuè apud inimicos intuentur: cogitate quantum acerbitatis, nam nobis quoq; idem est malum, nisi fortaße minus doleat, qui iniuriæ suæ autores nõ semper habet ante oculos, quàm quibus præsentes metuendi, sustinendiq; sunt illi. Qui domos nostras frequentare solebant, direpti, spoliati, nihil nisi dextras expectant uestras: Qui comitari parentes nostros, qui cum illis Remp. gerere, quorum magna pars ferro absumpta est, quas porrigere preces, quæ uota facere, quàm occultè tendere uobis timidas manus arbitramini? Suspicite quæso illa in q; bus nati sumus mœnia, quàm cupidè hodie uos expectent: quæso item introspicite, uidete illa interiora templa, illic patrum matrumq; uestrarum iacent ossa. quid illa priuata nec tam eminentia ædificia, ibi nati, ibi qui per hostes adolescere non licuit, primis in cunabulis educati sumus, quàm amice nos uidentur acclamare & implorare opem nostram? Quid

 dicam

dicam illos ſupremos colles, quid hos campos, quibus etiam pueri uerſabamur, & hunc ipſum Tyberim, tum hoc patrium cœlum, quod in hanc lucem educti hauſimus, quàm pulchrè ad bellum contra inimicos inuitant? ubi aut glorioſius uincere, aut honeſtius ſepeliri poterimus, unde fugere turpius? Porrigite mihi dextras ueſtras mei ciues, nam ſic auguratur animus: per has ego uos appello, in quibus uictoria noſtra ſita eſt, ut hodierna die pulchrum facturi facinus pro ueſtra patria, quam uidetis ante oculos, pro ueſtris tectis, ueſtris in cunabulis atq; fortunis, pro parentum glorioſa uindicta, pro ſalute & dignitate noſtra, deniq; pro hoc ipſo noſtro tam pulchro, tam nobis amico cœlo, ita fortiſſimè dimicemus, ut aut fortiter uincendo, aut honeſtè moriendo perpetuo in noſtris, parentumq; noſtrorum quieſcamus ſedibus. Hæc dicenti, una reddita eſt omnium uox, ſe aut uincere hoc prælio, aut mori ſtatuiſſe. Eas acies, Brachius quòd in his plurimum confidebat, primo loco poſt Tartaliæ aciem conſtituit. ſingulis in ordine collocatis, ad militum agmina progreſſus, eos quoque hortandos ad bellum, incendendosq; pro periculi magnitudine arbitratus, ita diſſeruit.

Oratio Brachij ad Milites.

QVVM belli uaria pericula cogito Milites, quæ me duce ſuperaſtis omnia, tanta mihi uirtutis ueſtræ recordatio occurrit, ut nihil noui negocij putem expetendum: ſatis erit priſtinæ uirtutis admonuiſſe, eius hodie, ſi ut ſpero memineritis,

uictoria-

uictoria in manu est. Exhibete mihi, *quæso, illas uictrices dextras, quibus me ad* Picentes, *pauci à plurimis defendistis, quibus* Cingůlanũ *populum compulistis intra mœnia, quibus* Fauentini *qui transitũ per suos fines facere prohibebant, altius quàm uellem cecidère, quibus* Romæ *Regem pugna,* Gallos *uirtute, omnes gloria superastis: non dubito qui fortißimas gentes uicistis, ne ignauißimam non superetis. nec uos armorum deterreat uanus fulgor, quæ paulopost uestra futura sunt, illi clypei, illæ hastæ, quas procul uenientes intuemini, hostium fugæ, nõ uestræ uictoriæ impedimento erunt. Gens imbellis & domesticis emollita delitijs, quam nimis imperiosus* Dux, *ad numerum, non ad pugnam domo exciuit. multum prædæ, nihil periculi adfert, ut nos negligentius pugnemus, aciem nostrorum oculorũ diutius ferre non poterunt. An uero quid nomen ualeat ignoratis? tremere nunc hostem sub armis, non sua magis ignauia, quàm fama uestra cogit.* Tot *magnifice gesta prælia, tot illustres uictoriæ, tot expugnationes quibus ante hanc diem inuicti reputamini, non latent in angustijs* Milites, *sed cunctam* Italiam, *omniumq; hominum animos peruagantur, et* QVI TIMIDE *accedit ad prælium, de fuga cogitat, non de uictoria sperat.* Quid *putatis facturos hostes, quorum alij bellorum insuetudine, alij fama uestra omnes perterriti, omnes à liberis & coniugib. euulsi, ad domos suspirant. nec magis uos*

milites

milites primam in frontem progrediemini studio bellandi, quàm illi ad terga suorum fugitabundi delitescent. ueterani si qui sunt hostium milites, quos ille per oppida disiectos uxoribus eneruandos exhauriendosq; disperserat, desueta iam bello sunt, & longo ocio soluta corpora, nequicquam nostris cicatricibus, & duratis callo lacertis, congressura. quæ ut minus à nobis prælio uexentur, sitis atque æstus absumet. Equi *eo robustiores sunt, quo magis exerciti,* NEC *solem facilè patitur, quem diuturna complexa est umbra:* TUM *magnum pugnantibus incitamentũ præda est: opes nostræ quàm angustæ sint, ne ipsi quidem ignroãt hostes, galeam, loricam, thoracem, ocreas, tela, equos, hæc nobis eripere uictores possunt, hæc sunt quibus discrimen belli, ne ipsi quidem, qui bello uiuimus putaremus adeundum, quid hostes quã longa pace, quã recenti expeditione atq; apparatu opulenti? non nobis cum armis atque equis est bellum, quos spoliatis auferamus, pro captiuis redimendi erunt, quos ceperimus, non pro militibus dimittendi. Superiore* Gallico *bello una excursione octoginta milia numum prædæ precium accepimus, qđ ex tot simul captiuis sperare debebimus? Nam arma illa procul micantia, magis sunt ornata quàm firma. delecta ex oppidis iuuentus phaleris atq; armis tota nitet, cæterum animis ingens trepidatio & pauor officit.* Quas *opes dij immortales, quæ uasa argentea, quantas pecunias Arriminenses longa pace*

ga pace

ga pace congesserunt. ij sunt, quos iam non longe aspicitis, ueluti ad nuptias molli apparatu uenientes, stringite modo gladium, nihil dubito profugituros. nec enim Arriminenses Fauentinis finitimis suis fortiores erunt. idem tractus terræ, eadem ora est, nisi quod isti longiore ocio torpuerunt. quanta cædes Fauentiæ facta, quàm nullo prælio, tot milia hominum fusa fugataq́; sunt? quum ad Pisaurienses penetrauimus, quantum prædæ in Arriminensi actum, quàm nihil ausi sunt graues præda impeditosq́; inuadere? quid nunc animi habituros putatis, alieno solo, pro alieno imperio bellaturos, cum ijs ipsis quibus suis in sedibus, pro suis fortnnis congredi non sunt ausi? NON facile exurgit qui semel deiectus est animus. Nam de multitudine quid attinet dicere? fato quodam nostro fit, milites, ut nunquam pari numero congreßi sumus, & uos iampridem uincere multitudinem didicistis. Testis est Michilectus, testes isti ipsi Arriminenses & Fauentini, quos maioribus quàm nunc sunt copijs Camerti agro, Fabrianensiq́; fugauimus. testis hic ager Perusinus, ubi quum multi uno in exercitu Duces conuenissent, subito conspectu nostro ad Tyberim defugere. Testis ut alios taceam, potentißimus Rex, Arretio fugatus, Romæ deuictus, Sora pulsus uestra uirtute Milites. Nam alij quid opis tulerint, non est necesse aliena facta commemorare. Dijs gratias, eo animorum uentum est, ut multitudo contemptui sit uobis; paucitas uerecundiæ. nam

ij ipsi, q nulla iniuria nisi militari laceßiti á nobis, contra nos aliena capessunt bella, sæpe quid uestræ dextræ ualeant experti sunt. Quo magis eorum Ducis pertinaciam demiror, quem totiens cognita pericula terrere non potuerunt? Voluimus transire ad Gallos, iter per Arruminensem impediebat, Pisauro cum præda reuertebamur, præsto nobis á tergo, á fronte, ac se, ac militem obiecit suum. Patriam recuperare contendimus, uidete quám importuné sese ingerat nobis? Nimirum hic sanguinem sitit nostrum, qui etiam inuitos suos trahit ad alienum bellum, & exilium meum, pro regno habet: quo in bello lapides si possent, aliquid mihi ferrent auxilij, hic unus ex omni Italia est infestus. Quæ tandem ista est immanitas? si quis toga acceptos suum in prædium diuertere nos uetaret, quantam facere uideretur iniuriam? At hic, ne ad patriam, ne ad propinquorum amicorumq; amplexus accedam, nefarijs obstat armis, & quo pacto me uobis eripiat, inimico uenit animo nõ hostili. Defendite me ab inimicis Milites, qui totiens ab hostibus defendistis. Si unquam fortiter pro mea dimicastis gloria, nunc per inuictas, me duce, dextras oro: pro mea uita, pro meo sanguine, pro mea illa quam suspicitis patria, multó fortißimé dimicetis, ex opulentißimo hoste ingẽtem prædam, ex me digna uobis reportaturi hodie præmia. Reponite me meis domibus, quem tandiu errantem secuti, nullo in periculo deseruistis. Hæc dicentem,

magnus uibrantium clamor interpellauit, nec un/
quam magis exarsere militum animi, quos certatim
fortißimi cuiq; data ducis manu hasta, magis ma/
gisq; accendit, uoces magnificè undiq; exaudieban
tur: His hastis, pulcherrimum facinus ante ducis o/
culos esse facturos, & quo suum quisq; studium in
Brachium declarare cupiebat, eo de se fortius polli/
ceri: hunc diem testem uirtutis amorisq; daturum.
Pleriq; bellandi ardore non expectandum hostem,
sed ultrò adoriendum censebant. At Brachius quòd
locum delegerat quàm æquißimum, unde aditu flu
minis hostem intercludebat, unoquoq; in ordine ma
nere iusso, post Tartaliam atq; exules, quos prima
fronte constituerat, militum dispomit agmina, in cre
bros & confertißimos glomerata orbes: signa autē
militaria, & belli uexillum, post syluam in occulto
haberi iußit, quo magis suspensum teneret hostem:
hic inermem, & penè inutilem adiecit multitudinē,
quæ eminentibus supra syluam hastis, integri & si
gnarij agminis speciem præferebant. Iam hostes ubi
ad mille passus appropinquauêre, paulisper subsi/
stentes suam & ipsi aciem tripartito agmine, & in
cornua producto exercitu parauerunt. primi agmi/
nis ductor Angelus Pergulensis, in quo equites e/
rant circiter mille, pedites octingenti. alteri agmini
pari equitatu, peditatu aliquanto minore præerat
Ciccholinus. ultimam aciem Dux ipse, mille &
quingentos equites, pedites octingentos, col/
lectum

lectum ex omni exercitu robur anteibat, nec deerant, qui militum animos incenderent uerba, nunc qui præcedebant, nunc ad sequentes conuersus magnificè hortabatur. HABEMVS, inquit, occasionem Milites ulciscendi tot illatas nobis iniurias, cum illis bellum nobis est, qui Cesenatem depopulati agrum, non contenti præda, mulieribus contra ius gentium iniecere manus, & arcem expugnatã, igni ferroq; uastauerunt. Camertes contra nos neq; publico foedere, neq; priuata inter se amicitia, sed capitali odio nostri defenderunt. tum ex Gallia usq; tot dierum itineribus decursis ad nostros fines prædabũdi uenere, pecora atq; agrestes abegere in prædam, uillas non hostili impetu, sed inimica manu incenderunt, qui nisi aliquid ultra bellum agitassent, non tantum exhausissent laboris, nunc pœnam tot scelerum daturi, nisi uana uos deterreant nomina: nam illa temeritas improuisis nobis terrori esse potuit, nunc consulto ad bellum imus, tunc numero impares, nunc duplo maiores, ut circunuenire hostem, nec uictoriam modo, sed certam fugam sperare poßimus. Non eodem milite res agitur, nec uos insignia illa decipiant, nã quos in Piceno uidimus, pars secuti Paulum sunt, quem ut nostra omnis penes uos esset gloria belli expectare nolui, pars Bononiæ relicti præsidio. Hæc exulum omnis est manus, illis nec equi, nec arma abundè sunt, quos inanis spes recuperandæ ciuitatis exhaustos iampri/

Oratio Caroli Malatestæ ad Milites.

iampridem, & uagè deiectos, ad patrium contraxit bellum: equi in acie confecti, arma plerisq; raro antea capi solita, sed facite equos, arma, usum belli, atq; corporis atq; animi uires, deniq; omnia egregie hostis habeat, quàm facile est uincere interclusos? hinc populus imminet, hinc noster altero tanto maior premit exercitus, NEC homo plus quàm hominem ualet: suæ cuiq; manus, sui pedes sunt, nec quisquam magis acer oppugnator salutis alienæ, quàm cautus defensor suæ: sed QVI terga uertit, hosti feriendum se impunè offert. Nec ulla tam fœda uulnera, quàm quæ tergo excipiuntur: contrà, nulla honestior quàm aduerso in pectore, fronteq; cicatrix. Quid quod hostē iam nunc timere uidemus sibijpsi diffidentem, qui ut falso nos terrerent metu, perexiguum exercitum frequentia diuisere in agmina, quasi numero illa non robore constarent: si uicerimus, Milites, quod scio futurum, omnis hic tam late patens ager, nostro cedet imperio. Vrbs illa cuius tam superba uidetis mœnia, nostra futura est: tum hostes uincere, etiam si parum foret prædæ, pulcherrimum est. Sic lupos sæpe laqueo petimus, non tam prædæ gratia, sed ne quid ouilia nostra corripiant. omnia tuta erunt nobis hoste profligato, & ultra imperij fines, quos una uictoria longe lateq; propagabimus. nihil regni nostri exactionibus opus erit, huius urbis uectigalia satis nobis stipendij dabunt: nec solum tuebuntur illa sese nostris auspicijs, sed magna imperij accessio, quæ uobis quo

que cupienda est. Nouarum rerum, magnarumq; ex peditionum initiũ erit, nec solum dico de præda, quæ omnis futura uestra est, sed de gloria multò magis, quæ communis mihi uobiscum erit: ite modo alacres ad bellum, & hæsitantem iampridẽ hostem, ubi cinctũ habebitis, stricto mucrone adoriamini, ulturi hodie tot indignè acceptas iniurias. Exiguũ iam interuallum utranq; aciẽ dirimebat. Brachius Tartaliam cui primam aciem ducendam dederat, cum aliquot suis turmis contra hostem ferri, reliquas subsidio paratas esse iubet: nec longo interuallo Malatestam secundi agminis ductorẽ, pressa galea, intentisq; hastis pugnæ euentum expectare, & ubi signum daretur paratum esse ad impetendum hostem: pariq; spacio Cherubinum instructa parataq; acie constituit. ipse extremo loco subsidiaria collocata manu, peditum alijs equiti intermixtis, qui hostiũ suffoderent equos, alijs ad occupandos dextra læuaq; transitus, dimißis obliquo cursu, triginta stipatus hastatis, suorũ agmina prætergressus est. nec hosti defuit animus. Prodire iußi cõfestim aliquot equites, qui manus cũ illo consererent. Hoc modo leuiter duobus in locis pugnare cœptũ, Angelus Pergulensis, parte suorũ contra Brachium missa, subsidio suis modico spacio ueniebat: Brachius magna ui pugnans, repellitur. huic Malatesta quem paratum prælio dixi, cum parte equitatus succedit tanto impetu, ut dißipati hostes, in reliquum refugere exercitum cogerentur: captiq; sunt equites septuagin-

ſeptuaginta. quibus ſtatim ſpoliatis, equos atq; arma peditibus diſtribuit, iuſſosq; armari in nouum producit agmen, & quid unum quenq; facere uelit oſtendit. Ipſe pugna egreſſus, quid hoſtis, quo tenderet obſeruabat, ſimulq; ut quum auxilio opus eſſet prouiſa forent, nihil ordines interruptura ſubſidia. Tartalia fortiſsime pugnãte, uel potius inſequẽte, Angelus cũ parte equitatus, quem ſubſidio uenire dicebam, fugientes ſuo excepit agmine. ſed nec ipſe firmato gradu procedere ad pugnam eſt auſus, uel metu tanti impetus, uel quod ueriſimilius putant, laſſationem ordinum opperiens. At Brachius ubi uidet hoſtem uel detrectare pugnam, uel differre, cum quadraginta equitibus hoſtium agmen aggreſſus, magno conatu pellicere ad prælium non potuit: quocirca utendum occaſione ratus, Tartaliam reuocauit, milites atque equos ad dolia ſubducens reficiendos curauit. Diu deinde in mora ſtetit utraque acies. quæ res Brachio pernicioſa uidebatur, ſi aut colligendi ſui ſpacium dediſſet hoſti, aut cum populo coniungendi, tamen utrinque inuadẽdi commoditas expectabatur: uterque Dux ad tempus atque locum intentus tenebat oculos. Carolus moræ & caloris impatiens, promoueri uexilla, & conſertiſsimum ſuorum agmen in longiſsimum extenſum cornu ſubſequi iubet. iam ducentos paſſus proceſſerant ſigna, quum Brachius ueritus ne multitudine hoſtis circunueniendi ſui conſilium cœpiſſet, ſimul ne cum populo iun

 geret,

geret, quem magna turba aduentare mißi ſpeculatores referebant, uarijs in locis petendum uno tempore hoſtem conſtituit, ne tota mole belli, aut elaberentur hoſtes, aut premerent: ratus id quod res admonebat, quod frequentia haberet agmina, facile hoſtes à fronte, à læua dextraq; poſſe tentari. qui ſi paululum ordine recederent, quod non pari arte diſtincta eſſent agmina, facilè profligari poſſe. Nec conſilium fefellit: quippe ubi tot ſimul locis factus eſt impetus, neceſſe fuit hoſtem uno cornu protenſum, ad omnẽ ſimul partẽ reſiſtere, et alios aliò cõuerti, nullo nutu, nullo Duce. Cõtrà Brachianæ turmæ, ſingulæ quæq; ſuum ducẽ ſequi, ſuũ ordinem ſeruare edoctæ, facillimè omnẽ in partem conuertebãtur. Igitur Brachius ſignis hoſtium promotis, Tartaliæ cum eodem equitatu præcepit, ut obliquo itinere, Pergulenſem, infeſtis peteret telis. Deinde qua parte uexilla erant promota, centum lectißimos dimittit equites: ijsq; oſtendit à latere uexilla aggredienda eſſe, & aut quantis poſſent uiribus conſternenda humi, aut quo minus ultra deferri poſſent eſſe retardãda: tum à tergo quinquaginta equites idem agmen adorti, ſed hi tantam hoſtium multitudinem defatigare magis, quàm uincere poterant. Ciccholinus qui ſignarijs præerat, pungentem magis quàm prementem militem, facile à ſignis repellebat: tamen tanta paucorum erat & tam ad uelocitatem ordinata celeritas, ut hinc alij repugnarẽt, inde alij quà minime hoſtis rebãtur, incurre

rent:

rent. itaq; Ciecholinus paucis tuendi uexilli negocio dato, cæteros quà hostis premebat capessere bellum iubet, sed nullo conuersi ordine, quum nunc hinc pugnarent, nunc illò occurrerent, sibijpsis erat impedimento. Brachiani milites paulatim ut erant admoniti, pugnando cædendoq; procul à signis hostem retrahere conabantur. Pari arte Tartalia Angelum adortus, non multum procul inde dimicabat. Brachius fessis ad dolia reductis, integros submittebat. sic compoti ac refecti statim & milites & equi, ad prælium maioribus redibant uiribus. uictoriam hæc una res peperit. Quippe multitudinem etiam sine certo ordine uarioq; bello intentam, pauci dissipare non poterant, & undiq; in frontem aduersis hostium telis, iam uno totius agminis orbe resistebatur: nõnunquam facto impetu, exiguæ turmæ quasi dimota hostium mole excutiebantur, & gradum ultra quàm opus esset referre cogebantur. Sed sole iam ad mediũ diem ardentissimo calore exæstuãte, hostes paulò ante facto itinere defessi, nec puluerem, nec sitim pati poterant. Tum radij medium obtinentes cœlum, ipsam quoq; succenderant terram. Inde densissimi exorti uapores, caligine atq; æstu cuncta compleuerãt: hostium crebri inter arma & laboriosi halitus sentiebantur, nec respirare, nec galeam sine periculo lassare poterant, ora, oculi, supercilia, feruenti conspersa puluere, tum membra largo atq; urenti sudore perfusa liquebant. nec minor equorum lassitudo,

peditiore manu à frõte occurrit: Cherubino ad Tartaliæ agmen confirmandũ, augendumq; dimiſſo, præcepit, ut Angelo profligato, Caroli paulo recentiorẽ alã diffunderet, ipſe fugientes capi, ligari, trahi pecorũ more, iubet. Inter hæc Angelus, cũ ægrè uni Tartaliæ reſtitiſſet, Cherubini aduentu, terga quàm effuſiſſimè conuertit in fugã. omni exercitu contra Carolũ immiſſo, Brachius primus ſtationes irrupit. Ferunt Carolũ diu pugnæ euentũ ſecurum expectaſſe: cui cũ eſſet ſæpe nuntiatũ, carpi paulatim exercitũ, atq; omnia exhauſta uiribus agmina, male rem gerere, nihil credidiſſe, ſed ueluti media in pace, nobiliũ more cõmeſſantẽ, uix dato equitandi ſpacio, circunuentum eſſe. fuſus fugatusq; miles à peditibus, quos tranſitus dixerã occupaſſe capiebatur. Omniũ longè miſerrimũ erat, duos tresúe captiuos à ſingulo quoq; uictore ligatos, ueluti greges agi. Maximè omniũ Nicolai Picinini tũc gregarij militis, memoria mea ſummi ducis, uirtus eo prælio laudata eſt. capta fuere equitum circiter tria milia, pedites, equitesq; ducẽti deſyderati, equorũ ingẽs facta ſtrages. Ciccholinus quoq; fortiſsime pro patria & ſalute dimicans, capitur: duoq; Caroli nepotes, multiq; ductores agminũ capti, atq; in uincula cõiecti ſunt. ſeptingenti coſtodiæ traditi feruntur, cæteri militari more dimiſſi. Angelus Pergulenſis, ex tanto exercitu, cum quadringentis equitibus, teſtis tantæ calamitatis, euaſit. Carolus ad Brachium perductus, nõ minus uictorẽ clemẽtem, quàm

hostem ferocē est expertus: primū equo descēdere atque arma deponere iußum, ipse detecto capite, quod est honoris et obseruātiæ signū, humanißimis cœpit consolari uerbis, monere ut eos fortunæ ludos equo ferret animo. hac demum uarietate constare bella, ut nunc uictores nunc uicti sint, qui manus conserunt, nec quicquā magis esse mutabile, ideoq; ancipitē uocari fortunā belli. non tam illi dolendū esse quod uictus esset, quàm lætandū quod ab amicißimo hoste uictus, cogitaret tot acerbos casus uiolētæ mortis, quid si fata semel à se uno uinci statuißent, cæterū cum alijs uictorē fore: non illū turpi fuga interceptum, sed gloriosißima belli acie superatū esse. hic animi magnitudinē præstari oportere. RES secūdas facile pati omnes: aduersas sustinere magni animi opus esse. VIRTUTEM nulla re magis declarari quàm aduersa fortuna. Multa in hunc modū quum essent dicta, ferunt ad leuandū animi mœrorem, sæpe Dominū appellasse: illū in calamitate non oblitū fortunæ suæ, irato similē dixisse: Immo uero tu qui uicisti Dominus. Omni profligato exercitu Brachius paruū equum afferri atq; eum ascendere Carolum iubet, captiuos omnes qui erant redimendi, primū Torsianum, mox Fractulam deducendos, ac militibus diligentißime obseruādos dedit: Carolū non modo in uincula nō conijciendū, sed in summo habendum honore, & ne quid nobilitate sua indignum pati posset, prægustationes omnium rerū faciendas, custodibus iußit.

IOAN-

IOANNIS ANTONII CAMPANI EPISCOPI APRVTINI, DE VITA ET GESTIS ANDREAE Brachij Perusini, Italicæ militiæ Imperatoris olim Strenuißimi, Liber quartus.

AC calamitate accepta, Perusinos tam subitus pauor, trepidatioq; tanta inuasit, ut primum uarij luctus in ciuitate audirentur, mox compreßis uocibus, luctu obscurius silentium, tota urbe secutum, nemo forum adire, nec alter alterum intueri audere. Defuncti iam externis malis, domi peßima quæq; metuebant. affore iamiam inimicum uictorem existimare, & ut quisq; sibi maximè conscius erat, ita in se crudelißime sæuiturum. Occurrebant tot nefariæ illatæ cædes, omnes una hora uindicandæ, & quicquid non modo facere hostis posset, sed etiam cogitare crudelitatis facturum putabant. Hunc publicum mœrorem, priuatæ potentiũ lamentationes excipiebant, ultimum uenisse sibi, familiæq; suæ diem, satiatum iam iri tam longam inimicorum rabiem, suo sanguine fœdandas quas tandiu tenuere alienas domos, nunc demum cæsis parentibus, & propinquis, quo tardius, eò acrius

hostem parentaturum: & ut uitæ parceret, ut nuda per inimicas manus elaberentur corpora, in exilio tamen miseris domi assuetis esse moriendum. iam ex perturos, quàm misera fuisset inimicorum uita dum exulassent. in tanta uirorum acerbitate, mulierum obscurior erat facies: aliæ squalidæ ac miserabiles in templa confugiebant: aliæ domi tacitæ, mœstæq; se/se obserauerant: quarum magis ea res interesset, earum claustris resonantes audiebantur ululatus, se su/osq; uiuos atq; mortuos complōrantium. in tanto publico luctu, pauci fuere, qui maximis malis ali/quid si non remedij, saltem consilij quærerent. Vni/uerso populo uocato in concionem, Decemuiri com memoratis tot simul acceptis incommodis, defectio/ne totius agri, calamitate tanti exercitus, & quod longe omnium molestißimum ferebant, capto Cic/cholino, nulla iam ne spe quidem auxilij proposita, hostis uictoris tam late auctis uiribus, tandem de tra denda urbe agendum censuere, nec ullam conditio/nem recusandam, rati se tutiores hac uia futuros ab exulum furore. Placuit primum caduceatorem ad Brachium in castra mittere, qui legatis eundi pote/statem impetraret. sed ille in meritoriam diuertens tabernam, & ut est genus hominū, nimio potu con/fectus, intra uepres sese uino somnoq; grauem deie/cerat. quo non redeunte, magis dubitari cœptum est. Verebantur enim nihil hostem, nisi ciuium cla/dem petere, eamq; ob rem caduceatorem, aut uin/

ciri

ciri, aut necari iussum existimabant. Quæ res magis ac magis perterruit animos. Sed iidem illi, quorum uirtus in periculis non defecerat, Cinellum, quem Brachij consobrinum diximus, ad eum in castra mittendum decreuerunt: solum esse ducentes, in quem nec hostis sæuiret, humanitate fortior necessitudo descenderet. Huic edicitur, ut omni nitatur ope, precibus efficere, quo legati tuto accedere ad Brachium possint, & dedendæ urbis consilium aperiat. hortetur quàm maximo possit studio, ne ultro delatum reijciat imperium. Ille, ut erat imperatum, profectus in castra, perbenigneque acceptus, mandata exponit: missum se non quidem pro legato, sed ut legatis tute ueniendi potestatem exoraret. Brachius ut decebat admiratus, caduceatorem perquirendũ iubet. qui semisepultus uino compertus, nec ad se excusandum, nec ad responsum referendum exoluere linguam poterat. Hic, inquit, ad me uenit, & tabellas subsignaui, & saluum ac tutum aduentum legatis renunciari iussi. Cognito errore Cinellus, caduceatorem statim remittit. ipse paululum, ut fit, secedens, Cras, inquit, legati ad te uenient primores ciuitatis, & publico consensu omnium imperium deferent. Qua re audita Brachius suspensus aliquandiu, & attonito similis hæsisse fertur. Excitatus deinde à Cinello, & quidnam tanta in re cogitaret interrogatus, EGO, inquit hoc cogito, ætatem meam omnem ad hunc diem sine labe esse transactam,

ctam, in maximis calamitatibus, nulla me suspicione criminis notatum, nulla aspersum perfidiae macula, nunc secundis rebus ad patriae occupationem inuitor, & quem aduersa olim non potuit, secunda nunc fortuna faciet me nocentem? Huc adde, tot exules, quorum par conditio exilij fuit, dominum ad seruitutem secuti uidebuntur, nō periculi socium ad libertatem. Quid aliud patria pulsos tot ciues putas, nisi quia priuatam tyrannidem noluerunt ferre? Quo animo manifestam seruitutem laturos existimas, qui occultam paucorum potentiam pati nequiuerunt? Etsi magis mea me gloria, quàm illorū impatientia mouere debet, NVLLA turpior cupiditas & sceleratior, quàm patriae, cui tu parere debeas, imperium quaerere. Et certe quantum ad libertatem spectat pares sunt, quos eadem moenia cingunt, quorum eadem sunt tecta atq; sepulchra. An ego parentum umbris tam me superbe inculcabo, ut quem supplicem erant inspecturae, patriae uiolatorem intueantur? Qui ne tyrannidem paterentur, liberi occidere quàm uiuere oppreßi maluerūt. qua mente, prolem suam, mortuis sibi ne in libera quiescant patria, seruitutem afferre patientur? an hoc quoq; non cogitem, VIOLENTA regna diuturna esse non posse? ET IN patria occupanda non modo iniustam uim, sed nefariam impietatem esse subeundam. Ad haec Cinellus: QVAE dixisti inquit omnia uera esse, ne inficias quidem eo, caeterum tum

Oratio Cinelli ad Brachium

MAXIME

MAXIME peccatur, quum superstitiosus peccandi timor, officio obstat. cogita, quanta ciuium strages futura sit inhibente nemine? NEQVE enim facile sedatur ira, quam ulciscendi stimuli accenderunt: & tu exules reducere cupis, & ciues recipere coguntur. difficile dictu est, uno momento statim placatos esse, quos hinc metus suspectos, inde iniuria iratos facit. Sæpe etiam fratres regnandi cupiditas armauit, & regni est cõcertatio, ubi de statu & ciuitate contenditur: quo si odium capitale, si cædes parentum, fortunarum ereptiones, tot deniq; uariæ iniuriæ accedant, qui modus ferro esse potest? nec semel tot mala perpetienda sunt, ubi commodior erit occasio, continuæ cædes fient, tantis simul periculis uno remedio obsisti potest: neq; enim hoc inuadere patriam est, sed conseruare. NECESSE est publicam autoritatem adhibere, quum priuata resisti hominum furori non poßit. Nam quod ad exules pertinet, satis illi debere tibi fatebuntur, si se in patriam reduxeris: franget hoc beneficium, quamuis elati animi pertinaciam: nec turpe putabunt ei deferri imperium ciuitatis, qui ut ipsi ciues essent effecerit. Multos iam errauerunt annos, & nisi quam tu ostendisti, nunquam ne spem quidem redeũdi cognouerunt, non modo libertatis, sed etiam iniuriarum obliti. Satis iam, satis sua mala tam longa docuerunt, SATIVS ESSE domi mediocri esse fortuna, quàm foris nulla. Ciuitas nostra pati iam iu

gum im

quam diluere non poßis, uitanda est. Aut ciui/ tatis imperium capiendum est tibi, aut ultimum urbis excidium expectandum: Vno beneficio exu/ les dignitate sua recepta, & ciues retenta suis in se dibus conseruari poterunt. Vera hæc Brachio uide/ bantur, itaque ciuitatis periculo cognito, communi caturum cum exulibus eam rem dixit, nec sine eo/ rum consensu imperium accepturum. Postero die Legati Perusinorum in castra uenere, nouem fuere ciuitatis principes, pleriq; Brachio affinitate con/ iuncti. Hi petebant ut Ciccholinum, quem in prælio captum ostendimus, liberum sine precio dimitteret, atq; ea conditione ciuitatem in fidem potestatemq; reciperet, orantes ne excidium tantæ urbis ab exu/ lum furore pateretur. Non omnino aduersari Peru sinæ rei, qui ciuem clementißimum uictorem esse uoluisset, proinde quos prælio uicisset conseruan/ dos, et in ciuitate retinendos esse. PVGNANTES VIRIBVS DOMARI, VICTOS CLEMEN/ TIA CONSERVARI OPORTERE. Ad hæc Brachius paucis respondit: Nunquam eo se a/ nimo geßisse bellum, ut patriæ iura nefario domina tu occuparet, nunc quando ita ciuibus placitum es/ set, inuitum tamen ad imperium respicere, libẽterq; si sibi permitteretur, id uel honoris uel oneris, repu diare. Proinde etiam atq; etiam cogitarẽt, si quo pa cto publicam tueri dignitatem sine authoritate sua possent, libẽtius se pariturũ esse regnãtib: in patria,

quam

quàm regnaturum. De Cicchol ino uero non sibi in tegrum esse quid deliberaret, illum sub Tartalia esse captiuum, se uerò nihil uictoribus derogaturum. IVS ESSE belli, ut qui prælio essent capti, in eorum essent potestate qui cepissent: nec se impediturum, quominus captiui redimerentur. Legati re nõ impetrata, in sequẽtem diem redituri abierunt. Brachius exulibus in concionem uocatis, rem omnem ut sese haberet manifestauit: Ciues ultro obtulisse summam Imperiumq́; ciuitatis, se ad deliberandum tempus postulasse, nec sibi esse cordi tantum oneris subire, nisi quid ipsi censuissent. Non modo assensere exules, sed ultro rogare illum cœperunt, ut quorum dux in exilio fuisset, quosq́; ab exilio reuocasset, eos in ciuitate regere, conseruareq́; uellet. Omnes illi etiam priuato fuisse perituros, non immemores tanti accepti beneficij, adderet priuatæ beneuolentiæ publicam autoritatem: nam à quo melius regi, gubernariq́; posse, quàm qui ne in exilio quidem putasset deserendos? Qui quanquam meliore fuisset fortuna, nunquam tamen pro communi illorum salute quieuisset. Ferunt Vrsum quendã, mediocris inter exules autoritatis, egressum concione dixisse: Nunquam se ut ciuis ciuibus imperaret permissurum. multos illi uetustate generis & maiorum opibus, aut pares, aut non multo inferiores esse. qua uoce ad Brachium per milites delata, quanta nunquã antea ira percitum, discedere pace infecta uoluisse, ciuitatemq́;

ciuitatemq; in pristino statu plebeiorum relinquere, uix deinde cæterorum exulum precibus esse lenitũ. illorum alios contendisse lachrymis, alios se ad pe/des eius prouoluisse, unam omnium fuisse uocem: Mallet saluti multorum consulere, quàm unius teme ritate, tanto eos fraudare beneficio, totq; susceptos belli labores, periculaq; frustrari. Illum ipsum qui aduersaturum se erat minatus, non modo non summæ apud eos, sed uix etiam mediocris esse fortunæ, cer/te dementem & temerarium, qui quod ipse neq; da/re posset, neq; eripere, id se concessurum esse, iactas/set: proinde respiceret cæteros, quos non minus gra/tos in imperio experturus esset, quàm fideles in bel/lo, atq; in exilio fuisset expertus. scire NEMINEM mansuetius imperaturum, quàm qui suis se ciuibus imperare meminisset. eius esse arbitrij quid de exuli/bus statuere uellet. Reduceret nec ne, omnes tamen quoad uicturi essent, in eius unius futuros potestate. Tam placida oratione sedata ira, Brachius cum pau cis optimatium tabernaculum ingressus, iterum ten/tandos illorum animos decreuit. Commemorare cœ pit, quotiens hoc mouisset bellũ, quãdiu suis stipẽdijs exercitũ aluisset, omnia cæterorũ exulum magis quã sua causa fecisse. Sibi fortunam rei militaris nunquã fuisse defuturam, nec tamen eam ob rem tot à se haustos labores, ut ciuitatem opprimeret, nihil ma/gis quàm patriæ communem libertatem uendicare uoluisse: nunc ab inimicis ultrò ad se Imperij sum/

mam esse delatam, scire quanta esset futura optimatium autoritas in patria, si reduxisset, nihil se inimicis confidere, quos non uoluntas ad deferendum imperium, sed necessitas compulisset. Optimates futuros sibi uel custodes ciuitatis, uel ereptores: illis se fidem, iura, magistratus, illis corporis sui custodiam commissurum: nec ignorare in sua esse potestate, reducere exules uelit an in exilio dimittere, sed tandiu plebeios in fide mansuros, donec aliquam nacti occasionem, excutere iugum possent. igitur malle se liberos in ciuitate reponere exules, quorum postea uti opera posset, quàm inuitis imperare. Vtrum esse futurum in optimatium arbitrio esse: si se dominum uelint appellare intraturos suam domum: sin moleste id ferant, nihilo secius ciuitatem recuperaturos. quod ad se pertineret, gratius futurum si ametur à liberis ciuibus, quàm seruientibus metuatur. tum se ciuitatem sine nobilitatis consensu ne multos quidem dies retenturum, illis custodibus perpetuò habiturum. Ad hæc Optimates respondere: Non adeo dementes, adeoq; ingratos esse, ut non intelligerent, nisi eius opera essent reducti, omnes in exilio fuisse perituros: uitam, sanguinem, fortunas, omnia eius pendere beneficio, nec multum interesse, priuata an publica autoritate imperaret, quibus pro tanto beneficio omnino esset imperaturus, nisi quod ciuitas futura sit eius auspicijs moderatior, neq; tranquillior. Nimis durum uideri, quem inimici do/

ci do/

ci domi regnantes, Dominum appellent, eum ami/ cos una exulantes, eiusq; opera liberatos, ciuita/ tis Rectorem fastidire: nihil hoc aliud esse, quàm ini micos ipsos odio & pertinacia præstare, & illos amicos esse uelle, se inimicos fieri. Capesseret ergo ultro oblatum imperium, se quidem non modo non impedituros esse, sed suis etiam si ipse nolit manibus atque humeris inuitum, ad curiam & palatium col laturos. hic dies prope totus eiusmodi altercationi/ bus consumptus est. Postridie illi ijdem Legati re/ uersi, in castra pleniora mandata retulerunt, nulla de captiuis conditione interposita. dedi urbem, fœ/ deraq; & pactiones in sequentem diem dici placuit. Collis est urbi ad occidentem aduersus, Montem Morcinum uocant, in cuius cacumine Templum prominet celeberrimum, hunc locum dicunt, ubi po stero die, de summa rerum paciscantur. Brachius cla ra iam die, cũ parte copiarum ad eum locũ contẽdit, occupatq; monticulũ. Legati ut erat constitutũ, eo/ dem paulo post conuenere. Composito statim bello, sublatisq; offensionibus, fœdera in hunc modum fe/ riere. POPVLVS Perusinus urbem, agrum, uias, templa, fontes, seipsum Brachio dedit. ILLI CI/ VES parento, Dominum bona fide appellanto. AD EVM de rebus urbanis publicè referunto. CON/ CILIA COETVSVE, nisi quos ille iusserit, ne faciunto. QVI NON PARVERIT rebel/ lis esto. REBELLEM quiuis impunè occidito.

EXVLES quiq; rediere, quiq; redituri sunt, sua tecta, fortunasq; adeunto. NVLLVS impedito. CAETERVM pax cum ciue esto. QVI SEDITIONEM excitaßit, mala cruce suspenditor, aut securi percutitor. BRACHIVS publica uectigalia, nisi quæ publicis impēdijs superfuerint, in rem suam ne uertito. VRBANOS Magistratus, præter Quæstorē, Prætorēq; populus legito, creatoq;: et quē uolet cui uolet, cooptato. SVFFRAGIA libera sunto. PROVOCATIO ad Brachiū etiam rerū capitalium esto. SIQVIS prouocationi obstiterit, fraudi esto. NOVAS exactiones, inuito populo, ne cogito. DELECTVS in urbe, nisi populus iusserit, ne habeto. DECEMVIROS ne contemnito. MAIORVM decreta seruato. CIVITATIS instituta, nisi quæ populus abrogaßit, ipse ne uiolato. Conditionibus datis acceptisq;, Brachius in castra, Legati in urbem reuertuntur. Octauo post pugnam commissam die, Brachius ingressurus urbem, polire milites arma, & in agmina quàm ornatißimè componi exercitum iubet. magno studio de ornatu exules contendebant: rati quo instructiores ornatioresq; urbem introissent, eò plus autoritatis in ciuitate occupaturos esse. Militibus quoq; par contentio, ne uel ornatu, uel studio in ducem superati uiderentur exulum æmulatione adducti, arma per totā noctem polire, equorum iubas comere, seipsos nouo cultu exornare. Vbi primum illuxit dies, frequētes ad ducis tabernaculū cōuenère.

Hic

Hic noua exorta contentio, duas circiter horas, alter cando consumpsit. Veterani exercitus milites proximum Duci quærebant locum: contrà exules, magnum id futurum dedecus rati, propiores lateri hærere cupiebant. illi sæpe nouis ruptas uulneribus cicatrices ostendere, non frontem, non uultum, non aures integras dicere. pleriq; pectora totiens obiecta hostibus ferroq́; traiecta denudare, nec quicquam tam gloriosum, quàm uulneribus uincere putabant. Exules alij nobilitatem, patriæ expectationem alij, nonnulli qui bello interfuerant, et ipsi quoq; sua uulnera prætendebant. certamen uirtutis & superbiæ uidebatur exortum, alteris sua gloria, alteris maiorum splendore nitentibus. Brachius diu contentione agitata, placatis tandem militum animis, exules eo die censuit honorandos, qui ueluti nouæ sponsæ cum pompa atq; apparatu domi expectarentur. igitur cedentibus magis quàm consentientibus militibus, dignißimũ dedit exulum primoribus locum: delectaq́; ex omni exercitu promiscue manu, fortißimorũ equitum, exulumq́; unum agmen effecit. cæteram aciem suas in turmas distributam, mirifico composuit ordine, ut quisque equo, armis, præsentia ornatißimus erat, ita primum in turma collocauerat. Nec minore quanquam diuerso apparatu instructa ciuitas erat, qua porta ingressurum urbem putabant, eam ciues purpureis tapetibus, & hinc atque hinc longè pendentibus aulæis adornauerant: uia omnis uiridibus

inſperſa floribus, odores late perfundere, priuatorum feneſtræ pannis ut cuiuſq; erant fortunæ pulcherrimis diſtinctæ, ornatæq; patebant. muliebria quoq; monilia uſquequaq; interlucentia, quæ ſole repercuſſa crebris ſcintillulis tranſeuntiū feriebant oculos. bullæq; et aurea balthea ad terram uſq;, tractu longiſsimo demiſſa fulgebant. Nec minor inter ciues, ornandi parandiq; contentio, quàm incedendi militibus fuit, ut quibus nihil magnificentius priuata opulentia ducebatur. nec ullum nouo domino glorioſius iocundiusq; uictoriæ ſignum oſtendi poſſe arbitrabantur, quàm priuatas ciuium opes, nihil eius imperium pertimeſcere. Vicit priuata ſtudia, publicus apparatus: quippe forum ne ſolis æſtus ad ima penetraret, undiq; alte tegentia uela operiebant. trapezitarum menſæ aureis confertæ nummis, mercatoresq; uario genere longe lateq; pendentium purpureorum menſas tabulataq; compleuerant. Hæc omnia medio in foro eminens palatium ſuperabat. illic Gallici tapetes feneſtris longum exeuntes: illic aurea atque argentea uaſa per ſcalarum gradus diſtincta, mirantium aciem perſtringebant. Iam magna parte diei, urbanis militaribuſque apparatibus conſumpta, Brachius compoſito uelut ad prælium agmine, per ſuperiorem portam, in qua nihil erat apparatus, Vrbem ingreditur. Eius rei cauſſa non ſatis eſt comperta. Sunt qui putent, nimium populi concurſum, & ciuiles inſidias ueritum. Alij expeditius iter, commodioremq;

dioremq́; præliãdi si opus fuisset, locũ esse delectum. nonnulli, quod eam qui incolerent Vrbis partem, suæ factionis prope uniuersi habebantur. Vbi ad forum est peruentum, tum uero uario genere tubarum tibiarumq́; & tympanorum personabant omnia. milites partito in geminam aciem exercitu, utrunque fori aditum occupare contendunt. Vbi aliquot horis est præliatũ equestri certamine, Brachius antequam palatiũ imperij locũ sedemq́; conscenderet, Decemuiros, ac cæteros urbis magistratus, & præterea populares iureiurando in fidem potestatemq́; adegit. Statim eius nomine atq; iussu, circumlata præconia, accepti imperij dedere signum. Postridie eius diei profugos, rebelles, exules etiam qui bello non interfuissent, quoscunque quauis de caussa damnatos in exilium, quod humanitatis esse putauit, suo decreto censuit reuocandos. Quibus pecunia mulctatis, soluendo non erat. eamque ob rem ciuitate carerent, absoluendos decreuit. Sed ciuilia dißidia radicitus extirpare conanti, necessarium uidebatur, exulibus domos, agrosq́; restitui, quos post factam seditionem plebeij contra ius gentium, nullo more, nulla lege occupassent. Sed quando nimis periculosum erat, optimatium licentiæ rem permittere, ne plus sibi quisquam, quàm sua essent, uendicaret: placuit omnia populi decreta, quatuor & uiginti annos antea facta (tot enim nobilitas exulauerat) noua autoritate rescindi, & quæ ante id tempus

cuiusq; fuissent, integra optimatibus cedere, reliqua plebis esse. Cæterum iure an iniuria nobilitas plebis, plebs nobilitatis opes ante id tempus occupasset, constituit, qui seruato more, institutisq; maiorum de iure ciuili moderatißime iustißimeq; disceptarent, quod suum eßet cuiq; tribuendo, rapinæ, uis, iniuriæ, cæteraq; factionum mala, cuncta sublata, grauißimi acerbißimiq; propositi cruciatus, ultionibus nobilitati est interdictum. Sed quod ipse nouas expeditiones agitabat animo, nec bello desistere ullo modo statuebat: ueritus ne se absente aliquid seditionis excitaretur, primum legem tulit, de seditionibus coercendis. Mox ad eradicandas simultates, Nouemuiros ex plebe, totidem que ex nobilitate delectos, ciuitatis curæ custodiæ que præfecit. Hac re plebeiorum animos mirifice sibi reconciliauit, ne optimatibus quidem offensis, omnium æquata dignitate. Optimates, quibus insidentia adhuc animis exilia, dulciora præsentia bona faciebant, contenti sua fortuna uidebantur, plebeij bello superati, dono datum putabant, quicquid à uictore, quum eripi belli iure potuisset, misericordia & liberalitate non esset ereptum. Victores ac uicti æquabili moderatione habiti, parq; omnium fortuna, nisi quod alteri sua bona recepissent, alteri reddidissent aliena. Iis maius atq; amplius adiecit beneficium, æs alienum superiore bello, quo ciues ad repellendum se milites conduxerant, à potentioribus exactum, inopia ærarij

in pu-

in publicum collatum pecunia sua restituit, existi/mans ad quem urbis uectigalia prouenirent, eiusdē esse quicquid conflasset ciuitas æris alieni, persolue re. nihil hac uel æquitate, uel liberalitate præclari/us, ut quasi quod stipendium essent aduersus se emeriti conducti milites, id tunc dinumerare ipse præ/sentibus uideretur: totusq; ad conciliandos sibi ci/uium animos intentus, publici parentis uidebatur induisse personam, uerbis tamē quàm factis mitior, et benignior, arte quadam efficere solitus, ne quem ab se nisi magna spe plenum dimitteret: quod autē re præstare cuiquam noluisset, non se id nolle, ue/rum honestè non posse, atq; ideo quod non posset, angi animo contendens, causam etiam quare non posset afferebat, ut etiam in denegando gratiam ini re, beneficusq; esse uideretur. Nec comitas deerat, uel ciuibus uel militibus nominatim appellandis, il/lud maximè omniū memorabile, ne unum quidem habuisse in castris equitem, cuius nomen non tene/ret: nullum peditem, & ne tyrunculum quidem, quem utro ab exercitu suo, an hostium esset non primo statim aspectu internosceret. Sæpe Legatorū nondum exposita præuenisse mandata, sæpe homi/num sermones in foro aut in acie loquentium, la/biorum motu percepisse, neminem unquam allocu/tum, quem longo post tempore multis intercurren/tibus annis, ubi aut quid secum egisset negocij, non primo statim occursu reminisceretur. Hinc uana

illa uulgi opinio, dæmonem præsagum atq; interpretem rerum futurarum, crystallo inclusum habuisse, atque eius monitu, cuncta foris domiq; gesisse. Neque tamen ciuilibus atque urbanis rebus, quàm bellicis & militaribus obscurior, sed uelut natura ad omnia natus atque instructus, cum architectis de architectura, de mercatura cum mercatoribus disceptabat. Bello quidem nemo rapacior, pace uerò, iusticiæ & æquitatis obseruantior nemo. Familiarem & suæ factionis hominem furti compertum, magistratu, quem forte gerebat perfunctum, suspendi iussit. Quum unumquenq; pro dignitate complecteretur, iusticia tamen æquabili teneri omnes uolebat, acerrimus defensor imbecillitatis. Nullius tamē rei, quàm ædificandi studiosior, sæpe inter militaria opera, fertur de urbanis ædificijs, usque ad delicias cogitasse. Ociosis, & nihil agentibus infensus, Fori tritores, appellabat. Sed eo componendis urbanis intento, exulum, qui bello non interfuerant, audita uictoria suorum, ingens undique multitudo confluebat, qui partim diuturno exilio ad extremam redacti inopiam, atque ideo prædæ, rapinisq; intenti, partim maiorum titulis, magis quàm uirtute sua dari, omnes ambire clietelas cœperunt: mobilem multitudinem blandè appellare, longo comitatu uulgi frequentiam cogere, priuata insignia concedere, omni uia atque studio pellicere iuuentutem. Quæ res, quum magnam inter ciues contentionem pari-

tura

tura uideretur, omnibus qui nobilitate atque opibus pollerent, de cœtu & frequentia contendentibus, coërcendam tam fœdam ambitionem uisum est, & paucorum insolentiam elationemq; noua lege retundendam: uocato igitur in consilium populo, graui oratione, & qui ducerent, & qui sequerentur castigauit. NON placere sibi, ait, tot simul reges uno in Regno exortos esse, inuitum se unum imperare ciuitati, nec passurum opprimi à cæteris patriam, quam ipse si per factiones liceret, mallet liberam uenerari. Quid illi plebeculam, turbulento cœtu, aliena celebrare tecta, priuatasq; ciuiũ domos frequentare, compellerent? non ideo tot à se gesta bella, tantaq; rerum adita discrimina, ut qui foris parere consueuissent, domi suis ciuibus imperitarent: satis fuisse, ope sua ab exilio esse reuocatos. Hæc se illis exprobrare, qui patriæ inuiderent fortunæ, & fœlicitati suæ, cuius opera & ciues suam patriam, et patria suos ciues recuperasset. Proinde, essent sua quisq; ciuili libertate contenti, non prohibere, quem uirtus cuiq; aut genus dedisset locum, cum honestè magnificeq; obtineri: NAM alterum altero clariorem esse, et HOMINEM HOMINI, NATVRA, MORIBVS, DIGNITATE PRAESTARE. Sed factiosos cœtus, & tumultuarios comitatus prohibere, in hos se capitali supplicio animaduersurum. Dimissa concione, caueri præconio iußit, Ne quis priuata ciuiũ insignia, aut domi aut

Oratio Brachij in senatu Perusinorũ.

mi aut in ueste haberet, neue cateruatim noctu per urbem incederetur: quietiorem futuram ciuitatem arbitratus, si æmula ciuium studia, contentionesq; submouerentur. Pauci qui dicto audientes non fuere, capti atq; in uincla coniecti sunt, nonnulli priuato insigni distinctas gerentes uestes, eius iussu à prætore medio in foro spoliati, & nisi multorũ ciuium intercessisset gratia, capitis causam dicere coëgisset. Sed in tanta multitudine, totiq; ciuium studijs, magno opus erat præsidio, né quid eo absente seditionis excitaretur: iam enim nouam expeditionem coquebat animo. Primum igitur omnes uicorum uiarumq; catenas rescindi, ciuitatis quoq; ligneas portas effringi iubet, quod ea de causa fecit, ne si qua tumultuaria manus forum occupasset, subitus equitum accursus impediretur: duas deinde arces, quæ sæpe à maioribus, populi impetu deiectæ sine custodibus erant, reficiendas quàm munitißimè structissimeq; curauit, quæ fido imposito custodum præsidio, mirum in modum nefarios ciuium conatus represserunt. Rebus Perusiæ compositis, decimo post receptam urbem die, educto in nouam expeditionẽ exercitu, in Asisiatum fines contendit. hic Bastiam, in primis finibus non procul à Chiasio amne situm oppidum, acceptam in potestatem, Guido Feltrano restituit, Sigillo Spelloq; receptis, quorum alterum in agro Perusino, alterum Fulginatibus finitimum, Guidus superioribus bellis occupauerat. Hæc gerentem,

rentem, noua inceſsit cura Pauli Vrſini perſequendi, SIC iniurias aduerſis in rebus perpeſſus, in ſecundis capere non potuit. Etſi NVLLA IRA eſt uehementior, quàm ubi animum ſtimulat recordatio collati beneficij. Repetebat enim, Paulũ ad Rocchamcontractam ſuum oppidum confugiſſe, atque illic regijs obſeſſum copijs, magno cum oppidanorum incommodo aliquot menſes eſſe defenſum: poſtremò ne quid beneficio deeſſet, non ante ſuum aduentum atq; opẽ, obſidione eſſe liberatum. mox deinde abrupiſſe tamen ab exercitu, et uiolata fide, hoſtibus auxilium ferre uoluiſſe. Haud diſsimili fraude, & ſe optime meritum, & hoſtes fuiſſe deceptos, fidem atq; amicitiam, una perfidia atq; ſcelere eſſe uiolatam, nunc ſuam & ſuorum, non iam hoſtium, ſed ciuium cauſam uindicandam eſſe. Paulus ad Collemfloridum, quod eſt Fulginatium oppidum ſtatiua habebat, qui oblitus quas intuliſſet iniurias, nihil inimicum aut hoſtile metuebat. Brachius Tartaliam cum delecta manu ad eum interficiendum, cohortesq; diripiendas præmiſſum, non multò ſubſequebatur interuallo. qui ut erat imperatum, uagantem extra mœnia confodit, eius milites ſubito pauore attoniti, recurrere ad arma, factoq; in Tartaliam è loco ſuperiore impetu, niſi ſubſidiarium militem Brachius auxilio miſiſſet, ingentem ea die ſtragem edidiſſent, ſed coëunte multitudine, eum habuit exitum pugna, ut capti hoſtes ad unum, atq; rebus om-

nibus

nibus spoliati, dimitterentur. quæ res mirifice exerci tum confirmauit, ingenti præda locupletato milite. Paulo interfecto, Tartalia ad occupanda eius oppi/ da cum suis copijs in agrum contendit Romanum. interea ad Brachium Reatinorum uenere legati, qui sex milibus numum multati, quod Brachianum mili tem occidendum curauerant, in fidem recepti sunt. namReate quoq; factionibus intestinis atrocius, quā finitimæ urbes agitantur. ueriti ergo ne exules tanti Ducis auxilio ciuitatem inuadentes, aduersæ factio/ nis multitudinem excitarent, imperij summam ad Brachium detulere. iam enim maiores erant illius ui/ res, quàm quibus resistere posse, ne remoti quidem populi crederentur. Per hos dies, Narnienses, & ipsi quoq; seditiosi, sponte deditionē fecere. quorum exemplo finitimum oppidum, Sanctumgeminum uo cant, legatos, qui imperata facturos, Prætoremq; eius accepturos dicerent, miserunt. Tanta facta re/ gni accessione, maiore Vmbriæ parte subacta, in a/ grum Picenum cum exercitu proficiscitur, sperans id quod futurum uidebatur, oppida Caroli Malate/ stæ, quem captiuum in uinculis habebant, facile in eius deuentura potestatem: præmissis qui ad deditio/ nem sollicitarent. Monsbodij, Capazanū, Morrum, Massatium, Maiolato, & alia quædam exigua ca/ stella non expectata oppugnatione, portas aduentāti duci aperuerunt. idem factura cætera uidebantur, ni Pandulfus Malatesta, Caroli frater, & Martinus Fa

uentinus

uentinus clari bello Duces, qui per id tempus Brixiæ statiua habebant, audita Brachij profectione, in Picenum uenissent, qui cæteris nondum occupatis oppidis, firmißima dispoſuere præſidia. Fertur Brachius uel insita à natura prudentia, uel præſagio quodam diuino ſcripſiſſe ad Martinum Fauentinũ, hominem ſupra modum pecunioſum, admonuiſſeq; ut ſibi caueret, ne ipſe Carolum redimere ſua pecunia cogeretur: illum uero aut dißimulaſſe, aut in aliam partem accepiſſe. nec multis poſt diebus, ficta confœderationis ſuſpicione, à Pandulfo circunuentũ atq; interfectum. Brachius cognito hoſtium aduentu, ne fruſtra æſtatem in his locis cõſumeret, capto Saxoferrato, et Gualdo Nucerino Peruſiam reuertitur. hic comperit Peruſinos finitimis intuliſſe bellum, & eius nomine Caſtellumplebis 20000. paß. procul ab urbe, et huic finitimũ Caſtellumnouũ ad defectionem compuliſſe, nihil illi gratius eſſe potuiſſet. iam non militib. ſolum uſurus bello uidebatur, ſed ciuiũ etiam ſua ſponte militantiũ delectum habiturus, et ſæpe antea Peruſinorum uirtutem ſuperiore perſpexerat bello, nunc eos ſuo imperio acceßionem ſponte quærere, id demum mirifice lætabatur. quam ob rem, uocato in concionem Populo, gratias publice priuatimq; egit. Iterumq; pronunciato militibus itinere, in Picenum reuertitur. huc legati Venetorum, qui Malateſtis fauebant, ad Brachium uenere, accepti magno honore, & exponere mandata iußi. Primum congratulari

tulari Venetos eius uictoriæ dixerunt, cuius etsi nulla adhuc extarent in eum Populum beneficia, tamē uirtutem illius & fortitudinem pergratam esse. sperare pro magnitudine gerendarum rerum, eius se opera usuros, mutuaq; intercessura officia, nam nec Venetos ingratos esse, nec Brachium quicquam, nisi summa cum fide gerere solitū. Deinde quod reliquum ad præsentem spectaret legationem, plurimū orare, ut Carolum Malatestam optimè de Venetorum Rep. meritum, commendatum haberet, & si quid apud eum tanti populi ualeret autoritas, sine precio liberaret: magnum id futurum Venetis munus, nec ullam gentem esse gratiorem, non bello sōlum cæteras nationes, sed etiam liberalitate & beneficentia uincere. quod si nimio peterent studio, nō uideri mirandum, qui amicos suos deserere in calamitatibus impium nefariumq; iudicarent: semper Venetis quòd modico diuiderentur mari, amicitiam cum Arriminensibus, societatemq; stetisse. Tam amplæ Legatorum postulationi, Brachius paucis respondit: Habere se Venetis ingentes gratias, qui legatos gratulatum ad se misissent: cæterum quod ad Carolum pertineret, inuitum se contra illum cepisse arma, nec mouisse Arriminensibus bellum, sed ultrò inuasum ac laceßitum. nulla in re militaria iura uiolasse, nihil illi secum fuisse negocij, defendere se armis coactum esse. FORTVNAM quæ causæ plurimum fauere solet, uictori affuisse: Caroli non

non minorem iniuria, quàm intulisset fuisse iacturā. quippe se ad penates suos redeuntē arcere uoluisse, nec dubitare, si superior ille in acie se cepisset, fuisse sibi crudelissima morte pereundum. Sæpe hostem cum factis nequiuisset, uerborum immanitate sæuire auditum: se tamen, dijs gratias, ingenio esse mitiore, nec quid hostis in se uoluerit, sed quod ipse in hostem debeat cogitare. Nunquam sibi cum quoquam de sanguine, semper de gloria & dignitate certatum, illum uictorem, uita se fuisse mulctaturum: nunc quando Dij melius huic bello consuluissent, pecunia mulctari captiuum Ducem, quem ipse si par pari referre pergeret, uarijs supplicijs, durissimisq; tormentis excruciasset. Carolum quidem pecuniosum esse, & latos obtinere imperij terminos: sibi uerò omnia contrà, pecunias nullas, multum æris alieni, nuper receptam ciuitatem diuturno exinanitam bello, non stipendia, non uectigalia pendere. hæc quoniam stipendiarijs careat, aliunde quærenda esse, nec ulla re quæri honestius potuisse, quàm bello. Iam tunc maximis urgeri difficultatibus, quū tot undique præsidia disponenda essent, atque omnia mercede conducenda: igitur si centum milia nummûm persolueret, liberum abiturum, nec moleste ferrent pecunijs mulctari eum, qui si uicisset, sanguine se mulctasset. Legati quorum princeps erat Belberus quidam, uehementius instare, et minas precibus miscere cœperūt, uel quod ita publice habe

rent in mandatis, uel ut id quod magis Brachius est suspicatus, priuata gratia, & intima cum Carolo familiaritate coniuncti, omni ope atq; studio pro eius salute niterentur. At Brachius, quem, ut preces flectere non poterant, ita minæ acrius incenderunt. Quid hoc (inquit) est mali, si iuuare cupitis amicum, quin illum pecunia uestra redimitis? Cur ab eius id postulatis hoste, quod uos amici præstare non uultis? Centum milia nummum belli iure mea sunt, ea uultis ut dono dem hosti meo, cur non uos uestro potius amico? RE NON uerbis constat amicitia. Nihil enim facilius est quàm uerbis iuuare amicũ. Nihil turpius, quàm cum re est opus, uerbis adesse. quid mihi quæso interminamini? quos ego nec offendi unquàm, nec quod spero sum offensurus. Si uestro mari piratica classe nauigantem, si terra uexantem imperium uestrum intercipietis, nihil equidem recusabo. hic si forte bellum inferetis, nec animus quidem mihi deerit propulsandi. quod si defecero uiribus, aut aliunde petentur auxilia, aut illud certe cogitabimus: NIHIL homini gloriosius, quàm aut propulsare iniurias, aut si hoc non poßit, mori propulsantem. Vtcunq; futura sit res, hoc unum affirmare uobis possum, nemo Brachium uertentem terga, sed aut uincentem, aut bello morientem intuebitur. Poinde, facessite nunc, qua huc ijstis uia, mihi certum est, quando minis res agitur, tandiu captiuos habere in uinculis, etiamsi perpetuo detinendi sint, donec qui redimendi

mendi sunt, militari more redimantur. Legati minis abacti discesserunt. Hæc dum in Picenis agerentur, Perusini nouas seditiones excitauere, discessu Brachij licentius uagante multitudine. origo seditionis fuere plebeiorum nocturni cœtus, qui diu oppressam optimatium potentiam, tam subito leuatam ægre molesteq; ferentes, quo pacto urbe eos depellerent, cogitare dicebantur. sed bis ea tentata seditio est. primum eorum quos Brachius ciuitatis curæ delegerat, autoritate sedata. mox optimatibus arma capientibus, ciuili clade restincta, ex plebeijs aliquot trucidati sunt, pleriq; urbe agroq; depulsi, reliqui tam inepti bello, quàm pacis cupidi, propinquorum gratia incolumes seruati. Sic mutata fortuna qui paulo ante regnauerant, in exilium deiecti: qui exulauerant, regno restituti, humanarum rerum exempla præbuerunt. opes exulum partim direptæ, partim in publicum collatæ ærarium, & in ciuilium magistratuum æra constitutæ. Optimates post pulsam alterius factionis multitudinem, rem omnem, ad Brachium ut se habuerat, per literas nuntiarunt: inimicorum culpa factum contendentes, nec se priores cepisse arma, sed ad capitis, uitæque defensionem coactos. Caput autem eius tumultus fuisse Ranerium, Brachij is erat auunculus. Qua re diligentius inuestigata, compertaque, restitui suas cuique opes, cæterum authores ipsos in exilio esse decreuit. Optimatibus admonitis, ut ciuium saluti parceretur, &

quanto minimus posset, exulum esset numerus: quie tiores futuros ratus qui remanerent, si hoc tam gra uiter punitæ seditionis exemplo admonerentur. Inter hæc Arriminenses, magnis factis auctionibus, ingen tiq; coacta pecunia, Legatos ad Brachium de redi mendis captiuis, simulq; de facienda pace miserunt. Conditiones fuere, ut acceptis octoginta milibus nũ mûm, Carolum liberum sociumq; factum dimitteret: deerant ad constitutam summam uiginti milia. pro his aliquot dierũ dilatio est concessa. pace confecta, Perusiam cum exercitu reuertitur. Carolus Berardo Camerti tandiu obseruandus traditus, quoad pecu niam persoluisset: ea partim persoluta, partim Feltra no sponsore promissa, intra paucos dies, quinto men se postquam captus profligatusq; fuerat, Arriminũ ad suos reuertitur. Brachius dato militibus stipẽdio, & quæ bello gerendo usui forent comparatis, pro ximam expeditionem pronuntiat: mox omni exerci tu ex hybernis deducto, iter primum Tudertum, ad componendas res urbanas, deinde Spoletanum, Nur sinorumq; fines ingressus, agrum infesta populatio ne uastabat. Spoletani Nursiniq; facta inter se iam pridem societate, Legatos de pace miserunt, ueriti ne populato agro, statim obsidione intra mœnia cõ pellerentur. pax non ante data, quàm decem milia nummûm ad stipendium militi contulissent, pecunia collata exercitum agro deduxit. Tota iam Vmbria uectigalis facta, in eius deuenerat potestatem. Roma

erat,

erat, quæ inuictum animum, ingenti cupiditate ſollicitum habebat, hanc ubi ſubegiſſet, nihil imperio ſuo defuturum exiſtimabat, nec deerant, qui ad urbem occupandam uocarent, coniurationeq́ꝫ facta deditionē facturos pollicentur. igitur cum omnibus copijs profectus in agrum Romanum, *trans amnem* Anie*nem non multum procul ab* Vrbe *caſtris conſedit.* Romanis *pauca admodum erant præſidia, & agri uaſtationem pati, rem putabant indigniſſimam. Pontificis legatus, qui* Vrbi *præſidebat, ubi tam propè imminere hoſtem cognouit, etſi nihil dubitabat, quid illi animi foret ad imperium occupandum, metu tamen diſſimulato, ad eius caſtra ueluti ad amicum ſociumq́ꝫ proficiſcitur. eius aduentum* Brachius *magnificè, ut par erat, excepit.* Q*uærenti quàm ob cauſam* Vrbi *admouiſſet exercitum, reſpondit,* CAVSAM SIBI EANDEM QVAM PONTIFICIBVS ESSE IMPERANDI GLORIAM. Nec *tamē ideo* Romam *occupatum ueniſſe, ut* Pon*tificatu eriperet imperium, ſed ut quandiu* Pontifex *abeſſet,* Italiā *uacuam præſidio, & multorum* Tyrā*nidi expoſitam, cuſtodiret.* L*egatus diu nequicquam dehortatus,* Romam *redijt, exiſtimans paucorum cōſenſu accitum hoſtem, nec auſum illum tam parua manu tantam aggredi* Vrbem *fuiſſe.* Vocatis *ergo ciuibus in concionem:* BELLO *(inquit) petimur* Romani, *adeo multos qui paulo plus habeant potentiæ, uel infirmitas ueſtra, uel* Vrbis *fatum inuitat.*

paulo ante perpeßi Regem sumus, nunc, (si dijs placet) Tyrannum Roma patietur, & tamen mœnibus atque armis septi, & populi multitudine muniti sumus, quanta si animi non fluctuarent, hostis ne ultimos quidem fines huius Vrbis, ausus fuisset attingere: nunc quando nec fortuna uestra contenti estis, nec fidei iacturam ueremini, cogor non minus à uobis hoc sanctißimum imperium, quàm ab hoste defendere. Maiores uestri, qui ab oriente ad occasum extenderunt imperij fines, nulla uirtute magis, quã fide atque integritate claruerunt: uos nisi iampridem ab illis degenerastis, nihil magis in contemptu habetis. Nec optimi Pontificis rem ago, qui etiam si esset immanis, colendus tamen uobis pro fide & gloria foret: mouet me uestræ ignominiæ labes, qui ubi hostem receperitis paucorum factione, quid nisi Domini uestri desertores appellabimini? potuit hoc in Rege honestius, & pro potentia, & pro dignitate tolerari. Et ubi semel delinquitur, fato magis ascribitur quàm uoluntati: sed à Pontificis fide deficere, parere Tyranno, quid hoc indignius Romano populo? & iam natura dicemini, non fato totiens peccare didicisse. Patiemini cruentum hostem contaminare hanc terram? in qua tot monumenta religionis, tot sanctißimi cineres, tot simulachra, templáq; deorum immortaliũ? patiemini non hominum modo, sed etiam Deorum esse desertores? quo animo feretis tot delubra, militũ fieri stationes? ut quæ sanctißimo

religionis cultu celebrari solent, ea militari libidine polluantur. Exteræ gentes & nationes, quum uestram hanc terram ingrediuntur, pura mente, suspensoq; animo, uix attrectare uel ipsos audent muros, uix premere pedibus diuinum solum, uos non premendam hanc urbem, sed conculcandam, nec conculcãdam solum, sed coinquinandam, diripiendamque hostibus concedetis? quid finitimi, quàm pulchrè perfidiam uestram obijcient uobis? Etsi scio non omnes tam corrupto esse animo, ut coniurationis autores sequi possint, hos ego nunc admoneo, hos alloquor, capita arma fideles ciues. qui perfidi esse uolent, eant ad hostem, uocent, introducant, nec in hoc quidem præstabunt, paulò post ab illo quoq; defecturi: etsi scio PRODITIONES gratas esse hominibus interdum, proditores tamen semper nefarios, detestabilesq; iudicari. Nec ijs magis confidit hostis, quàm nos qui confidimus deceptos esse reputabit. Hac oratione partim restincta coniuratione, partim animis ciuium confirmatis, defendere se armis decreuerunt. Brachius quum oppugnare Vrbem copiarũ paucitate non posset, uexare agrum est aggressus, continuos deinde complures dies, latè factis excursionibus, pontem Salarium, præsidiaria manu defensum, durißima oppugnatione adortus, ut cepit: traiectoque in patentes campos exercitu, ad portas usq; urbis, magno cũ impetu penetrauit: suburbanis ædificijs populatis, octingẽtos circiter Romanos, ne ipsi

quidem Romani, captos fuisse negant. hac tanta calamitate perculsi ciues, legatos qui de pace agerent ad Brachium in castra miserunt: multæ proponebantur conditiones, nulla tamen præter Vrbis deditionē recepta est. Ciues habito inter se consilio, quum tantus ad portas instaret hostis, nec ulla spes esset auxilij, Vrbis Rectorem appellatum, intra mœnia cum
externi exercitu receperunt, rati, si qua hesterni belli uis incubuisset, præsidio tanti Ducis tutißimos esse futuros. Vrbem ingredientiut, SVNT hominum magna nouis in rebus studia, undiq; urbani apparatus, in triumphi speciem præferebantur. Peruentum iam uidebatur ad imperij culmen, sed aduersus tantam gloriam, dij atq; homines statim insurrexere: quippe quū alterum iam mensem, molem Hadriani nequicquam oppugnasset, exercitum perniciosa inuasit pestis, siue prælijs intentum militem solis æstus relaxauerat, siue densioris cœli infecerat perniciosa caligo: corpora primum occultus inuadebat languor, mox paulatim deficientia, pestilens sitis ardor exurebat. Hæc non aqua, non liquore ullo extingui sedariq; poterat: pleriq; bibendo laßi deficiebāt, pauloq; post moriebantur. Brachius uix quarta parte copiarum incolumi, ueritus ne populus uel alieno hortatu, uel suo impulsu, in ægrotum & penè confectum exercitum concitaretur, Rugerium Perusinum, & Berardum Camertem cum sexcentis equitibus, quos ad agrum Picenum præsidio reliquerat, Romam acciuit, rursusq;

ſuiſq; fruſtra oppugnata arce, quum nouas copias idem ille morbus inuaſiſſet, ſimul quòd Neapolitanorum copiæ ad ſoluendam arcis obſidionem aduẽtare nunciabantur, Roma diſceßit, commodius curatum iri militem arbitratus, mutata cœli regione, paluſtriq; & fluuiali uitata caligine. Poſtquam urbe diſceſſum eſt, Romani ſeptuageſimo die, poſt deditam urbem ad hoſtes deſecêre. Peruſiam reuerſus Brachius, exercitum ad hyberna dimiſit, ipſe conſtituendæ ciuitati, ſtabiliendoq; imperio intentus, omnibus oppidis atq; urbibus, quæ in ſua eſſent poteſtate, annua tributa imperauit. Tudertini, Vrbeuetani, Narnienſes, Interamnenſes, Eſini, Spellani, Cãnarienſes, Reatini, cæteriq; finitimi populi, ut cuiq; magnæ erant opes, ita precioſa pallia, ſic enim genus tributi uocant, pendêre iußi ſunt. Hæc res maxime omnium Peruſinorum deuinxit animos, uidebant urbem pauloante obſeſſam ac penè dirutam, optimis legibus, æquißimis inſtitutis confirmatam, & quod longè glorioſißimum putabant, caput imperij factam: finitimas autem urbes, partim tributarias, partim uectigales eſſe. Pallia erant, quæ plus dignitatis afferre, magiſq; imperio decori eſſe iudicabant: ea uerò qua die Brachius Carolum profligauerat, quot annis conuecta primum uniuerſa in foro collocata, mox ad ciuitatis celeberrimum Phanum delata ſuſpendebãtur. Finitimi quoq; tyranni, aureos cyathos argenteaq; uaſa deferebãt. qua die

 hoc age-

hæc agebantur, quo ciuitatem uaria afficeret læti/cia, equestres in foro ludos faciendos curauerat: maxime omnium ludos Perusinos, quibus iam puer sæpe interfuerat, spectare placuit: sic enim patria appellant certamina. Res mira & exercendi corporis atq; animi perpetua efficaxq; materia. Omnis ciuitas duas in partes diuisa, superiorem inferioremq;, noui & inusitati generis armis instruebatur: nonnulli tamē expeditiores, ac leuiter armati, ut qui sola galea, umboneq; & ocreis durato, atq; incocto corio confectis, erant muniti. His pro clypeo erat læua inuolutum pallium, qui & coniiciendis, & excipiendis saxis apti, iactores uocabantur. Ii + celebritate multum ualentes, aciem primam obtinebāt: bellum lapidibus inire iußi, iactorum aciem, quos uocant Armatos, sequebātur. horum armatura grauior, uel qua in bellis, & militia utimur. Primum, ut inde ordiamur, inferiores pedes, lineo triplicato panno, & ceruino uellere distento, atq; oppleto tegebantur. inde ex eadem materia, durißimo & duplici obducta corio, tibiarum munimenta ad poplitem usq; surgebant, superiora crura, ferreis incincta coxalibus: ferreo quidem, sed purpura uestito & corpus tegente, thorace colligabantur. Sed ne quid lapidum colliderent ictus, stupeæ, bombicinæ ueluti laminæ, lineo consutæ panniculo, sub thorace distensæ, uentri pectoriq; adæquabantur, quæ totos obeuntia humeros, ac terga, ad medios usq; ulnarū

celeritate

lacertos,

lacertos, tanquam duæ manicæ descendebant. Col/
lum, inferioremq; ceruicem, panno ac bombice den
sa inuolucra, & durato igni corio fulta muniebāt:
supremum uerticem, ferrea tegebat galea. Huic quo
lapidum late uolitantium casum cernere, quoue ho
stem ferire possent, lata erant ab ore relicta forami
na, in rostri speciem excedēte galea: supra uerticem
tria inuolucra, denso intexta filtro, & in pilei mo/
dum sese proferentia, purpureo argenteóq;, ut cuiq;
erant facultates apice, conoq; surgebant. inde rur/
sus uario pennarum colore, distinctæ corollæ, attol
lebantur. Hæc à tergo ad medios usq; delapsa hu/
meros, purpurea excipiebat lacerna, reliquum cor/
pus ornatior uestis decorabat. hi erant quos arma/
tos uocabant. Dextra alligatum brachio scipionē,
læua clypeum ferentes, excipiendis magis ictibus,
sed tamen etiam incutiendis parati. Ergo ubi uni/
uersus cōuenerat diuersa armatura populus, quisq;
suam in partem secedebat, duæq; ciuium acies, duo
prima fori occupabant ora, medium quod erat spa/
cium, pugnæ relinquebatur. Primum, iuuenes uiua
ci ac robusta ætate, ad tertiam usq; diei horam, ini/
bant pugnam. mox soli pueri suis & ipsi contecti
armis, duabus continuis horis inter se lapidibus de/
certabant. quod reliquum erat diei, omnis generis
ætates ad præliū discursitabant. Primā aciem obtine
bāt leuiter armati, iussi eminus in aduersos saxa cōij
cere. sic quum utriq; semper instare, nunquā fugere
parati

parati propius rem gererèt, grauis armaturæ, quos diximus accurrebant: his turpißimum erat saxa conijcere, sed in mediam ruentes aciem, clypeis, scipionibusq́; pugnabant. nec tamen interea cessabant saxa: uidere erat pulcherrimum, hos ferire, illos cadere, alios subniti clypeo, atq; in aduersarios toto sese corpore inferre, implicare, ac clypeo ac scipione oculos, ora petere. Victoria erat medium occupasse forum, atq; inde aduersarios reiecisse. omnium erat pulcherrimum, senes fenestris, ubi uidendi studio consederant desiliētes aspicere, et toga pallioq́; abiecto decurrentes ad opem fugientibus suis ferendam, sistendamq́; fugam, nec ætatis aut reuerentia, aut imbecillitate contineri poterant. tanta erat partium æmulatio. Sæpe duo milia ciuium in foro hoc modo armati dimicabant, nec unquam incruenta stetit res, nam quot annis deni uiceniq́; contriti, obrutiq́; cadebant, nec perpetuo & continenti certabatur anno. Ludorum initium, iam inde ab Calendis Martijs perfectos duntaxat dies, nec amplius quàm in duos, qui sequebantur celebrari menses cōsueuerant. Nec cæsorum occasione iniuriæ, aut odia gignebantur, uulgo perisse, & casu putabant qui perissent: nec ante pugna desistebatur, quàm alteri loco essent repulsi. tum demum, quouis uno uel puero pacem postulante, prælio excedebant. Constat omnium prædicatione, nihil unquam in Italia solitum geri ferocius, inde robur, & animo, & corpori, inde

ri, inde genti uim, & strenuitatem increuisse putât. Brachiani milites sæpe intermixti iuuentuti, ac pu/gnam ingreßi facile à ciuibus uincebantur. Fertur Brachius, quum fenestra quæ fori imminebat insi/denti, nunciaretur perniciosum esse eius diei præ/lium, multosq́; pertinacia conteri, proinde dirimi pugnam iuberet: spectaculo intentus, respõdisse: Se/nogalliæ fieri me iubes Imperatorem. quod tunc di ci consueuit, quum imperanti nemo nisi ipsemet, qui imperat, paret. Componendis per hunc modum rebus intento Brachio, unum oppidum Saxumfer/ratum detrectabat imperium, quod nullo eo anno collato tributo, haud multo post, quum Brachius Tuderti moram traheret, rebellione facta, defece/rat: arx tamen imminens oppido, & situ egregiè munita, fido tenebatur præsidio. Hac re nunciata, Brachius repente deducto ex hybernis exercitu, in Picenum contendit, occupataq́; munitiore oppidi parte, forum excurrit: autores rebellionis, quia ca/pere non potuit, direptis domibus, maximo affecit incommodo. mox cõpositis rebus, Perusiam reuer/sus, exercitum ad statiua remisit. Per hos dies, nun/ciatum est certiore nuncio, Odonem Columnã, cui postea cognomen Martino fuit, ciuem Romanum, Summum Pontificem declaratum. Ad hunc Perusi ni statim de constituendo imperio, & summa rerũ Brachio permittẽda, misêre legatos, insolito & nun quam antea audito legandi more. neq; enim primo/

res urbis

res urbis duntaxat, uerum summi atq; infimi, & propè omnis ætas consensit, itumq; est in sententiã primum pedibus, mox etiam clamore. Legationis principes fuere Berardus Camers, & Matthæus Vbaldus, quorum opera Brachius pro singulari industria rerum gerendarum, plurimum utebatur. Posthæc quod reliquũ fuit hyemis in hybernis transactum. æstate adueniente, Brachius eductis copijs, ad Castellumplebis paludes Clusinas traiecit, in Senensium fines profectus. Causa traijciendi fuit Citoniensium iuuenum fuga, qui Citonij regnabat, duos filios ad Brachium militatum missos, nondum completo stipendio reuocauerat, qui ut patri obtemperarent, iniussu Ducis militia discessere. eo traducto exercitu, Brachius primo impetu oppidum, altero arcem expugnauit. Senenses quòd eorum agrum contingeret, decem milibus nummum oppidum emerunt: sic transfugæ perfidiæ pœnã dedere. Inter hæc Legati quos ad Pontificem missos ostenderam, post aliquot menses, re infecta redierunt, nec aliudquàm iudicatum Brachium, religionis hostem deuotumq; retulerunt: quod seminarium futuræ contentionis fuisse putant. Brachius satis iam auctis uiribus, ut si intimos quos nõdum bello adierat, affinitate deuinciret. Oddoni ex concubina nato, Fulginatum tyrãni filiam dedit uxorem. Stetit deinde Perusinis, ex ea re, magna cum Fulginatibus amicitia. Posthæc, Brachio ad Saxumferratum profecto, proxima castella

sua

sua sponte uenêre in potestatem, Sanctiseuerini magni oppidi Dominus, ueritus ne bellum in se conuerteretur, misit statim de pace legatos, qui dicerent omnia quæcunq; essent imperata facturum. Quib. diebus hæc in Piceno agerentur, Cherubinus parua manu missus, in fines Vrbiuetanorum oppida quædam in fidem potestatemq; recepit. Per idem tempus Perusiæ ingens orta pestilentia, urbem non solum militari præsidio, sed fugientibus etiam per agrum ciuibus, spoliauit. qua re audita, Senenses qui iampridem Brachio post captum Citonium maximè afficiebantur, centum equites, quadringentosq; pedites, publico ære conductos, ad urbis custodiam misêre. Gratiorem fecit eam rem, Ducis absentia. Hoc tam liberale beneficium, paulopost inita societas excepit, & Senenses quorum permagnæ erant opes, sponte sua stipendiarij facti, quotannis deinde conferenda militibus æra tribuerunt. Quæ liberalitas eo maior est habita, quo ne remunerationem expetere, sed ultrò beneficium accumulare uisi sunt. secuta deinde non societas solum, sed arctior quædam amicitia, & Senensium, & Perusinorum tutiorem habuit rem. Dum in agro Piceno moraretur Brachius, misit qui à Ludouico Firmano, quatuor milia nummum repeteret, quæ pecunia, ex superiore Piceno bello, pro redemptis captiuis debebatur. Ferunt Ludouicum, hoc nuncio accepto, respondisse: Se dormire. qua uoce ad Brachium

perlata,

perlata, & ego (inquit) dormientem excitabo. Pronunciato in sequentem diem militibus itinere, nondum orto sole, mouit exercitum, miraq; celeritate profectus in hostes Falleronum Ludouici oppidum, desubito atq; improuiso aggreditur. hic trecenti equites loci præsidio impositi, quum extra portas temere prælium capessèrent, ad unum capiuntur: facto mox celeriter in portas impetu, frustra repugnātibus oppidanis, intra mœnia milites irruperunt, oppidumq; diripuerunt. hac re perculsus Ludouicus, cui Brachianorum uirtus cognita iampridem fuerat, pecuniam misit. Brachius ingenti simulata ira, pecunia repudiata, propius castra permouit, nec ante duplicatam bello discessit. Octo milibus nummū redempta pax est. hic Brachius inquit, QVIA quod debebat non persoluit, id persoluere coactus est, quod non debebat. His in Piceno gestis, quasi altero orbe gesturus bellum, traiecto flumine Tyberi, longis itineribus Mugnanum peruenit, quod oppidum ab Vlixe Vrsino tenebatur. exercitu admoto, ueritus Vlixes, ne oppidum nullo præsidio munitū oppugnaret hostis, misit qui bellum deprecarētur, ac sese imperata facturum dicerent. Eo in fidem accepto, in Senensem contendit agrum, Clusinaq; tracta palude, haud procul inde surgentia Cocchi Salimeni oppida, oppugnare est aggressus. Cocchus cui longe plus pecuniarum quàm militum erat, Legatos cum quatuor milibus nummum de pace, misit, ea

misit, ea imperata, tutiorem deinde habuit agrum. Continuo Lucenses petiturus, summa cum celerita/te Senam prætergressus, in Florentinorum penetrauit fines. nec hic quidem demoratus, facto per Arniorã itinere, ubi flumen transiuit, expeditam militum ma/num, ad excurrendos Lucensium fines præmisit. ipse cum cæteris subsecutus copijs, paululum substitit: mox in agmina dispositio exercitu, parata intentaq; acie, ad portas usq; percurrit, celeritate atq; impetu quanto nunquam antea delatus in hostes. causa cele ritatis, fuit spes Lucẽsium Tyranni de improuiso ca piendi, quem fama erat, insana extra urbem moliri ædificia: nec ullum præterire diem, quin ad uisendam eam substructionem, incitandosq; operarios, cũ pau/cis exiret urbem, magnamq; diei partem operi inspi ciendo consumeret: alij non in suburbana ædificia, sed ad Castellum Pisanum proficisci solitum, hortos ac pomœria pensilibus muris ædificare nuntiabãt. utcunq; res esset, Brachius maturandum sibi uincen/damq; celeritatem uelocitate censebat. quæ profectio tam præter Lucensium spem fuit, ut uix depopulato ribus uisis, tantum spacij tam subito è Piceno, ueluti pennis in intimam Hetruriam crederent peruolatũ, simul qui excurrerant agrũ prædã agebant, simul ad portas cæteræ constituerunt copiæ. Tyrannus ce leriter per aduersam se recepit portam, primum a/grestium, mox oppidanorum uocibus conclamatus. Brachius ubi frustra petitũ Tyrannum cognoscit,

omnes simul copias, quàm effusissime prædatum dimittit. Lucenses, quod subitis in rebus solet accidere, tanta inuaserat trepidatio, ut obditis ciuitatis portis, oppugnari se statim, aut obsideri dubitauerint: quam ob rem, factæ celeriter munitiones, propugnacula præsidijs completa, uigiles per stationes collocati, machinæ ad hostem arcendum in mœnia conuectæ, fossæ circum urbem altißimo munitæ uallo, hæc omnia populi subita & incredibili celeritate confecta. Interea hostes latè populati omnia, prædæ tantum coëgerunt, ut totius agri Lucensis pecore, agrestibusq; correptis, uastata cuncta, & in solitudinem redacta uiderentur. res improuisa prædam auxit, oppidanis quorum plerosq; longa pax, & metenda colligendaq́; seges, in uillas atque agros adduxerat, nihil hostile metuentibus. Tyrannus bellicis rebus insuetus, tanta suorum calamitate accepta, misit, qui de pace conficienda, redimendaq́; præda & captiuis agerent: COMMODIVS arbitratus, pecunia propellere ferocem hostem, quàm ultimum belli discrimen expectare: nec delectus tantos habere poterat, quibus bellicosißimum hostem reprimeret, cuius conatum atque uires nemo ante id tempus, sine suo magno incommodo, contempsisset. Pax ita conuenit, ut Tyrannus quinquaginta milia nummûm ad biduum persolueret: partim numerata pecunia, partim Florentinorũ mensariorum sponsione promissa. Brachius restituta præda, finibus

agroq;

agroq; decederet. facta cum Lucensibus pace, deductoq; inde ut conuenerat exercitu, Perusiam per Florẽtinorũ agrum eadẽ qua profectus erat celeritate reuertitur: nec ulla commissa mora, facto per Fulginatẽ itinere ad Nursiam obsidendã contendit. iam ad portas peruenerant copiæ, quũ Nursinorũ legati de concordia occurrentes, multis ultrò citroq; habitis, tandẽ quatuordecim milibus nummũ n, bellũ redemerunt. ueriti, ne nondũ collectam meßẽ hostis incenderet, Augustus enim erat mensis: et Nursini prope gelidißimos Italiæ montes habitãt, quo fiebat ut tardius excusa frumenta, nondũ meti atq; excuti potuissent: et iam autumnus, altera non minor agricolarũ imminens spes, aderat. Motis inde castris, profectus cum omnibus copijs in Picenum, Castꝛneam oppidũ cinxit obsidiõe, nec multò post acri oppugnatione perrupit: sed arce aliquandiu frustra tentata, oppidum incẽdio uastauit, qua in re plus indulsit iræ, quàm humanitati consuleret. inde Pergulam profectus, statim recepit in potestatem. Sed iam instante bruma, totundiq; exactis ad stipendium pecunijs, militem ad hyemandum dimisit, ipse cum paucis ad Esim urbem, in hyberna conceßit. Hæc dum geruntur, Martinus, quem Pontificem declaratum ostendi, in Italiam reuersus, Florentiam uenerat. Quare cognita, Brachius semper antea secutus Pontificum amicitiam, Legatos ad eum quoque, qui opem ac fidem pollicerentur misit. Romanum imperium multis tem-

 pestatibus

pestatibus iactatum, ac propè demersum, paulū sub hoc Pontifice attolli cœperat. quæ res Brachium iā tum longo interuallo futura præcogitantem, magis ad societatem impellebat. Legatis & gratiæ actæ, et spes fœderis iniecta est, cæterum nihil certi reportatum. eam ob rem, unum post mensem, redire Florentinam iußi, tūc quoq; infecta re, atq; omni spe concordiæ sublata, redierunt. Brachius ubi uidet pertinacis laborare Pontificem, omni uia congerendam pecuniam censuit, ut siquid belli exoriretur, stipendium non deesset ad militem conducendum. Mittuntur igitur ad Guidonem Feltranum, qui duodecim milia nummûm reliqua ex sponsione repeterent. illo uerba magis quàm pecunias reddente, post crebros missos repetitores, bello ius suum statuit prosequēdum. eductis ex hybernis copijs, in fines Asisiatum, quæ illius erant imperij, castra mouit. Malatesta Balionio, ad urbem occupandam præmisso, direpto Feltranorum præsidio, urbe est potitus. arces duæ arduo in colle sitæ, capi statim non potuerunt, sed ne tempus uana oppugnatione consumeret, modico ad urbis custodiam relicto præsidio, Eugubium cum cætero exercitu proficiscitur: quod iter eò maturius fuit, quod prodendi oppidi spem, quidā ex oppidanis fecerāt. Rugerius Perusinus, cū aliquot equitū turmis præmißus, ingressus oppidū, magna ui atq; impetu oppidanorum repulsus, ad subuenientē exercitum refugit. Brachius ubi uidet proditores neq; ad signum, neq; diem apparuisse.

paruisse, in suburbia quadrato delatus agmine, leue cum præsidiarijs, qui urbi à Feltranis erant impositi, prælium commisit: sed Vrbe montosa atq; aspera situ, & hostium munita præsidio, desperata, populatus agrum, ad Gualdium oppidum reduxit exercitũ. Motis inde castris, quarta die postquam Asisium est reuersus, minorem arcem à custodibus traditam recepit. decimoq; inde die, maiorem & ipsi quoque sua sponte aperuere custodes. Asisio subacto, Legati Florentinorum ad Brachium uenerunt, qui nomine quidem à Populo Florẽtino, re autem à Pontifice missi, agerę de pace cœperunt. Brachius ad eam conficiendam, suos & ipse Legatos Florentiam misit. interea confecta in hybernis hyeme, circiter Calẽdas Martias, stipendium dare militibus cœpit: tantum enim superiore anno pecuniarum coëgerat, ut nihil nouis auctionibus opus esset. Milites quo ciuitas belli commoda sentiret, ex statiuis Perusiam conuocati, hic equos, hic arma coẽmere iussi sunt. omnibus celeriter comparatis, in castra copias eduxit, equitum duo milia, peditum ingentem numerum. His uiribus atq; hoc belli apparatu, ad obsidendam urbem Spoletũ, caput nunc Vmbriæ, proficiscitur. Spoletani aliquot exulibus, qui sub Brachio militauerant receptis in urbem, uno omnium consensu deditionem fecerunt. arx erat inexpugnabilis, omnium non modo in Vmbria, sed in cætera Italia situ atq; opera munitissima. hæc arduo posita in saxo, ex altera parte urbi supere/

minet, ex altera inuijs altißimisq; cincta præcipitijs, finitimorum montium societate, lato interuallo disiungitur. tum ex arce ipsa, pons ad montes pertinet crebris erectus fornicibus, ac tam altus, ut despicientium oculi exorta hebescant caligine: extremo autẽ ponte, turris alta munitaq; medio in monte prosurgit, unde quotiens urbano tumultu impetus in arcẽ fiat, subsidium recipere custodes queant, & hostes munitum turri pontem occupare non poßint. Porro naturæ munimentis, etiam hominum acceßit industria: quippe arcem triplex latißimus præcingit murus, quam etiam sine muro natura defenderet, tam lubrico undiq; & præcipiti lapsu, ut uel deuoluta saxa arcere oppugnatores poßint. Brachius capta exteriore turri, quum & pontem libero aditu occupare contenderet, ipse quoq; instructus clypeo, egregiè inter cæteros pugnam ciebat, & cautior futurus in prælio, ne quis se Imperatorẽ appellaret inhibuerat: pugnantem, emissa ab arce sagitta, infimo pede traiecit: quæ alte defixa humi, nec auelli pede, nec terra effodi poterat. Quod ubi gregarius aduertit miles, trabem forte ad extruendam congeriem portans, accurrit, Imperatoremq; Brachium appellãs nomine, tormento & ipse corripitur, uulnere haudquaquam feliciori: quippe traiectum telũ per mediam, ut erat extensa, palmã, et trabi quam gestabat infixũ tenaci hærebat morsu, nec deponere trabem poterat miles, nec palmam inde sine aliena ope deuellere. hic Brachius

chius, uelut sui periculi oblitus, Bene (inquit) habes qui me alieno tempore uocas Imperatorem: ægreque hic terra, ille trabe diffuti, risum cæteris, nec sine suo dolore, præbuerunt. Brachius uanam oppugnatio/nem ratus, ne quid temere aggressum militem saxa colliderent, cingendam obsidione arcem, clauden/damq; etiam á monte constituit. sed res multo egebat peditatu: nam equitum, loci iniquitas, uanam operã, faciebat. mittuntur ergò, qui militem mercede con/ducerent, Perusiæq; inprimis peditum haberent dele/ctus. Perusini spònte sua mille in castra uenerunt, in/dubitatum bello robur, præter domesticam & insi/tam illi genti animorum magnitudinem, rei milita/ris minimè imperiti: hi post paucos dies obsidioni re/licti, egregia belli egere facinora. Brachius quod du/bitabat de Spoletanorum fide, undecim obsidibus im/peratis, ac Perusiam missis, extra urbem cum equi/tatu processit. causa procedendi fuit, quod nuntiatũ est, Sfortiam á Regina Neapolitanorum, aduersus se missum, magno cum exercitu aduentare. Sed quo/niam res admonuit, pauca de Regina dicere aggre/diar, quo magis reliqua in aperto sint. LADIS/LAVS Rex, quum duas uno tempore habuisset uxo/res, tamen sine certis liberis, & legitima prole de/cesserat. factum profectò indignum tanto regno, cæ/terum Regis illius immanitate dignissimum. Huic mortuo, Ioanna soror successit imperio, non uirtute aliqua, aut prudẽtia, sed præcipua Neapolitanorũ in

Regiam stirpem fide. Hæc nihil mulierum natura indignum egisse in uita traditur, nam & maritos alios purpureo laqueo suspendit, alios nudos à thoro, extra fines Regni præcipitauit: & liberos, quos uiris parere non poterat, per adoptionem nulla cum stabilitate suscepit. quippe nunc primum Alfonsum Valentinorum Siculorumq; regem, mox deinde Ludouicum, quem diximus ex Gallorum gente, adoptauit. quæ res, multorum malorum origo Neapolitanis fuit. Regina uel aliquo suorũ hortatu, uel quod magis putauerunt, à Pontifice sollicitata, tria milia equitum Duce Sfortia mittere aduersus Brachium ferebatur. qua re cognita, Brachius Perusinis in obsidione arcis relictis, cum delectißimo equitatu, nulla interposita mora, Tudertum proficiscitur. huc profecto, Sfortiæ literæ redduntur, quibus significabat nihil se contra eum moliturũ: Tartaliam unũ esse quẽ peteret. Brachius ut erat summi consilij, cognita fraude, ferè in hæc uerba rescripsit ad Sfortiam: Sibi quidem, quem ille peteret incertum esse, cæterum uel se, uel Tartaliam peteret, id contra se futurum. neminẽ sibi Tartalia esse chariorem, priuatam amicitiam, publico etiam fœdere roboratam esse: proinde sciret, Brachium amicum illi esse non posse, cui Tartalia esset inimicus. Mititq; extemplo, qui rem omnẽ Tartaliæ nuntiaret, simulq; diem diceret, qua die Volsenum cum omni exercitu conuenirent. Inter hæc Sfortia deductis è Monte Rotundo copijs, inter Viterbiũ

&

& Montemflasconem castra collocauerat. sed Brachio diutius in Tudertinorum finibus hærente, Tartalia prior Volsenum, ut erat constitutum, peruenit. quibus de rebus certior per speculatores factus, Brachius traiecto Tyberi, eodem & ipse contendit. iunctis ad Volsuuium castris, missi exploratores, qui hostium iter exciperent, Sfortiam radices montis occupasse, paulatimq; in cacumen euadere nunciabant. Brachius maturandum sibi censuit, & supremum iugum, magna cum celeritate occupandum. Monsflascus ingēti est altitudine, sed qua parte Viterbium despectat, à quo octo passuum distat milia, molli ac decliui lapsu in planiciem descendit: quà uerò in subteriacentem desinit lacum, à superiore cliuo, quinq; passuum procul à Volsuuio prosurgit: tantò finitimis editior montibus, ut longò tractu terrarum regionumq; interuallo prospiciatur: nec tam altitudine, quàm uini copia & præstantia notus. Hoc monte ab utroq; Ducum ingenti celeritate occupato, cum Sfortia ad supremum cacumen, Brachius nondum ad mœnia oppidi, quod in cacumine situm est, peruenissent, modico spacio consederunt. Brachius accusata militum tarditate, exercitum ad planiciem, non satis tutum fore locum arbitratus, eduxit: non procul à radicibus montis, ratus, quod postea euenit, superiorem numero hostem aut descensurum ad prælium, aut Viterbium per saltus rediturum. igitur Tartalia ad se uocato,

quid facto opus esse ostendit. primum uarij dimissi exploratores, qui totam noctem in speculis uigilarent, & quum mouere hostis cœpisset, quàm celerrime nuntiarent. Tartaliam deinde ad extremos saltus occupandos, obliquo tramite cum duabus cohortibus proficisci iubet. ipse ad arma per speculatores citatus, cum reliquis copijs ingressus syluas, parata intentaq; acie, equorum uestigia sequebatur. Iam Tartalia non procul à Viterbio hostẽ anteuerterat, qui paululum subsistens, properantem Sfortiam, & quod accidit, metuentem, tandiu pugnando demoratur, donec à tergo urgentes Brachianæ cohortes, adorirentur. quæ tanto impetu se in hostes intulerunt, ut dissipati subito, relictis omnibus impedimentis, in fugam se conuerterent. & uia partim angusta erat, partim recurua atq; inflexa, ut non commode præliari milites possent. tum si potuissent, subitus hostium & improuisus impetus, modicum consilium, ingenti terrore discusserat. duo milia & trecenti equites capiuntur. Sfortia, prementi hosti, plurimis aceptis uulneribus, propinquitate urbis euasit. Tartalia post uictoriam, non procul inde statiua posuit. Brachius primum Tudertum, mox Spoletum magna cum præda, nec minore gloria reuertitur. Inter hæc Sfortia tam subita calamitate afflictus, belli reliquias cogere, & qui pugna euaserant, ingenti, ut fama erat, Reginæ, ut res habebat, Pontificis stipendio confirmare cœpit. Tartalia quoque à Pontifice sollicit

sollicitatus, magno accepto stipendio, cum Sfortia coniunxit. quæ res haud multo post infœliciter uerit. NEQVE ENIM FACILE NOVA atq; incerta amicitia constare potest, ubi uetus & probata deseritur. Pontifex cui iampridem inuisa erat Brachij potentia, etsi agebatur de pace, omni tamen studio proximos, cum populos, tum Duces concitare conabatur, ut nondum confecta pace, Brachium opprimeret: Sfortiam & Tartaliam iunctos, alterum alteri conciliauerat. Guidum Feltranum, qui Vrbinatibus & Eugubinis imperabat, cum Perusinorum & Asisiatium exulum manu, sollicitabat ad bellum. Carrariæ comitem, magno cum exercitu mercede conduxerat. Angelum Pergulensem, quem Perusino bello uictum profligatumq; ostendi, & multos præterea militares Duces, cum duobus milibus equitum, unà in castra coëgerat. undiq; hostiles apparatus nuntiabantur. Brachius, ueritus ne tanta bellorum mole opprimeretur, antequam omnes hostium copiæ unum in locum conuenirent, aut confligendum cum singulis, aut distinendas quoad posset existimauit. igitur ipse cum parte copiarum profectus Asisium, ut Feltranis obsisteret, reliquum exercitum, in obsidione arcis dimisit. hostes interea de coniungendis exercitibus consilia inibant. Guido Feltranus, quod de proditione Asisij, per quendam agebatur, Sfortiam & Tartaliam, ut Narem ac Tyberim traijcerent, crebris nuntijs hortabatur. Quod

eo fa-

eo faciebat consilio, ut Brachio ad arcendum illo/rum aduentum conuerso, Asisium sine præsidio re/linqueretur. Brachius interceptis nuncijs, cuncta hostium consilia, præter quàm prodendæ urbis in/terceperat. nec multis post diebus, per exploratores cognoscit, Sfortiam cõfirmato leuiter exercitu, præ/datum tendere in Perusinum agrum, ad arua Clu/sina depopulanda, quo non solum Perusini, sed fi/nitimi quoq; sua pecora compulerant. Iam Sfortia transmisso flumine, plana, leuiter armatã manum, ad excurrenda arua, præmiserat. ipse firmioribus cohortibus paululum subsistens, non multo inter/uallo sequebatur. sed ueritus ne quos Vrbeuetano/rum præsidio Brachius imposuisset, redeũtem cum præda inuaderẽt, cautior cunctatiorq; procedebat. ubi aruis appropinquauit, exercitus quàm latißimè fusi, ingentem prædam hominum pecorumq; coë/gerunt. Brachius de hostium profectione certior fa/ctus, celeriter cum quingentis equitibus ad transi/tum fluminis occupandum intercludendumq; ho/stem delatus, Sfortiæ præuerterat, tanta uelocitate, ut triginta passuum milibus, una nocte confectis, uix trecenti cursum eius æquare potuerint. reliqui in iti nere feßi defecerunt. hoc in loco expectato hostium reditu, prædatorum inconditum agmen aggressus, ingenti terrore perculit: paucisq; captis equitibus, præda omnis est erepta. sed milite tam longo noctis itinere fatigato, persequi latius hostem non potuit.

Plurima

Plurima bella consilio hic Dux, nonnulla inuicti militis uirtute, cuncta tamen incredibili celeritate confecit: quem hostes tot milibus passuum procul dormire crediderant, à tergo atq; à fronte prius inuadentem sensêre, quàm quicquam de eius motu uel suspicari potuissent. præda his quorum erat restituta, collectisq; quos in itinere fessos reliquerat, Asisium proxima nocte reuertitur. Hic nõ amplius uno demoratus die, quo miles quietem caperet, in fines Eugubinorum acie infesta proficiscitur. oppugnato Glomesio, quum arcem capere non posset, oppidum direptum à militibus incendi iußit. proximo deinde uastato agro, exercitum cum præda reduxit. Inter hæc speculatores uario dimißi, Sfortiæ & Tartaliæ aduentum referebant, iam Tyberim flumen traiecisse hostilem exercitum, iam peruenisse Narniam, & Capitonum oppidum in Narniensi cepisse, etiam transfugæ nunciabant. Brachius ratus hostem ad soluendam Spoletanæ arcis obsidionem uenire, Asisij modico præsidio relicto, dimißis qui Feltranorum motus exciperent, ad Sanctumgeminum non procul à Narnia, mouit castra: inuasurus hostem, si Narem amnem traijcere aggrederetur, simulq; si quid Feltrani proceßissent, solita celeritate profligaret. quod ut tutius facere posset, omnes fluminum ac montium aditus iußit occupari, interclusurus hostes, si ad defendendam arcem uenire properassent.

peraſſent.

perassent. Feltranorum aliud erat consilium, qui ubi uidere relictum ab hoste Asisium, nec magno teneri præsidio, sollicitare qui prodere oppidum promiserat, cœperunt: dicunt horam atq; locum. ASISIVM arduo in colle situm, Phanum ad radices habet, pro mœnibus, omnium quæ in Italia sunt opera & structura pulcherrimum: hic angustum erat tenui muro obductum, & eam ob rem, paucis ante id tempus obseruatum foramen. qui proditionem agebat, Idibus Octobribus, de prima uigilia, uenienti hosti locum aperuit. & quia plures aditus angustiæ non capiebant, singulos ad se equites, medio noctis silentio recipiebat: iam in multas horas processerat res, nec recipiendi finis ante factus, quàm duo milia equitum, & mille ducentiq; pedites essent intromissi. qui ubi superiorem urbem, mediaq; in urbe forum, occupauêre, subito sublato clamore, oppidanorum somno graues animos, terruerunt, & qui Brachianæ factionis erant, eorum domus fortunæq; direptæ sunt. mox facto nequicquam in arces impetu, quum eas expugnare nequiuissent, munita urbis occupauerunt loca, nec cæde quidem aliquot oppidanorum abstinuêre, nocte ut augente audaciam, sic furorem clademq; tegente. Asiñij defectione nunciata, Brachius ingenti affectus est dolore, cum quòd urbs erat finitima Perusinis, & assidui belli futura materia, tum quoniam plurimũ ex ea re, suæ detractum gloriæ, iudicabat: sed ubi intellexit

tellexit neutram arcem expugnare hostem potuiße, recuperandæ urbis consilium requirebat, cui rei nulla re magis, quàm celeritate opus esse arbitrabatur. igitur sub occasum solis, cum mille equitibus Asisium uersus contendit. uix mille processerat passus, quum statim præmittit, qui quingentos pedites Perusia accirent, item qui triginta imperatis obsidibus, reliquas copias quos obsidendæ Spoletanorũ arci reliquerat, contraherent. Fulginatum præterea tyranno literas dat, ut quadringentos pedites Spellum ad se mitteret. ubi Spellum est festinatum, Perusini, quòd longius aberant, ad diem non conuenêre. Brachius tanto coacto peditatu, quod montuosum futurum erat, prælium addito uirtuti dolo, primum Tudertinis recuperatum Asisium, profligatumq; hostem nunciauit, simulq; iußit, ut luminaria prima, ut fieri solet, nocte per mœnia turresq; disponerent. quod ideo factum, ut urbis desperata defensio, quandiu Asisium oppugnaretur, uenientem hostem retardaret. nec consilium fefellit: Nam quum sollicitati á Feltranis Sfortia & Tartalia, traiecto Nare ad ferendum Asisiatibus auxilium uenirent, prospectis in Tudertino luminaribus, quod erat uictoriæ signum, tardum esse subsidium rati, non procul á Narnia restitêre. Brachius interea paucos ad minorem præmisit arcẽ, ferreos cancros, ingentemq; uim malleorũ cõportare, & continentẽ arci murũ, quantũ duodeni simul equites intromitti possent, demoliri iußit:

ri iußit: misso deinde ad occupandum superiorem montem peditatu, ipse cum equite, ante primam lucem, ad minorem se ostendit arcem. hostes etsi praeter ciuem numero praestabant, ferocitate tamen Bra*chianorum perculsi, quàm maximis inter urbem atque arcem munitionibus factis, fossas longißimè ductas, uallo aggereq; munierunt: huc quicquid usquã inuentum est trabium, tabularumq; congestum. multis in locis ubi debilitas loci maiorem exposcebat opem, ingenti saxo latè ac praeltè constructae maceriae.* Brachius *peditatu in aciem producto, equitatũ omnem, qua muri erant deiecti, turmatim intromittit, dispositisq; à latere sagittarijs, qui oppugnantes eminus ferirent, signa in hostium munimenta iubet inferri: sed quamuis magno facto impetu, nihil tamen in tanta congerie milites proficiebant: & qui intra munitiones pugnabant, numero ac uirtute resistentes, ubi uis hastarum urgeret, infra trabes occulebant sese. alij modico interuallo remotiores, eminus in hastatos conijciebant tela, quae res oppugnationem durißimam faciebat.* Brachius, *inuidia tam subitae defectionis, incendebat militem.* Feltra*ni, quòd credebant Sforliam ac* Tartaliam *insecutos hostem, subsidio uenturos, uana spe fortißimè impetum sustinebant.* Brachius *ubi uidet frustra tentatas munitiones, directis in hostem sagittarijs triginta fortißimos delegit equites, atq; ita parua manu, ingens orsus est bellũ.* Haec *simul agebat, simul*

aliquot

aliquot pedites, ad maiorem arcem, ſecundum urbis mœnia dimittit, qui prælio intētum hoſtem, ſupernè adorti, munitionibus auerterent. Interea qui munitio nes tuebantur, & quos eminus tela conijcere diceba mus, acerrimè pugnantes à ſagittarijs confodieban tur: tum Brachius propius ſignis inferri iuſsis, Age (inquit) ſequere me miles: atq; ita concitato equo, primus omnium perrupit in hoſtem. cæteri tanto uirtutis exemplo, ſimul ne Imperatorē iam inter ho/ ſtes ſummo cum periculo dimicantem, desererent, uno globo conferti, proſilitere intra munimenta: re/ penteq́; omnis eſt ſubſecutus exercitus, tanta ui ani/ morum, ut nonnulli foſſam tranſire nequeūtes, à cæ/ teris equitibus còtriti, conculcatiq́; ſint. hoſtium mi lites tandiu obſtitere, donec interiora munimenta, tutiore conficerentur loco. ſed hæc quoq; ſuperno ad uentu peditatus perfracta, reiectaq́;, uictori iam mili ti patuere. oppidani conterriti, ſuas quiſq; domos, di uerſa fuga repetebant, atq; urbis direptionem metu/ entes, preciosiſsima quæq; defoſſa obruebant terra. Iam ægrè à militibus repugnabatur, quum diuerſæ fa ctionis ciues, clypeis tecti ſuccurrere. quæ res ut ui/ ctoriam tardauit, ita maioris cauſa cædis fuit: nuſquā pugnatum eſt atrocius, hoſtium fortiſsimus quiſque trucidatus, nec quiſquam niſi uulneratus, referebat pedem. ciuibus clypeatis, Brachius ne equos uerutis aut haſtis confoderent, Peruſinum peditem, ab obſi/ dione reuocatum, opponit: qui recens atq; integer,

magnam ciuium edidit stragem. ancipiti aliquandiu pugna, tamen hostes plerique à sagittarijs ac peditibus uulnerati, deficiebant magis quàm cadebant. equitatus angusto loco nihil egit aliud, quã quod hosti paulatim cedenti, ne quando ultra procederet, resistebat, quum pedites à fronte, dextra, læua, continuo, ultro, inferentes signa dimicarent. iam uentum erat ad decliuia urbis, hic primum hostes iniquitate loci reiecti, manifestam cepere fugam. pauci per aduersam urbis partem muro sese eiecere: portis euasere nonnulli, cæteri capti omnes: cecidere in prælio ducenti: Brachiani non multi desiderati: cæterum uulnerati complures. Inferiore deinde urbis parte, cui hostes quod alterius erant factionis, pepercerant, diripienda militibus data. præter ignobilem multitudinem, septingentos ex hostibus coniecit in uincula, eosque partem Perusiam, partem Tudertum obseruandos dimisit: qui aliquot menses non publica solum ergastula, carceresque, sed priuatas ciuium domos compleuere. Exules Perusinorum, Perusiæ, Asisiatium Asisij capitali suppplicio affecti. qui urbem hosti prodiderat, altißima turri præcipitatus: in cæteros minus sæuitum. Dum hæc ad Asisium geruntur, ducenti milites qui arcem Spoletanam tuebantur, facta eruptione, uacuam, & urbanis & militaribus præsidijs, inuasere urbem. Depulsi quos Brachius ab exilio reuocauerat, ipsi tenuere imperium. Brachius post deuictum Asisium in Tudertinum ad copias

hosti

hosti obijciendas, transitumque in Hetruriam atq; Vmbriam prohibendum, concesserat. His diebus Bertha uxor Perusiæ moritur. Hæc nobili Armannorum familia, septem & uiginti annos coniugio, sterilis tamen sine prole, expleuerat. Eius funus magnifice celebratum, sepulchrum genere & uiro dignum erectum est, deniq; humana atque diuina persoluta omnia. Inter hæc, Tartalia quanto ante id tempus amicus fidelior, tanto post uiolatam, aut certe desertam amicitiam, hostis infensior. VT PLAERVNQVE mortalium animos delicta sua exasperant, omni uia tentare, uirtute, dolo, quo pacto Brachij, & imperium offenderet & dignitatem. Hic ex Vrbeuetanis captiuis quendam sollicitat, ut urbem sibi proderet, totius Italiæ situ munitißimam, multa atq; ampla pollicitus, facile hominem ad proditionem impellit: dimissum ad suos, hortatur ut rem pulcherrimam, quàm occultißime posset, maturaret. Sunt qui non captiuum, sed alterius factionis hominem sollicitatum uelint, quicunq; is fuerit, constat de proditione agitatū. coniurauere in eā rem ex ciuibus nonnulli, quibus suæ fortunæ non satis placebant. Vrbi autem Malatesta Balionius, paucis cum equitibus præsidebat: qui ubi clam de proditoribus compertum habuit, excubijs ac uigilijs confirmatis, rem omnem dißimulatam, ad Brachium detulit. illi re cognita, non prius de supplicio coniuratorum, q̃ de hostis profligatione consilium occurrit. summa

igitur celeritate, cũ octingentis profectus equitibus, noctu clàm urbem ingreditur, statimq; ciuitatis portis claudi iußis, proditorem capiendum curat, cui artißimè catenis iniectis, quanto in periculo sit, & quàm iuste pereat ostendit: uno facinore recuperari posse, si eius opera Tartalia hostis interciperetur. hac una re & famam, & uitam recepturum, alioquin crudelißimo exemplo, & cruciatu periturum esse. ille magnitudine periculi, simul quod uidebat frustra iam moliturũ reliqua, mittit qui Tartaliã ad urbem occupandam aduocaret, dicitq; & diem & horam, qua hora urbem esset ingrediendum. Adiecit uigilem se ea die ad urbis stationes excubiturum, clauesq; habiturum ciuitatis, frustra deinde rem tentatum iri, si nunc tam opportunum prodendi tempus elaberetur. Tartalia motis à Monteflascone castris, magna spe potiundæ ciuitatis elatus, quod sperabat, primo tumultu alteram factionem ad arma concursuram, non cum omni exercitu, sed quo tectior esset res, cum trecentis delectis equitibus, totidemq; peditibus ad urbem contendit. Brachius intenta expectabat acie, iam ad portas peruenerant milites, quum crepitum armorum intra urbem resonantium excipientes, ueriti insidias, referre pedem cœperunt. Brachius dolo non procedente, instructa, ut erat, acie, magna ui, & clàmore erumpit in hostem: tandiu persecutus fugientem, donec Tartalia ipse, cum paucis Suganum confugeret, cæteri omnes caperentur.

mox

mox Sugano oppugnato, suburbanisq; direptis ui/cis, qui cum Tartalia eò confugerant, equos ad u/num amisere, ipsi ad interiora oppidi se receperunt. Sed quominus oppido potiretur Brachius, causa fuit paucitas peditatus, cum nec sagittarios quidem in subitam expeditionem adduxisset: sunt qui affirment, Tartaliam è mœnibus appellasse Brachium, multis/que in ueterem amicitiam commemoratis, ut obsidio ne discederet exorasse. Post Tartaliam profligatũ, Brachius sexaginta imperatis obsidibus, primoribus Vrbeuetanorum, Tudertum cum exercitu reuerti/tur. Post paucos dies, Matthæum Vbaldum Legatũ ad Pontificem mittit, ut sæpe iam tentatum pacem societatemq; postularet, nihil reliqui facturus, quominus Pontifici se conciliaret. interea Perusiam cum omnibus copijs reuersus, inferendum Eugubinis bellum constituit. Motis itaq; Perusia castris, Serram, Eugubinorum munitißimum oppidum oppugnan/dum cõtendit: quod eo facilius futurum putauit, quo niam media hyeme nihil tale suspicari hostem existimabat. oppidum magno militum impetu expugna/tum, alij direptum tradunt, nonnulli duobus milibus nummûm ab hoste redemptum, autores sunt. Serra capta, Perusiam ad augendum exercitum, reparan/damq; expeditionem reuertitur. interea qui specula tum erant mißi, omnes hostium reliquias, ad Eugu/bium conuenisse referebant: ijs etiam Perusinorum, atq; Asisiatium exules, coniunctos eße. suspectiora

hæc faciebant duo Duces, Angelus Pergulensis, & Guidus Feltranus, qui cum omnibus copijs, quæ ex superiore bello superfuerant, eodem conuenerant. Huc accedabat ingens agrestium peditatus ex proximis accitus oppidis, qui ad multa milia in armis esse, quotidieq; magis augeri, ferebantur. Brachius certior rerum omniũ, per speculatores factus, Non. Ianuarijs, in fines Eugubinorum, qui Appennini colunt radices, peruenit: fuere in eius exercitu equitum non amplius mille, peditum circiter duo milia, partim quos tyrones ciuitate delegerat, partim qui erãt ueterani, & belli uarijs periculis probati. Hac manu tripartita, tris simul urbis portas est aggressus, tanto militum ardore, ut hostibus frustra repugnantibus, refractis portis, multi capti direptiq; eodem undiq; impetu referebantur: sed urbs edito in loco sita, sua se natura situq; defendit, tum ingens hostium ac ualidum erat præsidium, ut facile uel saxis propellere possent oppugnantem hostem. Illud fuit omnium longe maximum, totum triduum consedisse intra mœnia, & neque in superiorem euadere urbem, neque suburbanis depelli ab hoste potuisse, nec tamen unquam interea, nunc leui, nunc graui prælio ceßatum. Tertia iam die nequicquam periculis consumpta, Brachius ubi uidet nihil se proficere aduersus hostem, desperata urbis expugnatione, soluit obsidionem, suburbijs tamen lato igni uastatis. miserrimum hostium oculis fuere spectaculum

uicorum

uicorum incendia: sed nec ad ea restinguenda, ante hostis discessum descendere ausi sunt. Brachius quic quid propè fuit, agri uastato, ad Fractam reuertit. Hic urgente adhuc hyeme, equitatum ad hyberna, peditem ad suam quenq; domum dimisit: ipse, paulò post Perusiam hyemandi gratia concessit. iam pau/lulum hyemis restabat, quum Sfortia & Tartalia confirmato quoad potuerant exercitu, in fines Tu/dertinorum populatum uenerunt, pauca quædam, nec situ, nec opera munita castella, ab his capta: quæ res causæ fuit expeditionis in Tudertinum maturandæ. nec hostes quidem eius aduentum ex/pectauere, satis rati, quod imminentem Eugubino bello auertissent. Ergo modico castellis, quæ cepe/rant, relicto peditatu, ad sua statim hyberna, quæ erant Transtyberim, se contulerunt. Per hos dies, quum Eugubini, hostium absentia latius ac licentius uagarentur, Nicolaus Picininus, cuius paulatim au/gebatur uirtus, parua manu eorum excurrit agrum, uastauitq;, ut sunt SEMPER improuisa mala gra/uiora, multum prædæ, multum captiuorum actum est. Hoc primum eius uiri auspicium fuisse tradunt: nam ante id tempus gregarius miles, nec nobilita/te, nec potentia clarus, semper postea uirtute & gloria insignis, ætate mea Ducum omnium in Ita/lia præclarissimus: quos tanto post se reliquit inter/uallo, ut cum multi uarijque duces ex Brachij fa/milia, ueluti ex militiæ officina, prodierint, hic

unus imperatoris sui, & nomen & exercitum retinere ausus sit: fidē nemini secundus: qui & uiuentē Brachium nunquam deseruit, & illo mortuo, Brachianæ militiæ assertor esse ac dici uoluit. nec quicquam nunc in Italia Brachianorum nomine magnificentius, quod alter maiore imperio peperit, non minore fide educauit alter. Quibus diebus hæc in Eugubinis gesta sunt, Legati qui cum Pontifice de pace conficienda iamdiu egerāt, Tudertum cum conditionibus redierunt. Brachius consilio Florentinorum, qui fœderis autores fuerāt, quo præsens pacem confirmaret, Florentiam proficiscendum constituit: commodius futurum arbitratus, & ad beneuolentiam propēsius, si ipse Pontificem adijsset, loco præsertim minime suspecto: ubi, si quid insidiarum in se strueretur, uindicē habiturus esset, uiolatæ fidei, Populum Florentinum. Sed quo famam sui nominis, & expectationem hominum compleret, curandi erant noui ac magnificentißimi uestium, comitum, equorum apparatus: primum omnium, familia cuncta, pari uestitu est ornata: quadringenti præterea ex omni exercitu delecti milites, uestibus armisq; conspicui. Duces, Præfecti, Centuriones, argento auroue, ut cuiusq; erat dignitas, uestimenta, frena, phaleras, uario labore texturáq; distinxerant. arma tam bene iussa expoliri, ut mirātium perstringerent aciem: his adiecti ex aliquot populis, quibus imperabat, Perusinis, Tudertinis, Vrbeuetanis, Narniensibus, Reatinis, Aßisiatibus

bus aliquot instructissime ornatu ciues: turba quidē illa togatior, sed cultu, & magnificentia tanta in profectione haud contemnenda. & ne quid deesset gloriæ, Fulginatium & Camertium tyranni, pari hominum atq; equorum ornatu accessère comites. Rebus ita compositis, Nono Calend. Martias, ad iter se parauerunt: quadringenti fuere equites, pedites haud amplius quadraginta: ex his pars hastati, pars sagittarij, omnes utrunq; Ducis claudebant latus, nec usquam itineris ab illo recedebant. Prima die uentum est ad Thrasimenum, Perusini agri atq; imperij terminum. postridie Cortonensium ingressi agrum, hic Florentini imperij est limes, miro rerum omnium apparatu accepti sunt. quippe Florentini per omnia ditionis suæ loca dimiserant, qui transeuntibus non hæc usitata & uulgaria genera cibariorum, sed rarissima et deliciosissima quæq; ministrârent: nec ulla gens est accipiendis amicis, exhibendaq; liberalitate magnificētior. quatuor præterea nobiles domi ciues, ad eum excipiēdum præmissi, continenti itinere comitati sunt. ipse armatus, tamen sine galea, procedebat. pauci erant inermes, quos è ciuitatibus ad honestandam profectionem delectos ostenderam, cæteri ueluti ad bellum intenta pergebant acie. Tertius iam illuxerat dies, quum in agrum Florentinum traiecto flumine Arno est peruentū. hic magnificentiora uideri cœpta, siqua difficilius fuisset iter, limites iacebant æquati solo, saxa

quædam malleis prærupta, quædam in dextram, aut læuam seuoluta, expeditum reliquerant aditum. modicis preterea interuallis, frequentia exposita cibaria, crebriq; per montem dispositi ignes aspiciebantur, ut cum equis descenderetur, simul cibo potuq; simul igni reficerent corpora. ubi uero ad liberã deuenere planiciem, tum ingens ciuium obuiam emissa multitudo, & Cardinalium familiæ uniuersæ occurrerunt. turbæ quoq; puerorum, qui studio uidendi multum erant progreßi, late compleuerant uias. horum altißimæ uoces Brachium geminantes undiq; exaudiebantur. nec grandiores se iam continere poterant ciues, quin pari studio adducti, Brachium & ipsi bis terq; conclamarent. paululum iam ab urbe aberant, quum in proximam diuertens casam, positis armis, ornatißimas induit uestes: turpe ratus, si tam amicam ciuitatem hostili salutasset uultu. purpureæ uestes, auro atq; argento distinctæ, fulgebant. puniceum inuolucrum, ueluti globus in ambitũ circunductus, supra uerticem latius se proferebat. nec æqui cedebant, ornamenta, phaleræ aureis crispatæ bullis, longo tractu per dorsum atq; armos descendebant, aurea lora, aureos quoq; excipiebant frenos. dum id moræ intercessisset, populus frequens undiq; extra portam corruere, & quasi deũ aliquem uisere, nunc totiens auditum nomen, nunc inuicti Ducis fama, & gloria gestarum rerum occurrebat, et quem animis uix capiebant, cum oculis satis intueri non poterant. crescebat

enim

enim aspectandi studium, imperatoria quadam, et supra mortalem iocunda præsentia. Constat enim statura supra mediocrem fuisse, facie oblonga, sanguine quodam cum dignitate suffusa. non nigris quidem oculis, sed tamen lætis, & nescio quid graue iocundeq; spirantibus. membris cæteris, nisi quæ uulnerũ deformassent cicatrices, mirifice cedentibus, deniq; aspectu erat pro tempore festiuo et graui, semper tamen imperatorio, ut inimici confessi sint, quanta uis in frequentia aut corona pexmixtum, stantem seden temue ab ignotis unum ex omnibus pro imperatore dignosci, primo aspectu potuisse. ergo Florentinis nõ satis erat uidisse semel: quacunq; se latior aperiret uia, prætereuntẽ anteuertebant. iterũq; aspecturi editos occupabant tumulos. limitib. tandiu confidentes, donec prætergreßi ducis respicerẽt terga: tum uero magno accelerabãt gradu, quandiu à fronte uenientem rursus intuerentur. nec turba magis quã clamor fauentiũ, et Brachiũ iterum atq; iterũ reclamantiũ augebatur. portas ingredientẽ principes omniũ ordinũ ciues, iuuentute et ipsi stipati recepere mediũ. multi per angustos uicorum inflexus conculcati contritiq; ab equis, et quo magis procedebatur, hoc magis complebantur omnia, magisq; cõclamantis plebis uocib. cuncta resonabant. nec segnius mulieres patrio exornatæ more, ad cõpita uicosq; prodierant. illũ pueri, iuuenes, senes, uiri, mulieres intuebantur. nemo unquã acceptus in ea ciuitate magnificẽtius, nec tanto

fauore

fauore omniũ ciuium:non illi externi externũ prin/cipem recipere, ſed Florentinorũ Regem uenerari, nec maiore obſeruãtia, q̃ amore cõplecti uidebãtur. hac pompa comitatuq́; ad Pontificis atrium peruentum eſt, intromiſſum ad interiora penetralia, procũbentemq́; ad pedes, Pontifex perbenignè cõplexus excitauit, gratiasq́; egiſſe Deo Opt. Max. dicitur, q aliquãdo tantũ ſibi uirum cõciliaſſet. Brachius poſt Pontificis complexũ, primum pedem, mox manum, ſacro more deoſculatus, ſua in ſuperiores Pontifices beneficia cõmemorauit, neminem pro illorum imperio plura maioraq́; geßiſſe, redactã totiens ac retentam in fide Bononiã, Ladislaum non Roma ſolum, ſed Hetruria, ſed Latio toto depulſum: graues, cum in Piceno, tum in Vmbria toleratas obſidiones, de/inde pauca de fortuna ſua diſſeruit, patria pulſum diu, in exilio egiſſe ætatẽ, à Bonifacio deceptũ, in fide tamẽ manſiſſe. Peruſiã urbem, in qua ipſe natus edu catusq́; fuiſſet, non quidẽ Pontificib. ſed regijs ſo/cijs cõmunib. Hetruriæ hoſtibus eripuiſſe. Sic Tudertinos à Rege, ſic Aſiſiates à Feltranis deficere coa/ctos, in ſuam receptos eſſe poteſtatẽ, quæ omnia, etſi ad Pontificũ iura pertinerent, ab hoſtium tamẽ manibus eſſe detracta: quandiu in Pontificum fuiſſent poteſtate, nihil contra eſſe molitum, eoſdem ſe belli ſocios, quos Pontifices iußiſſent, eoſdem amicos at/que hoſtes habuiſſe. quæ quantò maiora eſſent, tantò ſe grauiore dolore affectum, quòd hoſtis eſſet iu/dicatus,

dicatus, quod diuinæ in eum imprecationes habitæ, & quic quid uix in sceleratißimum quenq; fieri decuisset, congressu hominum, sermone, communione esse inhibitum, postremò templis, aris, focis interdictum sibi esse. Nunquam se nec læsisse, nec uiolasse religionem Romanam, nec Deorum immortalium templa prophanasse, nihilo secius, perinde quasi humana diuináq; polluisset, funestassetq́;, religionis inimicum iudicatum, deuotumq́; fuisse, quæ ut multo grauißima essent, ita se posthac quàm æquißimo laturum animo, fretum conscientia rerum à se pro ecclesia summa cum fide gestarum, modo opera sua Pontifex uteretur, nunquam pro sanctißima Religione defatigatum iri. Postremo orare Pontificem, ne grauiora hæc putaret, quàm quæ ipse obliuisci posset, siquid unquam fortiter pro superioribus Pontificibus ac fideliter geßisset, nunc multo fidelius gesturum omnia. Nullam iniuriam acceptam tanti apud eum fore, ut à fide & opinione laudis deficeret. BELLA non magis uirtute constare quàm fide, se sic à pueris institutum, BVM uirum esse præclarum, quem nullæ iniuriæ, quamuis graues, efficere possent iniustum. Natum se sub Pontificum imperio, sub eodem & adoleuisse, & patria extorrem actum, pulsis Roma Pontificibus, locum sibi in Hetruria non fuisse. illis receptis, se quoq; aliquid habuisse uiriū, eandem sibi quam illis allusisse fortunam, nec nunc quidē alieno esse animo. habere Dijs

gratias, opes quàm nunquam antea maiores, & eas ipsas non aliena ope, sed beneficio fortunæ, & uirtute sua partas, has omnes Pontifici polliceri, uenturũ in bellum cum exercitu, Romani iuris oppida redacturum in potestatem, deniq; facturum omnia, quæcunq; pro re sua facere quisquam posset. Ad hæc, Pontificis pauca fuere uerba: Se quicquid fecisset coactũ nouitate imperij fecisse, nec magis Brachiũ quàm cæteros, qui aliquid Romani iuris arripuißẽt hostem esse iudicatũ: IMPRECATIONES uerò & diuinas illas execrationes, incitamenta quædam fuisse terroris, nihil tamen periculi habuisse, NEC OMNIA quæ ore coram proferuntur, nocendi animo proferri. ea iam expiata esse. Cæterum tam liberales pollicitationes grato accipere animo, iam nũc eius consilio atq; ope bello paceq; usurum. hæc ubi ultro citroq; dicta, Brachius facta potestate abeũdi, ad refertum populo, undiq; uisendi studio cõfluente, uestibulum, exit. Exceptus ab illis ipsis ciuib. quos una comitatũ profectos ostendi, Pontificis quoq; stipatus familia, ad Arnum flumen, qui mediam secat urbem reductus est. Paratæ erant amplißimæ ciuitatis domus, comites qui uenerãt, suo quisq; susceptus hospitio, ipse in patentißimam egregio cultu extructam deductus domũ: etsi sæpe alias audiuerat, tum primũ quanta esset eius urbis magnificentia perspexit. Parietes erant Gallicis tapetibus cõtecti omnes, tum latißimi strati tori, uacuis, sed auro purpuraq;
pictis

pictis in cubiculis eminebāt:uasa quoq; in cœnacu lo partim aurea, partim argentea lōgißimo ordine ferebāt oculos.huc publicè,huc priuatè cōgestæ delitiæ, tum epularū quicqd unquā mortaliū gula potuit excogitare,aurata fercula,aurata cōdimēta,nā uulgares succi,liquoresq; sorduerāt,hæc omnia regio cultu succincta iuuētus,honestabat.Nobilißimi ciuitatis iußi mēsas sternere,apparare atq; adesse discūbentib. q̄ lectißimi ornatißimiq; cōuenerant,tum ciuiū qui autoritate & præsentia pollerent, duplex cōfectus ordo: alteris parandarū rerum datū negociū,alteris comitādi ducis impoſita cura.Ludi quoque per singulos dies instituti celeberrimi,ubi ne qd deesset Hetruscæ opulentiæ,ne mulieres quidè uirorū cultui, magnificētiæq; cesserūt:has aurea monilia,has ultimo solis orbe petitæ gēmæ,decorabāt,deniq; quicquid diuitiarū in ciuitate fuit,publicè priuatimq; ostentationi datū.Postero die in Curiā Florentinā ad Dominos salutandos acceßit,(sic enim Decemuiri,quos penes imperiū ciuitatis situ est, appellātur duorū mensiū Magistratus.)hic multa benignè utrinq; amiceq; dicta.Brachius pro tanto honore, simulq; pro cōciliato sibi Pōtifice gratias agere: Florētinus pristina eius in se beneficia cōmemorare, uterq; se deuinctū facere:quibus ex rebus ingens est conflata beneuolentia,quum uterq; sui beneficij oblitus, meminisset alieni:hinc illud tacitū, & nunquā postea uiolatū fœdus,perpetuaq; cum Florentinis amicitia

nis amicitia. Postridie eius diei, Pontificem iterum adiuit, nec minore comitate acceptus, multa de pace, concordiaq;, multa etiam de Pontificis statu disseruit: sic totus, in consultatione gerẽdarum rerum, ille consumptus est dies. Inter hæc Florentini, qui mirificè iampridem Brachio fauebant, Guidum Feltranum Florentiam acciuerunt, quo duo uicini Duces, pauloante amicißimi reconciliarentur: nec fuit difficilè. quippè Brachius cõmemoratis offensionibus, nec beneficia quidẽ suppreßit, sic nouum odiũ, ueteri officio sopitum, & duo Duces precibus Populi Florentini, eadem qua prius amicitia deuinciuntur, hæc res non finitimos solum, sed totam Hetruriam in pace diù continuit. Nec fefellit Florentinos, una opera, et patrium bellum sedatũ iri, & utrunq; Ducem deuinctam, concordiæ autoribus fore. Iam aliquot præterierant dies, quum Brachius, quoniam alia magnificentia, uti alieno in Regno non poterat, equestres ludos celebrari instituit, apparatu quanto nec antea, nec postea quicquã est usus. Fuêre in ludis milites galeati centũ uiginti, ciues etiam nonnulli, & (quod ipsi mirantur qui interfuere) unis in ludis, hastarum sex milia confracta. multa Florẽtini priora audiuerant, plura postea eiusmodi uidere certamina, nullũ tamẽ huic neq; numero cursorũ, neq; apparatu et põpa militari cõparãdũ: nec qcq̃ ludis ipsis, q̃ tãti ducis præsentia decori fuit. ille militẽ instruebat, ille porrigebat hastã: idẽ currentẽ

& sub/

& subsequebatur & incitabat: quæ res adeo grata fuit populo Florentino, adeoq; uisa gloriosa, ut nihil in ore omnium aliud, quàm unus Brachius uersaretur: illum interdiu per urbem uniuersi comitari, illum domi taciti ac ferè attoniti suspicere, noctu carmina per urbem cæteris ignominiosa, illi laudem dicentia canebantur. Primo noctis aduentu, pueri, iuuenes, & ipsæ ante sua limina mulieres, hæc ad lyram cecinerunt: BRACHIVS *inuictus omnem debellat gentem, Martinus Papa non ualet quadrantem. multis in locis hæc eadem parietibus inscripta, nec præconijs sæpe factis parebatur, quod adeo Pontificis offendit animum, ut sæpe postea Florentinis quadrantem exprobrauerit, capitaleq; in eos conceperit odium. Iam uigesimus uenerat dies, quum omnibus compositis rebus, percutienda erant fœdera: nec deerat Sfortia, qui Pontifici acceptior, omni studio ad pacem hortaretur: persuasitq;, ut Brachium contra Bononienses, qui pauloantè rebellauerant, cum exercitu mitteret. hoc si faceret, Neapolitanorum regnum uacuum Rege, à mollißima inuasum muliere, facile in eius uenturum potestatem: cui rei nisi procul distineatur, Brachium impedimento fore. Nam Regni optimates ægreferre mulieris imperium, iam tantam eius esse inconstantiam, ut duos regni instituerit hæredes, & quum prior displicuisset, alterum ad inferendum patriæ bellum armauerit. Iturum se cum exercitu ad regnum occupandum,*

t nec

nec aliter fieri posse, nisi Brachium stipendio astri-ctum, quàm posset procul à regno distraheret. Bo-noniense bellum diuturnum & periculosum fore, hoc illum aut nunquam aut sero confecturum. His uerbis persuasus Pontifex, nullam pacis conditionē repudiandam constituit, modo Brachius exercitum contra Bononienses traijceret: ratus, uno tempore, duplici se uictoria, & Bononiensium, & Regni po-titurum. Fœdera in hunc modū percussa sunt: BRA-CHIVS exercitum omnem in Galliam traijcito. BELLVM cum Bononiensibus gerito. OPPIDA quæ capientur Pontificis sunto. ANTE confectum bellum, neque exercitum reducito, neq; ipse in He-truriam sine exercitu redito. PONTIFEX equi-tatui, peditatuiq; stipendium præbeto. PERVSINI Asisiates, Camarienses, Spellani, Esini, Gualdenses, Tudertini, sub Brachijq;, liberūmq;, nepotumq; im-perio manento. CASTELLVM PLEBIS, Mon temalboddi Rocbamcontratam, ipse, filijq;, nepo-tesq; in potestatem habento: quibus uelint uendun-to, largiuntoris:. SED neq; aduersus Romanum im-perium arma ipsi capiunto, nec hostibus præbento auxilium. VICES PONTIFICVM bis in lo-cis gerunto, uitæ necisq; in municipes potestatem ha-bento: qui non parebunt, ijs etiam si ad Pontifices perfugerint, bellum quantum uelint inferunto. SI BONONIENSES non subegerit, idq; culpa non fiat, Pontificis fœdera rata ne sunto. SIQVID

ipseq;

ipséq;, liberiq; molirentur contra, funesti profaniq; hominum congressus fugiunto. Templa ne intranto, ignim & aquam ne inueniunto, urbibus agrisq; spoliantor.

IOANNIS ANTONII CAMPANI EPISCOPI APRVTINI, DE VITA ET GESTIS ANDREAE

Brachij Perusini, Italicæ militiæ Imperatoris olim Strenuißimi, Liber quintus.

ctio in eum modum fœdere, Brachius quo expeditionẽ maturaret, Perusiam ad conducendum militem, cohortesq; ex hybernis deducendas, reuertitur: non minore à Florentinis dimissus honore, quàm acceptus. Ergo nouo dinumerato stipendio, primum confectam cum Pontifice & Feltrano pacem à Præcone declarari iußit, totoq; animo intentus ad bellum, ad paucos dies profectionem militi pronuntiauit. His diebus, Legati Arriminensium Perusiam uenere, petentes, ut natam ex concubina filiam, Roberdo, Pandulfi Malatestæ filio, desponderet: quæ res hoc facilius est impetrata, quod genus

Malatestarum, inprimis clarum atq; antiquum habebatur. Post haec antequam in Galliam traijceretur pulcherrima coepta aedificia: primum testudinem pro foro quàm longißimo protendendam, muros deinde ciuitatis reficiendos curauit, & quà deuexior est urbis ad orientem praecipitem lapsum, ut plerunq; labes fierent, altißimis erectis fornicibus aequauit, alterum nunc urbis rerum uenalium forum. Simul haec curabantur, simul quae ad nouam profectionem expedirent, arma, equi, milites parabantur. Nec multis post diebus, exercitus parte collecta, quò reliqui celerius sequerentur, Octauo Calend. Maias, uexilla ad arua Clusina iußit promoueri: ipse biduum in urbe componendis rebus, & magistratibus creandis commoratus, tertio die eodem contendit. Hic quoad omnes conuenirent copiae, expectaturus, ac loci usurus commoditate (quippe pabuli atq; ligni mira feracitas) dum ad Thrasimenum moram traheret, Nardũ Vetulum, ueteranum quidem militem, sed tunc fugã ornare cupientem, iuuenis famulus accusauit: iussum ingredi tabernaculum, ac causam dicere, uultus sanguisq; defecerat, mox accito tortore, quum proposita noui exẽpli tormenta expauesceret, Nihil (inquit) opus est quaestione, tuo accepto stipendio, tamen ad Sfortiam properabam, cum quod aere premebar alieno, & arma atq; equos uendere durißimum erat mihi, tum quoniam & idipsum quod acceperam à te stipendij consumpseram, & ille duplicare promiserat,

ferat: una fuga & æs alienum non reddere, & inte gram accipere mercedem poteram. hæc confessum, proxima in arbore suffigi iussit, dataq; perfidiæ pœ næ, nimis duræ fortasse: sed nullum erat scelus, quod ille tam graui puniendum supplicio putaret: semper aliás transfugas & proditores, supra quám sibi ex/ pedierat, exosus. Nonis Quintilibus, quum undique conducti milites, unum in locum conuenissent, lustra to exercitu, inuenta sunt equitum arma ferentiũ duo milia, calonum, peditumq; ferè totidem, ex his pleri/ que erant sagittarij, hac manu tantum gesturus bel/ lum: facto per Cortonensem agrum itinere, ad Tyfer num urbem, uel ut hodie uocant, Castellum, perue/ nit. Hic per exploratores de Sfortiæ apparatu cogno scit, nec credidit quidem primo, sed indies sine certa causa maiores habiti delectus, rem uerisimilem facie/ bãt. hac re diligentius explorata, quum omnia suspi/ cionem augerent, mittuntur clám, qui ad Reginam cuncta perferrent. Mouebat cum partim mulieris im becillitas, auxilio non tamen magis, quám consilio digna: partim quod uerebatur Pontificem occupato Regno, tanta imperij accessione facta, omne in se bel lum conuersurum. Sed Regina, præter mulierũ natu ram, nullo pacto ut fidem adhiberet nũtio adduci potuit, uerita ne fraude bellica decepta, Sfortia á se alienato, sine duce, sine armis destituta inuaderetur. Brachius ne quid ad Tyfernum traheret moræ, supe rato celeriter Apennini montis iugo, in hostium fines

traiecit, ascito sibi Angelo Pergulensi, cuius aduentũ in itinere cum septingentis equitibus expectauerat, à Legato Pontificis mercede cõductus. Interea Bononienses tãto belli apparatu cognito, undiq; petiuerant auxilia duces complures accitos, in Galliam partem intra urbem subduxerant, partem per oppida atq; agrorum disparuerant, deniq; tantũ roboris collectũ, ut non obsistere solum hosti, sed uincere posse confiderent: equitũ habuere tria millia, et quingentos, peditum incertũ, sed tamen ingentem numerum, quos ex omni acciuerant Gallia: sed Duces erant uarij, quorum neq; animi ad bellũ, neq; auspicia conueniebãt. Gabrinus Cremonensium Tyrannus, Albericus nouellus, Loysius Vermes, Symon Canusinus, et alij permulti quorum nec res gestæ, nec nomina ipsa erant contemnenda. Brachius primo statim ingressu, castra posuit non amplius quàm quinq; milia passuum procul ab urbe, quæ res ut magno ciuibus terrori fuit, ita ducibus, qui militaris rei erãt periti, spem fecit, hostilis exercitus profligandi. At Brachius quo magis irritarentur ad prælium, simulq́; ut eorum tentaret uires, ultrò signa moueri ad urbem iußit: quum uero mille passus mœnibus appropinquasset, ceterũ exercitum paratum, intentumq́; ad pugnam, in ponte quem uocant Crucitate dimittit, admonitis præfectis, ut non prius inde mouerent, neue pontem deserrerent, quàm ipse mouendi signũ fecisset: ipse cum octoginta lectißimis equitibus, centumq; pari robore

peditibus

peditibus, ad urbis usque uallum processit, ut & pro uocantium ad prælium, & respondentium captarentur uoces. Huic Loisius unus ex Ducibus, quem dixi ea tempestate clari nominis, egressus urbem, cũ trecentis occurrit equitibus, cœptaq; leuis est pugna. Brachius ueritus ne multitudine circunuenire/tur, misit qui signum daret, quo signo quindecim galeatos equites uocari iubebat, nec quicquam in illo Duce ordine & celeritate insignius fuisse constat, qui ubi aduenere, iussi expectare pugnæ exitum, & si qui portis egrederentur obseruare, aliquandiu prælio abstinuerunt: sed nemine egrediente, pugnam & ipsi capessentes, conglomerati recto per uiam cursu, dant sese in medium hostem: horum tanta uis fuit, ut equo Loisius hasta ictus excuteretur. eius milites perturbati, partim qui erant animo præsentiore, ut iacentem Ducem excitarent, equoq; imponerent, acerrime resistebant: partim moliebantur fugam, ueriti, ne omnis simul aduentaret exercitus. capti sunt ex hostium equis octoginta, triginta cæsi, milites utrinque sex desyderati. Losio fugiente, magna urbani præsidij egrediebatur manus, qui spectata ex mœnibus pugna, atq; hostium spreta paucitate, fugientibus suis sero auxilium ferebant. Brachius parua quidem, sed pro loco atque numero insigni potitus uictoria, ad castra rediit. Hæc ut prima pugna, ita felici auspicio gesta, nimis hostium depressit animos, cõtra Brachiani ab re bene gesta belli audiores

facti, pars late prædatum ire per hostium fines, pars si pari robore hostis ad prælium exiret, paratiq; pro portis armati pugnam expectare, interdum excursare ad urbem, & mœnibus hærentem hostem contumelia lacessere. Bononienses metu belli, primum omnes uires in urbem contraxerāt, sed mox populatione agri permoti, Ducum alios aliò oppidorum præsidio dimiserant, qui & si oppugnationes fieri prohibebant, liberum tamen prædatoribus relinquebant agrum, nec totis uno in loco resistebatur uiribus, nec collatis signis usquam dimicabatur. Iam milites latè circunuecti, quotidiana præda castra stationesq; cōpleuerant, nec parua et expedita peditum manu, sed graui equitum mole fiebant excursiones, nullumq; dabatur quieti tempus: tum Bononienses haud multò grauius ab hoste, quàm urbanis atq; oppidanis præsidijs urgeri, hostes foris, illi domi cuncta absumebāt, erant alendi equi, tecto recipiendi, sustentandiq; milites, nec quicquam magis quàm pudicitiæ periculum ciuibus timebatur: promiscuè præfectos cum mulieribus, milites cum ancillis uersari, tectorum cogebant angustiæ. Vno bello uariæ erant obsidiones, agrestes nisi agmine in campos pabulatum lignatumq; exire minimè audebant, præsidia magis hostiū fines furtim prædatum incurrere, quàm à præda hostem prohibere. Quæ res mature conficiendo bello plurimum profuit. Oppidum erat Bononiēsium Medicina munitum, opulentumq;. hic ciues initio belli,
quadrin-

quadringentos equites præsidio locauerant, qui multitudine Ducum magis quàm peritia freti, sæpe & ipsi in proxima exibant Pontificis oppida, & quà hostis nõ immineret, licentius quàm opus erat, fusiusq; prædæ cupidi uagabantur. At Brachius & oppidi, & præsidij fama pellectus, dum eò quasi explorátum octoginta cum equitibus proficiscitur, fortè in itinere, frequentia equorum comperit uestigia, quæ Medicina egressos, Oriolum uersus contendisse, ostendebant. hac re animaduersa Brachius, quod crebra erant, & recentia, Prædatum (inquit) hostes exiêre, bono (si Dijs placet) omine perreximus milites, quo dirigunt uestigia, prosequamur hostium incautam aciem: atq; ita tritum equis ingressus iter, multo spacio quadrato processerat agmine, quacunque occurreret inuasurus hostem. aliquot passuum milia progreßis, non procul ab Oriolo, ingẽs prædatorum exauditur clamor, pecora & captiuos latè agentium: oppidani qui non erant capti, in tuta se receperant loca, nec alium populationis finem, quàm hostium discessum sperabant. nec terruit Brachium multitudo, quippè pedites erant quadringenti, equites trecenti, sed eorum (ut est industria militaris) pars collectam agebant prædam, utilior numero quàm bello manus, pars armis atq; equis magnificè fulta, subsidio parata perueniebat. Permittit equum in hostes Brachius, milites quoq; concitant suos, & ducem quanto possunt impetu subsequun-

tur, atrox hic prælium, nec prælio remißior exoritur clamor. hostes periti locorum, repente ubi palustres tratecere fossas, ad uada substitere, atq; omnes transitus celeriter occupauere: illinc prementem à tergo militem repulsuri. fossæ erant perangustæ, ut nisi hostis à fronte repugnasset, facile transilire milites potuissent. iam & qui prædam agebant ad ferendam suis opem, recurrere ad fossam. Brachianis dum pro uallo dimicarent, equi à pedite confodiebantur. ita nec transilire poterant uallum, nec hostibus prædam relinquere statuebant. exaudiunt interea oppidani clamorem, Brachij nomen, ut fit, in prælio resonantem, subitaq; spe elati, ut in certamen ireiur, alter alterum hortabatur. nec ira magis illati belli, quàm amissæ prædæ dolor animos incendebat. corruunt undiq; ad Brachium agrestes, oppidaniq;, quibus confestim productis in aciem, & equiti admixtis, quadripartito agmine tenditur in hostem. quà fossæ transitus pateret, agrestes ostendunt. Equites auxilio peditum usi, pars lato campo circunuecti, fossa traijciunt. pars intenti bello, dũ hostis ad superiorem equitatum uado arcendum contendit, fossam & ipsi celeriter superant, prælium æquo gesturi loco. sed eorum impetum quum hostes sustinere non possent, fusi fugatiq;, non modo dimisere prædam, sed ipsi quoq; in prædam cessere. Capti equites centum & octoginta, Duces octo, præda oppidanis restituta. Nec quicquam mirabilius, quàm à paucis uictoribus,

bus, tot captiuos uinci, trahi, ligari potuisse. Singuli milites binos ternosue contrahebant. Hac uictoria reuersus in castra Brachius, utendum occasione ratus, omnem armari exercitum iubet, motisq; celeriter ad Medicinam castris, perfractis aggeribus, & altißima qua muniebatur completa fossa, oppidum milite, scalis, machinis inuadit. Oppidani superiore prælio magna præsidij parte spoliati, portas uictori aperuere, seq; eius permisere potestati. Nihil hac celeritate clarius Bononiensi bello. Hæc quum allata Bononiam essent, ingens trepidatio ciuium animos inuasit. Nec oppidum erat in quo plus spei, præsidijque imposuissent. Brachius Medicina capta, propius ad urbem mouit castra, grauiore bello pressurus obsessum ciuem, & milites tantum iam animorum conceperant, ut urbana præsidia non pluris facerent, quàm si armis atque equis illa caruissent. Tum quod antea non erant ausi solo agmine incursiones facere, & ueluti desertum ab hoste agrum, paßim libereq; populari. Hostes non magis bellum quàm fames urgebat, quam subducta in urbem præsidia, maiorem indies acrioremq; faciebat. Inter hæc secutæ aliquot dies continuæ pluuiæ, plurimum difficultatis importauere militi: quippe solum natura cœnosum, ac palustre & lubricum, ubi pluuia quoq; dissoluitur, ne equis quidem satis peruium est. sed media æstate, ubi primum cessauit tempestas cœnum æstu, soleq; duratum, facilem reddidit in-

cessum

cessum æquato solo. Interim obsessa urbe, parte copiarum ad occupandum omnem agrum, castellaq; dimissa, intra paucos dies omnia uenere in potestatem. iam urbs uniuersis copijs, & quod ægrius ciuis ferebat, à suis etiam agrestibus obsidebatur, nec deerant urbana præsidia, quæ leuia interdum prælia committerent, sed ab hoste frequenti uictoria elato, sæpe intra munimenta repellebātur, nonnunquam quum aliter effugere non possent, in suburbanas se præcipitabant fossas. Nec ullum ex tot bellis ab hoc Duce gestum fœlicius, nullū præter Pontificis spem celerius confectum, & in quo minus sanguinis perfusum sit. Bononienses amisso agro, quum nec auxilia commeatusq; suppeterent, & fame graui urgerentur, emittendos de pace Legatos decreuerunt. Principes ciuitatis erant, Bentiuolij, ut tunc publicè Pontificis hostes, ita olim Brachio priuata amicitia & familiaritate coniuncti, à quibus Leopardi insignibus, donatum quidam autores sunt. Eos Brachius per Legatos hortatur, ut suæ se fidei permittant, nihil iniuriæ passuros esse. igitur Antonius Bentiuolius facta deditione urbis, paruo comitatu ad Brachium in castra uenit, paulo post ad Pontificem deductus honestatusq;, semper postea in fide permansit. Brachius Bononiam reuersus, ad res urbanas componendas, simulq; uectigalia diu intermissa exigenda, paulo post Perusiam redit. hunc exitum habuit Bononiense bellū. altero mense post

quam geri

quam geri cœptum est, Brachij ductu auspicioq; confectum. Bononia subacta, quod reliquum erat æstatis, Brachius dimisso exercitu, urbanis ædificijs consumpsit. Inter hæc Sfortia hortatu Pontificis, cũ omnibus copijs profectus Neapolim, ad arcem nouam instructa contendit acie, iussaq; ad fenestram uocari Regina: Hactenus (inquit) tuum stipendium secutus sum, nec fide, nec uigilantia, tuendo imperio defui, quanta potui ope tutatus & Regnum & dignitatem tuam: Nunc tua tibi reddo signa, fœlicia sane ad hunc diem, & á me nunquam in hoc regno, sine uictoria cum hoste collata. Nunc alius tibi quærendus Dux, stipendij quod acceperam id omne finitum perfectumq; est, ad hoc tempus rem tuam sic gessi, ut & mea fides, & Regni tui dignitas requirebat, nihil est amplius quod tibi á meo meoq; exercitu debeatur. Ad hæc Regina, tum demum sentiens uera Brachium monuisse, primũ dissimulata ira, precibus retinere armatum Ducem conata, mox terrere minis cœpit. postremò quum nec precibus nec minis proficeret, contumelia agere, & accusare uiolatam fidem. Nam ita repente destitutã esse, quanquã finito stipendio, tamen proximũ esse perfidiæ. tum in suo regno aliena contra se inuecta arma, & amicitiæ specie comparatũ, paulo post hostem futurũ exercitũ, hoc plus quàm perfidum uidebatur. Deniq; mulicbri succensa ira, illum transfugã, illum proditorẽ appellare, concitareq; Neapolitanos

litanos ad arma, contra nouum ac subitum hostem, capienda. sunt qui affirment Sfortiam Reginæ contumelia irritatum, sagittas in eam iussisse intendi, atque ita illam fenestra discessisse, quæ res magnarum rerum initium fuit. Neapolitani minus ægrè quàm decebat Reginæ iniuriam tulisse uidebantur, uocati ad arma, nec omnes, nec frequentes concurrerant, tantò postea suspectiores, quantò tunc uindicandi negligentio es habiti: fama est Sfortiam facto per inermem populum transitu, consensu ciuium urbe egressum, euasisse. Mota subito diuersa bella, regni Proceres pleriq; ad Pontificem defecêre, regiæ quoq; urbes & cum his Appuli, Lucani, Calabri, Samnites facere rebellionem, soli Neapolitani, Campani, Venafrani, & cum his pauca oppida in fide manserunt: de Reginæ rebus modo tam late imperatis actum uidebatur, nec propè erat unde auxilia peterentur, & undiq; astabant feroces ab noua rebellione hostes, nec Imperium modo, sed spes quoque breui defectura uidebatur. nam unde gentiũ imploraret opem? arma hostium undiq; circunsonabant, optimates semper alias suis auxilia i Regibus, Pontifici adhærebant, reliqua Italia partim Romanis armis, partim Gallicis regibus, quos illa expulerat, fauebant. Alfonsum Valentinorum ac Siculorum regem, quem filium sibi adoptione fecerat, in Hispania morantem, terræ mariaque longo interuallo diuidebant. Sicilia quanquam erat propior,

nihil

nihil eius Regis iniussu parabat auxilij. & quia pecunia in stipendium opus esset, ea exinanito ærario, uectigalibusq; ad hostem translatis, non extabat. tot circunuentam malis, etiam externæ opis desperatio subibat, nã etsi primo statim belli initio, Legatos ad Alfonsum miserat, durum erat, tàm procul uenientem expectare Regem, cui nec naues essent, nec milites parati: sic antequam delectus militum, remigum, equorum haberentur, hostis omnia occupaturus imminebat. Inter hæc legati ab Hispania redière, simulq; Regis ad eam uenere Legati, monentes quando Rex non ita statim traiecturus in Italiam esset, nondum parata classe, nec equitatu, quo plurimum esset opus conducto, interea contra Italica arma, Italicam opem implorandam. & iam ad Brachium Regina sæpe antea respexerat, tum uerò hortatu Legatorum omni abiecta cunctatione, petendum ab eo auxilium constituit: rata id quod necessitas suadebat, resisti hostibus ab alio posse nemine. Hunc unum inuictum bello Ducem fama prædicari, hunc Pontifici terrori esse, tum quod magis impellebat, eundem, de Sfortiæ defectione primum admonuisse, iam tum nisi esset ingrata, initium amicitiæ factum. Adiêcere etiam Legati, Regem ipsum uirtute fideq; adductum, spem omnem in eo Duce recuperandi regni posuisse. Mittuntur ergo ad Brachium à Regina Legati, & cum his qui à Rege uenerant una iussi proficisci.

Brachius

Brachius exercitu in Perusinum reducto, quod re/ liquum erat labentis autumni, militem in quiete ha biturus credebatur, quum nec belli facies usquam appareret, & anni tempora paulo post aduētu hye mis quietura à bello uidebantur: milites pars in Tu dertinum ad hyberna, pars in Perusinum ad suas quisq; stationes dimittuntur, ipse cum paucis in ur/ be Perusia submouendis ciuium contentionibus, æ/ dificijsq; excitandis, remansit. Sed Tudertini quòd à Sfortiæ ac Tartaliæ militibus, qui superiore anno pauca in eorum agro occupauerant castella infesta rentur, quæstum uenêre. Brachius in Tudertinum contendens, deducta ex hybernis parte copiarum circunsedit hostem, ac breui deleuit, sed ubi ex mili/ tia & labore secutum est domesticum ocium, cogi tatio animum inceßit ducendæ coniugis, & sobo/ lis procreandæ desyderium, quod & ciues & ami/ ci omni suadebant studio. Quæritur digna tanto ui/ ro uxor, cumq; multæ in mentes multorum occur/ rissent, Nicolam, Berardi Camertis Sororem, despon deri placuit, ut tanta beneuolentia duorum princi/ pum, sanguis etiam cōiunctione firmaretur. nec res diutius est dilationi data, idem mensis & desponsio nem & nuptias uidit. Perusinorū apparatus ac pom pæ magnificæ satis fuere, Sponsa recēti matris mor tē lugubrior inceßit, tyrāni Fulginatium & Fabria nensium interfuêre nuptijs, ornatu quanto nun/ quā antea quisquā maiore. centū tota urbe delectæ mulieres,

mulieres, sexagintaq; ancillæ in comitatu, Camertes, Perusini, Fulginates, Fabrianenses, Tudertini, uestitu ornatuq; certabant. sexaginta purpurati tubicines, totidemq; pares tibiæ anteibant sponsam: in urbe lautissimè usq; ad delicias parata omnia, nec magis reliquo ornatu inter comites, quàm tripudijs cantuq;, & publicà decreta pompa decertatum. Nuptijs patrio more celebratis, ne nimis uxorius censeretur, in Tudertinū colligendi sui ab ciuilibus studijs gratia concesserat, quum horrendum & atrox nuntiatur facinus. Fulginei & Nuceriæ regnabant tres fratres, ex his unus quum sæpe Nuceriam pergeret, in arcem diuertens, fortè in custodis uxorem coniecit oculos: nec multò post uerba, facta exceperunt. custos Dominum in adulterio deprehendit, dissimulat in tempus iram, & quo altior caderet uindicta, tres simul fratres interficiendos cogitat. quod ut efficere possit, tyrannos & cum his aliquot ciues uenatum ad saltus Nucerinos inuitat. duo fratres Nuceriam magna canum turba contendunt: tertium Trebulanum, nam illis quoq; imperitabant, ad fœliciores ludos uocauerant fortè, & Berardum Camertem, qui paucis ante diebus Fulgineum uenerat, Nuceriam compellunt. Quum uesperi ad urbem atq; insidias peruenissent, adulter frater, et Berardus intra arcem recepti, diuersis in cubiculis dormitum eunt. custos prima uigilia utrunq; aggressus, adulterum occidit: Camertem coniecit in uincula. peracta cæde, alter

frater, qui ad amicum nocte in urbem diuerterat, prima luce tanquam à fratre accitus in arcem, eodem, quo ille, telo interimitur, Fulginates qui unà uenerant, pari scelere & ipsi uinciuntur. facinus in occulto erat. Interea tam nefandæ cædis autor, quò populum ad rebellionem excitaret, primores urbis ad concionem pro foribus uocatos, hortatur, ut ad libertatem recuperandam arma caperent, simulq; docet duos tyrannos in uinculis teneri, eos se paulò post necaturum, non ausus quicquam de cæde fateri ante concitatum populum. Ciues contempta hominis temeritate & perfidia, ne tantum facinus agitaret, neue à fide deficeret, admonebant: præsto fore tanti sceleris ultorem Nucerinum populum, nec tam procul inde Fulginatium finis esse aduenturum subsidio reliquum fratrem, nunc locum esse pœnitentiæ, intercessuros se pro uenia, si consilij tam temerarij pœniteret. ille ubi uidet frustra de rebellione tentatum, duos ex satellitibus emittit, qui nescio, quam reliquā familiam, extra Fulginatium & Nucerinorum finis asportarent, ueritus ne scelere patefacto, tyrannus sæuiendi facultatem haberet: illi tamen rei atrocitate permoti, primum incerti quid acturi essent, multis ultrò citroq; agitatis, tandem rem omnem deferre ad tertium fratrem decreuerunt: tutius rati liberos tyranni gratiam inire, quàm obsessos in arce omniū odia in se conuertere, nec perfidiæ ullum esse discrimen, quippe si conticuissent scelus, communem

Dominum

Dominum, sin aperuißent, custodis fidē esse uiolan/dā. Nondum à Trebula redierat, eunt recta satellites ad tyrannū, & rem omnē ut sese haberet patefaci/unt, duos fratres occisos, Berardum & Fulginates arctißimè deuinctos esse. Ille celeriter Fulgineum si/ne sella reuersus, Brachio tam nefariā cædē, et Berar di periculū nuntiauit, orans obtestāsq;, ut ad sceleris ultionē auxilio ueniret. Brachius nouitate exēpli gra uiter cōmotus, simul quod amici tā in graui periculo deserēdi nō essent, militi qui aderat subitā edicit pro fectionē, reliquos è stationibus euocari, & se celeri/ter sequi iubet, ipse nō expectato militū aduentu, cū paucis Nuceriā est profectus, missoq; ad custodē ca/duceatore, percōtari iubet: Cuius hortatu, aut quanā causa tantū facinus admisisset. Ille, nullius hortatu, sed suo impulsu fecisse respōdit: Causam uero si nulla subesset alia, satis magnā eße, suorū quæsisse liberta tē, et cū publicam omniū, tum priuatā suam iniuriam uindicasse. Brachius totum triduum in obsidione cō/moratus, dum reliquæ conuenirent copiæ, omnia quæcunq; ad oppugnationem usui uiderentur futu/ra, scalas, trabes, machinas comparauerat, ornata erant uaria oppugnationum instrumenta, ut si uno non proficeretur, multis simul diuerso modo, diuer/sis locis oppugnationem tentaret. Quarto die ar/cem undique simul adoritur, admouit mu/ro quæ parauerat, prosiliunt intra primas muni/tiones milites, custodis parentem, & præterea no/

uem & triginta satellites, qui pro mœnibus pugna-
bant subita ui corripiunt, trahuntur in forum manus
pedesq; reuincti. Tyrannus fratrum interfectoribus
prospectis, rabie magis quàm ira concitatus, parentē
ante oculos occisum, canibus dispartit: satellites ua-
rio supplicio, diuersis in locis affici iubet: quippe sta-
tim alij in crucem sublati, alij equis distracti periere,
nonnulli subito ferro trucidati, plæriq; quatuor in
partes secti expositiq; per triuia, & suæ perfidiæ, &
tyrannicæ crudelitatis fuere exemplum, oculosq;
inimici fœdißimo satiauere spectaculo. sed interiorē
arcis ambitum, quanquam defensoribus uacuum, al-
tiores cingebant muri. Custos ubi deiectis propugna
culis, suffodi ad radicem cuniculum, & turrim ferro
excidi cognouit, ut omni ex parte ultus moreretur,
uxorem suspicientibus hostibus supremo turris fasti
gio præcipitauit: dubium tamē, ne in potestatē inimi
ci deueniret, an ut suæ tam grauiter exceptæ libidi-
nis pœnas lueret. Iam hostes cuniculo in turrim editi
inferiorem superauerant testudinem, fratres supernè
se acerrimè defendebant, stricti erant in subeuntes
gladij, nec comportata in eum usum deerant saxa:
illi parietes, illi tecta euulsa deijciebant. Ingens mili
tum sine mercede discrimen, segniores affecerat ani-
mos. tum Brachius magna strue sarmentorum & sti
pularum comportari iussa, flamma atq; fumo infe
riora turris complet atq; incendit. simul oculi caligi
ne fumante defecerant, simul tabulata accepto con-
flagrabant

flagrabant igni. hoc malo subactus custos, quum iā nec incoctos lapides uellere, nec hostē intueri posset, Brachij *potestati se, arbitrioq; permisit. sic milites occupato cacumine, iussu ducis, custodem, fratrēq; quod illi pauloantè in muliere docuerant, lapsu altis/simo præcipitauere. in mortuos quoq; à tyranno sæuitum, sic crudele facinus nescio an crudelius puni/tum est.* Per hos ipsos dies Legati Reginæ ac Regis, *quos dicebam, ad* Brachiū *uenere, ostendentes quanto in periculo res esset, nisi celeriter occurreretur, o/rantes superiori, quo* Reginā *admonuisset, aliud maius adderet beneficiū, ferretq; perditis, ac propè af/flictis rebus auxilium, non ingratos* Regem *ac* Reginam *futuros: stipendij nunc acciperet quantū opus esset ad exercitum* Neapolim *traducendum: ubi eò uentum foret, pecuniarum satis habiturum: precio, preces adiecere.* Misereret *imbecillæ, et noua fraude deceptæ mulieris,* NON *defuturum, siquid usquam esset iusticiæ, causæ suæ* Deum. NEC *quicquam in bello magis ualere, quàm causam. susciperet tam iu/stum bellum, cui si etiam fortuna deforet, officiū profecto, & humanitatis opinionem non defuturam.* Regis Legati *ne quid ipsi negligentius agere uideren/tur, fortius locuti, maxima quæq; pollicebantur.* In/*primis amicitiam potentißimi* Regis, *cuius opes latè mari terraq; paterent: iret modo in* Regnum, *ante/uerteretq;, paulò post uenturū auxiliarem* Regem, *iā*

milites, classem commeatus in parato esse, nam quo minus celerius in Italiam traiecisset, hyemis importunitatem fuisse impedimento. REGNA atq; imperia nulla re magis quàm amicitia constare. cogitaret quantum splendoris consecuturus eßet, tanto in Regem collato beneficio, nullum esse mortalium eo gratiorem: hoc beneficium eò futurum acceptius, quò minus ante id tempus interceßisset consuetudinis. Brachius cum altiora uolutaret animo, non putabat committendū, & Pontificis opes eò magnitudinis procederent, ut sibi foret aliquando ab nimia illius potentia metuendum: itaq; Legatis respondit, Indignum se putare amicitia tanti Regis, sed ultrò oblatam, tantò gratiorem futuram, quantò minus speratam. Reginæ uero iampridem affuisse, quamobrem hostium perfidiam quominus patefaceret, sustinere nequiuisse. Cæterum ad hanc tam subitam expeditionem, opus esse multa pecunia. Milites quod magnā partem æstatis in ocio transegissent, equis, armisq; deficere. tum in augendas copias, nouum militem conducendum. Ad hæc Legati respondere: Habere se in mandatis, quod opus esset pecuniæ, à Florentinis mercatoribus, quorum affines et cognati per eorum urbes negociarentur, peterent, eos aut pecunias, aut sponsiones daturos. Atque ita mißis utrinq; Florentiam, quibus hoc negocij datum est, ducentorum milium nummûm sponsiones acceptæ, pauca etiam enumerata pecunia. Brachius Duodecimo Calendas

lendas Apriles, stipendio clàm militibus dato, quicquid usquam in Hetruria inuentum est peditum equitúmq; conduxerat. Paucis post diebus, imminente iam æstate, exercitum in expeditionem eduxit: primum fuit in Picenos iter. Carrariæ comes, qui Esculanis imperitabat, uicinitate Regni adductus, cum cæteris coniurasse, & occultè intulisse bellum Reginæ ferebatur. hic ubi subitum tanti Ducis aduentum intellexit, quum nec parem exercitum, nec tantum autoritatis gratiæq; haberet, & Esculani factiones agitarent, Legatos ad eum misit: orans ne quid in se suosq; fines hostile moliretur, nihil secum inimicitiarum intercedere, à quo, si qua in re Perusino bello fuisset offensus, id belli iure, non animi maliuolentia factum: parendum ijs fuisse à quibus militari more stipendiū accepisset, non subesse causam, cur nūc tandem bello peteretur: non illum à se, non Reginā laceßitam, nec se quidem negare, hostes commeatu frumentoq; iuuisse, uerum id libertatis suæ fuisse indicium, non illati belli. Si Reginæ milites frumentum aut commeatus petiuissent, non fuisse illis, ne nunc quidem esse negaturum. neminem Brachio fideliorem futurum amicum, si bello abstineret. Brachius commodius ratus, nihil moræ in Piceno committi, quominus maturè in intimos Regni fines contenderet, legatis respondit: Se quidem compertum habuisse, de illato Reginæ bello, cæterum, si filiū obsidem dedisset, excussurum finibus, ac pro socio

amicoq; habiturum. mittitur statim in castra filius, quem summo honore exceptum, Brachius cogendo agmini præposuit, non magis obsidis fide, quàm militaris præfecti uirtute usurus. Inde primum excussum bellũ, mox quãta potuit celeritate profectus in Samnium, frequentiorem inuenit hostem. Samnites uniuersi rebellauerant: horum principes Laureti & populi comites coniuratione inter se facta, ad Castilionum oppidum omnes conuenerant: inde impedituri Brachij transitum, omnibus occupatis itineribus, oppida qua foret in intimum Regnum aditus, ualidiori bus munierant præsidijs: arbitrati quod erat existimandum, si hostem uel paulo retardassent, difficiliora Reginæ futura omnia: labi interea reliquam æstatem, & Sfortiam Reginæ ceruicibus inhærentem, exclusο Campania Brachio, ante uictam Neapolim repelli non posse. Nec Brachium hostium consilia latebant, quocirca maturandum sibi magis ac magis intelligebat, & si nihil hostile à tergo statuebat relinquendum. Igitur permotis ad Castilionum castris, ueluti statim oppugnaturus uaria machinarum instrumenta præparabat. nec oppidum erat natura satis munitum. Comites nouo & nunquam antea uiso apparatu conterriti, nõ expectandã oppugnationẽ decreuerũt. emissis qui dicerẽt imperata facturos paulo post in castra et ipsi exiere, receptiq; in potestatem, in pristinã Reginæ fidẽ redierunt. Hos Brachius ad maiorẽ cæteris incutiendũ terrorẽ, simul quo plus esset autoritatis, castra sequi iussos, Ducũ habuit numero:

deducto

deducto celeriter ex eorũ finibus exercitu, ne quid socius ager caperet detrimenti, Placentum contendit Pelignorũ oppidũ. hic tres hostiũ Centuriones, præsidio erant impositi: satis magna ad defensionẽ manus, nisi excussa ratione, pauor animos inuasisset. Circunsidebantur iam infesto exercitu, & quæ oppugnationi usui erant futura, proximorum montium syluis comportabantur, minæ quoque auxêre formidinem: quippè Ducis, nisi oppidum dederent, ultimum supplicium minitantis uoces audiebantur. igitur non expectata pugna, sese dedidêre. sic Placẽtum parato quidem, sed non tamen cœpto prælio, deuictum est. Placentinis proximi erant Sulmonenses, qui & ipsi quoq; secuti fortunam, pauloante á Regina defecerant, itur signis infestis, ad populandum primum agrum agrum. Sulmo Pelignorum caput, circunlabente clauditur flumine, sed nec tam alta aquæ profunditas, ut uel peditatu superari nõ possit. Sulmonenses conspectis cis flumen hostibus, ueriti, ne subita oppugnatione uicti captiq; diriperentur, Legatos qui bellum deprecarẽtur emisêre, cum fama inuicti Ducis, tum subita Placentinorum defectione conterriti, nec iam ullas uires aut præsidia restitura existimabant: Iussi Magistratus Reginæ, præsidiumq; accipere, nulla mora imperata fecerunt. Sulmone subacto, Brachius ne quid celeritati suæ obstaret, simul ut iam sociorum consuleret fortunis, quám maturrimè copias inde deduxit, motisq;

cessum æquato solo. Interim obsessa urbe, parte copiarum ad occupandum omnem agrum, castellaq́; dimissa, intra paucos dies omnia uenere in potestatem. iam urbs uniuersis copijs, & quod ægrius ciuis ferebat, à suis etiam agrestibus obsidebatur, nec deerant urbana præsidia, quæ leuia interdum prælia committerent, sed ab hoste frequenti uictoria elato, sæpe intra munimenta repellebātur, nonnunquam quum aliter effugere non possent, in suburbanas se præcipitabant fossas. Nec ullum ex tot bellis ab hoc Duce gestum fœlicius, nullū præter Pontificis spem celerius confectum, & in quo minus sanguinis perfusum sit. Bononienses amisso agro, quum nec auxilia commeatusq́; suppeterent, & fame graui urgerentur, emittendos de pace Legatos decreuerunt. Principes ciuitatis erant, Bentiuolij, ut tunc publicè Pontificis hostes, ita olim Brachio priuata amicitia & familiaritate coniuncti, à quibus Leopardi insignibus, donatum quidam autores sunt. Eos Brachius per Legatos hortatur, ut suæ se fidei permittant, nihil iniuriæ passuros esse. igitur Antonius Bentiuolius facta deditione urbis, paruo comitatu ad Brachium in castra uenit, paulo post ad Pontificem deductus honestatusq́;, semper postea in fide permansit. Brachius Bononiam reuersus, ad res urbanas componendas, simulq́; uectigalia diu intermissa exigenda, paulo post Perusiam redit. hunc exitum habuit Bononiense bellū. altero mense postquam geri

quam geri cœptum est, Brachij ductu auspicioq́; confectum. Bononia subacta, quod reliquum erat æstatis, Brachius dimisso exercitu, urbanis ædificijs consumpsit. Inter hæc Sfortia hortatu Pontificis, cũ omnibus copijs profectus Neapolim, ad arcem nouam instructa contendit acie, iussaq́; ad fenestram uocari Regina: Hactenus (inquit) tuum stipendium secutus sum, nec fide, nec uigilantia, tuendo imperio defui, quanta potui ope tutatus & Regnum & dignitatem tuam: Nunc tua tibi reddo signa, fœlicia sane ad hunc diem, & à me nunquam in hoc regno, sine uictoria cum hoste collata. Nunc alius tibi quærendus Dux, stipendij quod acceperam id omne finitum perfectumq́; est, ad hoc tempus rem tuam sic gessi, ut & mea fides, & Regni tui dignitas requirebat, nihil est amplius quod tibi à meo meoq́; exercitu debeatur. Ad hæc Regina, tum demum sentiens uera Brachium monuisse, primũ dissimulata ira, precibus retinere armatum Ducem conata, mox terrere minis cœpit. postremò quum nec precibus nec minis proficeret, contumelia agere, & accusare uiolatam fidem. Nam ita repente desti tutã esse, quanquã finito stipendio, tamen proximũ esse perfidiæ. tum in suo regno aliena contra se inuecta arma, & amicitiæ specie comparatũ, paulo post hostem futurũ exercitũ, hoc plus quàm perfidum uidebatur. Deniq; muliebri succensa ira, illum transfugã, illum proditorẽ appellare, concitareq́; Neapolitanos

litanos

litanos ad arma, contra nouum ac subitum hostem, capienda. sunt qui affirment Sfortiam Reginæ contumelia irritatum, sagittas in eam iussisse intendi, atque ita illam fenestra discessisse, quæ res magnarum rerum initium fuit. Neapolitani minus ægrè quàm decebat Reginæ iniuriam tulisse uidebantur, uocati ad arma, nec omnes, nec frequentes concurrerant, tantò postea suspectiores, quantò tunc uindicandi negligentiores habiti: fama est Sfortiam facto per inermem populum transitu, consensu ciuium urbe egressum, euasisse. Mota subito diuersa bella, regni Proceres pleriq; ad Pontificem defecêre, regiæ quoq; urbes & cum his Appuli, Lucani, Calabri, Samnites facere rebellionem, soli Neapolitani, Campani, Venafrani, & cum his pauca oppida in fide manserunt. de Reginæ rebus modo tam late imperatis actum uidebatur, nec propè erat unde auxilia peterentur, & undiq; astabant feroces ab noua rebellione hostes, nec Imperium modo, sed spes quoque breui defectura uidebatur. nam unde gentiū imploraret opem? arma hostium undiq; circunsonabant, optimates semper alias suis auxiliari Regibus, Pontifici adhærebant, reliqua Italia partim Romanis armis, partim Gallicis regibus, quos illa expulerat, fauebant. Alfonsum Valentinorum ac Siculorum regem, quem filium sibi adoptione fecerat, in Hispania morantem, terræ mariaque longo interuallo diuidebant. Sicilia quanquam erat propior,
nihil

nihil eius Regis iniussu parabat auxilij. & quia pecunia in stipendia opus esset, ea exinanito aerario, uectigalibusq; ad hostem translatis, non extabat. tot circumuentam malis, etiam externae opis desperatio subibat, nā etsi primo statim belli initio, Legatos ad Alfonsum miserat, durum erat, tám procul uenientem expectare Regem, cui nec naues essent, nec milites parati: sic antequam delectus militum, remigum, equorum haberentur, hostis omnia occupaturus imminebat. Inter haec legati ab Hispania redire, simulq; Regis ad eam uenere Legati, monentes quando Rex non ita statim traiecturus in Italiam esset, nondum parata classe, nec equitatu, quo plurimum esset opus conducto, interea contra Italica arma, Italicam opem implorandam. & iam ad Brachium Regina saepe antea respexerat, tum uerò hortatu Legatorum omni abiecta cunctatione, petendum ab eo auxilium constituit: rata id quod necessitas suadebat, resisti hostibus ab alio posse nemine. Hunc unum inuictum bello Ducem fama praedicari, hunc Pontifici terrori esse, tum quod magis impellebat, eundem, de Sfortiae defectione primum admonuisse, iam tum nisi esset ingrata, initium amicitiae factum. Adiecere etiam Legati, Regem ipsum uirtute fideq; adductum, spem omnem in eo Duce recuperandi regni posuisse. Mittuntur ergo ad Brachium à Regina Legati, & cum his qui à Rege uenerant una iussi proficisci.

Brachius exercitu in Perusinum reducto, quod reliquum erat labentis autumni, militem in quiete habiturus credebatur, quum nec belli facies usquam appareret, & anni tempora paulo post aduētu hyemis quietura à bello uidebantur: milites pars in Tudertinum ad hyberna, pars in Perusinum ad suas quisq; stationes dimittuntur, ipse cum paucis in urbe Perusia submouendis ciuium contentionibus, ædificijsq; excitandis, remansit. Sed Tudertini quòd à Sfortiæ ac Tartaliæ militibus, qui superiore anno pauca in eorum agro occupauerant castella infestarentur, quæstum uenêre. Brachius in Tudertinum contendens, deducta ex hybernis parte copiarum circunsedit hostem, ac breui deleuit, sed ubi ex militia & labore secutum est domesticum ocium, cogitatio animum inceßit ducendæ coniugis, & sobolis procreandæ desyderium, quod & ciues & amici omni suadebant studio. Quæritur digna tanto uiro uxor, cumq; multæ in mentes multorum occurrissent, Nicolam, Berardi Camertis Sororem, desponderi placuit, ut tanta beneuolentia duorum principum, sanguis etiam cōiunctione firmaretur. nec res diutius est dilationi data, idem mensis & desponsionem & nuptias uidit. Perusinorū apparatus ac pompæ magnificæ satis fuere, Sponsa recēti matris morte lugubrior inceßit, tyrāni Fulginatium & Fabrianensium interfuêre nuptijs, ornatu quanto nunquā antea quisquā maiore. centū tota urbe delectæ

mulieres,

mulieres, sexagintaq; ancillæ in comitatu, Camertes, Perusini, Fulginates, Fabrianenses, Tudertini, uestitu ornatuq; certabant. sexaginta purpurati tubicines, totidemq; pares tibiæ anteibant sponsam: in urbe lautissimè usq; ad delicias parata omnia, nec magis reliquo ornatu inter comites, quàm tripudijs cantuq;, & publicâ decreta pompa decertatum. Nuptijs *patrio more celebratis, ne nimis uxorius censeretur, in* Tudertinū *colligendi sui ab ciuilibus studijs gratia concesserat, quum horrendum & atrox nuntiatur facinus.* Fulginei & Nuceriæ *regnabant tres fratres, ex his unus quum sæpe* Nuceriam *pergeret, in arcem diuertens, forte in custodis uxorem coniecit oculos: nec multò post uerba, facta exceperunt. custos* Dominum *in adulterio deprehendit, dissimulat in tempus iram, & quo altior caderet uindicta, tres simul fratres interficiendos cogitat. quod ut efficere possit, tyrannos & cum his aliquot ciues uenatum ad saltus* Nucerinos *inuitat. duo fratres* Nuceriam *magna canum turba contendunt: tertium* Trebulanum, *nam illis quoq; imperitabant, ad fœliciores ludos uocauerant forte, &* Berardum Camertem, *qui paucis ante diebus* Fulgineum *uenerat,* Nuceriam *compellunt.* Quum *uesperi ad urbem atq; insidias peruenissent, adulter frater, et* Berardus *intra arcem recepti, diuersis in cubiculis dormitum eunt. custos prima uigilia utrunq; aggressus, adulterum occidit:* Camertem *coniecit in uincula. peracta cæde, alter*

 frater

Dominum, sin aperuißent, custodis fidē esse uiolan/
dā. Nondum à Trebula redierat, eunt recta satellites
ad tyrannū, & rem omnē ut sese haberet patefaci/
unt, duos fratres occisos, Berardum & Fulginates
arctißimè deuinctos esse. Ille celeriter Fulgineum si/
ne sella reuersus, Brachio tam nefariā cædē, et Berar
di periculū nuntiauit, orans obtestāsq;, ut ad sceleris
ultionē auxilio ueniret. Brachius nouitate exēpli gra
uiter cōmotus, simul quod amici tā in graui periculo
deserēdi nō essent, militi qui aderat subitā edicit pro
fectionē, reliquos è stationibus euocari, & se celeri/
ter sequi iubet, ipse nō expectato militū aduentu, cū
paucis Nuceriā est profectus, missoq; ad custodē ca/
duceatore, percōtari iubet: Cuius hortatu, aut quanā
causa tantū facinus admisisset. Ille, nullius hortatu,
sed suo impulsu fecisse respōdit: Causam uero si nulla
subesset alia, satis magnā eße, suorū quæsisse liberta
tē, et cū publicam omniū, tum priuatā suam iniuriam
uindicasse. Brachius toum triduum in obsidione cō/
moratus, dum reliquæ conuenirent copiæ, omnia
quæcunq; ad oppugnationem usui uiderentur futu/
ra, scalas, trabes, machinas comparauerat, ornata
erant uaria oppugnationum instrumenta, ut si uno
non proficeretur, multis simul diuerso modo, diuer/
sis locis oppugnationem tentaret. Quarto die ar/
cem undique simul adoritur, admouit mu/
ro quæ parauerat, prosiliunt intra primas muni/
tiones milites, custodis parentem, & præterea no/

uem & triginta satellites, qui pro mœnibus pugna/bant subita ui corripiunt, trahuntur in forum manus pedesq; reuincti. Tyrannus fratrum interfectoribus prospectis, rabie magis quàm ira concitatus, parentē ante oculos occisum, canibus dispartit: satellites ua/rio supplicio, diuersis in locis affici iubet: quippe sta/tim alij in crucem sublati, alij equis distracti periere, nonnulli subito ferro trucidati, plæriq; quatuor in partes secti expositiq; per triuia, & suæ perfidiæ, & tyrannicæ crudelitatis fuere exemplum, oculosq; inimici fœdißimo satiauere spectaculo. sed interiorē arcis ambitum, quanquam defensoribus uacuum, al/tiores cingebant muri. Custos ubi deiectis propugna culis, suffodi ad radicem cuniculum, & turrim ferro excidi cognouit, ut omni ex parte ultus moreretur, uxorem suspicientibus hostibus supremo turris fasti gio præcipitauit: dubium tamē, ne in potestatē inimi ci deueniret, an ut suæ tam grauiter exceptæ libidi/nis pœnas lueret. Iam hostes cuniculo in turrim editi inferiorem superauerant testudinem, fratres supernè se acerrimè defendebant, stricti erant in subeuntes gladij, nec comportata in eum usum deerant saxa: illi parietes, illi tecta euulsa deijciebant. Ingens mili tum sine mercede discrimen, segniores affecerat ani/mos. tum Brachius magna strue sarmentorum & sti pularum comportari iussa, flamma atq; fumo infe riora turris complet atq; incendit. simul oculi caligi ne fumante defecerant, simul tabulata accepto con/

flagrabant

flagrabant igni. hoc malo subactus custos, quum iã nec incoctos lapides uellere, nec hostẽ intueri posset, Brachij potestati se, arbitrioq́; permisit. sic milites occupato cacumine, iussu ducis, custodem, fratreq́; quod illi pauloantè in muliere docuerant, lapsu altissimo præcipitauere. in mortuos quoq; à tyranno sæuitum, sic crudele facinus nescio an crudelius punitum est. Per hos ipsos dies Legati Reginæ ac Regis, quos dicebam, ad Brachiũ uenere, ostendentes quanto in periculo res esset, nisi celeriter occurreretur, orantes superiori, quo Reginã admonuisset, aliud maius adderet beneficiũ, ferretq́; perditis, ac propè afflictis rebus auxilium, non ingratos Regem ac Reginam futuros: stipendij nunc acciperet quantũ opus esset ad exercitum Neapolim traducendum: ubi eò uentum foret, pecuniarum satis habiturum: precio, preces adiecere. Misereret imbecillæ, et noua fraude deceptæ mulieris, NON defuturum, siquid usquam esset iusticiæ, causæ suæ Deum. NEC quicquam in bello magis ualere, quàm causam. susciperet tam iustum bellum, cui si etiam fortuna deforet, officiũ pro secto, & humanitatis opinionem non defuturam. Regis Legati ne quid ipsi negligentius agere uiderentur, fortius locuti, maxima quæq; pollicebantur. Inprimis amicitiam potentißimi Regis, cuius opes latè mari terraq́; paterent: iret modo in Regnum, anteuerteretq́;, paulò post uenturũ auxiliarem Regem, iã

milites, classem commeatus in parato esse, nam quo minus celerius in Italiam traiecisset, hyemis importunitatem fuisse impedimento. REGNA atq; imperia nulla re magis quàm amicitia constare. cogitaret quantum splendoris consecuturus esset, tanto in Regem collato beneficio, nullum esse mortalium eo gratiorem: hoc beneficium eò futurum acceptius, quò minus ante id tempus intercessisset consuetudinis. Brachius cum altiora uolutaret animo, non putabat committendũ, & Pontificis opes eò magnitudinis procederent, ut sibi foret aliquando ab nimia illius potentia metuendum: itaq; Legatis respondit, Indignum se putare amicitiã tanti Regis, sed ultrò oblatam, tantò gratiorem futuram, quantò minus speratam. Reginæ uero iampridem affuisse, quamobrem hostium perfidiam quominus patefaceret, sustinere nequiuisse. Cæterum ad hanc tam subitam expeditionem, opus esse multa pecunia. Milites quod magnã partem æstatis in ocio transegissent, equis, armisq; deficere. tum in augendas copias, nouum militem conducendum. Ad hæc Legati respondere: Habere se in mandatis, quod opus esset pecuniæ, à Florentinis mercatoribus, quorum affines et cognati per eorum urbes negociarentur, peterent, eos aut pecunias, aut sponsiones daturos. Atque ita missis utrinq; Florentiam, quibus hoc negocij datum est, ducentorum milium nummûm sponsiones acceptæ, paucæ etiam enumerata pecunia. Brachius Duodecimo Ca-

lendas

lendas Apriles, stipendio clam militibus dato, quicquid usquam in Hetruria inuentum est peditum equitumq; conduxerat. Paucis post diebus, imminente iam æstate, exercitum in expeditionem eduxit: primum fuit in Picenos iter. Carrariæ comes, qui Esculanis imperitabat, uicinitate Regni adductus, cum cæteris coniurasse, & occulte intulisse bellum Reginæ ferebatur. hic ubi subitum tanti Ducis aduentum intellexit, quum nec parem exercitum, nec tantum autoritatis gratiæq; haberet, & Esculani factiones agitarent, Legatos ad eum misit: orans ne quid in se suosq; fines hostile moliretur, nihil secum inimicitiarum intercedere, a quo, si qua in re Perusino bello fuisset offensus, id belli iure, non animi maliuolentia factum: parendum ijs fuisse a quibus militari more stipendiũ accepisset, non subesse causam, cur nũc tandem bello peteretur: non illum a se, non Reginã lacessitam, nec se quidem negare, hostes commeatu frumentoq; iuuisse, uerum id libertatis suæ fuisse indicium, non illati belli. Si Reginæ milites frumentum aut commeatus petiuissent, non fuisse illis, ne nunc quidem esse negaturum. neminem Brachio fideliorem futurum amicum, si bello abstineret. Brachius commodius ratus, nihil moræ in Piceno committi, quominus mature in intimos Regni fines contenderet, legatis respondit: Se quidem compertum habuisse, de illato Reginæ bello, cæterum, si filiũ obsidem dedisset, excussurum finibus, ac pro socio

amicoq; habiturum. mittitur statim in castra filius, quem summo honore exceptum, Brachius cogendo agmini præposuit, non magis obsidis fide, quàm militaris præfecti uirtute usurus. Inde primum excussum bellũ, mox quãta potuit celeritate profectus in Samnium, frequentiorem inuenit hostem. Samnites uniuersi rebellauerant: horum principes Laureti & populi comites coniuratione inter se facta, ad Castilionum oppidum omnes conuenerant: inde impedituri Brachij transitum, omnibus occupatis itineribus, oppida qua foret in intimum Regnum aditus, ualidioribus munierant præsidijs: arbitrati quod erat existimandum, si hostem uel paulo retardassent, difficiliora Reginæ futura omnia: labi interea reliquam æstatem, & Sfortiam Reginæ ceruicibus inhærentem, excluso Campania Brachio, ante uictam Neapolim repelli non posse. Nec Brachium hostium consilia latebant, quocirca muturandum sibi magis ac magis intelligebat, & si nihil hostile à tergo statuebat relinquendum. Igitur permotis ad Castilionum castris, ueluti statim oppugnaturus uaria machinarum instrumenta præparabat. nec oppidum erat natura satis munitum. Comites nouo & nunquam antea uiso apparatu conterriti, nõ expectandã oppugnationẽ decreuerũt. emißis qui dicerẽt imperata facturos paulo post in castra et ipsi exiere, receptiq; in potestatem, in pristinã Reginæ fidẽ redierunt. Hos Brachius ad maiorẽ cæteris incutiendũ terrorẽ, simul quo plus esset autoritatis, castra sequi iussos, Ducũ habuit numero:

deducto

deducto celeriter ex eorū finibus exercitu, ne quid socius ager caperet detrimenti, Placentum contendit Pelignorū oppidū. hic tres hostiū Centuriones, præsidio erant impositi: satis magna ad defensionē manus, nisi excussa ratione, pauor animos inuasisset. Circunsidebantur iam infesto exercitu, & quæ oppugnationi usui erant futura, proximorum montium syluis comportabantur, minæ quoque auxêre formidinem: quippè Ducis, nisi oppidum dederent, ultimum supplicium minitantis uoces audiebantur. igitur non expectata pugna, sese dedidêre. sic Placētum parato quidem, sed non tamen cœpto prælio, deuictum est. Placentinis proximi erant Sulmonenses, qui & ipsi quoq; secuti fortunam, pauloante á Regina defecerant, itur signis infestis, ad populandum primum agrum agrum. Sulmo Pelignorum caput, circunlabente clauditur flumine, sed nec tam alta aquæ profunditas, ut uel peditatu superari nō possit. Sulmonenses conspectis cis flumen hostibus, ueriti, ne subita oppugnatione uicti captiq; diriperentur, Legatos qui bellum deprecarētur emisêre, cum fama inuicti Ducis, tum subita Placentinorum defectione conterriti, nec iam ullas uires aut præsidia restitura existimabant: Iußi Magistratus Reginæ, præsidiumq; accipere, nulla mora imperata fecerunt. Sulmone subacto, Brachius ne quid celeritati suæ obstaret, simul ut iam sociorum consuleret fortunis, quàm maturrimè copias inde deduxit, motisq;

ad Capijugum castris, quod oppidum Iacobus Candola obtinebat, uir nobis pueris, nobilitate & potentia clarus. Quum oppidani omnem pacis conditionem reiecissent: magna ui militum expugnati, ut primi tentauere hostium impetum, ita primi sustinere non potuerunt. omnia præter libera corpora mulierum puerorumq;, prædæ militibus data. Non procul inde magna hostiũ conuenerat manus, dux erat Iacobus Caudola quem diximus, cuius imperiũ tunc quidem in Samnio, postea uerò reliquo in regno longè ac latè patuit. Hic omnium Reginæ infestißimus, Samnites partem compulerat bello, partẽ precibus ad rebellionem sollicitauerat. qui audito aduentu hostis, nihil magis ueritus quàm celeritatem, quantum usquam inuentum est copiarum comparauerat, egressusq; per Furcas Pelignorum in aciem, ut à fronte cursum properãtis retardaret, octo milibus passuum procul ab hoste consederat: tenditur in eum infestis signis, qui et numero & animis militum impar. ubi uidet hostem celerius quàm fuerat opinio prælio paratum aduentare, in proxima refugit castella. partito deinde exercitu, quacunq; penetraturus uidebatur hostis, firmißima obiecit præsidia, maximè omnium Castellumsangri, ualido pe ditatu equitatuq; munierat. oppidũ est, medio in trã situ prosurgens, situ egregie munitũ. huc ubi ingentem equitatum missum, Brachio per transfugas est nunciatũ, partem copiarum per latißimã ut in montibus,

tibus, dimittit planiciem (quinq; milia enim passuũ in longitudinem patens, à mensura nomen accepit) ijs imperat, ut hostem ad bellum irritarẽt. ipse cum reliquis copijs, modico interuallo suis auxilio est subsecutus, hostibus deinde oppidum deserentibus, & per suprema iuga montium ferarum more fugiẽtibus, ad Castellumsangri celeriter proficiscitur: oppidani non expectato impetu, portas statim aperuerunt, & pauloante deturbata Reginæ signa, pro foro atq; mœnibus sustulerunt. Dum hæc à Brachio geruntur, Sfortia magnis coactis copijs, Cantalupũ ad arcendum Campania hostem, prouenerat, huc cæteros Pontificis Duces, Præfectos, Centuriones, & quicquid obijci hostibus posset, unum in locum conuocauerat. Tot deinde simul Duces, in agrum Suessanum, inter paucos Italiæ fertilissimum contenderunt: erant in hostium castris Iacobus Caudola, Fabritius Campanus, Michilectus, & Sfortia Cotignolani omnes, & tunc clari uiri, & postea multò clarissimi Duces. Brachius quanto numero inferior erat, tanto militum animis & uirtute præstabat: qui ubi de hostium discessu cognouit, motis à Sangro castris, factoq; per agrum Venafranũ itinere, ad urbem Cales obsidendam profectus est. ciues postridie quàm obsessi sunt, deditionem fecerunt. Inter hæc legati Campanorum, ad Brachium uenerunt, petentes ut Capuam ad delendas hostium reliquias proficisceretur. Non procul ab urbe

Capua, templum est celeberrimum, quod uicus frequens hominibus cingit colitq́; . supra templum ingens exurgebat turris, eum locum Sfortia paucis ante diebus occupauerat, & quòd ab urbe non amplius quàm duo passuum distabat milia, duos praefectos militares, & sub his trecentos lectißimos equites, praesidio collocauerat. hi noctes ac dies Campanorum infestabant agrum, ciuesq́; intra urbem magno cum detrimēto detinebant. His de rebus, quum Legati quaestum uenissent, Brachius firmatis ad Cales rebus, caduceatorem Capuam praemittit, atq; edici iubet, ne suis militibus qui paulo post erant transituri, neq; publicè neq; priuatim quicquam cibi potusue daretur, neue hospitio susciperentur, nec à cauponibus, tabernarijsue quicquam ijs uenderetur: eadem in castris à praecone militi sunt denunciata, quod eo fecit cōsilio, ne quid properaturum statim exercitum retardaret. sequuntur quadrata agmina caduceatorem tanta celeritate, ut pari semper interuallo, grauiter armatae cohortes, unius inermis cursum adaequarent. traijcitur ad Capuā Vulturnus amnis, facto per mediam urbem transitu: sic paucis horis octoginta decursis stadijs, ad uicum peruentum est: inuaduntur terribili clamore imparati hostes nihil tale suspicati, subitoq́; ad unum capti spoliātur. eunt deinceps oppugnatum turrim, eamq́; ex omni parte leuis armaturae milites adoriūtur, sed ingēs altitudo uanum faciebat militum conatū, eius summū

uerticem,

uerticem, tres hostiū milites defendebant. ex his fortè duo erant Perusini, quos patria per factiones exulantes ea fortuna iactauerat, hos Brachius hortatur, ut turrim ac seipsos dedant, promittit liberos illæsosq; futuros. uana erant Ducis uerba. illi se nunc pro fide pugnare aiebant, nunc saxa in eos qui turri appropinquarent deijciebant. Brachius uincendā dolo pertinaciam statuens, sagittarios post ianuam uicinæ domus collocat, ipse domum egressus armatus, captatum de industria sermonem trahit, ex his duo colloquentes nihil ueriti insidiarum, plurimis uno momento clam sagittis traiecti sunt, nec multo post clamant, ut conditione reciperentur. sed irā percitus Brachius, nisi eius se arbitrio permittant, omnem conditionem repudiat. facta deditione, Perusini quidem suspenduntur, reliquus autem est dimissus illæsus, siue quòd grauiter erat uulneratus, siue quòd TANTO SVNT INDIGNIORES *iniuriæ iudicandæ, quanto minus alienus est qui committit. Non procul inde latißima & quadrata prominet turris, Herami uocant accolæ, uetustū opus, & ad mediam prope altitudinem latericia massa cōfectum, quam hostes initio tot simul rebellionum quum per fraudem occupassent, quòd opera erat munitißima, ut à paucis defendi poßit, modicum præsidium imposuerant. Brachius solus profectus ad turrim, atq; equo circunuectus, ubi omnibus diligenter exploratis, uidet turrim humana ui, nisi ad*

multum

multum temporis expugnari non posse, & hic quoque militari usus est dolo. primum, uiginti pedites, inter munitionem turris & frutecta, quæ circa fossam exortæ sylvæ speciem præbebant, occultari iubet: duos deinde primæ lanuginis adolescentes, qui fugam simularent, paulò ante primam lucem emittit castris. non prócul à turri subterraneæ latent magnifice extructæ testudines, opus uetustate antiquius: nam & simulachra ueterum apparent Deorũ, & uestigi aspeculis mirificè distinctis accipiunt diem. quadrati operis, tria latera aditu patent perangusto, exitus ad uetustißimũ Campanorum uergit Theatrum, Criptas uocant Campani, præclarumq; antiquitatis monumentum. Supra testudines quàm latißima strata est uia, inde fit, ut icta pedibus transeuntium terra latè sonet. Ea res arcis custodibus pro uigilijs erat, quippè quum terræ uelut clamantis sonitum audirent, excitati statim, ad propugnacula decurrebant. adolescentes ubi ad cauernas deuenêre, quo fugam magis simularent, de industria terram altius uehementiusq; feriebant. experrecti eo strepitu custodes, quinam essent transeuntes percontari minariq; cœperunt. illi ut erant edocti, fugere se è Brachij castris, & ad hostes Matalonium pergere, quum respondissent, uestium inuolucra reiecta tergo, fugam uerisimilem faciebant: orare deinde uoce supplici cœperunt, ut qua esset iter ad Matalonium, illic enim erant hostium stationes, ostenderent.

derent. custodes, rati adolescentes furto quicquã, ut fit, abeuntes surripuisse, pars itineris longas ambages nectere, pars clàm aduersa turri scalis delapsi, faciunt in eos impetũ. illi fictis inter preces lachrymis, resistentes manib. elabi, nec tamen multũ conabantur. ecce, qui frutectis insederant, de improuiso repentè adorti, magno clamore, stricto gladio circũsistunt homines, tribusq; ex his captis, curritur confestim ad arcem, quam uacuam præsidij ac desertã existimabant. tum qui tutelæ erant relicti, è turris fastigio saxa iacere, peditesq; propellere cœperunt. captiui reuincti post terga manus, ad Brachium deferuntur: ille perduellionis agendum in eos, quòd à Regina deficientes, præter ius imperij rebellassent, & nouo supplicio ad triremim mittendos quum decreuisset (quo supplicio nihil auditu est acerbius) ex his unus, quum sæpe antea durissimos eos labores, famem, sitim, algorem, sordes, uerbera, & quod immanius est, incuratas ægritudines, semiuiuas mortes in mare deiectas intellexisset, procumbens ad pedes, flebili uoce, per Deũ atq; hominũ fidẽ obtestabatur, ut quo uellet supplicij aut mortis afficeret genere, potius q̃ ad triremẽ destinaret, ubi inter ꝑpetuos labores deficiẽti esset moriẽdũ. quũ parũ proficere lachrymis, nec flectere ducis sententiã uideretur, prodere turrim si se dimitteret promittebat, id perq; Deos, perq; homines iuratus dimittitur: nec fefellit, reuersus ad turrim, quũ euasisse uinculis simularet,
receptus

receptus à custode, proxima nocte, immissum recepit in fastigiũ turris hostem. Dum hæc ad Capuam geruntur, Neapoli res in angusto erant, hinc finitima & iam ante muros bella, hinc durior bello fames urgebat, tum aliquot hostium triremes, ne quid in urbem commeatus frumentiq; importaretur, libere omnem maritimam oram excurrebant. Neapolitanorum fides, quod aduersus Sfortiam non statim cepissent arma, plus suspicionis quàm periculi afferebat Reginæ. quæ tot circunuenta malis, ubi aduenientem Brachium, atq; iter sibi quacunq; tenderet uictoria facientem intellexit, deposito paululum metu, tamen sollicita, ne quem tumultum fames excitaret, mittit qui Brachium cum omnibus copijs Neapolim aduocarent: rata id quod res fuit, eius aduentu, hostes procul inde diffugituros, & totius agri uicos atq; oppida reditura in fidem, frumentiq; quãtum opus esset in urbem cõuectura: simul quod per crebros nuncios afferebatur, Alfonsum regem, magna parata classe, nihil aliud quàm priorem Brachij aduentum expectare, iam Hispania soluisse, iam Siciliam, nec multo post Drepanum, appulisse. quæ res Brachio maturandæ profectionis causa fuit, ut uenientem mari Regem, terrestri præsidio exciperet. Motis igitur castris, Marsanesium opulentissimum ac maximum agri Campani oppidum, in ipso itinere adortus, expugnauit, diripiendũq; militib. cõcessit. hic Trasaccus hostiũ cẽturio, dũ acriter defenderet

deret mœnia, pugnans occiditur. Postridie in fines Neapolitanorum profectus, omnem agrum biduo subegit, frumentumq; imperauit. Positus deinde ad Phanum diui Antonij castris, non amplius quàm duo milia passuum ab urbe, Regis aduentum expectabat. Interea Populus Neapolitanus, frequens in castra, uidendi studio salutandiq;, ut cuique erat dignitas, confluere: iam commeatus abunde urbi, mari, terraq; suppeditabant (nam hostium triremes, metu Regiæ classis, in intimos se Caietæ sinus receperunt) & agrestes carris ac iumentis farinam comportabant, statimq; ad supplementum urbanæ annonæ, missæ in Siciliam duæ naues onerariæ. Iam Rex classe ad Prochytam delatus, triremem quæ eius aduentum nuntiaret Neapolim dimiserat: sed quo paratior ingrederetur urbem, ad Castellum Oui, cinctam undique mari arcem, classem appellendam, atque inde terrestri acie ad eundam urbem statuebat. hac re cognita Brachius, eodem cum omnibus copijs proficiscitur, & quo commodior ac magnificentior descensus in terram foret, asseribus, trabibusq; proximis è locis comportari iußis, quàm longißimum intra mare põtem ædificauit, & qua fundum asseres non attingerent, asseribus substratæ nauiculæ, pontem & ipsæ faciebant: tanta quidem altitudine, ut pons suprema nauium adæquaret tabulata. Regia claßis apparere iam in alto cœperat, confluunt Neapolitani agmine ad occupandũ pontem,

quo suis ipsi manibus uenientem exciperent nouum Regem. at Brachius militem partim secundũ utraq; pontis latera disponit, partim extra pontis aditum, in aciem quàm structißime producit. Vbi terræ appropinquauere nauigia, simul clamor toto exoritur littore, tubarumq; clangor late circunsonant: simul æneæ bombardæ, quas longo ordine prima littoris ora intendi iusserat, excutiuntur. nec regij milites defuere. illi tubis, illi tympanis et minoribus bombardis, circumpatentia maria ingenti plausu resonare faciebant, et nauticum nescio quid dulce tota complens littora, omnium aures barbarica suauitate mulcebat. Regia nauis ne quid suspicionis ostenderetur, prima littori admota, Regem intra pontem edidit. hic incertum, nimio pondere, an ædificantis inertia, duo simul asseres Regi sub pedibus defecerunt. sunt qui factum id per iocum putent, simulq; ut diripiendæ regiæ nauis occasio militibus foret. Rex præcipiti lapsu inter asseres in substratam decidit quadriremẽ, multaq; perfusus sentina, siue illud omen, siue iocus fuit, in risum non minorem sibi, quàm cæteris conuertit. qui qua die, qua hora hæc scribimus, post octo & triginta quàm hæc gesta sunt annos, uita deceßisse nũtiatur. ingens Italiæ regniq; iactura, quæ parẽ ante hoc seculum neq; potentia, neq; moderatione habuit neminem. pontem egresso pergit obuiam Brachius, ut procumbens ad pedes regio more salutaret. sed tanta fuit Regis in leuando celeritas, ut porrecta

dextra, quem oscularetur, læua procumbere incipientem excitaret, sæpe & longum complecteretur excitatum. sed quæ salutationes, qui mutui complexus, quæ & quàm amica intercessierint uerba, is demum potest cogitare, qui re diligentius mente agitata, hoc quoq; considerabit, incognitum ante id tempus Regem, eumq; potentissimũ, et cum alijs multis, tum maxime Balearibus insulis, et præterea Siciliæ, Corsicæ, Sardiniæ, Cataloniæ, Aragoniæ imperitantem, exigua et certe terrestribus prælijs inutili classe, ad media hostium arma uenientẽ, aliena gente, diuersis moribus, uaria lingua, solum inter instructã militũ aciem ad hominẽ uenisse, etsi genere nobilem, certe fortuna nouum, atq; in eius se manus potestatemq; coniecisse, cuius fidem, etsi antea sæpe audiuerat, raro tamen quisquã tanta in re esset expertus. deniq; ultimo facto periculo, Italicæ fidei, tot simul destituta regna, et quod omni regno clarius, libertatẽ, corpus, animam cõmisisse. quæ quanto erant maiora, tanto perfidos quidẽ magis incitare ad facinus, fideles uero charitatis atq; officij admonere potuerũt. Post hæc uniuersa classis duæ & uiginti triremes, in quis erãt equitũ duo, sagittariorũ totidẽ milia, cum aliquandiu iussu Regis mari substitisset, littori paulatim appropinquauit. desiliũt tandem in arenas regiæ cohortes, Italã gentem armatã armatæ salutantes. nec arctior Imperatorũ, quàm militum fuit complexus: & sunt Hispani cæteris nationibus natura blandiores. pla-

cuit deinde Regi, ut una urbem, neutro eorum anteà uisam, ingrederentur. quod ubi Reginæ est nuntiatū, totam urbē magnifice iussit apparari, quanto maximo poterat honore acceptura & Regem, quem filij loco habitura esset, & Brachium, cuius ope pauloante amissum Regium culmen recuperare speraret. Fit ergo quicquid undiq; excogitari potuit publici priuatiq; onatus. nec ciuitas est toto terrarū orbe, quæ tantam hoc tempore nobilitatis et magnificētiæ habeat opinionē. nec tamen famæ ipsa rerū facies cedit. hic urbis ædificia altiora quā alibi turres, et ea ipsa plus ad ostentationem quàm cōmoditatem erecta, foris ornatiora quàm intus. hic prope cælum tangentia complura templa. hic regiæ sex arces, quarū aliæ perpetuo clauduntur mari, aliæ muniūtur terra, quædam partim mari, partim terra cingūtur. huc totidem accedunt sedilia (sic.n. appellantur ciuiū diurna receptacula) quæ mirifice inter se, ut nobilitate, sic etiam opibus magnificētiaq; contendunt. hic equestres ludi frequētiores quàm alibi conuiuia. tum ciuilium rerū, et muliebris mūdi tanta luxuries, ut fastidio iam sint etiam quæ preciose iudicantur. nec usquā tanta uastitas elatioq; nobilitatis. mercatores ijs et opifices contemptui sunt. cæterum ipsi etiamsi domi pauperes, tamen ocio dediti, cætera studia, præter militaria contēnunt, et quæcunq; honeste opes parant, tanquā inimica nobilitati detestātur. ergo aduentu regis, omnia publice priuatimq; supra modum adornata, parata

templa.

templa, expurgata fora, et quacunq; essent incessu-ri, aulæis, auro purpuraq; per pulpita distinctis, in-terlucentia late radiabant: omnem tamen ornatū su-perauerant magnificentius extructa sedilia. hic muli-eris cultu præsentiaq; Neapolitanæ, tripudijs et can-tu regium et Brachianū nomen in cælum tollere, lau-des duorum Principum intermiscere, transeuntibus audiebantur. Rex quo tutior urbanis insidijs foret, ad Castellumnouū munitißimā Italiæ arcem recipitur. Brachio priuatæ quidem, sed tamen amplißimæ ur-bis ædes datæ. postridie eius diei, Regina Brachio ad se uocari iusso, primū gratias egit, quod hostilis per-fidiæ admonuisset, nullo adhuc fœdere coniunctus. adiecit deinde, sero quidem, sed tamen aliquando De-os sibi, suoq; Regno consuluisse, quod eius amicitiā adepta esset. iam tunc eius fidei uitā fortunasq; com-mitere, illum exercitus facere Imperatorem: illum ur-bibus, oppidis, arcibusq; præficere: penes eundem creandorū, abdicandorumq; magistratuū, et deniq; exigendorum uectigaliū, ius et potestatem fore. sed quia hæc uerecundius accipi, quàm dariuidebantur, statim Brachiū, Fogiæ, quæ est Appulorū ciuitas, Co-mitē, et Capuæ Principē declarauit. et ne quid regiæ potestatis deesset, perpetuū copiarum omniū Impera-torē, Connestabulū illi uocant, et totius Regni guber-natorē designauit. idq; postridie à Rege post cœnā in conuiuio confirmatū, qui aureo porrecto sceptro: Quod tibi, inquit, Regina mihiq; bene uertat, hunc

ego Brachium, meiq; tuiq; exercitus Imperatorem fa cio. Accipe tu hoc aureum ſceptrum dextra manu, in hoc ego tibi pariturum me quicquid bello iuſſeris promitto iuroq;: promittite uos qui me ſecuti eſtis, iurateq; parituros. quum milites ac duces Hiſpani & Neapolitani in ſceptrum coniuraſſent, conuerſus ad unum Brachium, grauiſsimis eum uerbis, ad Regni defenſionem eſt hortatus, nec defuere ſummi Ducis laudes: VT (inquit) hoc te bello, tã nefariè nobis illato præficeremus, non magis tua uirtus nos impulit quàm fides: altera quidem, ut poſsis tueri dignitatem noſtram, altera ut uelles, promittebant nobis. Quod reliquum erat, ne priuato imperio rem gereres, fecimus regia ut eſſes poteſtate: & ubi ferro decernere ſederet animo, non magis Regni noſtri, quã tuæ gloriæ ſubires diſcrimen. Non te neceſsitas huius belli ſuſcipiendi, propter anguſtias rei familiaris, non domeſticæ calamitates pertulerunt: ſatis tibi, Dijs gratias, cum rerum aliarum, tum maximè imperij eſt: gloriæ quoque dicerem eſſe ſatis, niſi maior foret, quã ut nos eius parte contenti mortales ſimus: & quam imperij tui termini non capiebant, alio tu diffundendam exiſtimaſſes. LATIVS enim mortalium nomina, quàm geſta peruagantur. illa quidem cum periculo, breuẽ ſibi gradum faciunt, hæc cũ laude ſumma, quàm latiſsimè proferuntur. Nec me imperandi cupiditas huc gentium pellexit: ſtultum enim fuiſſet, pro incerta ſpe, certiſsimũ deſerere patriũ atq;

Oratio Alfonſi ad Brachium.

ciuium

auitum Regnũ, sed quo Italiã, fama nominis imple rẽ mei, nec dubito, multò me pluribus hodie, quàm heri esse notiorẽ. Sed hæc fama nominis, SI HONESTA est, quo plus profertur, eò plus habet gloriæ: si turpis, nihil est quod non defœdet. SATIVS est ignotũ intra uestibulũ latere, quàm cum ignominia per hominum ora linguasq́; uersari. illum nemo accusat, omnes hunc detestantur. NEC quicquam tam est gloriosum, quàm bella cũ fide gerere, contrà nihil turpius, quàm ubi belli ac uitæ periculum subeas, gloriam, laudemq́; contemnere. Nec tamen iccirco hæc commemoro, ut suspectior mihi sit hodie tua fides, quàm heri fuit, quũ reliqua lõgo interuallo classe, solus atq; inermis, in tua castra desiliebã: sed alia quædã est ratio, uicisti Hetruriam, Bononiẽses breui subegisti, fortissimũ Regẽ pepulisti Roma (nã ad nos quoq; rerũ à te gestarũ peruenit fama, et sumus Reges etiã externorũ curiosi) nulla cum gente bellum habuisti, quam non statim superaueris: nec tamen maior uictoriarũ tuarum, quàm fidei prædicatur gloria. Quo tibi hoc bello, ut & uirtuti & fidei consulas, uehementius est eniteudũ, ut nec fortunam fatigasse tuã uidearis, nec minus integer, nescio an etiã magis, aliena in re possis uideri, quàm in tua. Totũ hoc bellũ ceruicibus tuis cõstat: si qua ex parte tanta moles excutietur, nescio an propter hoc ipsum perdidĩ, certè quẽ ante inuictũ putabãt, uinci te posse homines iudicabũt, gloriaq́; illa tua pristina, multũ in-

ritas ualet plurimum, nobis tum demum confligendum est, quum non speratum, sed compertum de uictoria erit. quippè mora nobis salutaris, hosti perniciosa. Dedimus operam, ut quæcunq; bello usui futura sunt, si terra nequeant, mari comportētur: iam ante nostram profectionē, classem, quàm potuimus structißimam, comparauimus: naues septem onerarias, mirum nisi cras hoc in littore conspiciemus, et tamen nouas iußimus ædificari. milites Hispani, Valentini, Siculi *sunt in parato omnes. plus nobis erit copiarum, quàm huic bello sit opus, & quod hostibus contrà est copia, nobis ex ipsa nascetur mora. cætera* Regna *quibus imperamus, ipsi abunde commeatus, frumentum, sagittas, equos subministrabūt.* Cæterum *hæc si tibi minus placuere, nihil erit impedimenti, utere pace belloq; arbitrio tuo, dum tamē scias, me sic locutum, non magis* Regni *mei, quàm tuæ & gloriæ & salutis habuisse rationem.* Ad *hæc* Brachius, *quòd sæpe aliàs audierat, eum* Regem, *magis fatigandis hostibus, quàm opprimendis conficere bella, paucis in eam sententiam respondit, ut primum gratias ageret, quòd tantum in se concepisset fidei, mox ad belli mentionē, pauca quidem, sed non præter rem adijceret: scire se quibus artibus in* Italia *constarent bella, nullā gentē consultius ad aciē procedere. quod ad salutē suam tutelāq; regni pertineret, daturū operā, ut neq; regē delati imperij, neq; se accepti pœniteret.* HAEC *quū essent dicta,* Hispani *equi*

ad summũ uiginti ferro cecidiſſe, ubi nõ inſidijs magis quàm uirtute eſſet pugnatum: Hæc non ſolum à militib. iactabãtur, ſed ipſe quoq; aſſentiebatur Rex. Brachiani Duces, qui frequentes conuenerant, & corona ſtipauerant diſceptantes, ipſi quoq; uocem tollere, & ſua iura defendere cœperunt. at Rex indicto manu ſilentio, Brachiũ tanquam in ius uocatum, cauſam dicere iubebat. ille ſemper alias benignus, in ſuos riſu ad eos conuerſus: Et nos (inquit) quando Rex iubet, noſtra tueamur milites iura, ne qui factis in acie me ſæpe defendiſtis, ego uerborum uos contentione non defendã. conuerſus deinde ad Regem atq; Hiſpanos: Ego primum omniũ (inquit) bella non numero bellantiũ, ſed uirtute conſtare arbitror. nec quicquam tam impedire poteſt aciem, quã imperita multitudo. ſed ea uirtus non magis corporis robori, quàm animi conſilio eſt tribuenda. Vos ocio nati, educati, aſſueti, magna turba cõpletis caſtra, ignari tamen rei militaris, & animos ut decet præſentes pugnæ accõmodatis, ruitis in hoſtium gladios ferarũ more, & ueſtro uos impreſſu, magis quã hoſtium ictu iugulatis. ſic furentem temeritatẽ, pro uirtute putatis extollendam? Accedunt prauæ opiniones ueſtræ, qui honeſtius glorioſiusq; ducitis, quum uincere non poßitis, hoſtium oculos ueſtro cruore ſaturare, quàm euadere incolumes, & melio ri belli fortunæ reſeruare uoſipſos. editis magnas cædes, quia dũ pudet fugere, glorioſam hoſti ueſtro,

Oratio Brachij ad Hiſpanos pro gloria rei militaris.

uobis

uobis ignominioſam mortem non perhorretis. Per/ magni refert, paruo quis incõmodo, an ingenti cum ſtrage uincatur, quo maior eſt cædes uicti exerci/ tus, eo uictoris gloria inſignior: Ite porrigite uos iu gulandos hoſti, quo plura uictor referre poßit opi/ ma ſpolia. ſic uno ſuperati prælio, penitus bello exci dictis: ſane uerò præclarè agitur cum Regibus ue/ ſtris, cum ciuitatibus ac liberis, ſi ubi paululum in/ clinauit acies, nihil niſi de ſubeunda morte, ideſt au genda calamitate ueſtra, decoranda hoſtium uicto/ ria, cogitetis: illic libertatem patriæ, illic Regum ue ſtrorum regna imperiaq;, præſidio ueſtro ſpolianda obijcitis uincenti hoſti, quid ſecunda agitis pugna? quo pacto uictoriæ moderamini? fugientem hoſtem nõ capitis, ſed occiditis, ſed auulſa iugulatis galea. & quibus de fortunis aut imperio bellũ eſt, de ui/ ta & ſanguine dimicatis. nec magnitudo animi di/ cenda hæc eſt, ſed immanitas crudelium barbarorũ nominanda. Nam ſi de imperio eſt uobis contẽtio, cur eos occiditis, quib. uictoria parta glorioſius im perare poſſetis? & qui fugiunt, iam tũ uicti parere incipiunt, quos quidem occidere, nihil eſt aliud, q̃ belli fructus amittere. Vaſtare etiã conamini regio/ nes, nõ uincere: NAM qui ſic uincit, ut deleat, is de clarat non ſe fortuna ſua belli, ſed hoſtium ſangui/ ne contentum eſſe. At aperto certatis bello, non in/ ſidijs circumuenitis hoſtem. Quis ignorat, rem mili tarem induſtria atq; arte plurimũ procedere. SAEPE

dolus

dolus in bello pro uirtute est: NVLLA tamen perfidia, militaria iura uiolando. Hæc uos aliena uobis & ignota despicitis, sed profecto non pulchrum est contemnere in nobis, quod ipsi præstare, insita quadam tarditate nequeatis. Imus pauci in bellum, quia inutilem & insuetā pugnæ turbam, ad cædem non educimus: eunt in certamen, non mollis & imperita ad subitum bellum delecta atq; armata iuuentus, sed durata frigore ac sole corpora, quibus ab ipsa iam inde infantia, strata equorum pro thoris fuere, qui puluerem ac uentos pati, & famem, inediam, sitim, uigiliam, nullas delitias, immensos labores sustinere didicerunt. qui inter medios hostium enses ac tela educati, uulnera contemnere, ictus incutere, incussos excipere atq; euitare, hostium capita, pedes, latera, pro loco, pro tempore ferire, seruare ordines, dimicare ad prima signa, uno momento acie digredi, ad hostem feriendū, statimq; redire in ordinem, nutum Ducis aut diligenter expectare, aut iam longo usu per seipsos callere, locum infernū supernumq; dignoscere, instare fugientib. prementibus resistere, nec prius quàm desperata uictoria, de fuga cogitare. hi sunt ludi militū nostrorū, quos quia pauci frequentant, SATIVS est paucitate docta, quàm multitudine imperita cōtendere. At pauci cadimus, quia durum est, quem spoliare fortunis uolumus, eum priuare spiritu & sanguine. sic fratres cum fratrib. interdum liberi cum parentib. non quidem de sangui-

ne, quod

ne, quod esset immanißimum, sed de honore atque imperio certant. captiua corpora quæ redimi pecunia non possunt, armis spoliata dimittimus. Huc ratio accedit armorum, undiq; enim duro tegimur ferro, nec sæpe alte descendunt, mortiferáq; penetrant in corpus uulnera, ubi illisum ferrum ferro detunditur. Tum ratio nobis maturè confligendi, non furoris impetus moderatur. Audio Germanos istos, quos dicitis, non ad prælium, sed ad cædem furentes ruere: quod necesse est fieri, quum ars ignoratur bellandi, regiturq́; stulta temeritate ferocitas: suis exciti urbibus eneruata umbra & delitijs corpora, diutius solem pati nequeunt, nec rem ordine aut arte, sed (ut uos dicitis) ferocia (ut nos censemus) furore & insania gerunt. Nam quid nobis obiectatis antiquos? istam ego antiquitatem non planè noui, hoc scio, CRESCERE cum ætatibus industriā: SEMPERQVE noui aliqd addi uetustati. Rex interpellato sermone: Nimirū (inquit) si nos contemnimur, qui audeatis etiam uetustatē, tanquā rudem et mancam, accusare. tum Brachius: Haud equidē hoc ausim. quippè qui quanta fuerit illa, aut qualis non uiderim, sed quantum scriptorū industria fuit comprehendere: QVANQVAM illi semper aliquid addunt rebus ornamēti: nihil adhuc uideo, cur qcquam uetustatis desyderet ætas nostra. NAM IMPERIA non hominū culpa, sed temporum mutatione defecerūt. Plus ueteres cogebant copiarum: primum fuere illa

secula

secula hominum feraciora fortasse: deinde, non eorum qui scirent industria ferre arma, sed qui ætate possent, delectus habebantur: nec eos usus consuetudoq; bellorum, sed subita & improuisa necessitas faciebat milites. ex agro imperatores, ex tonstrina milites ciebantur. sed quid milites dicimus, quorum nonnulli semiermes, pleriq; sine armis stipendia faciebant? Nos uerò, non uulgo delecti, sed militiæ nati, non præustis particis & incocta pelle, sed durißimis ex chalybe telis, ferrea contecti massa, bella gerimus. Quid illa tanta peditum multitudo? an parum indicio est nobis, imperitam turbam, equis pugnare nesciuisse. nam si qui erant equites, qui tamē paucißimi erant, quantum illi habebant roboris, quàm referta peditum agmina conterebant? & tamen solo impetu illi & ardore, non arte usuq; bellabant. Confer cum temporibus tempora, cum militibus milites, cum machinis machinas, imperitos pedites, leues fundas illis comperies: contrà nobis, callidißimam ac uaferrimam militandi disciplinam, exercitatißimos equites, & rumpentes cœlum, nedum muros saxaq; bombardas. Agè deinde, suspende in trutinā etiā Imperatores, quanta uis, dij boni, nostrorū Ducum, quanti cum infantia ebibiti labores, quàm nihil urbanū atq; molle? ueteres non arte belli, sed uanæ plebis studio, non per gradus instructi, sed statim creati, nō uirtute, sed potentia, nō quæstu & uiribus, sed patriæ stipendio & delectu fiebant.

bant Imperatores: quorum etsi nonnulli rei militaris fuissent periti, milite tamen carendum erat, intermittentibus bella, nouiq; semper, atq; ideo inualidi habendi delectus, noui exercitus comparandi, tum ipsis quoq; non perpetuo labore uersatis, multum ocij urbani capiendũ: quid tale in nobis? Domi nascimur solum, nam ad militiam statim educti, ad pectendos equos, non parentem, non ipsam agnoscimus matrem. hyeme nudi uentos frigoraq; perpetimur, præsepia nobis in delitijs sunt, æstate alieno usui factam, quam uix manibus leuare possumus terra, galeam ceruice perferimus. pabulatum etiam si nobiles domi nati sumus, eundum est nobis, & ut pluuiæ metentibus pereant, matutino perfusi rore madescimus, ad stationes reuersi, non molli cubiculo, non igni tectoq; fouemur, sed ijsdem illis madentibus obstricti uestibus præsepibus complendis, letamine abijciundo, expoliendis armis, sellis ad solem expandendis, totos dies tremendo sudandoq; obdurámus corpora. dormimus non quantum ætas & natura postulat, sed ad nutum uel stertentis militis excitati, ultimi somnum, primi uigilias capimus. sæpe noctu, uel hinnitu equi, uel exiguo uentorum flatu, ad explorandã cœli tempestatẽ tabernaculis strepitu, clamoreq; detrudimur. tum fames nobis pro cibo est, hac alimur, hæc nobis familiaris est, si semel contingat agrestium pomorũ delitiosa saturitas, id demum est lautißimũ. conuiuiũ. Sed hæc pacis, non

minus

minus quàm belli rudimenta prælijs incundis, & si ætati parcitur, proximè tamen accedit, ad pugnam se qui semper latera pugnantis militis, & hastam paratam, non ita statim porrigere, sed diu eius æquato cursu circunferre: tum horrendum hoc quoq; uidere ictus, uulnera, minaces hastas, micantes & in ora semper strictos gladios, iam tum hæc perdiscimus contemnere. NEC enim terrorem afferunt, nisi quæ noua insuetaq; sunt. Sic aues quum primo capies, fugaces ac timidæ, ubi diutius tenuisti, manu mirificè mansuescunt, & ad sibilum quo prius terrebantur concinunt atq; accursitant. sic usu edocti, sæpe præoccupamus ætatem, & immaturas adhuc bello conserimus manus, non tam iussu Ducum, quàm ardore quodam æmulãdi: iam tum supernè adorıri hostem, perturbare ordines, premere, instare, circunuerti, ferire læua dextraq; perdiscimus. tum gradum proferre, sustinere impetum, totaq; mole corporis ad suffodiendos equos inclinari, & contacta prope terra, acrius in hostium ora cõsurgere, circunuehi equo, et quasi trutina simul stimulis urgere, simul frenis moderari, atq; omnem in partem ueluti globo aut turbine circunflectere. Hæc edocti nostro militare incipimus stipẽdio, nullaq; nobilitatis habita ratione, uirtuti honor datur: & qui pugnando præstat, si cautè cõsulteq; rẽ gerat, locũ dignoscat, atq; occupet æquiorem, ordines eleganter constituat, aciem commodè instruat, pugnam non temere aggrediatur, recipiat

se militemq; suum incolumem, primus in petendo ho ste, ultimus prælio excedendo. hic alter est nostræ mi litiæ gradus. tum militum præficitur agmini, hos præ fectos militares, hos agminum Duces appellamus. Horum quoq; discrimina quædam sunt; & alius ali um præstat, quo cuiusq; maior est uirtus, eo plus illi copiarum ac stipendij datur. qui uero longe alios uirtute, fide, animo antecedit, hunc milites, hunc Duces, Præfectiq; sequuntur. hi sunt Imperatores nostri, hæc Italica imperia. Nullum præclarius insi gne, quàm uulnerum aduerso pectore multitudo, & deformata cicatricibus corpora: quales multos me morare possem, qui nostra ætate fuere Imperatores, quos non fauor plebis imperitæ, non Græca aut Ro mana facundia, non urbana æraria, sed una uirtus, in gerendis bellis, ad eam sustulit dignitatem. Vti nam illi ueteres adesse possent, ut si oratione, non li ceret, armis caussam diceremus: facerent credo in nos impetum, collectæ ad subitam contentionem manus, sine armis, sine equis, sine disciplina mili tari, ordines nostros consertos armis, & ferreis con glomeratos nexibus perturbarent. Tum etiam (si Dijs placet) præusta nos pertica cominus, eminus funda propellerent. Ipsi quia solide non durant, con cauas hastas nostras expectarent: & quibus ferreæ massæ nequeunt resistere, molliculæ pelles, æneæq; loricæ restitissent. subsidio uenirent inermi pedites, & nostris intermixti equitibus, ora nostra, insueto manibus

manibus eorum mucrone iugularent, Dij boni quos obtritus, quantas cædes, quàm ingentes ſtrages ede/remus? Cogitate, quæſo, nunc ex hac urbe, proxi/misq; oppidis ſubitum acciri exercitum, creari nobilem domi, ſed tamen nouum imperatorem, quem ciuiū gratia decernat, concurrere in caſtra omnem ciuilibus armis inſtructam iuentutem, contra hos meos opponite cōmilitones. cogitate deinde, quæ illorum mentes, quantus pauor armorum aſpectu, quanta ferratorum & circumuolitantiū equorum occurſu trepidatio: tum qui ordo, imo uerò quæ confuſio pauidæ & ſibi confuſæ multitudinis. an illi diutius repu/gnarent? reſiſterent credo uel tyronibus noſtris, quorū ætas omnis militiæ eſt tranſacta, ne aciem quidem oculorū, nedum telorum impetū ſuſtinerent. multitudo inermis parata cædi, fugæ, pauori. quid facturos fuiſſe putatis commilitones meos, quanta ui, quantis animis, quo ordine aggreſſuros imbellē multitudinē? quot inermiū brachia, pedes, capita reciſuros? ite nūc conferte uetuſtatē. Hæc paulo ardentius quo militib. morem gereret, locutū, Rex ingenti amplexus eſt riſu: nec fateri dubitauit, ex his plæraq; uera, eſſe ma/xime quæ de creandis imperatorib. eſſent dicta. Ru/gas cōtraxerāt Hiſpani milites, et litem integrā ſuſcipere incipientibus ſilentiū indixit Rex, confeſſus Italicos arte, cæteros numero præſtare. animorū primo ardore ferociores Hiſpanos, Gallosq;, Italicos maturo conſilio, nō præcipiti ira dimicare. ubi cōuiuio eſt

discessum, fama est, multa simul de bello intimo secessu arcis, consultasse. Rex omni ratione pacis belliq; ad Brachium reiecta, primum illi Regia munera, purpuram atq; aurum largitus. Mox omnes Centuriones præfectosq́;, ut cuiusq; decebat fortunam, equis atq; armis donauit, gregarijs militibus congiarium datum, atq; ita omnium inita gratia, ad belli studia conuerti animum. Habeo tamen autores, utrunq; prius cum suis quenq; præfectis militaribus, Cumas conceßisse, ad uisendam totius Italiæ amœnißimam plagam, eosq́; partim terra fecisse iter, partim qua triremibus extrema maris ora delapsos, simul deinde, quiq; mari, quiq; terra ierant, ad Baias appulisse, totum lustrasse Baianum sinum, salutaribus tepentem aquis, ocia Tyrrheni maris, & lætißima myrtetis litora: sic pellectos amœnitate loci, Lucrinum atque Auernum, & opacißimis iacentem uallibus Acherontem, nec orienti, nec occidenti soli peruium. tum ut uulgus credit, immanè atq; auro referctum Sibyllæ antrum, tam quidem uastum longumq́; ut multos subire montes, proculq́; à conspectu recedere credatur, immensum cum labore periculum ingredi uolentibus. Antri deinde ora prætergressos, lacunam quoq; adiuiße Sibyllæ, ingens & uetustum opus, & quod nomen indicat: admiratione dignißimum. Inde ad Puteolos conuersos, deiecta mari domorum ac turrium fundamenta, tot sulphureos per littus fontes, & prominens superata ue-

iustate theatrum, supra uero ardua fumum exhalantis montis iuga, nec obscura Miseni nomine. deniq; omnem eum tractum, longè lateq; peragrasse: his lustratis locis, terra Neapolim reuersos, effossum obscura cauerna Pausilippum ingressos, Vergilij poëtæ sepulchrum media imminens cauerna, precatos ueniam salutasse, nec quicquam tam gratum utriq; iocundumq; fuisse. Qua die hæc acta sunt, septem onerariæ naues, quas Rex subsecuturas dixerat, quũ ad recipiendum in Sicilia frumentum restitissent, Neapolim secundis uentis appulerunt, partim frumẽto, partim equis & sagittarijs oneratæ. Secuta est ingens annonæ uilitas. Iam duobus malis, bello atque fame liberati Neapolitani, & Brachij & Regis beneficia sentire cœperant, liberiusq; diu intermissos equestres ludos, aliaq; festa patrio more celebrare. Brachius totus intentus ad bellum, quo expeditionẽ maturaret, multis uerbis Reginam ac Regem ad mutuam beneuolentiam & concordiam hortatus, copijs urbe deductis, ad priora castra concessit: nec diu moratus, altero quàm profectus est die, Angarium oppidum, quod paulò ante eius aduentũ rebellauerat, magno adortus impetu, expugnauit, diripuitq;. Motis celeriter castris, Paganum infestis signis proficiscitur. perterriti oppidani, deditione sub conditione facta, deiectisq; hostium uexillis, Regia signa receperunt. Dum hæc ad Campanum geruntur, Tartalia cum octingentis equitibus auxilio missus à Pontifice,

cum Sfortia coniunxit. Occultè enim, quasi non ipse gerendi belli autor esset, ante id tempus auxilia mi-serat, nunc cognito Regis aduentu, confirmandum exercitum & peditatu equitatuque augendum ra-tus, manifestius omnia facere. magnas undique belli uires moliri arbitratus, quod erat uerisimile, pluri-mum posse eius nomen ad populos sollicitandos, Re-gias copias mari, quàm terra meliores, & equitatu minores futuras, uinci, delerique facilè posse. tum ni-hil Italicis Catalanorum nomine infestius, & Ca-talanos putari omnes, quicunque transmarinum Re-gem secuti in Italiam traiecissent. Vnicum esse obsta-culum. Brachij nunquam antea uictum, & supra mortale reputatum caput, sperare tamen frequenti-bus praelijs, inanem hominum opinionem, posse ad-uersis illius rebus euanescere, nec dubitari, si pari robore in discrimen esset eundum, illum uictorem fo-re, nec quicquam plus addere terroris militi, quàm inuicti Ducis famam. Sed auctis suorum uiribus, ex-ercituque multiplicato, aut non commissurum illum pugnam existimabat, aut si committeret, equitatu defecturum, atque ita superatum iri, & partam lon-gam felicitate gloriam, breui, rebus semel male ge-stis, deperituram. utcunque procederet res, uel fu-geret ille, uel pugnaret, superiorem se futurum. con-silia erant magis ociosi Pontificis, & incerti res ma-gnas uno momento, uno astu, nescientis, quàm bellicosi Ducis. Ergo fiunt enixißimi bellici re-

rum

rum omnium apparatus, stipendia largius quàm an/tea decreta, milites longius acciti. Quæ dum à Pon/tifice aguntur, Brachius ut prius, quàm tot hostium aduentarent copiæ, finitimos ad defectionem com/pelleret, Hispanos milites, regiosq; sagittarios co/git in castra, totis uiribus occupaturus nondum fir/matum præsidijs hostem: producto igitur ad Castel/lum maris media nocte exercitu, sopitas pro statio/nibus uigilias comperit, admotis muro scalis, com/plent mœnia, atque oppidum irrumpunt milites, re/fractis portis, ac cæsis uigilibus, claßicum canit tu/ba. oppidani magno quoque militum clamore ex/citati somno, ubi hostem intra mœnia sensere, subito perculsi pauore, latebras tacita fuga quærere, pre/ciosa secum asportare, mulieres sarcinas efferre do/mo, & dum effugisse spes erat, in prædabundum ho/stem incidere. Diripiuntur oppidanorum bona, sed milites pars domorũ intima rimari penetralia, pars ad portum incurrere, & nauiculis ac cymbis occu/patis, natantia mari dolia, cadosq; corripere, deni/que terrestri prælio maritimam prædam agere, quæ omnia Neapolim prima luce delata, litora portusq; compleuerant, uinaria dolia, eaq; omnia plena ad ui ginti milia fuisse tradunt, Auxere prædã etiam Sali/næ. sed arx ualido munita præsidio, quanquã multis diebus oppugnata, nullo tamẽ impetu capi potuit, et res ad obsidionẽ redierat, quæ res causa hostibus fuit celerius ad soluendã obsidionẽ occurrẽdi. Constitu/

unt hostes diem, qua die ad Sarnũ flumen conueni-rent. duodecim milia fuere equitum, peditumq; tem-pestate illa satis ingens exercitus, & qui non æqua-re hostem solum, sed circunuenire etiam potuissent. Eius rei per exploratores certior factus Brachius, ue-*ritus ne inter oppidi angustias opprimeretur, neue tripartito exercitu cum arce, cum oppidanis, cum ho ste simul committere prælium cogeretur, deseren-di oppidi, mouendiq; propius ad hostem consilium cœpit, facilius uniuersis copijs, quàm partito milite aditurus pugnam. ergo permotis ad Sarnum castris, ad alteram ripam non procul ab hoste consedit. illi quoq; aduersæ appropinquauere ripæ, nec iam duas acies, aliud quàm fluminis alueus dirimebat. positis hinc atq; inde stationibus, duo de uiginti dies circa flumen, ut alter alteri obstaret, inhæserunt: sed flumi nis haud sanè ingens erat altitudo, frequentiaq; pate bant uada, quibus traiecti milites, leuia committebãt prælia, &* Brachius *de industria ad extenuandum hostem moram trahebat.* Inter *hæc duo circiter mi-lia* Neapolitanorum, *& cum his pauci sagittarij ad* Brachium *uenerunt. sed cum* Rex *per literas quod compertum de hostium numero haberet, ne præliũ caperet admonebat, turpe uidebatur* Brachio, *quic-quid esset copiarum in* Regno, *frustra unum in locũ conuenisse: tum milites auctis iam uiribus, quanquã non pares hostibus, prælium postulabant.* Dux *ipse non adeo contemnens hostem, nihil existimabat cõ-*

mittendum

mittendum temere, dißimulatoque consilio, ne quid metus subesse uideretur, quo minus signum militi daret, Regis literas caussabatur, nec hostes magnifice præliandi faciebant potestatem. Commeatus utriq;, magis tamen Brachio suppeditabant. Illis Acerræ, Nucæria, Auersa: Brachianis maritima ora frumentum suggerebat. Sic rerum copia diuincandi fecerat negligentiam. Brachius ubi uidet hostem, quanquam maioribus copijs, & minore commeatu, tamen castris se continere non ausus, cum uniuersis confligere alieno loco, aciem indies latius proferebat, ut citeriorem in planiciem, ad æquum compelleret locum, uel occasionem militi præberet, leuiter dimicandi: nihil missum faciens, quo aut uniuersos ad iniquitatem loci, aut partem ad leue certamen eliceret. nec hostes eam detrectabant pugnam, qui etsi multi Duces unius Brachij astu superabantur, omnia tamen patienda statuebant, ut aut conficerent fame multo opulentiorem hostem, aut ad alteram fluminis ripam, belli cupidum prouocarent. Constat nusquam Brachium quantum hoc bello hausisisse laboris, continuos complures dies nunquam exuisse arma, secutas etiam loricam situ laxatas uestes. Erat enim uigiliæ atq; inediæ, supra quàm humanum est, patientißimus, laborum tamen multo patientior. Hic Centurionem manicatum exauctorauit. Militem tecto capite propter pluuias ordine, abeuntem castris pellens, eius insignia, quæ ille ca-

ligis gestabat ademit, nec usquam exactius militarē disciplinam seruari uoluit. Qui ubi uidet nullo consilio impelli hostem, nec flumine decedere, quo tantam copiarum molem uno in loco se continentem dißiparet, militarem dolum excogitauit: frequentibus enim leuiter commißis prælijs, si quos Sforitiæ cepisset milites, eos in catenas coniectos, ad Regiam classem trahendis remis destinabat. quos autem ex Tartaliæ copijs, eos magnificè donatos, cum armis atq; equis, quæ belli iure amiserant in hostium castra remittebat. nec deerant blanda & superioris amicitiæ admonentia uerba, quæ quum sæpius egisset, grauis inter duos Duces est orta suspicio, uaria cœpta agitari cōsilia, nec alter alterum admittere. qui fuerant dimißi cum donis, rem magis excitare, Brachium in cœlum tollere, succendereq; alterius Ducis iracundiam. iam totis dißidebatur castris, geminamq; factam aciem, duo dirimentia ualla muniebant, multoq; negligentius, qua parte instabat hostis, quàm inter sese uigiliæ fieri cœptæ. nec melius inter se milites conueniebant: demum eò proceßit res, ut ueriti ne tumultuariam seditionem concitantes, callidus inuadere hostis, alius aliò mouerit castra, Tartalia Auersam, Sfortia Nuceriam, nihil inter se amicè cogitantes abiêre. His rebus per speculatores cognitis, Brachius omni reiecta mora, flumen traiecit. factoque per Auersanorum fines itinere, agro Attellano leuiter populato, Capuam

agmen

agmen perduxit, Tartaliæ trāseuntem impedire cu pienti, milites non paruerunt. quippè educti in aciē, pars simulata fuga repetiuere urbem, pars metu ua lidioris exercitus, intra munitiones regreßi, neq; fa cere, neq; expectare impetum uoluerunt.

IOANNIS ANTONII CAMPANI EPISCOPI APRVTI- NI, DE VITA ET GESTIS ANDREAE Brachij Perusini, Italicæ militiæ Imperatoris olim Strenuißimi, Liber sextus.

ROFECTVS ad Capuā cum exercitu Brachius, par tem copiarum ad arcēdas Tartaliæ incursiones, atq; urbis præsidio reliquit, ip- se cum reliquis magna ce- leritate profectus in Mar- sos, in ipso itinere Minianum, & Sanctumuictorē, alterum ui captum diripuit, alterum sub cōditione in potestatem recepit, celeriterq; egressus regni ter- minos, Pontificis, qui ad Marsos pertinebant fines, late est populatus: eadem celeritate conuersus in a- grum Vestinum: duo Pontificis oppida, Castellum- nouum, & Sanctamluciam primo statim congressu

expugna-

expugnauit, diripiendaq; militi permisit. Ea res magnum Pontifici incusserat terrorem, quocirca missi celeriter ad eum legati, de oppidis repetendis, nihil benignum audiuere. Responsum Brachij fuit, Pontificem uerbis quidem pacem agere, cæterum re ipsa bellum gerere asperrimum, quum aduersum se Tartaliam auxiliatũ hostibus misisset, tunc ruptum fœdus, uiolatam amicitiam esse. quamobrem non solum hæc se oppida non redditurum, sed bello quacunq; posset petiturũ eius imperium, nec nouo fœdere opus fore, quando priora soluta pace seruata non essent. Capta nuper oppida belli iure sua facta, ea si Pontifex redimere uellet, non pecunia futurum opus. si Tyferno cessisset, idq; pleno iure traderet in potestatem, capta nuper à se oppida recepturum. nihil restitere Legati, sed re infecta, nouis perlatis ad Pontificem mandatis, paucos post dies reuerterunt, agentes si oppida restitueret, statimq; excederet bello, Pontificem Tyferni cessurum iure, cæterũ Brachius suis uiribus ius sibi uendicaret, nolle Pontificem Tyfernatibus uim facere. Hæc cum legatis pactus, Brachius conditione accepta, castella restituit, belloq; statim excessit. Inter hæc Sfortia & Tartalia simulata magis quàm facta reconciliatione, cum omnibus copijs quæ iam mora comminutæ defecerant, in agrum Suessanum, ut inde si opus foret obsisterent hosti, mouêre castra. qua re per speculatores cognita, Brachius longis factis itineribus, al-

tero die ad Lyrim amnem peruenit. Lyris ex Apennino defluens, modicus quidem primum, & uadis transiri facilis, sed mox paululum infra, magna ui fluminum augetur, & nusquã uadosus, alueo lato, profundoq́;, ad Minturnas in mare delatus, pulcherrimam ac fertilißimã Italiæ oram interfluit. ille Ausonios & Vestinos agros, ille Miricæ regna, & Minturnensium oram olim Italiæ celeberrimã plagam (nunc ipsis ignota accolis nomina) ille Suessanum agrum (aureis, ut poëtæ tradunt, arbustis consitum) præterlabitur, fœlicis Campaniæ, fœlicior terminus, & semper aliás eius Regionis tutißimum munimentum. Brachius ubi ad ripam fluminis peruenit, patentes Suessanorum campos, & paßim errantes greges atq; armenta conspicatus, uel magnã in re tentaturus fortunam, uel quod magis putant prædæ cupiditate adductus, equitatum quà latior fluebat amnis, natationi subijciendum constituit. nam latitudo aluei, & facies tranquilla fluminis, atq; ad ripam uadosa faciebant animos. ergo præmittuntur inermes, ac nudi pauci, qui & maioribus ueherentur equis, & natare ipsi didicissent ad transitum pertentandum: militum oculi, ut QVISQVE SVI discriminis est sollicitus, omnes in transeuntem exploratorem coniecti hærebant. Pergit primum cunctabundus eques, mox cum gloria primum à se tentati periculi, tum spectantium militum clamore, atq; hortatu impulsus, iam ad mediũ processe-

processerat amnem, quum equi supremas iubas, mediumq; iam equitem undæ superauerant, eripit sese anterioribus pedibus equus, & ubi modico progressu, ne sic quidem æquare altitudinem potest, pandit late supra amnem corpus, ac sese aquis uehendum permittit. nec deerat moderator, qui transuersum ad alteram ripam ageret natantem equum. sic ubi paululum est natatum, rursus fundum pedes attigerũt, sublatoq; ut prius collo, modicum processerat spacij, quum iam toto eminente dorso, ad alteram fluminis ripam euasit: continuò secuti quibus idem negocium datum erat, & ipsi quoq; paululum natauêre, mox superiorem inferioremq; percõtati amnem, cum locum commodiorem, quod nõ amplius quàm uiginti pedes erat natãdum retulerunt. idem armis onerati iußi eunt, redeũtq; sæpe. Sequitur deinceps omnis equitatus, & quasi non solum homines, sed flumina etiam superare didicissent, magno plausu hostilem ripam compleuêre: nam illo quoq; Dux ipse, inter primos euaserat, semper aliàs industria: nũc etiam fortuna usus. quippè quum neq; ante id tempus unquam, neq; postea, ne multò superius quidẽ, & ante magnorum fluminum congressus, Lyrim quisquã uado traiecerit, inde Brachij uadum appellatus, memoriã tãti facinoris. ipse testatur locus, res dubium admiratione an stupore dignior, ex duobus milibus equitum loricis, ocreis, toracibus, tot ferreis laminis impeditorũ, ne unum quidem gurgites hausisse.

fiſſe. Brachius relictis ad citeriorem ripam impedi/
mentis, ratus id quod res erat, ſuum aduentum non
ſolum incognitum Sueſſanis eſſe, ſed etiam incredi/
bilem uiſum iri, ſtatim rates ex ſicca materia confe/
ctas, ad traijciendos pedites ædificari iußit, qui è ue
ſtigio & ipſi undis perfuſi, traiecerunt. flumine ſu/
perato, Brachius producit aciem, delecti leuiter
armati diuiduntur in duo cornua, læuum dex/
trumq́; medium erat agmen grauioris armaturæ,
hic nulli intermixti pedites, ſed omnes ad latera con
cedere, & quantum curſu poſſent durare, iußi ſunt
equitatum anteire. ſigna mediam obtinebant aciem.
inter medium agmen & duo cornua, multum inter
cedebat ſpacij. quo latius per campos extenderen/
tur prædatores. excurrendi ordo fuit, ut quàm effu
ſißimè popularentur agrum, & ſi qua hoſtium oc
curriſſet manus, dextrum cornu ad læuum, læuum
ad dextrum ſe reciperet, ſic fiebat, ut etiam itineris
errore ſublato, à medio ſignorum exciperentur ag/
mine. nec potuit maiore conſilio geri res. Inſtructa
per hunc modum acie, funduntur in latißimos ac
fertilißimos Sueſſanorum fines, eunt paßim in præ/
dam (longæ pacis munera) greges atque armen/
ta, & ueluti uno flatu uentorũ, quicq̃d obuiũ eſt lon
gè lateq́; corripitur. rura illa quæ anni dies æquauê
re numero, ui, clamore, ferro intermiſcẽtur omnia:
ſubitũ et inſperatũ malũ multo plus incutiebat terro
ris, qui prædatũ uenißẽt, aut unde, neſciẽtib. & pa/
nor tre/

uor trepidis consilium excutiebat, ut pro monstro res esset. attoniti uulgo agrestes sine uoce, sine clamore, pauida fuga latebras quærere, cadere, capi, trahi, uinciri, fuitq; res supra mortalium fidem. Quicquid intra Gaurum & Maßicum, Gallicanumq; montes, ab infero mari & flumine Lyri iacet agri, totum infesta populatione uexatum atq; direptum, quod necesse fuit euenire securis belli & nihil hostile metuentibus. tum regionis egregie munitæ, situ fore se tutos, iam inde à belli initio crediderant. quippe ad occidentem solem flumine Lyri, nunquam ut dixi alias uado traiecto, ad meridiem infero mari clauduntur: qua uero in orientem & septentrionem uergunt, altißimi ac prærupti surgunt montes, ut uix artißimæ pateant transeuntibus angustiæ. Sed prædam ut Brachio insigniorem, ita miserabiliorem hosti, duo duces effecerunt: nam ut huic pulcherrimũ, ita indignißimum illis uidere late palantem, prædantemque hostem, audire captiuorum miserabiles questus, & prædam quantam nunquam illa uidit ætas ante oculos Ducum & ciuium conspectum asportari, nec auxiliari fortunis suis miseros incolas audere. prædæ magnitudinem, incertam ipsa multitudine fuisse tradunt. illud constat, uendito pecore, captiuisq; redemptis, quinquaginta nummos uiritim in capita militum distributos. tum Capuæ & Neapoli, duplo minus diminutas macellariorum nundinas. pars etiam mari ad Lucanos, Salentinosque transuecta

uecta. Post hæc Brachius reducto per maris angusti/as, quas occupari iusserat, ad Capuam cum præda exercitu, iam suam urbem, suos uectigales in uictoria cognosceret. Primum frequentem Campanum populum, in concionem uocatum, edocuit, id quod iam/pridem fama uulgauerat, datam sibi à Regina Cam/panorum urbem, datas arces, agrum, fontes, uecti/galia: quod quia molestè quosdam tulisse audiebat, orare populũ, & primũ quenq; appellare, ne se indignũ putarent, quẽ sua in urbe regnare paterẽtur. nõ se obscuro natum loco, sed uetustißimi generis splendorem, uirtute, & imperio auctum, nec fuisse au/sum hæc ita coram dicere, nisi sciret explorata esse omnia. Campano populo. Perusiam exemplo esse, il/lam quanta esset intuentes imitarentur, nec ullum diu rius imperium, quàm ubi ciuis ciui imperat, & tamẽ ultrò sibi esse latam communem libertatem, ut quam illi publicis uiribus tueri non possent, sua ipsa uirtute auspicioq; defenderet. Irent, mitterent, qui Perusinã rem, quo in statu esset, certam exploratamq; refer/rent: scire se Capuam regiam quidem esse urbem, & Regiæ stirpi parere solitam, SED eos demum esse Reges, qui & parerent Regna, & parta iuste mo/derateq; regerent. NEC initio rerum alium alio nobiliorem fuisse: VIRTUTE primum factos, non stirpe natos Reges. non latere populum Campanum, quàm graui bello ante suum aduentum premerẽtur, ad portas enim imminebat hostis, frustra tunc regiæ

ſtirpis imploratam opem, ſua ſe manu auſpicioque hoſtem deleſſe, & Regiam urbem non á regibus quidem aditam eſſe, ſed á ſe, qui Rex non fuiſſet, propè ſuburbano bello liberatam, captas duas arces, quæ quantum moleſtiæ, quam ue urbis aßidue populationis, & tumultuariæ formidinis fuiſſent cauſa. CIVITATVM Reges eſſe, qui ciuium capita & fortunas defenderent, propulſarent iniurias, propagarent imperij terminos, non qui uano nomine alienis fortunis abuterentur. non fuiſſe hæc dicturum, ſi quam illi Regiam intuerentur ſobolem bona ſpe plenam, uerum non ita eſſe, non Regi, non Reginæ liberos extare, quorum tutela conquieturi eſſent, & tamen ſine regia ſtirpe, Campanam rem eſſe non poſſe. Quid putarent commodius futurum, cum facere Regem, cuius clara pacis belliq; facinora perſpecta habeant, an accipere, nihil præter uana nomina afferentem? Tum regum arbitrio fortaſſe, aut crudelem, aut quod fœdius eſt imperantibus ignauum accepturos, utrū accideret, aut Regi, aut finitimis contemptui futuros eſſe. Proinde uterentur occaſione, non modo nihil unquam ſubituros periculi ſuis auſpicijs, ſed finitimis latè imperaturos. Nihil magis flexit Campanorum ſuperbiam, quàm inuidia finitimorum: tum recens erat memoria ſublati belli, & uim cernebant paratam, niſi paruiſſent. Oritur clamor á plebe, primum Dominum Principemque ſalutāte, mox primores ciuitatis et magiſtratus omnes, ordine

ordine tribunal adeuntes, iureiurando ipsi sese adegere, perpetua fide mansuros. Deinde frequenti stipatus populo, ad inferiorem arcem, quam Petræ uocant, ad ipsa urbis inferiora mœnia conceßit, custos cognito Reginæ signo, arcem & munimenta tradidit. fit iam ingens tota urbe plausus, arcis custodes multis simul excußis bombardis, latè obtundebant mortalium aures: huc ciues ordine cunt gratulatū, magnaq́; statim cœpta munerum concertatio. ut cuiusq; maximè erant opes, ita plurimum frumenti, aliarumq́; rerum largiri, uincebatq́; ostentantium fortunas æmulatio. nec ante inhibitam à Brachio largitionem, finis muneribus factus. Tum inde uarijs ludis ille consumptus est dies: postridie mißis qui superiorem repeterent arcem, duas pulcherrimas atque operæ munitißimas Italiæ turreis, custos nō ante traditurum respondit, quàm uiginti milia nummûm, & præterea cunctam arcis munitionem, diuturnæ custodiæ præmium recepisset. Mittuntur dein de statim primores ciuitatis, qui precibus contenderent: sed nec illorum quidem ualuit autoritas. iam res ad apertam iniuriam spectare, & hostium numero esse cœperat custos: Pacano erat illi nomen, qui ingentes furando prædandoq́; in eam arcem conuexerat opes, sed ancipitem animum, diuersa agitabant mala. Duo liberi, præterea uxor captiui à Sfortia in uinculis tenebantur, qui paucos ante dies, nō procul ab arce triplici simul erecta furca, horrendum

& parenti et uiro, nisi arcem traderet, spectaculum, erat minatus filiorum uxorisq; suspendium: uereri ne si nunc Brachio tradidisset, ira illum præcipitem egisset in suos, tũ cogitare cœpit Regias opes ingentes esse, cernere paratam obsidionem, uersatum iri ante oculos hominum uiolata iura, inde pietas, hinc metus urgebat. cessit tandem parenti custos, non ueritus dum impietatem effugeret, nescio an turpiorem subiret perfidiam, quam tamẽ multo fœdiorem pecuniarum insana cupiditas faciebat. Brachius etsi putabat uanam operam moliri, tamen cingẽdum iam hostem obsidione, omniaq; tentanda decreuerat. Capuã Vulturnus amnis tribus prope circũfluit lateribus, ut multis in locis pro muro sit flumen: nec aliter illud quàm ponte aut ratibus transmittitur. porrò pontis extremum aditum, duæ illæ munitissimæ excipiebant turres. Itaq; transeuntibus, angustum inter turres ipsas iter erat, urbem ab arce intercurrens flumen dirimebat: tum situm ipsum, structuræ magnitudo exuperat. murus ad mediam usq; molem, circiter triginta in latitudinem continet pedes, totus quadrato confectus marmore, & lapides pro calce liquatum connectit plumbum. & ne quid muralia pila officiant, neue bombardæ graui ictu concutiant, altero facto ex cæmentis duplicantur continenti muro: qui sic machinarum uim excipit, ut uix languido, ac leui aduri morsu, nedum latius perrumpi queat. inter duas turreis Regiũ cubiculum, qua iter erat, supra caput

altissima

altißima prominet testudine, marmoreis statuis ue/
tustisq; imaginibus distinctum atq; ornatum: pons
quoq; ligneus, suprema turrium fastigia committit.
huc accedunt circa utriusq; turris ambitum in coro/
næ modum educta propugnacula, quanto munitio/
ra potuit excogitare artificum industria. Brachius oc
cupato primum urbis ponte, frequentem opponit à
fronte sagittarium, qui propugnaculis auerteret su/
perne resistentem hostem, & si cognoscebat eam rẽ
magis terrori, quàm periculo hosti futuram. Pacanus
adhuc inter pacis belliq; consilium, negligentius ar
cere transeuntem militem, & tamen saxa rara demit
tere, sperans mitigari oppugnantis Ducis iram, aut
minus exasperari, si ipse militum cæde abstineret. iam
exercitus omnis ad alteram peruaserat Vulturni ri/
pam, paulatimq; cingere arcem cœperat, quum sta/
tim plurimi acciti fossores, quàm latißimum produ/
cunt uallum, productum aggeribus trabibusq; cir/
cunueniunt: nec procul inde alteram latius deductã
fossam, præacutis & eam obstruunt sudibus. Feruet
simul utrinq; opus, nec cedit fossori miles. Dux est
partim excitandis, qui ducendæ præerant fossæ, par/
tim cõportandis ex urbe trabibus intẽtus, custodi ma
nu uoceq; minatur. hic primum ille belli non credi/
tum apparatum, & futuræ obsidionis indicia prospi
cere, hic cognoscere hostem, & fortunæ suæ paula/
tim subdubitare. quippè diuturnæ pacis ocio demolli
tum animũ, subita belli terrebat facies, ut sæpe igna/

uiam animi, uix ulli satis tuentur muri. Productæ iã erant circa turreis geminæ fossæ, quarum medium quod erat relictum spacium, materia plurima completum, ne qua penetrare quisquam ab hoste, si auxiliatum uenisset, in arcem posset, militum stationes occupauerant. Pacanus ubi uidet omnia in arctius spectare, sero mutato consilio, leniendi hostis totis uiribus militem arcere contendit. ille tela, ille saxa in cõferta conijciens agmina, proximum quenq; fodiebat: immensum apparebat futurum laborem, conatusq; omne in cassũ recisuros, nec alia re uinci hostem quàm fame posse. Brachius plurimum ratus momenti habere terrore, omnia maiora quàm opus esset apparare. statiua tanquam illic transacturus, hyemem pro uallo facere, deniq; omnia moliri, quæ pauidam motura mentem arbitraretur. Contrà Pacanus quoq; magnificè loqui, dissimulare iactantia, premereq; intimo corde metum, bombardas ad urbẽ intendere, omni uia conari hostem ab obsidione propellere, quod tum demum facile putabat futurum, si nihil meticulosi percepisset, statim inde discessurus hostis. Nec fefellisset consilium, nisi quæ plurimum bello potest fortuna, uictori expugnationem desperãti, aditum in arcem patefecisset. Faber erat Campanus grãdis natu, longæ senectutis rarũ exemplum, cum ætate, tum magis arte cognitus Duci. hic se puero, captas eas turreis, per cuniculum, et quo in loco, quantumq; terræ suffossum esset, memoria tenebat. unus

erat

erat aditus ad ſubterraneam lacunam, quo quum opus eſſet, aquam è flumine cuſtodes arcis deriua/bant, cætera undique latißimus uallauerat murus. Quippe turrium eadem eſt infra terram altitudo. mirabile hac quoque parte & rarum opus. Brachi/us plurimis ædificatis ratibus, ligneum pontem ab ur be ad radices turris pertinentem, conſtrui celeriter iubet. Propugnatores arcis è ſummo turrium faſti/gio ſaxa teláq; deijcientes, rem difficillimam facie/bant: quicquid enim ſtruebatur operis, id totum in/gentibus perfractũ ſaxis, demerſumq́; flumen haurie bat: nec ſagittis arceri poterant propugnaculis, qui ſupernè lapides deuoluebant. ergo eriguntur ſtatim ſupra opus conuexa tabulata, frequenti ſubnixa tra be, quæ ſuperne cadentia ſaxa ſic exciperent, ut uelu ti pluuiæ tecto, geminum in latus expuerentur. Pon/te ad biduum confecto, ſubruere cuniculum cœpe/runt, molle atq; aliàs effoſſum ſolum, ligonibus egre giè quidem cedebat. Nec amplius una die ad os ip/ſum lacunæ à foſſoribus eſt penetratum, ſed crebræ fa ctæ labes, cauernam impediebant. Forte ſuperiore no cte, duos arce dimiſſos utres. plenos olei uigiliæ ex/ceperant. his ad Brachium delatis, ac coràm diſſui iußis, inuentæ ſunt denſa ac tereti ſtipatæ cera Præfe cti literæ, ad Sueſſanũ Ducẽ: petebat ut quàm ocyßi me quatuor ſagittarios, & paulum medicaminis ad ſe mitteret. Illis ſupplendo arcis præſidio, hoc cu/randis uulneribus opus eſſe: niſi mitterentur, ma/

gnum periculum impendere paucitate defensorum. Literas Pacani scripserat nepos, cuius ille opera atq; industria plurimum utebatur. interim seruatis in tempus literis Brachius, enixissimè noctes diesq; operi perficiendo imminebat. Quod ligonibus excedebatur, id tabulæ in testudinis modum æquatæ sustinebant. Ingens trepidatio custodem inuaserat, quum tantum operis, tantum festinantiæ moliri hostem despiceret, & referiens aures fodientium ictus intra turrim conuexa penetrabat. quo enim plus cuniculo accedebatur, eò magis incussi terræ ictus, ad testudinē interiora resonabant. Iam res apertè ad lacunæ fauces spectabat, quum ille non inops consilij, recta frōte duas æneas bombardas, directè ad fossores intentas opponit, ut duo inde simul excussi lapides, magna strage quicquid obuium foret toto permearent, eliderentq; cuniculo. Sed eadem hic illa, quæ ad Lyrim amnem fortuna non defuit: altior prodijt cuniculus, quàm quo directæ erant bombardæ. Pacanus ubi uidet occupatum iri ab hoste inferiorem turrim, simul paucos opponit, qui hastis ac telis sustinerent impetum, simul magnam uim aquæ ad superiora cōportari, & dolia ac cados, deniq; quicquid erat uasorum in turribus compleri iubet. Prosiliunt interea pauci milites, & fuga subita euadentibus ad superiora custodibus, uacuum ac desertum lacunæ fornicem occupant. cuniculus aßiduè magnam uim militum intra lacunæ uestibulum edebat. eunt deinde magno

conatus

conatu frequentes ad cochleam. hæc marmoreis at que angustis intorta gradibus, uix singulos, nec tamē hastatos admittebat. gladijs peragēda res erat: & primus quisq; miles á supernè repugnantibus fodiebatur. tandem in manifesta clade, superat periculum uirtus, scandit Centurio primus duplici contectus armatura, hunc cætera subsequitur cohors, deserunt & hunc quoq; locum custodes, seq; in alteram longè munitiorem celsioremq; testudinem recipiunt. diripit horrea & uinarias cellas miles, & tā quam uictoria potitus, dum prædabundus turrium secreta rimatur, spacium tutoribus dat cuncta muniendi. Pacanus qua cochlea defecerat, submotis repente scalis, supernè lapides telaq; deiectat. oritur prælium cædi quàm pugnæ similius, quippe alter incutiebat ictus, excipiebat alter si propior accessisset. Quum nec hasta quidem testudinem miles adæquaret, re ad Brachium perlata, siccam materiam, & quæ alte fumarent comportari iubet, fumo enectu rus, quem ferro domare non posset. Sed ea res longe plus suis difficultatis, quàm hostibus dedit: clauso testudinis ore, ac flamma fumoq; late tenebrante, quum subsistere milites intra completas caligine angustias non possent, fuligine obstricti fauces, incipiunt subito referre pedem, eumq; locum & ipsi deserunt. Brachius reiectis suis, augendum in prope iam desperata oppugnatione terrorem, subitumq; tolli clamorem militum iubet: expugnatas iam tur-

res, & partam uictoriam clamitantium. ad Pacanum quoq; per ostij compagines paulum fumi penetrauerat: qui quum augente suspicionem metu, nihil de hostium recessu cognouisset, ac ingentem uideret in castris uersari lætitiam, ueritus ne quid noui infra testudinem moliminis fieret, subito est perculsus terrore, superatoq; statim fastigio, quanta potest uoce, mitti sibi quempiam ad colloquium postulat. Cui Brachius quo magis augeret terrorem, primum quidem uetuit responderi, Mox illo altius tollente uocem, referri iussit siquem uellet emittteret arce, alioquin neminem ex suis missurum. Emittit Pacanus nepotem in castra, quem ubi procul uenientem Brachius est conspicatus, Quid sibi uult à me (inquit) magnus iste Pacanus tuus? respondenti, Decem milia numum. Plus (inquit) dimidio lucrati sumus. Viginti milia enim poscebat. sed modium frumenti & uini cadum, arce uix efferet, Tabellis deinde porrectis, & quid, has tu nosti, quas idem scripsisti literas? neganti à se scriptas, Abi (inqui) actutum hinc à me defende si sapis arcem: ite, pergite rebelles esse. idem te, quod patruum supplicium manet. Vos quidem bombarda me petere ausi estis. At ego iam nunc quam uos uiolastis fidem obtestor, non hinc ante aut deditam, aut expugnatam arcem moturum castra. ultro si statim dedideritis, licebit esse impunes, sin ui quod prope est, repugnantes oppressero, singuli artus, singulis mœnibus nefariæ perfidiæ pendebunt

debunt exemplum. Literas reddere uolentem, tabernaculo irato similis depelli iubet. His omnibus ad Pacanum delatis, ingentem pauorem, cum acriores solito minæ, tum exceptæ ab hoste literæ iniecerunt. Quocirca rursus uocari è castris iubet, qui bona fide ad colloquium eat. Brachius aucto ut uolebat, metu, uocem è tabernaculo reddi iubet: Nihil amplius colloquio opus esse, statim si arcem aperiat abiturum quidem impunem, nihil tamen præter cadum uini, & frumenti modium detracturum. Deijcit statim scalas Pacanus, & quas multorum annorum praua cupiditas exaggerauerauerat, subitus pauor opes fortunasq; destituit. Diu hærentibus oblique oculis, & æquantibus suspiria lachrymis, tot male quæsitas opes, ad tam modicam sarcinam recidisse. Transit ludibrio conspectus per media castra duobus asellis comitatus, quem modo phalerati equi, media urbe magno plausu deuehebant. Inuenti sunt in arce duodecim nobilissimi Campanorum pueri, quos ille forma atque ætate pellectus, media in pace, tanquam pro obsidibus corripuerat. Brachius receptis in potestatem turribus, Campanorum imperio libere potitur. Hic ille ciuitatem bonis legibus instituere, urbem ædificijs publicis primum, deinde priuatis exornare, coctilibus laterculis forum ac uicos sternere, Campanum perhumane & comiter appellare, deniq; breui gaudere nouo imperio ciues cœperunt. His rebus ad Capuam gestis, noua ac-

numq́; lõga interfusa dirimunt stagna, siue sit illud stagnum, siue flumen fluenti stagno simillimũ. Hæc multis procul inde fontibus exorta, uno demum excurrunt alueo, mediamq́; late patentem planiciem lapsu quidem facili, sed ulnoso cœnosoq́; impediũt, ut nisi paucis in locis transiri, uel media æstate non poßint. & si qua rara pateant uada, ea tamen sunt perangusta, & alte erectis turribus, ad prohibẽdas ultro citroq́; excursiones muniuntur. sed hostes ut rebellione facta, priores mouerant arma, ita prius eas turreis atq; omnem paludis tractũ occupauêre. quæ res ut Auersanos *tutos ab hostili populatione præstabat, ita magnum* Campanis *afferebat incommodum. agrum enim liberè populaturo hosti, noctes diesq́; ingressus regressusq́; patebat: nec ui præcinctæ stagno turres poterant capi.* Brachius *unam aut alteram, quoniam ui non dabatur, dolo capiendam aggreditur.* Adolescẽtem *adhuc quidem ephœbum, sed animo quàm ætate fortiorem, muliebri ornat uestitu, ostenditq́; uincendos uirtute annos, & pulcherrimũ facinus, quod omnem eius ætatem honestaret audendum esse. falcem deinde messoriam & panariam læua suspẽdit, abdito sub ueste gladio, iubetq́; ut errabundus fugam ac metum simulet.* Custos *mulierem ratus meticulosam, & latebras circa turrim de industria quærentem ad se uocat, trepidabunda & fugienti similis orans, ut pudicitiæ suæ ab hostibus post terga prementibus consuleret.*

intra

intra arcem recipitur, euadit statim mascula fœmina per scalas in superiorem turrim, inde quem effugerat hostem prospectura: ubi ad suprema uentũ est propugnacula, subducit scalas, gladium quem sub ueste reconderat, strictum depromit, eum qui pro statiuncula uigilabat ferro, clamoreq; adoritur, pauidum atq; altero traiectum uulnere præcipitem qua scalarum erat lapsus deturbat. custodem deinde muris, saxisq; perterritum, inferiore dep[u]lit testudine: aperit ille qua se demitteret portam, adolescens abiecta iampridem ueste, depositis scalis, gladio stricto descendit. iam tota castra turri admouebantur, quũ ante signarij exeuntem ac fugientem incidere cepereque hostem. Brachius occupato ponte, quandiu paludẽ miles traijceret, ne qd hosti significaretur, teneri in uinculis custodem iussit. stagno superato incautum inuadit hostem, populatur agrum hostis belliq; securum. itur perpetuo impetu in suburbanas Auersanorum uillas: eodem altero, eodem tertio incurritur die. Tartalia magnificè aut intra urbem continebat se, aut non procul à mœnibus occurrebat fusè palanti hosti. eius consilio cognito Brachius, cum parte copiarum ante primam lucem profectus, quingentis passibus procul ab urbe insedit: cætera acie latius excurrere agrum iussa, & si contra hosteis ueniret, metum fugamq; simulare, quo procul inde distractum, atq; interclusum ipse aggrederetur. nec cogitata fefellêre, in

sequentem

ſequentem ſuos temerè, atq; incautè Tartaliam, ipſe à tergo clamans urgensq́; adoritur. ille inſidijs ſero cognitus, equi laxatis habenis, dat ſe à læua præcipitem in fugam, effugiunt unà pauci, qui curſum æquare potuerunt, cæteri deficientes opprimuntur. capti equites galeati ducenti: nec hoſtes iam inde urbem egredi auſi ſunt. Tartalia profligato caſtra ad Acerras oppugnandas permouit, ſed urbs ualido munita præſidio, ſpem omnem expugnationis eripiebat, cinguntur obſidione tamen Acerrani, et præter quàm qui in caſtris erant Neapoli quoq; acciti fabri, architectiq́;, qui comportata unde proxima erat materia, uarij generis machinas extruxerunt. Longus deinde cœptus ſubrui cuniculus, triginta dierum, laborioſum quidem illud, ſed magni terroris opus teſtudo, nunquam ante id tempus uſitata, muro quadrigis admouebatur, quæ milite ſagittisq; completa, atq; altiſſimis obtecta tabulatis, paulo minus adæquabat mœnium propugnacula. ſcalas quoque milites comparauerant, Acerranos multum noua machina, magis tamen ingens cuniculo effoſſa terra ſollicitabat, incertos quã intra mœnia, quoúe urbis tractu cauernæ pertinerent, nec pro mœnibus ſolũ ſtationes uigilare, ſed noctes ac dies per omnes excubare domos, ne quo penetraret cuniculus, cogebantur. Iam quæ ad expugnationem uſui erant futura, expedita parataq́ue omnia, & ſubterraneum opus de induſtria nondum apertum, paulum

à cœlo

à cœlo recedebat, quum Acerrani veriti urbis dire-ptionem, non expectato pugnæ discrimine, præsidia & urbem dedunt: fuêre in præsidijs Præfecti militares quatuor, totidemq; centuriones: satis firma tuendæ urbi manus, nisi ciues excutiente uirtutem pauore, trepidassent. Hæc dum ad Acerras geruntur, Brachio nunciatum est Ianuam potentissimam mari ac terra urbem à Duce Mediolanensium intestino bello esse subactam, percussaq; inter Pontificem, & Ducem fœdera. nec dubitabat Ducem ad perniciem Florentinorum, Pontificem ad suam, magna excitaturos bella. Per hos dies quum Acerrani obsiderentur, Sfortia profectus Auersam, uel odio iam pridem cõcepto, uel defectionis metu, Tartaliam nihil tale suspicantem in conuiuio captum, securi indicta causa percussit. odio id factũ, an defectionis metu nec fama nouit, nisi q̃a PRAECIPITES agit inuidia mortaliũ animos: & IMPERANDI cupiditas æqualẽ aspernatur. Sunt enim qui affirment Sfortiã ad lectissimas illius copias, nimis auidos iniecisse oculos, arbitratũ id quod minime fuit futurum, illius milites, Imperatore amisso, eiũs ductu auspicioq; militaturos: sed dolore amissi Ducis accendente inuidiam, quippe quem nulla causa cæsum asserebant, fortissimus quisque clam aperte ue, quæ commodior dabatur occasio, ad Brachij castra fugiebant. Hic primum non militum solum, sed etiam popularium animi paulatim à Sfortia deficere,

Pontificeq;

Pontificeq; alienari cœperunt: ut SOLENT scelera uix ipsis placere qui committũt. Brachius post receptas Acerras, ueritus ne quid Sfortia in proximos Campanos moliretur, Capuam reuertitur: turpissimum factu ratus, si in media uictoria & Principatus sui initio Campani direptionem agrorum, aut tale aliquid hostile pateretur, sed tutam à bello ciuitatem acerbior inuaserat fames. Frumenti quicquid publici superfuerat, ante aduentũ Regis Neapolim cõportatum, priuati quod extiterat, ciues superioribus statiuis deprompserant, & præterea bella partim exhauserant rem frumentariam, partim excoli agrum, & sementes fieri prohibuerant. Igitur ad alendum militem, necesse erat aliunde frumentum comparare. tractus maritimæ oræ, quà Vulturnus per loca uasta atq; herbida defertur in Tyrrhenũ mare, cõmodissimus primũ uisus est ad marinos cõmeatus excipiẽdos, sed littus inuiũ atq; importuosũ, frustrari speculatores uidebatur: tũ iter per Vulturn amnẽ longũ ac perdifficile, obliquo atq; aduerso nauigãtibus flumine: terrestre iter multò magis periculosum. Quippe per medios ad Auersam hostes trãsitus erat faciendus, sic quacũq; uel mari uel terra frumentatũ pergerẽt, aut immensum laborẽ, aut magnũ discrimẽ subituri uidebantur. res iam ad summã uenerat necessitudinẽ, miles fame graui, ciuis maiori, quã ferri posset caritate premebatur. Brachius ut hac quoq; parte iuuaret Campanos, frumentatores cũ maiore parte ex

ercitus ad commeatus supportandos Neapolim di/mittit. ipse cum reliquis copijs intentus pugnæ, si quid accidisset longa manu sequebatur, sic instru/ctus ad pugnam, ut si hostis occurrisset, composito esset agmine. Idem facit continuis pluribus diebus, facto semper per Auersanorum fines, atq; ante ipsas portas itinere. Sed labori tam continuo subeundo durare equi non poterant, simulq; uniuersum fatigari exercitum uno commeatu oportebat: mutat ergo consilium Braahius; ducentos frumentatores inermes, sine hasta, sine sella dimittit, qui Neapoli frumen/tum equis aduectarent. duos deinde tubicines inter Auersanum Neapolitanumq; agrum, totidemq; in/ter Campanum atq; Auersanum, non procul à uia Regia in occulto locat: ijsq; imperat, ut si ad com/meatus impediendos hostes exeant, ut putabat exituros, qua parte id fiat, repente tuba significent. Regi præterea scribit, ut suas & ipse copias in parato te/neat, ut quum claßicum cecinisset tuba, impetu ma/gno concurrat ad hostium portas. Idem ipse fecit, instructa parataq; acie, quum non procul à finibus hostium consedisset, tubæ signum operiebatur, celeriter et ipse ad portas incursurus. sic erat futurum, ut quacunq; hostis egressus urbem inuaderet iumenta, in/terclusus gemina acie, occupatisq; ab hoste portis, receptu prohiberetur. Nec destituit fortuna consi/lium. Sfortia cognita per exploratores inermi pau/citate, commeatum inter Capuam atque Auersam

est

est adortus: existimās eò negligentius incautiusq; rediturum frumentatorem hostem, quo magis Capuæ appropinquaret, & impedita graui onere iumenta spem subitæ prædæ faciebant. tubicines cognito hostium egressu, atque militum audito clamore, quantum altißimum possunt edunt claßicum. quod excipientes alteri tubicines, claßicum & ipsi cecinere. Regiæ copiæ, quia remotiores fuere, tardius quidē, sed tamen magno ad Auersam cursu peruenerunt. Brachius instructa, ut erat, acie prodijt in apertos campos, & diripientem commeatus hostem concitatißimo inuadit impetu, clamoreq; perterret. Inconditi hostes, & ad prædam capiendam dißipati, nullo commisso prælio, in fugam sese quàm effusißimè cōuerterunt: insequuntur animis pleni, ferocesq; ab præsente atq; hortante Duce Brachiani. diuersa fuit trepidantium fuga, nam id quoq; prouisum est, ut inde impetus fieret, qua erant hostes ad suam urbem cum præda reuersuri. Sfortia fretus equi uelocitate, per media effugit agmina. sero cognitum milites insecuti sunt, nec ante persequi destiterunt, quàm ille laxis habenis, excitatoq; aßiduis calcaribus equo, intra fossas urbis præcipitē se cōiecit. capti sunt equites quadringēti. quæ uictoria, finis tāti belli, uehemēter totius Regni proceres urbesq; perterruit. Continuo proxima quæq; oppida in fidem rediere. Sfortia omni amisso exercitu, paucos post dies inermis haud amplius 15 inermiū militū comitatu, ad Brachiū in ca

 stra

inde ali sustentariq; quamuis MAGNOS impera/tores, nec in precio haberi militares Duces, ni sint quibus resistere aduersariq; sit necesse. Acciperet se non in socium, id enim non audere postulare: neque in militem, si quidem non tantum potuisse fortunam, ut animum simul cum exercitu superiore calamita/te deleuisset, sed in pristinam beneuolentiam, quam nullis uiolatis officijs, sed uarijs & ita ferentibus tẽporibus intermisissent. Non dubitare curæ illi futu/rum, si nullius rei quàm ueteris amicitiæ meminisset. Ad hæc Brachius omni comitate affatus ordine re/spondit. Non oblitum ueteris beneficij, nullas sibi neq; secundas, neq; aduersas res tanti fuisse unquã, ut eius in se merita excidissent memoria: nihil inter/cessisse offensionis: quod si quid intercessisset, nõ ma gis quid mali quisquam in se fecerit, quàm quid bo/ni, id demũ esse cogitandũ. Desineret bella cõmemò/rare, quæ tamẽ apud uiros integros lõgè plus æmula tionis haberẽt, quàm inuidiæ. Nõ mediocres habere gratias, ꝙ hostis nulla re præter priuatã amicitiã fre/tus, in sua castra inermis incomitatusq; uenisset, hoc nõ hostilis animi fuisse indiciũ. Nã qui multũ sibi de hostis benignitate persuaderet, eũ ostẽdere, nõ se ho/stem, sed socium esse uoluisse, ut cunq; se res haberet, polliceri operam suam, non factis, non dictis defutu ram. Nec quicquam amplius eo die est actum. Postri die Sfortia duobus comitatus liberis, rursus ad col/loquium reuertitur. Hic primum de reconciliando illo Reginæ agi cœptum: & Brachium ut quàmpri

mum in Hetruriā rediret multa sollicitabāt: AMOR patrius, quo nihil ad trahendos mortalium animos efficacius. reuocatio Florentinorum, qui statim post factam inter Pontificem & Mediolanenses societatem, Legatos ad eum miserant, ut quàm maturißime posset, in Hetruriam cum exercitu reuerteretur, ne quid repente de improuiso excitaretur belli. His igitur atque alijs de causis, primum omnium Sfortiam Reginæ per literas reconciliat, eique persuadet nihil eius Regno futurum commodius, quàm si belli caussam, Sfortiæ contentionem, sustulisset. Motis deinde ad Matalonium castris, oppidum in fidem redegit. Sed oppidani Reginæ Imperium iampridem aspernati, Brachij signa sustulerunt, ea conditione uenientes in potestatem, ut illius iußis, non Reginæ parere cogerentur. Matalonium omnia quæ rebellauerant oppida secuta sunt, undiq; delatæ ultro ciuitatum claues. Proceres quoq; post uictum Sfortiam, rebus suis consulere cœperunt, atque omnes Legatos, pars ad Reges, pars ad Brachium de pace miserunt. Hic finis fuit tanti belli, quod maiore apparatu quàm periculo gestum est. quippe nunquam signis utrinq; collatis est dimicatum. oppida pauca ui expugnata. Nec defuit ijs gerendis rebus illa ipsa totiens iam auxiliata celeritas. intra paucos enim menses peracta res est, ut suppressum statim exortum bellum, magis quàm gestum fuisse uideatur. His rebus ad Matalonium gestis, Brachius relicto ad

cto ad Capuam exercitu, Neapolim proficiscitur. hic cum Regina egit, ut Sfortia primum in amicitiam ac fidem reciperetur. deinde quando se Florentini ad componendas Hetruriæ res communeq; tuendum imperium reuocarent, ut exercitui quoq; eundem legionibusq; præficeret. Durum id inprimis Reginæ uidebatur, ut SERO mulieres iniurias obliuisci solent, suntq; ad uindictam quàm ueniã promptiores. Persuasi deinde, quàm periculosum foret sine exercitu teneri Regnum, quantoq; periculo suis haberi sine Duce exercitum. tandem non assensa est quàm non denegauit. Regis quoq; autoritas interuenerat, periculũ futurum magis, quàm præsentem iniuriam uoluentis animo: Fore enim uidebat, ut uirum cõsilio manuq; eximium, aut Ducem exercitus, aut si quid unquam res titubassent, hostem esset habiturus. nec quisquam illo in Italia post unum Brachium, militia clarior. ergo receptus in fidem Sfortia, et sacramẽto adactus, Regijs copijs præfectus est, eiq; ex fœdere est imperatũ, ut neq; Regno decederet iniussu Regis Reginæue, neq; trans Aternũ amnem (nunc Piscariam uocant, exercitum traduceret. Is terminus, is finis prouinciæ suæ foret: quippe extremos Samnites, Aquilanos, Matercinos, omnemq; montanæ regionis tractum ad Picenum usq; Brachio dono dedisse Reges ferebãtur, sunt tamen qui non dono datã, sed præsidio obtinendã eam prouinciam decretam affirment. Rebus sic compositis, Brachius in Hetruriam

circiter Calendas Apriles cum exercitu rediit, ægrè eius discessum Rege Reginaq; ferentibus. Rex instructa classe Caietam usq; abeuntem est comitatus, exercitus profectus terra, Dux ipse mari cum Rege delatus, ad agrum Minturnensem conuenere. Hic expositum Rex amplexus osculatusq́;, milites quoq; certatim pro se quisq;, mansuetissimum ualere iubet Regem. Inde toto itinere clamantes, Hetruriam uictricia arma, uictricia signa referebant. Comitati abeuntem ex Regno nobilissimi quiq;, sed ad multam congressos uiam, suam quenq; domum abire iubet. ipse magnis et cõtinuis factis itineribus, per medios Samnitas in Picenum contendit: ibi paucos dies ad exigenda tributa, quæ pendere quotannis Picentes consueuerant, demoratus. Superat deinde magna cum celeritate Apenninum montem, factoq; per Eugubinorum fines transitu, Tyfernum Vrbem peruenit. locatis non procul ab urbe castris, per caduceatorẽ bellum Tyfernatibus nisi pareant, denuntiat. Eius aduentu magnus ciuibus iniectus est terror, ut SOLENT subita mala uel fortissimo cuiq; esse terrori: augebant quoq; trepidationem Tyfernatium exules, quorum ingentem numerum hostium castra secutũ audiebant, præsidia comparauerant nulla, Pontificis opem, quod urbis iure cessisset, minimè implorandam existimabant: si deditionem fecissent, exules diu secuti hostem, futuri ciuitatis Principes uidebantur: si iure agenti restitissent, haud dubium putabant

obsidione

obſidione,fame,ferro,ultima eſſe paſſuros. tot cir-cunuenti difficultatibus, feciſſent primo ſtatim ho-ſtis aduentu deditionem,ſed domeſticæ ſimultates, ciuiliaq; etiam inter eos ipſos,qui domi regnabant, odia prohibebant, opprimebanturq; utilia atq; ho-neſta conſilia,ciuitatis inteſtino diſsidio. igitur ueri tum eſt ne exules reducerentur,deditionis conſiliũ reiecêre: miſsi nihilo ſecius Legati, qui bona uenia pacem poſtularent,cæterum de exulibus nullam ac ciperent conditionem.Brachius Legatis reſpondit, non aliter pacem dare ſe poſſe,quàm ſi ipſi ſibi de-derent ciuitatem,nullam facere iniuriam, qui ſua iu ra poſtularet:hoc unum ſcirent, nõ ſe pro hoſtibus qui deditionem impedirent,ſed inimicis & quidem acerrimis habiturum.Non hic bello petere alienum imperium,ſed iure ſuum uendicare. cogitarent ſi à quoquã ipſi agris,aut fortunis quo minus frui poſ-ſent impedirentur, quonam tandem animo eſſent laturi. multò ſibi ſuas urbes, q̃ illis ipſorum agros eſſe chariores.accepiſſe à maiorib. illos MISEROS eſſe, qui noua parere neſcirent: illos omnium MI-SERRIMOS, QVI retinere parta non poſſent. Iampridem ſibi eam urbem ſtipendio & ſanguine partam eſſe, non inuicto bello correptam, nunc ſi opus eſſet bello acturum in Tyfernates, qui mala fi de poſſeſſa ſua bona, ſuum imperium ne nunc qui-dem reſtituerent, quum peteretur. De exulibus nul-la facta mentio. Legati re infecta minis ac metu

pleni discesserunt. Brachius ubi uidet segnius ciuium rem procedere, nec minis impelli ad deditionē posse, prius admouet castra, nec tamen agrum infestat, ne tunc quidem agentibus de concordia ciuibus, totius agri castella, etsi nihil hostile sentiebant, intra paucos dies à ciuibus defecerunt, quatuor duntaxat mansêre in fide. Nec illa tamen hostiliter uexata, metere, arare, pabulari, omnia denique mediæ pacis opera paßim permittebantur. Interea res urbanæ tumultuosius agitari cœptæ, alij soluēdam deditione obsidionem, alij frangendum si possent pecunia hostem in consilio disceptabant. hæc potior fuit sententia. Mißi iterum de pace legati, qui annuo tributo quinq; milia nummûm si hostis bello decederet, pateretur q; liberos esse Tyfernates pollicerentur. Legati precio preces adiecerunt, orantes ne finitimam & optimè de eius maioribus meritam ciuitatem perditum iret. Sineret liberam esse, quàm nulla uis externa ante id tempus, neque pace neq; bello subegisset. Commodiorem illi Tyfernatium amicitiā, quàm seruitutem futuram, nec plus subacta ciuitate, quàm liberis ciuibus uectigalium percepturum: Vix quinq; milia nummûm exigi uectigalibus posse, & tamen custodias arcis, munia ciuium, Magistratus urbis non aliunde parādos esse, in maximis auctionibus uix summam eo demum accedere, ut ali res urbanæ cum dignitate possent, omnia tamē citra seruitutem passuros ciues: hāc unam

plus honoris habere quã ferre Tyfernates queant, aut mori ante cõmunem seruitutẽ, aut uiuere publica in libertate statuisse, nec libertatem illis fide esse po/tiorem. quæ promitterent, rite pureq; præstituros omnia, uteretur amicis, quos seruos sine urbis exci dio habere non posset. Non latebat Brachium omni humana diuinaq; ope destitutos obsidionem diutius pati non posse, non frumentum, non commeatus, non quod omnium erat maximum, spem illis auxilij subesse. Itaq; Legatis respondit: Nihil sibi Tyferna tium pecunia opus esse, nec pro alienis fortunis un/quam, semper tamen pro sua gloria atq; Imperio, ad ultimos ubi res tulisset, fortunæ se impetus obiecisse. Nunc multo ardentius repetiturum suas, quàm ante cuiusquam opes inuasisset, nec tam insignem contu meliam atq; iniuriam, ut ludibrio foret Tyfernatibus esse passurum. nam quid ludificarentur, quid quan/do liberos fuisse Tyfernates, aut cui Pontifici non ser uisse domini, illos non seruitutem aspernari, magnã tamen esse temeritatem ac dementiam exasperare, quem iura atq; arma essent factura dominũ: quo diu tius hoc differrent bellum, eo se grauius illis impera turum. nam quid fidem aut amicitiam iactarent, non posse amicos esse, qui de fortunis aperta ui magis, quàm manifesto iure cõtenderent. Si iuri ac legibus ar ma cessissent, cur non nunc statim sibi fuisse paritu/ros? si armis agenda res foret, cur suũ nunc eadem im periũ recusarẽt? amisso agro, destitui omni ope, qui Ponti/

Pontificib. solo metu, nullo bello paruissent: cessisse sibi Pontificem suo iure, si ritè cessisset, quid ipsi impedimento essent? cur iniuriam facerent suas res uendicanti? sin nihil Pontifici fuisset iuris, non melius illum tenuisse imperium quàm se inuasurū. Nec turpe esse Tyfernati populo seruire coactos bello, qui media in pace, omniq; tranquilla Italia seruissent. Nam quæ ad uectigalia spectarent, curæ sibi fore, ne quid sibi ciuitas caperet detrimenti, non ideo se imperium quærere, ut alienas auidè extorqueret fortunas, quarum nihil indigeret, sed ut haberet in quos benigne largiretur suas. Irent bono fœliciq; auspicio, dederent spontè ciuitatem, quam nisi nunc darent, paulo post inuiti coactiq; essent daturi, & quod uictoris ira suaderet, direptiones, incendia, & extrema quæq; subituri. Inirent hanc gratiā, seruarentq; ciuium opes, nec summa cum acerbitate in prædam & direptionem agi paterentur. si pugnam expectarent, nihil se ciuitati consulturum esse, omnia militi in prædam cessura: si deditionem sine prælio fecissent, daturum operam ut neq; publice neq; priuatim sui quenquam imperij pœniteret. Tyfernates quū duabus legationib. nihil profecissent, animos ad tolerandā obsidionem acrius confirmauere: id solum sperantes, aliquos futuros motus in Italia, quib. auerti hostis bello, atq; obsidione excedere cogeretur. spes erat magis quàm consilium. Ergo Brachius cognita pertinacia, castra propius locat,

locat, munit fossa & uallo, ut planè ostenderet non se inde nisi aut uictum, aut capta urbe posse diuelli. Vigilibus castrorum imperat, ut egressum ciuem, siquis fortè egrediatur, intercipiant, habeantq́; in uinculis: nam ante eum diem clementius cum ciuibus agebatur, & egrediendi & redeundi liberis. Interea uineta & olіueta circum urbem igni ferroq́; uastare, uillás passim ac late incendere, casas solo æquare, omnia deniq; licentius agere cœperat miles. tum primum ciuibus bellum terrori esse, ut cuique sua incommoda urbi erant propinquiora, ita dolor ex prospecto incendio & desyderium crescere. sed tanta erat animorum pertinacia, ut ultima experiri, quàm facere deditionem decreuissent. Brachius etsi munitißimam uidebat situ urbem, & expugnari perdifficilem, omnia tamen prius tentãda, quàm inde discedendum statuebat. Tyfernas præsidia largius disponere, mœnia, turreis, propugnacula saxo telisq; complere, trepidare quidem animo, uoce tamen hostem contemnere. Brachius ubi uidet rem ad oppugnationem spectare, quod opus foret maiore peditatu, mittit qui Perusiæ delectus peditatum habendos, quiq; bombardas importandas curarent: quinq; milia peditum ex urbe agroq; delecta, horum pauci erant sagittarij, maior pars loricati, clypeatiq;, dolabris, uerutis, falcastrisq; terribiles, & quæ præterea ciuiles factiones uarij generis inuexerãt arma. Perusinorũ aduentu plus hostib. iniectum terroris

terroris, quàm Brachio spei additum. illi numerum & uirtutem expauescere: Brachius quo magis Perusinorum insitum natura corpori animoq; robur cognoscebat, hoc minus libenter periculis obijciendum putare totius Italiæ florem. Nec enim ulla gẽs Perusinis bellicis in rebus in Italia comparãda. uix nati obequitant, cursitant, insiliunt, desiliuntq; & ætatem supra quàm dici potest uirtute antecedunt. sæpe citra ephœbos singulari dimicant certamine, & domi educatos, egisse foris ætatem, et institutos militiæ putes. horum tantum numerum priuatæ inter se contentiones ardentius ad pugnam excitabãt. illi primis sibi cani signum, primi muros scandere, primam dari sibi aciem postulabant, nec quisquam libentius ocium & quietem agere, quàm illi prælium adituri uidebantur: ut suam quisq; uirtutem æmulatione ostentaret. Ea res Brachium ueritum, ne illa uirtutis æmulatio in periculosam temeritatem uerteretur, aliquot dies ab oppugnatione continuit: durißimum enim putabat ad tantum discrimen ciues deuocasse. cæterum hæc eadem consilia potiundæ urbis, & occupandi temporis cupiditas discutiebat. itaq; omni reiecta cunctatione, primum testudinem quanta summa potest altitudine ædificatam, muris iubet admoueri: eam complet munitis grauißima armatura ueteranis. Porrò turri, quæ pro portis imminebat, duas opponit intentatq; bombardas, à laterib. frequẽte collocat sagittarios, Perusinum

num peditatum aliquanto laßius circa hostium munitiones explicatum, subrigere scalas iubet, ut si ad testudinem concurrissent propugnatores, tum demum ipsi uacuas mœnium stationes occuparent, euaderentq; ad summa propugnacula: urbem scalarum ordines præcinxerant, aliquot enim continuos dies ad eas conficiendas consumpserat pedes. Horrendam tot simul scalarum faciem ubi conspicati sunt Tyfernates, in se atque in sua mœnia ordine aduentantium trepidare, uociferari, & sese complãgere haud aliter quàm capta urbe cœperunt. Exaudiebantur lamentabiles ciuium in castris uoces, nec quisquam de mœnibus defendendis, omnes de fuga & latebris cogitabant. pauci erant Primores ciuitatis, quorum opera hostibus resistebatur. hi ubi publicum pauorem, subitamq; trepidationem sunt conspicati, ueriti ne urbe expugnata direptaq;, in pœnam ipsi peterentur, ne'ue si hostis non uicisset, tamen cædes ciuium, quas prælio fieri defensorum erat necesse, conflarent inuidiam: nullo adhuc iacto telo clamant deditos esse. Iußi statim aperire portas, repente aperiunt. obsides imperati, cõtinuo Primores emittunt ciuitatis. hic finis fuit Tyfernatici belli, quos non obsidio grauis, non uastata prædia mouere poterant, intentata oculis scalarum multitudo perterruit. Brachius dimisso peditatu, rebusq; ad Tyfernum compositis paucos post dies, & ipse Perusiam proficiscitur. Hic quàm unquam alias magnifi-

magnificentius exceptus à ciuibus, publicè egit gratias, & pedites egregiè pro concione laudauit, non inficiatus illorum opera cõterritos esse Tyfernates, nec aliter deditionẽ fuisse facturos. Interea publica ædificia pleraq; omnia refecta. Suffossus ad Thrasimenum monticulus unde educta in Perusinũ agrum aqua latius increscere, & in Cortonensem latius fundi, atq; expandi non posset. opus huic seculo, etsi nulla alia re, certè magnitudine ipsa conspiciendum, octingentos passus in longitudinem producta fossa, quæ centum octoginta cubitorum continens altitudinem, perpetuo compacta muro alueus est hyberni fluminis. nam æstate nec recipit Thrasimenus alienas aquas, nec refundit suas, tunc uerò continuis auctus pluuijs latè occupauerat loca, & finitimas littori uillas paßim obrutas ac mersas absconderat. Montes enim altißimi circum prominent, inde prærupti, sicciq; æstate torrentes, hyeme ad conuexa lacus ingenti fragore delabuntur. nec ductus usquam patebat, unde defluens mõtium iugis aqua decurreret, sed quantum hybernis creuisset fluctibus, tantum æstiui soles hauriebant. Interea quieuisse paululum à continuis laboribus milites uidebantur, quum legati Regis Perusiam uenere, initia nouarum rerum nunciantes, statim post Brachij discessum magnos cœptos motus in Regno, quasdam ciuitates maritimæ oræ crebra inter se consilia agitare, Pocceres atque optimates clam
cœtus

cœtus facere, occultè cogi exercitus, nec tamen aperte quenquam adhuc defecisse: Sfortiam captum à Regina, & durißima tortum quæstione, nihil tamen compertum fraudis, eamq; ob rem, illum Reginæ ac Regi non iniuria esse suspectum, ut SOLENT mortales non facile credere quibus iniuriam fecerunt: petere Regem, ut aliquid Italici præsidij traijceret in Regnum, nam Valentinis, Catalanis, Hispanis, Italos natura infensos esse. Mißi sunt equites quadringenti, haud sanè contemnendum primo in tumultu robur. Nicolaus Picininus præesse iussus, quanta potuit celeritate Neapolim est profectus. eius aduentu, paululum sedata res est, non tā metu præsentis exercitus, quàm quod subsecuturum cæteris copijs Brachium frequens fama uulgauerat. ad quem acciundum alteri mißi à Rege legati, Campani principatus insignia, aureum torquem, auream coronam attulerunt. Coronatus est Idibus Februarijs: negocium tantæ rei honestandæ Fulginatium tyranno legati dederunt: erat enim is natura rerum omnium magnificus ostentator. Primum forum omne quàm altißimè, pendentibus obtectum uelis. palatium deinde crispanti auro purpuraque late stratum, et qua defecisset aurū, argentea excipiebant purpurata stramenta. medio in palatio ebore atq; auro distincta sella, eaq; celse conspicienda fulgebat: hinc atq; inde dispari ornatu preßiora subsellia. Sellā Brachius cōscenderat, prima subsellia le-

gati, altera magistratus urbis, cætera promiscue milites ciuesq; compleuerant. Hic *conuersi ad* Fulginatē Legati: Fungere *(inquiunt)* Regio *munere* Fulginas, *sic* Rex, *sic* Regina *iußit: age, collum torque, caput corona ubi cinxeris,* Capuæ *saluta* Principem. Ille *insignibus gemina sublatis manu, sellam subgressus:* Quod *immortales (inquit)* Dij *bene uertant, ego te primus hoc* Regio *afficio munere: primus collum torque, caput corona præcingo, primus* Capuæ Principem *saluto. tu fac mei* Regumq; *memineris, & felix esto.* Eunt deinde *salutatum* Legati *primum, mox ciuium militumq; multitudo magno plausu gratulantium. salutatione peracta, unus ex legatis præsentia atque ætate uenerandus, quum aliquandiu pedibus stetisset, quid aurum, quid torques & corona sibi uellent paucis disseruit.* Reginam *pro fide & uirtute purum aureum torquem, pro adepto principatu coronam dono misisse: magna ea die iacta fundamenta, iam receptum in stirpem* Regiam, *iam eo imperio potiturum, quo soli qui aut* Reges, *aut ex* Regibus *orti essent, potiri consueuissent. hæc uirtuti, hæc inuictæ gloriæ data munera, pergeret quod cœpisset iter, magnā à* Dijs *immortalibus portendi, non occultè paratum ad* Regium *fastigium aditum, expectatione opus esse, non spe, modo* Deorum *abesset inuidia, certa esse quæ expectarentur.* Post *hæc ludi equestres magnifico apparatu in foro celebrati, nec defuere popularium*

laudes

laudes, noua carmina, plena Regij splendoris, foro urbeq; tota iactantium. Per hos dies Legati Florentinorum congratulatum uenerunt: creditur etiam actum de Italiæ rebus, et Pontificis ac Mediolanensium fœdere. Nec multo post tertia Reginæ ac Regis Legatio superuenit, ad accelerandam eius profectionem multo intentior. iam tum suborta erat inter Reges suspitio: creditur Sfortiam non oblitum iniuriæ, quum Regis se hortatu atque impulsu tortum existimaret, Reginæ auribus illius odium instilasse, facileq; persuasam mulierem, ut est SEXVS ILLE AD CREDENDA CRIMINA QVAM INVESTIGANDA PROPENSIOR. Inde tumultus Neapoli cōcitari cœpti, dū pars Regi fauentes, molliculæ fœminæ fastidiūt Imperium, pars muliebri libidine solutiores, nouum externumq; Regem aspernantur. Per ipsum tempus, Tudertini quum ab exulibus qui Canale oppidum tenebant, continenter infestarentur, Brachium per literas orauere, ut aßiduam belli materiam submoueret, missa maior pars copiarum, oppidum intra paucos dies expugnauit: Nec quicquam aliud gestum eò anno memorabile. Oppidum Nicolao Picinino, cui fratris filiam desponderat, in dotem datum, milites ad hyberna dimißi, estq; deinde trāquillius hyematū. Circiter Cal. Martias, Brachius quemadmodū quot annis facere consueuerat, semestre stipendium militibus distribuit, ijsq; imperat, ut Idibus Martijs, Tudertum om-

nes instructi paratiq; conueniant. interea Legatos ad Pontificem quid animi haberet, & hostis an so/cius futurus esset, sciscitatum misit. princeps legatio/nis Bindaccius Florentinus, eloquentia & consilio clarus. Sed Pontifice magnis rebus intento, & mul/ta aduersus Florentinos coquente, Legati nihil præ/ter mera uerba retulerunt. Satis apparebat Pontifi/cis & Mediolanensium fœdus, ad Hetruscum bel/lum spectare, utrinque enim arma ciebantur. nec Florentinos hostium consilia latebant, qui omni stu/dio conati, Brachium in Hetruria remorari, ubi ten dere illum ad Reges, destinatumq; bellum uiderunt, aliunde copias sibi atque exercitum quæsiuerunt. Ex Brachianis etiam militibus, quadringenti equi/tes, eorum auxilio relicti. Per hos dies quidam de prodenda arce Spoletana ad Brachium detulerunt: sed re per arbitrum patefacta, conatus incassum reci/derunt. Idibus Martijs qua die iussi erant milites in Tudertinum conuenire. Bracbius exercitu in aciem educto, haud amplius quàm duo passuum milia pro/cessit: ibi militari more lustratis copijs, equitum tria milia ducenti, peditum circiter mille comperti. Hac manu ad componendum Regnum, reconciliandos/que Reges proficiscens, ad paucos dies in fines Aquilanorum peruenit. Hanc enim illi prouinciam Regina decreuerat. AQVILA magnitudine qui/dem una inter Italiæ Vrbes, sed agrestibus quàm ciuibus longè frequentior, gelidissimis claudi tur.

tur, & perpetua niue rigentibus montibus. Incolæ pascendo pecori, lanificijsq; intenti, magnas opes ac pecunias congesserunt. cæterum asperi atque inculti, & cum suis nati montibus, ut plurimum peculiaris industriæ, ita nihil ciuilis ornatus, urbanæq; lauticiæ retinent, finitimis nulla re magis, quàm multitudine formidandi, agrum sibi pepercre montuosum, & sex atque octoginta oppidis castellisq; frequentem. Interea dũ in Samnium Brachius proficiscitur, Regina cui nihil præter instabilitatẽ erat stabile, Regi tẽdit insidias. dubiũ suasu Sfortiæ, an quo licẽtius cõcitatæ libidinis frena laxaret: quẽ quum excipere nõ posset, Hispanum exercitũ diripi à Sfortia, pelliq; urbe militem iußit. Rex fortuna et Deûm quorum erat obseruantißimus auxilio fretus, per medias elapsus insidias, ad Castellumnouum maritimã arcem effugit: collectisq; celeriter suis, ac maioribus accitis ex Sicilia copijs, impetum in urbem fecit. maior pars ciuitatis direptui data, mulieres contra ius belli, tamen citra libidinem abreptæ, atq; in Hispaniam transuectæ. Regina cum paucis in montanã effugit arcẽ. inde faces odij, inde futu belli clades exorta. Oblita pauloantẽ recuperati regni et præteritæ calamitatis Brachiũ hostem, Sfortiam exercitusImperatorem declarat. Aquilani secuti Reginam, si aliter nequeant, bello arcere Brachium instituunt, prohibito frumento & commeatibus, denuntiant ut agro finibusq; decedat. Ille ubi audit hostem se de-

claratum, præterito beneficio præsentem iniuriam stimulante, Regis quoque literis sollicitatus, ferro sibi uiam facit. Hoc initium fuit Aquilani belli. sunt tamen qui affirment, ante petitum insidijs Regem Aquilanos solos extra prouincia Brachij imperio parere noluisse: sic ira percitum mouisse aduersos eos bellum, uarios habeo autores: cæterum res ita se sit. Brachius fines Aquilanorum ingressus, Legationis munus obire per Samnium & Pelignos cœpit, citare in ius reos, mutare uigilias, coaptare nouos magistratus: Aquilani non modo dicto audientes non erant, sed transitum per fines facere, frumentum & commeatus exportari prohibebant: his de causis itum est hostili agmine in agrum Aquilanum, primo impetu Posta oppidum expugnatur, inde Ocrimum, inde Paganicum, Nauellum, Larganum: inde finitima quæ erant castella, cuncta ui ferroq; subacta. quicquid prælio tentatum, id omne uirtute militum superatum, direptumq; est. nec ullo in bello opulentior factus miles, pecorum multitudine. Sed agri defectione, magna iam obsessæ urbis incommoda secuta, metus seditionum intestinarum, dolor succisarum arborum, sublata ab obsidione pascendi quod erat reliquum pecoris facultas, omnium maximè FAMES inuictum natura malum urgebat, hanc non patientia leniri, non animi magnitudine ferre diutius poterant. huc accedebat metendi frumenti desperatio, & præsentem famem, futuræ

inopiæ metus aſperabat, fecißentq́; deditionem ciues niſi paucorum factiones præualuiſſent, durißima quæq́; patienda, quàm deſerendam Reginam exiſtimantium. Brachius totis uiribus ad firmandam urbis obſidionem, omnes aditus, ne qua ſupportari clam frumentum poſſet, intercludit: ſtationes militum circa urbem diſpoſitæ, ciuem egreſſu prohibebant, & ne qua erumpi in munitiones poſſet, gemina foſſa ualloq́; muniuerat. ſic hoſtibus undique legione circundatis, neque cœlo, neque terra auxilij ſpes erat, ſed inuidens magnitudini rerum geſtarum, quaſi iam tum mutari cœpta, fortuna, ſoluendæ obſidionis uiam aperuit. Forte per hos dies Larigianum, quod oppidum initio belli captum in agro dicebamus, nulla ui aut metu ad hoſtes defecerat, hæc res adeo Brachio eſt uiſa indigna, ut ad puniendum perfidiam, ſoluta ſtatim urbis obſidione contenderet, motis ad oppidum caſtris, continuis prælijs totum biduum fruſtra oppugnat. Oppidani ſubito poſt cogitatam rebellionem, quicquid ad tuenda mœnia opus foret, tela, ſaxa, trabes intra oppidum comportauerant, & poſtquam aduentare hoſtilem exercitum intellexere, præſidium ex finitimis acciuerant, magno animo paratos ad obſidionem ferendam. ſitus quoque loci natura egregiè muniti tuebatur, cincti durißima obſidione fortißimè ſe defendebant: nec quicquam ardentius ad mœnium defenſionem, quàm commiſſæ perfidiæ

scelus accendebat, desperataq́; uenia, ex ignauißimo & timidißimo quoq;, strenuißimū atq; audacißimū faciebat. Interim usi occasione Aquilani, quod uidebant hostē ad urbis obsidionē reuersurum, ciuitatē frumento & commeatibus supplent, mœnia si qua facta labes esset, muro, turribus, propugnaculisq́; cōmuniunt: legatos qui à Regina opem implorarent dimittunt, exercitum & ipsi quoq; pro tempore atq; loco, ad præsidium comparāt. deniq; quicquid præsens necessitas periculi exposcebat, diligētißimè executi: maximè omnium collectā ex suo finitimorūq; agro segetē, intra urbem supportant, animos uniuersi ad difficillima quæq; confirmant. non dies, non noctes à labore muniendæ urbis cessatū. Oppugnatio interea procedebat, nec ante captum oppidū, quàm pauci milites cuniculo intra mœnia subgreßi, refractis celeriter portis irrumpendi uiam cæteris patefecerūt. Facta est cædes magna resistentium, & quasi MORES iam cū felicitate mutare fortuna cœpisset, turpiter potius quàm crudeliter, in omne genus uirorū mulierūq; sæuitum. Libera uirûm corpora in prædā militi concessa. Mulieres fœminatenus recisa ueste denudatæ, atq; in urbē compulsæ, turpißimū et hosti & ciui fuere spectaculū. quippe semper aliàs diripiendis oppidis mulierum pudicitiæ atq; honestati cōsuluerat Cēturionē uim puellæ innuptæ Acerris afferentem ipse interemerat. militem petulantius in mulierem Campanā inuectum, cædi fustibus iusserat. nunc

uelut

uelut cœptis mutari cum fortuna morib. ne suæ qui-dem dignitatis & modestiæ habuit rationem. Hanc *tam effrenatã atq; immoderatã belli rabiem, ne ipsi quidem milites probauere: uoces totis castris exau-diebantur, nouam* Ducis *aut sæuitiam, aut iram exe-crantium.* Pleriq; *diuturnam fœlicitatem accusantes, nimiam ab secundis rebus insolentiam criminari: nõ nulli naturam illam cõtendere* Ducis *esse, non iram: quippe semper aliàs perfidiã ac fraudem perosum, cæteris in rebus humanum clementémq; fuisse. hæc res non modo auxit ciuium pertinaciam, sed ex ho-stibus non duris, inimicos effecit acerrimos. tum si, qui erant in ciuitate quibus hostium partes non di-splicerent, ita omnium subito conuersi sunt animi, ut mori prius si res exigeret, quàm uel æquæ pacis ini-re consilia, nedum deditionis publicè coniurarent. sic uerba factis prosecuti, summa ciuitatis ac fortu-næ paucis permissa, taciti atq; obstinati rerum euen-tum expectabant. nec* Brachio *nisi in fame & lassi-tudine spes erat.* Ciuitas *maximè populosa, edito sita monticulo, muro, fossa, uallo circundata, non modo irritam oppugnationem, sed obsidionem militi gra-uem ac difficilem faciebat.* Dum *hæc ad* Aquilam *ge-runtur,* Florentini *commisso cum* Mediolanensibus *prælio, acie sunt superati: quæ res occasionẽ traijciẽ-di in Samniũ exercitus* Põtifici *et* Mediolanensib. *præ-buit. illic enim caput totius belli stare uidebatur, et ip-si paulò ante fœdus cũ* Regina *percusserãt.* Florẽti-

ni re male gesta, nihilo secus instaurare bellum reparareq; exercitũ adorti, magnis habitis delectibus, ad Brachium quoq; auxilium petitum misêre. illi durum quidẽ diminuere copias, multò tamen durius tam benemeritos socios deserere: utrum faceret, magno futurum periculo cognoscebat. Si Florẽtini aduersa pugna profligati hostibus nõ restitissent, facilè illos ad obsidionẽ soluendam in Samniũ traiecturos, sin exercitum ipse diminueret, uel oppidanos obsidionẽ eruptione soluturos, Reginæ quoq; magnus apparatus nunciabantur. hæc cogitantem Legatorũ preces, ut auxilium afflictis Florentinorũ rebus mitteret perpulerunt: missi sunt quadringenti alteri delecti equites, certissimũ totius exercitus robur: fertur eorũ discessu, milites deseri castra, nudariq; stationes, cõclamasse: dixisse uerò Brachium, Et quando se Florentinis gratias relaturũ si nunc non referret: MALLE se bello, quàm beneficio superari, alterũ fortunæ, alterũ perfidiæ crimen esse. Diminuto igitur equitatu, ad supplendas copias, peditatumq; augendũ, misit, qui Perusiæ delectus haberent. conscripta peditum quinq; milia, intra paucos dies ad castra conuenerunt. Nicolaus Piceninus ad Aquilam reuocatus, exercitum aliquantũ confirmauit. Vndecimus uenerat mensis, nulla tamen interea pacis habita mentio, nec ciuem grauis fames, nec hostes asperum & insuetũ cœlum strictiq; glacie rigenti, & continuo gelu atq; niue campi deterrere potuerunt, tanta utrinq; certabatur, &

obsidentis

obsidentis & obeßi pertinaciamec ulla regio in Ita lia brumali frigore horrentior, ut uulgo fit usurpatū. Si hyeme ad Aquilam inferi non sint, nusquam esse. Militum tentoria perpetua obruta niue stridebant, sæpeq; uentorum procella euulsa, suis sedibus taber/nacula, qua flatus corriperet, disijciebantur: multis re media fuere ingenti trabe cōfecta tuguria: syluarum namq; ac nemorum nulla plaga feracior. deniq; per omnia difficilima itum est: nam & in castris quoq;, si non eadem quæ ciuem, grauis tamen fames sentie/batur. Aquilani crebros nuncios significantes, quan tis in rerum omnium difficultatibus atque angustijs uersarentur, ad Reginam emittebant, orantes ut un/decimnm iam obseßis mensem auxilium mitteret, nec uexari oppressum pro sua fide populum, diutius pate retur. quæ natura sustinenda docuisset, direptiones agrorum, incendia uillarum, defectiones uicorum, frigus, inopiam, egestatem, deniq; difficillima quæ/que fortißime esse perpessos. Vnam FAMEM etiā si ferre ipsi cupiant, NATVRA TAMEN INTO/LERABILEM OMNIB. ESSE MORTALIB. iam eò uentum, ut insueta uel barbarorum cibus animalia, pro delicijs haberentur. Quod exemplum daturam cæteris si Aquilanos deseruisset? aut quos hostilem impetū repressuros, quos iter in intimū Re gnum impedituros, si Aquila potiretur hostis? quod si nihil tam spectata fides moueat, hoc illa cogitaret, qua die hosti ea ciuitas ceßisset, totum e uestigio Sam

nium

nium deiecturum, fauces atque aditus Regni libere admissuros hostem, nec ulla claustra aut obstacula tam bellicosam & ante eum diem inuictam gentem esse retentura. Repeteret superiora bella, quàm breui amissum Regnum idem Dux, idem exercitus in fidem redire compulisset. Non segniorem nunc illum hostem futurum, quàm olim fuisset amicus, nec tardius erepturum ei Regnum, quàm pauloante amissum recuperasset. proinde uteretur fortuna sua, quæ hostilem furorem tot iam menses circa unam urbem continuisset, nec dum inde uictor erumperet, certam & imminentem Regno suo cladem expectaret. Regina intereà precibus ac metu sollicitata, simul Aquilanos ad tollerandam obsidionem non publice solum, sed etiam priuatim confirmatis per literas, ciuium animos hortabatur, simul ad Pontificem & Mediolanensem Legatos ad auxilia petenda dimiserat, & Sfortia quoque magno interea comparato exercitu, quum externam expectare opem necessitudo minime pateretur, iussus est, quibus posset uiribus in Samnium proficisci, aut ad remouendum obsidione hostem, aut si id non posset, ut sociorum copias ad Aternum amnem positis castris opperiretur: statimq; ubi conuenissent, uniuersis uiribus belli discrimē adirent. qui ubi ad Aternū peruenit, inter flumen & mare cætero transmisso exercitu, ipse quoq; traiecerat amnē. sed eius scutariū adolescentē, quanquā robusto inuectū equo, quū paululū infra uadum de-

cli.iasset,

clinasset, rapidus corripuit uortex. huic opē laturus cōclamat Sfortia, sed tarde accurentibus alijs, ipse equum reflexit in uadū, ut resurgentē coma deprehenderet, sed uel lubrico solo una cum equo delapsus, uel præcipiti correptus amne, nusquā postea nec uisus nec inuentus est. hunc fortißimo et bellicosißimo Duci fata dedêre exitum. Milites amisso Duce, quum planctu atq; ululatu littora compleuissent, tandem compresso gemitu, ac diu nequicquā de fortuna conquesti, pedem retulerunt, non ausi hostium castris appropinquare. Tanti uiri casus, nisi fortuna quæ plurimū potest, aliud iam destinasset, flectere Aquilanos ad deditionē potuit. sed CAECA E odio & desperatione hominū mentes, ipsos etiam ad mala clauserāt oculos, ueluti callo duratis membris, uix ulli quamuis graues ictus, uulneraq; sentiuntur. Igitur ciues ubi de interitu Sfortiæ, & exercitus discessu cognouerunt, parati si opus foret ad ultima subeūda, taciti uix iam alicunde opem expectabant, et desperationē grauius aucta fames urgebat. tertiumdecimum obsesßi mensem, quicquid erat frumenti publicè priuatimq;, totum ferè consumpserant. paulū quod superfuerat uiritim diuidi placuit. Subductis tamen cibarijs ijs, qui per ætatem arma ferre non possent: nam equis ue sci iampridē cœperant, nec fœdis & quæ natura aspernatur animālibus abstinebant. tandem habita totius annonæ ratione, uix superesse quindecim dierū alimenta, etiā parcißimè distributa cōperiunt. tū du/

rißimum

rißimum uidebatur imbecillam plebeculam urbe de
pellere, multo tamen durius miseri & fame percũtis
uulgi mane uesperiq; audire querelas. placuit con/
quisitoribus & præfectis annonæ, hac de re publicè
referre ad populũ, ut uel prouideretur ante tempus,
uel si id non posset, fortius quæ essent præcogitata
perferrent. ciuibus in consilium uocatis, decernitur,
ut iterum nuncius ad Reginam mitteretur, ut sciri
posset, quid spei superesset miseræ ciuitati, simulq; ut
significarent, quantis in angustijs uersarentur, &
quandiu perferre obsidionem possent. ad Nonas Iu/
nias durare annonam, si ad id tempus auxilium non
mitteretur, Aquilanos non perfidia, sed ultima fame
defecturos. hoc accepto nuncio, Regina omnem cun
ctationem reijciendam existimans, mittit qui à Pon/
tifice & Mediolanense peterent auxilia, docerentq;
quanta celeritate opus esset, ne hostis opulentißima
potiretur urbe. mittuntur undiq; auxiliares manus,
& ueluti ad communem hostem delendũ, omnis pro
pe armatur Italia, & tamen cunctis par unus fuis/
set, nisi uel nimiæ gloriæ cupiditas, uel quod magis
putauerim, MVTATA fortuna consilium in temeri/
tatem conuertisset. Iam hostes superatis furcis Peli/
gnorum, ingenti exercitu, infestis signis aduentabãt.
dux copiarum atq; ducum Iacobus Caudola exerci/
tui præerat, hunc sequebãtur et ipsi clari duces Fran
ciscus, Sfortiæ F. summæ spei adolescens, ac pater/
ni ductor exercitus: præterea Michiletus & Laurẽ/
tius Co/

tius Cotignolani, Nicolaus Tolétinas, & cũ his multi agminũ ductores, quorũ nomina referre est superuacuum. triplo maior erat hostium equitatus, peditatus ferè par, hac multitudine hostes haud amplius q̃ passuum milib. quatuor procul à Brachij castris consederant, uim frumenti & cõmeatum expectantes, si supplere urbem sine prælio possent, nequaquã fortunam tentaturi iam mille annonam uectantia iumẽta conuenerant, Brachius medius inter urbem & hostem, persistere in obsidione, & ne frumentum importaretur, ui atque armis prohibere statuebat. montes quoq; asperi, ac prope inuij duo castra dirimebant, quorum iuga si superare pergerent, hostes facilè opprimi tramite angusto, ac præcipiti potuissent, & descensus erat multo laxior atq; præruptior. hæc res aliquandiu suspensum habuit hostẽ, aduersis sese montium radicib. continentem. Interea Brachius omnia quæcunq; ad conflictũ necessaria uiderentur, diligentißimè parat. planicies erat paululũ infra urbẽ, quã mediã Victor modicus amnis interfluit. hãc Brachius obruendã aqua, stagnandãq; curauerat, occluso tria milia passuum infra eum locũ multa obice atq; aggere fluminis ostio, quam rem angustè montiũ fauces, quas flumen perstringit, haud sanè difficilẽ faciebãt. id eo factũ consilio, ut fatigati atq; in acie obsiti hostiũ equi, pedes inde tollerẽ nequeuntes, altoq; impediti stagno, medio deficerent prælio, nam suorũ equi multo erant robustiores & quiete et pabulis, futurũ

quoq;

quoq; putabant, ut aut incognitam loci faciem hostis exhorreret, aut imperitus locorum in ipsum fluminis concideret alueum. His peractis rebus, hosti diu citra montem hærenti, caduceatorem permittit, qui tutum aduentum ad planiciem usq; pronunciaret: si transi/re montem uellent, ac prælium committere, nihil im/pedimenti quoad omnes apertum in campum dejcen/dissent, accepturos: scire se non cõmittendi belli, sed urbis supplendæ causa tantas copias aduentasse: sci/re etiam non amplius octo dierum alimenta ciuibus extare: illud existimarent, nõ se tot mensium operã, uno momento temporis importando frumento per/diturum committendũ esse prælium, si opitulari ob/sessis uellent, non aliter quàm uictoriæ frumentũ im/missuros. proinde irent quo necessitudo impelleret, & hostis benignitate æquissimum in locum descen/derent. Habere se compertum de eorum numero, nec ignorare triplo maiores copias in hostiũ castris esse, confidere tamen militum inuicto robore, utcunq; fu/turum esset, non aliter inde quàm aut uictum, aut ui/ctorem abiturũ. Caduceatori responsum ab hostium Imperatore, tum demum uenturos in prælium, quum sibi libuisset, nec alieno permissu, sed arbitrio suo de scẽsuros in campũ. non eo esse animo, ut pugnã uel lent detrectare. cæterum non eadem dicebat hostis quæ sentiebat: bellum enim nisi coactus capere pro/hibitus, omnis erat importandi frumenti cura. Hac re per transfugas cognita Brachius, cæteras

montium

montium fauces atq; angustias occupauerat, ut hic unus relictus aditus in patentẽ campum mersamq́; flumine planiciẽ hostes ederet: quintus iam abierat dies, quũ hostis omni alia interclusa uia, ad supremũ montis se iugum ostendit, ratus quod postea fuit, Brachiũ nimia magnitudine animi, quod erat per caduceatorẽ pollicitus, uniuersas copias expectaturũ, nec ante confligere cœpturum, quàm structæ forent ad planiciẽ acies. Igitur paulatim turmæ per montis deuia præmissæ, donec omnẽ exciperent equitatũ, expectare ad radices iubentur. At Brachius ubi descendere equitẽ uidet, manu equos longo lapsu per præcipitia trahentẽ, peditatũ omnem ad occupandas angustias, mittit iussum ut descendentẽ hostem nihil impediret, nec nisi dato signo, etiã si profligatũ se uiderent, eo loco discederent, relinquenti locũ capitis pena proposita: iam aliquot hostiũ agmina ad infimas radices deuenerant, ibiq́; sese cõponentia, uenientem paulatim militẽ excipiebãt, quod ut uidere Brachiani, ij præsertim quorũ autoritas plurimũ posse debuerat, clamant ut impetũ in paucos faciant, antequã cæteræ copiæ conuenirẽt, simulq́; pediti signũ daretur, ut subter euntes, supernè adorti, uel saxis opprimerent: facilè hoc modo quod iã descendere cœpissent profligatũ iri contẽdentes, certãq; illam, nõ fortuitã esse uictoriã: STVLTVM *esse ubi ratio belli ualeat id in fortunæ temeritatẽ deuocare. Sæpe clamasse hoc Ductores feruntur, tũ maximè quum maiorẽ ho*

C stilis

stilis exercitus partem descendisse, & reliqua per ipsa dorsa montium longo defluere ordine conspicarentur, nihil magis, quàm tantam multitudinem ueriti. Brachius semper idem respondisse traditur, aut moriturum eo prælio, aut hostes ad unum debellaturum. Credo trahentibus ad cladem fatis, qui semper aliàs suorum usus consilio, nec militum tentauit aut incendit animos, nec in manifesto discrimine consulentium clamorem exaudiuit, uel quod nimium uirtute militum & loci æquitate confideret, uel quod magis putant, ne quod per caduceatorem hosti erat pollicitus, quanquam ille non accepisset conditionē, tamen aut fraude aut metu minus præstitisse uideretur. Iam hostes impedimenta frumentūq; præ se agentes in planiciē omnes deuenerāt, hic quadratis agminibus prohibituri, si diripere iumenta hostis uellet, aciem instruunt. Brachius quum tempus iam adesset, quo tot partas uictorias, tamq; latè propagatum imperium, unius horæ momento & fortunæ permitteret: Nicolaū Picininum cum quatuor cohortibus, ne erumpere ciuis posset, antè urbis portas collocauit, ipse cum parte cæterarū copiarum progressum, ad mediam planiciem hostem impetu magno adoritur. hinc pugnæ initiū fuit: prosiliunt utrinq; mediū in campum, permiscenturq; militibus milites, tela primum hastasq; uibrantes, mox gladio cominus gerentes rem. Hostium singula agmina trecentos, Brachiana sexaginta equites continebant, tamen sic quoque agminum

agminum illi numero præstabant. accitum igitur alterum agmen, hostis cateruam latè fuséq; turbauerat, adeo pauci multos uirtute superauerant. Nec reliqua hostium acies pugnam detractauit, ruunt pari cursu in prælium, paratæ utrinq; turmæ clamore atque impetu quanto possunt maiore. sic aliquot horis atrociter est dimicatum neutra inclinante acie. Tum Brachius signum dat cæteris cohortibus, ut quantò possent impetu medium in pugnam se conijcerent, dant illi sese in confertam aciem, nec tulere impetum hostes, sed perturbatis ordinibus, ad radices montis qua una patebat uia fugientes se recipiebant. instat à tergo Brachianus, urget, premitq́; hasta fugientes. Vbi toto agmine ad radices est uentum, hostes quũ nec fugere possent, nec in ordinem redire, densissimũ in globum collecti, ferientium ictus excipiebant. ingens enim dēsata multitudo; quoddam quasi robur, ac molem qua se ipsa tueretur effecerat, pauciq́; conuersi in frontem, pro loci angustijs resistebant. actũ erat si pedites prælio interuenissent. Iam hastas confregerant Brachiani, & tanquam ad saxum ictus, incussi non sine hostium magna strage militem fatigauerant. inter hæc Michilectius unus ex Reginæ Ducibus, ubi uidet spem fugæ sublatam, & hostilem peditatum montis iugo, inhærere, oppositis in fontē paucis delectis equitibus, reliquos hortatur, ut paulatim sese in ordines laxarent, crebrũq; peditem, qui equorum ilia suffoderent repugnantibus intermiscet.

inde futuræ cladis initium fuit, undecies centena e/quorum tergora, post conflictum Aquilam reportata traduntur. tot simul suffoßis equis, quingentos delectos milites aliquanto circunuehi interuallo, & à latere impetere iubet hostium aciem. eorum impetũ ut exciperent Brachiani, pauci se in frõtem conuertêre, sic ancipiti prælio, non tamen inferiores erant, nisi quod equos paßim hostilis pedes fodiebat. Inter hæc Nicolaus Picininus, quem ad portas urbis relictum dicebamus, cum his quibus præerat cohortibus magno cursu in confertißimos hostium perrumpens cuneos peruolauit, incertum prædæ cupiditate uictos hostes arbitratus, an ut fatigatis opem integri militis ferret. hæc res ut hostem primum conterruit, ita postea perniciosa Brachio fuit. Primus impetus ad repellendam perturbandamq́; pauloantè recompositam aciem satis efficax, & fugam moliti hostes forent, si qua profugium patuisset, sed imminẽte hinc iugo, inde flumine, aut pugnare cum hoste à fronte, aut cadere imbelles oportebat: nec Ducibus consilium deerat, uno totius exercitus globo impetum urgentis excipientibus, hortantibusq́; ad suffodiendos equos peditem. Dum hæc in acie aguntur, ciues qui iam ab initio pugnæ cuncti sese armauerant, ubi exceßisse hostium præsidium, obstareq́; neminem uident, ingenti numero totis bipatentibus erumpunt portis, nec uiri modo, sed fœminæ quoq; hastis, dolabrisq́; armatæ, multitudinem terribilem faciebant.

Sex

Sex milia fuisse traduntur, qui magno per colles ueluti syluarum fragore delapsi, omnia puluere clamoreq; complebant. inde aucti animis hostes, perterriti Brachiani, nec tunc quidem peditatus in prælium à monte descendit. Retulit mihi Paggius uir manu strenuus, nunc etiam ætate uenerabilis, qui bello interfuit, & ducis à latere nunquam discessit, sæpe Brachium pediti signum, quia tuba non poterat, manu uoceq; dedisse, sed clamore præliantium et in nubem exurgente puluere (neq; enim stagno pugnabatur) pedites signum non percepisse: atq; ita ut erat imperatum, nũquam eo discessisse loco. additq; paulo antè, quingentos ex ijs, quum premi hostem è iugo despicerent, ad prædam desiluisse, direptisq; extremis impedimentis, ne fraudi res foret, in montis se culmen ad expectandum signum recepisse. Aquilanorum aduentu ingens equorum facta cædes, anceps erat malum, si militem præmerent, ciuis à tergo stricto paratus mucrone, hastaq; intentata feriebat. sin in Ciuem conuersi militi dedissent terga, redijssent agmina uniuersa in ordines, circunuenissentq; fatigatos: equi passim interea cadebant, erat hoc uirtutis contendentis cum fortuna spectaculum, paucos equites tot milibus hominum pares esse, atq; in media ut erant pugna, locum sibi latè gladio facere. Nam hastis iampridem in fugientium confregerant terga, dux ipse per mediam aciem, mediaq; tela sublimis equo circunuectus, simul gladium stringere,

ſimul uoce manuq́; hortari, accendere & unumquēque nomine appellare, cernebatur. SED trahunt quenq; ſua fata: NEC ſemper uirtuti fortuna ſuccūbit. Ventum erat in confertiſſimum exercitus robur, in mediamq́; ſignorum aciē Brachiana illata ſigna peruaſerant, quum circumeuntem & hortantē ſuos, ſunt etiam qui dicant, milites cœpta iam fuga ſiſtentem, gregarius miles, medio gutture uulnerauit: inde lata facta conſternatio, cæſum imperatorem exiſtimantium, laxat totas habenas, conſternatus in fugam eques, fuſi diſsipatiq́; nunquam antea uicti Brachiani. Dux ipſi cædendo reſiſtendoq́;, multis confoſſus uulneribus, uiuus quidem, ſed non multo poſt ab plagis moriturus capitur. Victor ex infima plebe miles, ignotum ante id tempus caput, ad hoſtium imperatorem inuectum, ut erat equo deduxit. ille uiciſſitudinem rerum humanarum contemplatus, miſeratione quadam, & lachrymis partam ex uictoria læticiam temperauit. exemptum equo, & intra tabernaculum ſubductum benignè, aut non audientem, aut audire nolentem eſt affatus. Sed ne unum quidē elicere quiſquam potuit uerbum, uel quod alte deſcēdētes mortiferæ plagæ uim omnem ſenſumq́; exhauſerant, uel ut quoniam fortuna uictum corpus in poteſtatem hoſti tradidiſſent, animum ſibi inuictum ipſe retineret. Acciti undiq; medici, qui magnis propoſitis a uictore præmijs, nihil intentatum dimiſerunt, ſed deſtinatus ad mortem animus, omnem medica-

mentorum

mentorum opem respuebat. quippe totum triduum sine cibo, sine potu, mutus quum egisset, incertum uulneribus an inedia est excinctus: anno ætatis sexto & quinquagesimo, superstite adhuc matre. Nec quicquam hostis præter elinguè corpus habuit in potestatem, & medici uiuere posse prædixerant. Hic exitus fuit uiri nunquam nisi in morte superati, nec tunc quidem ante capti, quàm uulneribus multis confoßi. Qua in re mutata iampridem fortuna plurimum obfuit, primum quod magnam exercitus partem in auxilium Florentinorum iniquo suo tempore dimiserat: deinde hostes carpere singulos quum potuisset, uniuersos expectans. peditatus opera non est usus, qui si prælio interfuissent, & dißipassent procul dubio fugatum hostem, nec resistendi compotem fecissent, & equos ipsi quoq; hostium suffodissent. postremo quoniam qui præsidio ad reprimendam ciuium eruptionem erant dimißi, iniussu Ducis, an spe prædæ, aut pugnæ errore loco abierunt, sic fuit non solum cum milite à fronte in castris, sed etiam cum Vrbanis præsidijs ciuiliq; multitudine à tergo, uno tempore dimicandum. Ioannes Vrsus sæpe postea dixisse fertur: Se quum hoc bellum gereretur, Prætorem in Piceno fuisse, uenisseq; Asculum stipatum frequenti populo, uirum natu grandem, promissa & cana barba, Mathematicum, & præsagum rerum futurarum profitentem. hunc à se rogatum esset ne uictor futurus Brachius

Aquilano bello, si hostes ad prælium uenissent? quæsisse ad cogitandum tempus, postridie uerò ad tribunal reuersum, respondisse. Si Dux ipse bello non intereßet, uictorē futurum Brachianum exercitū: sin præsente duce confligeretur, minari stellas superiorē hostē. quæ res ut ante pugnā neglecta, ita postea euētu rei & omniū iudicio est cōprobata. Nisi enim prohibitus esset miles, descendentes in conuallem hostes carptim profligasset, cœpisset, usurusq; in pugna fuisset etiam peditatu. Erat in hostiū castris gregarius et infimæ fortunæ miles, qui post factū Perusiæ tumultū, pulsosq́; seditionis autores in exiliū ultrò cū plebeijs exierat. hic se per somnū uidisse aiebat, Brachiū sublimi equo circūuectū magnum cedē hostiū edere, quū uero ad se interficiēdū uibrasset ensem, repulisse statim, atq; obliquo uulnere medio illū gutture traiecisse, pauloq́; post ad pedes iacuisse mortuū. id se iterū, id tertio uideri uidisse, autor erat non satis certæ fidei, cæterū res ipsa somniū probauit. quippe media in pugna hortantis sistētisq; militē uoce cognita, imminens iugulo, quū sequeretur, primus omni mucrone primū guttur, deinde ceruicem exhausit. Tradunt Legatos Perusinorū in castris quū adessent, & hostium audirent aduentū, fando aliquid, ut assolet, quæsisse à Nicolao Picinino, Quid ei futurū ex hoc bello uideretur? illū secum cogitabundū diu hæsisse, respondisse tandē. ONNIA sub fortuna esse: nec se diffidere de militū uirtute, aut Ducis animo, neq; tā

hostium

hostiũ terreri numero, quàm uereri ne inuidia diu/ turnæ fœlicitati, fata cursum eius imperatoris abrũ/ pendum statuissent. id se ex coniectura uideri conij/ cere, mutatos esse subito imperatoris mores, ex leni & comi durum ac morosum factum, consilia ueteranorum militũ, quib. ante id tempus uti plurimũ consueuisset, aut prorsus contemnere, aut reijcere saluta ria, & deteriora perniciosioraq́; deligere. paulo an te, etiam in mulieres, inauditum facinus, citra belli iura et eius consuetudinẽ esse sæuitũ. FORTVNAM primum ingenia mortaliũ, deinde opes euertere con suesse. utcunq; res fuit, præcipuum tamẽ spectatæ & nunquàm antea subactæ uirtutis spectaculũ. pugna tum est atroci prælio, septem continuis horis, & à duobus milibus, duodecim milia ad montem usq; fu gata reiectaq́; non modo cum uirtute ab hoste, sed etiam cum fugæ desperatione pugnatũ: nec ante su/ peratus miles quã uulneratus imperator, et ad pau citatem equorum redactum certamẽ. undecies enim centum, ut dicebamus, tergora equorum in urbem relata. Illo mortuo totis castris secutũ silẽtium, qua/ si plus esset in amisso doloris, q̃ læticiæ in capto: e/ ius milites qui aut bello superfuerant, aut ab hostib. erant dimissi. pleriq; facta potestate, spirãtem adhuc consolandi gratia adierunt: remotisq́; arbitris, ut uo cem tolleret, utq́; cibum caperet hortati, nihil profe cerunt: nec ullum in Ducem tantus militũ amor, illi tabernaculũ hostis noctu mœsti ac taciti perlustra/

re, illi interdiu facta quotiens uellent potestate fre-quentes ad lectum perstare, tangere, intueri, suspirare cernebãtur. & ubi tabernaculo excessissent obuoluto capite plorãtes, nulli nõ hostiũ lachrymas excutiebãt. Duces omnis memores rerũ humanarũ, fortunã ut prælio benignã, ita exitu nimis malignã criminãtes, morientẽ circunsteterunt. primiq; è tabernaculo lachrymas ac uoces tenere nequeuntes, ad militẽ exiêre. tum uerò latè sese afflictantiũ uoces ad cœlũ iactari cœptæ, gemitu exululantiũ completa loca, nec quisquã ex eius exercitu, eorum qui aliquem ordinem aut dignitatem gessissent, qui non barbam, capillumq; promiserint, uestesq́; prociderint, pleriq; tã quam ultima sortiri rerum humanarũ militia perstiterunt. corpus iussu Pontificis Romã delatũ, sed paucis post annis Nicolaus Fortebrachius, quũ Romã, & ipse ueluti deuotũ huic familiæ, pulso inde Pontifice occupasset, colligenda patrui ossa, & Perusiã deportanda curauit. Perusini non immemores acceptorum beneficiorũ, exequijs Christiano more, publico luctu, funebriq́; pompa celebratis, ultima Dijs Manibus persoluerunt. Ossa sublimi ac dignissimo templi loco reposita, suspiciuntur. & ne quid latere posteritatẽ posset, tumulo in summo templi fastigio substructo, signa militaria, & aurei torques circumpendentes, memoriam & Ducis, & Principis gratissima in patria testantur.

FINIS.

IOAN-

IOANNES ANTONIVS CAMPANVS CAROLO FORTEBRACHIO Imperatori S.

MITTO ad te parentem tuum, non liniamenta solum atq; articulos qualis è pictorum manibus prodire solet, effingentem, sed loquentem, pugnantem, & nunc tandem excitatū ab inferis, in hanc denuum ad te lucem exeuntem. Ampliß. profectò munus, quo quidem ornatius fortasse, certè maius nec ipse tibi dare, nec tu à quoquam accipere potuisses. nam de tuis gestis, quamq; magna sunt, post te qui erunt superstites iudicabunt: VIVENTI RARO GLORIA SINE ADVLATIONE AVT INVIDIA CONTINGIT, MORIENTI NEQVE INVIDETVR VNQVAM, NEC OCVLI ASSENTANTIVM VNGVIBVS EFFODIVNTVR. tu modo innitere, ut facis, parentis tui uestigijs, non deerunt qui effugere tecum caducam mortalitatē conabuntur: quod ego mihi cum parente tuo spero fecisse, ut pari cursu ille gestorum, scriptorum ipse contendisse ad immortalitatis spem uideamur. Qua in re quum nonnihil mihi fortasse debeas, plus tamen Petro Ioanni nostro, tui nominis ac generis amantiß. debebis, ille me ut hoc scribendi munus susciperem hortatus est, ille cuncta ut ex

ploratæ

plorata nobis compertaq; forent, indagauit, iacen/temq; parentem tuum, & iam multos exemptum annos, suis unà mecum manibus excitauit. Tu uerò hanc epistolam simul cum opere transcriben/dam nemini dabis, ne quod ipsi non fe/cimus, nimis amicè scripsisse histo/riam uideamur.

Vale.

Ioannes

IOANNES ANTONIUS CAMPANUS, ODDONI SUO. S.

FAteor hominem me esse fortunatum, qui quum ineptiolas meas, ad †charissimum ducem Carolum Fortebrachium destino, iudicem te habiturus sim, cuius iudicio reprehendi res meas, quam aliorum laudari malim. Spero te id imprimis cogitaturum, non omnes Senecas esse posse, & si quid est in me uel artis uel ingenij, te tanquam Roscium è summo theatro primam hanc meam actiunculam spectaturum, puerilem illam quidem, sed hoc magis ueniæ dignam iudicandam, quia puerilem: qua in re, quanto potui studio conatus sum sic seruare historiæ dignitatem, ut magnitudini gestarum rerum, orationis amplitudinem accommodarem, & quæ magnificentius gesta forent, ea & grauius & illustrius explicarentur, cætera presius iacerēt. Orationes etiam plenas spiculis, non illis oratorijs atque forensibus, sed quibus historia tanquam in acie communis uti consueuit. Sed quid hæc tecum? uide, corrige, emenda, & Campani tui sic tuêre dignitatem, ut è tuis manibus laudatus & emendatus exeam.

Vale.

†clariss.

